

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 00686

SIMKHE PLAKHTE FUN
NARKOVE

Yehiel Yeshaiia Trunk

Permanent preservation of this book was made possible by

Freda Kernes

in memory of

Harry Kernes

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. י. טרונק

סימכע פלאכטע פון נארקאווע

אדער

דער יידישער דאז סיכאט

די רשימה פון דערשיינענע בענד — צום סוף פונעם בוך

י. י. טרונק

סימבולי פלאקאט פון נארקאוו

אדער

דער יידישער דאָן קיכאַט

באָזירט אויף דעם ווונדערלעכן סיפור־המעשה,
ווי עס האָט עס דערציילט יאַנקל לערער
המכונה מאַרגענשטערן פון לאַדזש.

ארויסגעגעבן דורכן

צענטראַל־פאַרבאַנד פון פּוילישע יידן אין אַרגענטינע

בוענאָס־איירעס, 1951

IMPRESO EN LA ARGENTINA
PRINTED IN ARGENTINE
Copyright by
I. I. Trunk, New-York

I. I. TRUNK

SYMCHÉ PLACHTE FUN NARKOWE

Editado por la
Unión Central Israelita Polaca en la Argentina

Hecho el depósito que marca la Ley 11.723
Buenos Aires, 1951

א י נ ה א ל ט

ערשטער טייל

15	קאפיטל איינס יידיש לעכע דרכים אין נאָרקאָווע
17	קאפיטל צוויי חושך אין דער ווייבער־שול
20	קאפיטל דריי איגדרויסן גייט אַ רעגן און די חשוב־העיר גייען אויף דער אסיפה
22	קאפיטל פיר סימכע פלאַכטע דער וואַסער־טרעגער פון נאָרקאָווע
24	קאפיטל פינף ר' געצל שיסט אַרויס מיט אַ געלעכטער
25	קאפיטל זעקס די רביצין פוצט אויס די יתומה
29	קאפיטל זיבן נאָרקאָווע וויגט זיך פון דער גרויסער נייעס
30	קאפיטל אַכט דער מתבר וויל זיך פאַרגיין אין אַ וויינענדיקס
33	קאפיטל ניין ר' יאָנקל דער שול־שמש פאַרבעט אַלעמען אויף דער חתונה
35	קאפיטל צען סימכע פלאַכטע אין בית־דין של מעלה
38	קאפיטל עלף די יתומה ביים קרבן־מנחה־סידור
41	קאפיטל צוועלף ר' זישעס פרנסות
45	קאפיטל דרייצן ר' זישע זאָגט פאַר פעשען די יתומה

47	קאפיטל פערצן נאַרקאָווער ווייסע חברה און די קלעזמאַרים
49	קאפיטל פופצן רויזע וויינט שוין
51	קאפיטל זעכצן ס'איז נישט קיין ווערטעלע, ווען ביי דער זייט פון מחבר שטייען יאַנקל לערער פון לאַדזש און ר' זישע דער בדהן
53	קאפיטל זיבעצן סימכע פלאַכטע אויבנאַן צווישן לומדים
56	קאפיטל אַכצן אַ גאַלדענע קייט פון בדהנים קומען באַזינגען סימכע פלאַכטען
59	קאפיטל ניינצן די כלה פעשע ווי א בת־מלכה
63	קאפיטל צוואנציק סימכע פלאַכטע אין קיטל און אין רבס ספּאַדיקל
67	קאפיטל איין און צוואנציק כלה־אונטערפירעכץ
70	קאפיטל צוויי און צוואנציק וואָס עס האָט זיך געטון אין יחוד־שטיבל אין אַ סוד
71	קאפיטל דריי און צוואנציק אַ שפע פון כל־טוב אויף די טישן פון בית המדרש
73	קאפיטל פיר און צוואנציק סימכע פלאַכטע ווידער אויבנאַן
75	קאפיטל פינף און צוואנציק יידן ברענגען דרשה־געשאַנק און ר' זישע זאָגט גראַמען און דער־ ציילט מעשיות
79	קאפיטל זעקס און צוואנציק מען האַצקעט אויף די דילן פון בית־מדרש

צווייטער טייל

83	קאפיטל איינס ווער ווייסט מער, דער חכם צי דער נאַר?
85	קאפיטל צוויי עס קוקט אויס ווי סימכע פלאַכטע הויבט אַן צו פאַרגעסן די חתונה
89	קאפיטל דריי פעשע אויפן יריד אין נאַרקאָווע
91	קאפיטל פיר סימכע פלאַכטע כאַפט אַפּ דאָס דאַווענען

93	קאפיטל פינף א ווארים אין כריין
99	קאפיטל זעקס דער קליינער שכל און דער גרויסער רצון
103	קאפיטל זיבן סימכע פלאכטע פארן פענצטער
105	קאפיטל אכט עס טאגט אין די קארטאפלעס. אפשר צוריק וואסער-טרעגער
107	קאפיטל ניין סימכע פלאכטע גייט ארויס אויפן מארק

דריטער טייל

115	קאפיטל איינס פלאי פלאים פון די ליטוואקעס און פון די רויטע יידעלעך
118	קאפיטל צוויי וואלד איין וואלד אויס קיין דער ליטע
123	קאפיטל דריי וואס דער פוילישער ייד האט געזען אין דער ליטווישער קרעטשמע
125	קאפיטל פיר ווי אזוי דער פוילישער ייד האט פארברענגט אין דער ליטווישער קרעטשמע
128	קאפיטל פינף דער ליטוואק האלט שמאל
131	קאפיטל זעקס א מת מצווה

פערטער טייל

135	קאפיטל איינס ר' פייווקע דער ליטוואק קומט קיין נארקאווע
136	קאפיטל צוויי ר' פייווקע גייט גלייך אין בית-המדרש אריין
139	קאפיטל דריי ר' פייווקע לעבט פון שהיה'פיה און לייגט זיך שלאפן ווען אין בית-המדרש איז שוין פינצטער
141	קאפיטל פיר ר' פייווקע לויפט נאך סימכע פלאכטען אין וואלד
144	קאפיטל פינף דאס מזל רייט אקעגן סימכע פלאכטען מיט טראמפייטן און פייפאלן

פינפטער טייל

	קאפיטל איינס
149	דער נאַרקאָווער פּריץ אויף געיעג אין וואַלד
	קאפיטל צוויי
156	פעשע שטייט ביי דער קיך און סימכע פלאַכטע פאַלט אַריין ווי אַ וויכער
	קאפיטל דריי
160	ר' פייִווקע דער ליטוואַק זיצט אויף אַ שטיין און שמועסט מיט זיך אַליין וועגן יידן אין דער ליטע און וועגן פּוילישע דריפקעס
	קאפיטל פיר
161	דעם פּריצעס פּערד צווישן צוויי וועלף
	קאפיטל פינף
164	נאַרקאָווע אין שטיב מדהרות אבירין
	קאפיטל זעקס
169	מען ברענגט ר' שעפּסעלען מורה־הוראה צום רב
	קאפיטל זיבן
173	ר' גאַדל דער קרוב־למלכות
	קאפיטל אַכט
176	ווער איז ער?
	קאפיטל ניין
178	סימכע פלאַכטע אין געהאַקטע צרות
	קאפיטל צען
181	גיי באַרעכן אַ גוי
	קאפיטל עלף
184	סימכע פלאַכטע ביי דער ש"ס־גמרא
	קאפיטל צוועלף
189	וואָס עס שטייט באַשריבן אין אַלטן נאַרקאָווער פּנקס
	קאפיטל דרייצן
191	ר' געצל און ר' יאַקל טראַגן אין זייערע הענט דעם גורל פון אַ שטעטל מיט יידן
	קאפיטל פּערצן
193	ששון ושמחה ביי סימכע פלאַכטען אויף דער קיך
	קאפיטל פּופּצן
197	אין פּאַלאַץ פון נאַרקאָווער פּריץ

זעקסטער טייל

	קאפיטל איינס
201	אויפּדערנאַכט אין דער פּריצישער סאַלע

208	קאפיטל צוויי ר' פייווקע אין בית-המדרש הצות-צייט
210	קאפיטל דריי פרימארגן אין סאך
212	קאפיטל פיר מען שפאנט די קארעטעס
214	קאפיטל פינף רי רביצין זאגט, אז עס זענען משיחס צייטן און מ'דארף פאקן די פּעקלעך און זיך גרייטן קיין ארץ-ישראל
216	קאפיטל זעקס העיר גארקאווע צהלה ושמחה
219	קאפיטל זיבן ר' מעכטשע בייסט זיך די צונג
222	קאפיטל אכט ר' פייווקע זיצט אויף א שטיין און שמועסט מיט זיך אליין
225	קאפיטל ניין ר' מעכטשע האלט ווארט

זיבעטער טייל

231	קאפיטל איינס יחוס ביי יידן און להבדיל ביי גוים
234	קאפיטל צוויי דאס חדר-מיוחד פון פאן וויטשעך
237	קאפיטל דריי מען זוכט און מען נישטערט
240	קאפיטל פיר שבחים וועגן יאנקל לערער
245	קאפיטל פינף שוין אין דער קארעטע שיט סימכע פלאכטע מיט נסים
248	קאפיטל זעקס סימכע פלאכטע זיצט אויף דער גאלדענער פאטערשטיל
251	קאפיטל זיבן ר' משה-בער דער ארענדאר זיצט אויף דער חזקה
253	קאפיטל אכט שפע אין א יידישער קרעטשמע אין פוילן
257	קאפיטל ניין ר' משה בער קוקט אן סימכע פלאכטען און ר' פייווקען דעם ליטוואק

	קאפיטל צען
260	נארקאווער יידן האבן געהערט א שמועס צווישן ר' משה בערן דעם ארענדאָר און דער יידענע גענענדל און עס באַשריבן לדורות קאפיטל עלף
263	פריצים קומען אַנצופאַרן אין קאַרעטעס ווינטשעווען דעם פאַן וויטשען
266	קאפיטל צוועלף ר' פייוקע זיצט אויפן ראַנד פון נאַרקאווער וואַלד
269	קאפיטל דרייצן די וועלט טוט זיך אָן אין אַ וויסן קיטל צוליב סימכע פּלאַכטעס יום-הדין
273	קאפיטל פּערצן די לבנה שטייט איבערן קוימען פון ר' משה בערס קרעטשמע
275	קאפיטל פּופצן אונטערן דרייצנטן בוים ליגט באַהאַלטן דאָס גאַלדענע קעסטעלע
278	קאפיטל זעכצן אַ פּריצישער יאַריד אַרום ר' משה בערס קרעטשמע
281	קאפיטל זיבעצן ווער איז דער גנב?
284	קאפיטל אַכצן עס טראַמפּייטערט דער טראַמפּייט
287	קאפיטל ניינצן מען גייט
290	קאפיטל צוואנציק מען נעמט זיך צו די דרייצן ביימער
293	קאפיטל איין און צוואנציק דער פאַן וויטשעך האַלט ביים פּאַרלירן אַ גרעסערן אוצר
296	קאפיטל צוויי און צוואנציק קיין נאַרקאווע מיטן פאַן צדיק!
299	קאפיטל דריי און צוואנציק נאַרקאווער יידן פּאַרגעסן די דאגות-פּרנסה
301	קאפיטל פיר און צוואנציק דעם רב דערקוטשעט אַ שווערע תּוספות
303	קאפיטל פינף און צוואנציק פּעשעס פינצטערע חלומות
306	קאפיטל זעקס און צוואנציק סימכע פּלאַכטע רבי און פּעשע רביצין

אַכטער טייל

- קאפיטל איינס
 דער הילוק צווישן נאַרקאָווער אַרעמעלייט און דעם וואַרשעווער
 311 מלכות
- קאפיטל צוויי
 314 דער פּוילישער מלך קאָן נישט צוטון קיין אויג
- קאפיטל דריי
 מען שיקט שטאַפעטן צו די גרויסע פּריצים און דערווייל מאַכט מען
 316 בעלער
- קאפיטל פיר
 318 אין וואַרשע גופא פאַר דער אסיפה אין קעניגלעכן שלאָס
- קאפיטל פינף
 320 דער מחבר פירט די ליינער אריין בחצרות המלכים
- קאפיטל זעקס
 322 די קרובים למלכות
- קאפיטל זיבן
 325 דער מלך דערציילט זיינע מלוכה־זאַרגן
- קאפיטל אַכט
 329 אין נאַרקאָווע האָט זיך געשטעלט אַ יאָריד פון מלכים
- קאפיטל ניין
 331 אין שליחות פון מלך לעשעק דעם פליכעוואַטן ירום הודו
- קאפיטל צען
 335 די גאַלדענע קאַטשן מיט סימכע פּלאַכטען פאַרפאַרן צו ר' אלין אין דער קרעטשמע
- קאפיטל עלף
 337 ווייסט איר ווער איך בין, ר' סימכעצקע?
- קאפיטל צוועלף
 340 ר' פייווקע דערציילט סימכע פּלאַכטען פון ווערימל מיטן ליכטעלע
- קאפיטל דרייצן
 342 ר' פייווקעס טאַטע־מאַמע
- קאפיטל פערצן
 ר' פייווקע פאַרט איבער דער ליטע אין אַרעמאַנסקע בוידן און
 344 טראַכט וועגן דער וועלט
- קאפיטל פופצן
 346 דעם מלכס נאַר קומט אַ קוק טון אויף ר' פייווקען
- קאפיטל זעכצן
 350 ווידער אָן אסיפה בחצרות המלכים

- קאפיטל זיבעצן
 354 דער זינג־פויגל און דאָס רעטעניש
- קאפיטל אַכצן
 356 מען טוט מיטן זינג־פויגל ווי דער זקן האָט געראטן
- קאפיטל ניינצן
 358 ר' פייווקע זיצט אין דער קאָטש און טראַכט וועגן מזל
- קאפיטל צוואנציק
 362 די פוילישע מלכה מיט אירע הויף־דאַמעס קומען זען סימכע פלאַכטען
- קאפיטל איין און צוואנציק
 364 ליהודים אין נאַרקאָוע
- קאפיטל צוויי און צוואנציק
 דער מחבר איז מוסר־מודעה, אָז ער וועט נישט גיין אויף די שלעכטע
 368 דרכים פון אַנדערע פאַרפאַסער
- קאפיטל דריי און צוואנציק
 370 כבֿקרת רועה עדרו
-

ערשטער טײל

קאפיטל איינס

יידישלעכע דרכים אין נאַרקאָווע. — אַ קהלשע
יתומה. — אַ וועלט־שאַנקייט. — זי מעג שוין הערן
שפּילן.

אין סאַמע יידישן געדיכטעניש פון פאַרצייטישן פּוילן איז געלעגן
גאַר אַ קליין שטעטלע. לאַמיר זאָגן עס האָט געהייסן נאַרקאָווע. יידן
אין פּוילן זענען געווען פּרום און נאָטספּאַרכטיק. נאַרקאָווע איז געווען
אַ פּרום שטעטלע מיט כלי־קודש און מיט אַ רב. דער רב איז געווען אַן
אַלטער ייד. אַ צולאַ: צום רבנות האָט ער געפירט אַ שטיקל רעביסטווע
פאַר ווייבער און פּראָסטע יידן. פאַרצייטישע גוטע־יידן האָבן שבת גע־
טראָגן ווייסע זשיפיצעס. פּרויטיק צו נאַכטס האָבן זיי געדאוונט אין
אַ טלית. דאָס זעלביקע איז זיך נוהג געווען דער נאַרקאָווער רב. ער האָט
געגעבן סגולות פאַר קראַנקע און מקשה־ליילדס, און גענומען פּריון אַכצן
האַרטע פּוילישע גראַשן. ביי אַלע גליקן איז ער נעבעך געווען אַ גרויסער
אביון.

צום שטעטלישן פאַרמעג האָט אויך באַלאַנגט אַ קהלשע קיילעכדיקע
יתומה. אַ יתומה אָן טאַטע־מאַמע. פון גרויס רחמנות האָט זי די רביצין
גענומען אַהיים אונטערן רבס דאָך. די מויד איז שוין געווען אַן עלטערע
בוגרת פון אַ יאָר עטלעכע און צוואַנציק. זי האָט געהייסן פעשע.

פאַר פאַרצייטישע יאָרן האָט עס געהייסן אַ פאַרזעסענע מויד.
מן־הסתם איז דער ליינענער טשיקאָווע צו וויסן ווי די יתומה פעשע
האָט אויסגעקוקט אין איר לייבלעכער צורה און צי זי האָט געהאַט דעם
זיכעטן חן פון אַ כשרער בתולה.

י. י. טרונק

דאָ וועלן מיר לאָזן רעדן דעם מחבר יאַנקל לערער פון לאָדזש
המכונה מאָרגנשטערן. ער וועט אונדז אויסמאָלן דאָס שיינע געשטאַלט
פון דער בתולה, אַקוראַט אויף דער האָר, ווי ער האָט עס איבערגענומען
פון זיין עלטער־באָבע:

„אַ נאָז האָט זי געהאַט ווי אַ פאַס, אַ פנים ווי אַ טויער (וואָרט־
שפּיל: יפת־תואר). אַ פאָר גרויסע אויגן ווי אַן אונגעריש קאַלב, אַ פאָר
גראַבע ליפּן ווי די גאַמבע פון אַ רוסישן אָקס, אַ פינגער ווי די פּיס פון
אַ העלפּאַנט. קלוג ווי אַן אַלט אייזל. נאָר אַן עין־הרע האָט זי געקאַנט
עסן ווי אַ פּערד. און צו דעם אַלעם איז זי געגאַנגען נאַקעט און באַרוועס.“
נאָר מילא — ביי פאַרצייטישע יידן אין פּוילן האָט מען נישט גע־
טאָרט לאָזן זיצן אַ יתומה. די רביצין האָט אַ שמועס געטון מיטן רב
דערוועגן. דער רב האָט געטון אַ זיפּץ, זיך אַ קראַץ געגעבן אונטערן
ספּאַדיקל און געזאַגט צו דער רביצין: מע מוז די יפת־תואר חתונה מאַכן.
עס רעדט זיך חתונה מאַכן. ווי אזוי? קיין בלינדן האָט מען נישט
געקאַנט קריגן. דער וואָס האָט געהאַט אויגן איז אַנטלאָפּן וווּ דער פּעפּער
וואַקסט.

פאַמעלעכל, פאַמעלעכל האָט די קיילעכדיקע יתומה פּעשע דער־
גרייכט די יאָרן ווען מען מעג שוין הערן שפּילן, דאָס הייכט: זי איז
געוואָרן אַ בת־שלושים.

קאפיטל צוויי

חושך אין דער ווייבער־שול. — ר' יאָנטשע דער
בעל־הלוואה. — עמך שער און אייזן. — אין עטיק
און אין האַניק.

די רביצין איז געזעסן אין דער ווייבער־שול אָנגעטון אין אירע
גרויסע שפּאַקולן, געטייטלט מיטן פינגער אין אַ קרבן־מנהה־סידור און
געדאוונט. נישט געקוקט דערויף, וואָס זי איז געווען אַן עלטערע יידענע
און געהאַלטן אין מיטן דאווענען, האָט זי פונדעסטוועגן געהאט אַ שאַרפע
שמיעה און אויפגעכאַפט וואָס די ווייבער שמועסן.

פון וואָס שמועסן ווייבער? געוויינטלעך פון דער רביצין. ס'טייטש;
אין רבס שטוב דרייט זיך אַרום אַ וויסמע יתומה. די צעפּ ווערן איר
גראָ. די רביצין שווייגט און טוט נישט קיין שידוך. ביי יידן זענען ברוך־
השם נישט פאַראַן קיין קלויסטערס ווהיזן מע קאָן אַוועקזעצן אַ פאַר־
זעסענע יתומה.

די נגידותטע פון שטעטל, אַ יידענע מיט אַ גוידער, מיט אַ שאַרפע
גאַמבע און מיט אַ מענה־לשון, האָט זיך אַוועקגעשטעלט אין מיטן צווישן
די ווייבער און געדרשנט אויפן הויכן קול:

— ווען ביי אַן אַנדערן ייד אין שטעטל וואָלט זיך חס ושלום גע־
פונען אַ בתולה ביי די שלושים, וואָלט דער רב מיט דער רביצין איינגע־
ריסן וועלטן. אז סע קומט צום רב אַליין מיט זיין רביצין טוט קיין פּויגל
נישט קיין פּיפּס.

אַלע ווייבער אין דער ווייבער־שול האָבן צוגעשאַקלט מיט די קופֿ־
קעלעך.

י. י. טרונק

די רביצין האָט אַריינגעלייגט איר פאטשיילע מיט די שפאקולן איי-
נעם קרבן-מנחה-הסידור און אַהיימגענאַנגען צום רב, און אים דער-
ציילט פון דעם הוישך, וואָס עס טוט זיך אין דער ווייבער-שול.

דער רב האָט זיך ווידער אַ קראַץ געטון אונטערן ספּאָדיקל און גע-
זאָגט צו דער רביצין:

— די ווייבער זענען געבעך זייער גערעכט. עס איז באמת אַ גרוי-
סע עכירה צו לאָזן אַרומדרייען זיך אַ בוגרת אויף גאָטס וועלט.

— וואָס זאָל מען טון? האָט געפרעגט די רביצין מיט גרויס
עצבות.

— וואָס הייסט, וואָס מען זאָל טון? האָט זיך דער רב געחידושט אויף
דער רביצין. ער האָט זי געהאַלטן פאַר אַן אשת-חיל און אַ קלוגע יידענע.
נעם און כאַפּ שוין דעם זילבערנעם קאַשטער פון מיין שמעקן, די זילבערנע
בתים פון מיינע תפילין און מיין פוקסן-פוטער. דאָס איז ראשית. שנית:
נעם דיין גאָלדענעם קאַניק מיט דעם שוילשטיק און די צוויי שנירלעך
קרעלן, און ניי אַריבער צו ר' יאַנטשע דעם בעל-הלוואה און באַרג דיר
געלט אויפן משכון. מיר וועלן די יתומה שוין באַקליידן, מחמת ווייבער
זאָגן, אַז זי איז נישט קיין איבעריקע יפת-תואר. אַז זי איז נישט איבריך
קלוג — ווייס איך אַליין. דערצו גייט זי נעבעך נאַקעט און באַרוועס.
ווער וועט זי נעמען? וועט מען זי אָנטון אין בגדי-מלכות, וועלן שוין
שדכנים קומען צולויפן און ברענגען דעם זיווג.

די רביצין איז געגאַנגען צו ר' יאַנטשען. ר' יאַנטשע האָט באַקוקט
די משכנות ביי אַ גראַשנדיק ליכטל. מיט ציטערדיקע פינגער האָט ער
דער רביצין אָפּגעצייילט ק"ן זהובים — הונדערט און פופציק גילדן.

די רביצין האָט געברענגט דעם מטמון צום רב אין בית-דין-שטוב
אַריין. דער רב האָט גענומען אַ שטיקל קרייד און געמאַכט דעם פּאָלגנדיקן
חשבון:

פאַר פופציק גילדן זאָל מען די יתומה באַקליידן פון קאַפּ ביז די
פּיס. הונדערט גילדן וועט מען אַוועקלייגן אין אַ טעפּל אויף נדן. די יתומה
וועט באַגלייך זיין צו אַלע נגידישע כלות אין נאַרקאווע. זי וועט אויס-
נעמען הן וואָס שייך הלבישה און הן וואָס שייך נדן.

סימכע פלאַכטע

מע האָט גערופן ר' מעכטשען דעם שניידער, אַ פּאַנפּאַוואַטע ייד מיט זעקס פינגער אויף איין האַנט, אַ ייד אַ פּריילעכער וואָס קען נישט אַרויס־רעדן קיין ריש. מע האָט גערופן ר' נאָפּטשען דעם שוסטער, אַ ייד וואָס האָט נישט פיינט דעם ביטערן טראָפּן און קוקט אַריין אין אַ סידור ווי אַ האָז אין בני־אָדום. די ביידע בעלי מלאכות, שער און אייזן, האָבן זיך אַ נעם געטון צו דער יתומה. ר' מעכטשע האָט איר אויפגענייט אַ קליידל פון באשטיק צו דריי פייעם אַן אייל, ווי אויך אַ פּאַר העמדער. ר' נאָפּטשע האָט איר געמאַכט אַ פּאַר שיך סך־הכל פּאַר זעקס פייעם. די רביצין האָט נאָך צוגעלייגט איר אַ רויטע פּאַטשיילע און אַ פּאַרטעך. מע האָט די יתומה אויסגעטראָיעט ווי אַן אמתע בת־מלכה. איצט דארפן נאָר קומען די שדכנים און ברענגען אַ התן פון שפיץ מעסער.

קאפיטל דריי

אינדרויסן גייט אַ רעגן און די חשוב־העיר גייען
אויף דער אסיפה. — די גענויע רשימה פון נאַרקאָ-
ווער שיינע מענטשן. — איך האָב אים!

די בת־מלכה איז דערווייל געזעסן אין גראָען צאָפּ. דאָס טעלערל
פון הימל האָט זיך נישט באַוווּזן.

הכנסת־כלה איז אָבער אַ גרויסע מצווה. אין פאַרצייטישן פּוילן
האָט מען זיך נוהג געווען וועגן אַ דבר־מצווה צונויפצורופן אַן אסיפה.
דער רב האָט טאקע גערופן די חשוב־העיר אויף אַן אסיפה צו טון
אַ טראַכט כרת מה לעשות — וואָס טוט מען ווייטער מיט דער יתומה?
ס'איז געווען נאָך מעריב און נאָך וועטשערע. דאָס שטעטל נאַרקאָווע
האָט געזונקען אין חושך. די הימלען האָבן זיך געעפנט און איבער נאָר
קאָווע האָט געגאָסן אַ מבול. דאָס שטעטל האָט זיך נישט געפּוילט און
זיך איבערגעדרייט אין אַ גרויסער טיפּער בלאַטע. איבער דער דאָזיקער
בלאַטע האָבן די בעלי־אסיפה געטאַפּטשעט צום רב.

אין נאַרקאָווער חושך־מצרים האָט יעדער פון זיי געטראָגן אַ לאַמ־
טערנע, כדי בשלום אַדורכצוקומען די בלאַטע. זיי זענען אַריינגעקומען צום
רב מיט זייערע לאַמטערנעס און אינגאַנצן אויסגעווייקטע פון רעגן.

מיר וועלן דאָ געבן אַ גענויע רשימה פון די שיינע מענטשן פון
נאַרקאָווע, וואָס זענען געקומען אויף דער אסיפה ביים רב, כדי צו קלערן
ווי אזוי צו באַשטאַטן די יתומה מיט אַ שידוך.

ר' געצל דער בית־דין־שמש. אַ ייד מיט אַ גראָב קול און מיט אַ
ברייטע געלע באַרד. ער האָט געטראָגן אַ גרויסע פאַפּירנעע לאַמטערנע.

סימכע פלאַכטע

ר' יאָקל דער שול־שמש. א דריבנע יידל מיט אַ הויקערל.
ר' זישע דער שול־קלאַפער. אַ חויז זיין לאַכטערנע האָט ער נאָך
געטראָגן מיט זיך דעם הילצערנעם שול־האַמער, מיט וועלכן ער קלאַפּט
אַלע באַגינען אין יידישע לאָדנס און רופט נאַרקאָווער יידן אין שול אַריין.
מיט דעם דאָזיקן שיינעם גאָטספאַרכטיקן האַמער שיידט זיך ר' זישע
נישט פונאַנדער אויף אַ רגע.

ר' קיווע דער תלמוד־תורה־מלמד. אַ בייזער ייד מיט אַ שיקלדיק אויג.
ר' נהום דער טרייבעטשער. אַ ייד מיט אַ בויך און מיט אַן אויסגע־
פעצטע גלאַנציקע קאַפּאַטע.

ר' טרייטל דער נאמן פון דער יאטקע. אַ ייד מיט אַ שוואַכן הוש־
השמיעה.

דער רב איז געזעסן אויבנאָן ביים טיש און גערויכערט אַ לאַנגן
לילקע־ציביק.

די רביצין איז געשטאַנען פונדערווייטנס ביי דער טיר. אַ יידענע
זעצט זיך נישט צו צום טיש וווּ מאַנסבילן זיצן. זי האָט אָבער אויך
גענומען אַן אַנטייל אין דער גרויסער אסיפה.

מע האָט געשמעסט, געדרייט מיט די פינגער און אַרומגערערט דעם
וויכטיקן ענין פון אַלע זייטן. מע איז בשום אופן נישט געקומען צו קיין
טאָלק. אינדרויסן האָט גענאָסן דער רעגן. דער זיווג פאַר דער יתומה
פעשע האָט זיך נאָך אַלץ נישט באַוויזן אויפן טיש.

פלוצים האָט ר' זישע דער שול־קלאַפער אַ שטארקן קלאַפּ געטון
מיטן שיינעם הילצערנעם שול־האַמער אין טיש אַריין. ער האָט אַ געשריי
געגעבן ווי אים וואָלט אויפגעלויכטן אַ ליכט אין קאַפּ:

— איך האָב אים, רבותי!

— וועמען? האָט די גאַנצע אסיפה אַ געשריי געטון. אַפילו די
רביצין ביי דער טיר האָט פאַרגעסן, אַז זי איז נישט מער ווי אַ יידענע
און אַ געשריי געטון באַגלייך מיט די מאַנסבילן:

— וועמען?

— איך האָב, האָט ר' זישע אַלץ געקלאַפּט מיטן שול־האַמער, איך
האָב אים, סימכע פלאַכטען.

אַלע זענען אַנטשוויגן געוואָרן.

קאפיטל פיר

סימכע פלאַכטע דער וואַסער־טרעגער פון נאַרקאָ
ווע. — זיינע מנהגים און זיינע פירעכצן. — די וועלט
און יענע וועלט.

איצטער לאַמיר אויף אַ רגע אָפּלאָזן די אסיפה פון די חשוב־העיר
פון נאַרקאָווע ווי אויך פעשען די יתומה. מיר וועלן זיך אויף טשעקאָ
וועסט באַקענען מיט סימכע פּלאַכטען.

אין נאַרקאָווע האָט זיך געפונען אַ פּראָסטער יונג. געהייסן האָט ער
שמעון. גערופן האָט מען אים סימכע. ער איז געגאנגען נאָקעט און באַר
וועס, און ער האָט זיך צוגעדעקט דאָס לייב בלוז מיט אַ שטיקל פּלאַכטע.
דעריבער האָט מען אים גערופן סימכע פּלאַכטע. די גאַנצע שטאָט פון
קליין ביז גרויס האָט אים געקאָנט. סימכע פּלאַכטע איז געווען אַ וואַסער־
טרעגער און געטראָגן וואַסער פאַר נאַרקאָווער יידן. אַ הויז דער פּלאַכטע
האָט ער נאָך פאַרמאָגט אַ פאַר שאַנדעס מיט אַ פאַר קאַנען. סימכע
פּלאַכטע איז געווען דער שטאַט־נאַר פון נאַרקאָווע און ער האָט זיך דווקא
ליב געהאַט צו חברן רק מיט פּראָסטע גוים. ער האָט נישט געהאַט קיין
שכל צו קיין שום זאך סידן צו דער אכילה און צו טראָגן וואַסער. ער
האָט צומאָל נישט געווסט פון קיין צורת־מטבע און געטראָגן זעקס
קאַנען וואַסער פאַר אַ שטיקל ברויט.
הכלל, נאַרקאָווע האָט זיך נישט געהאַט וואָס איבערצונעמען מיט איר
וואַסער־טרעגער.

ביי סימכע פּלאַכטען איז געווען אַ מנהג פון קרמונים. — אַלע דאָ
נערשטיק אויף דער נאַכט האָט ער געטראָגן וואַסער פאַר די דינסטמיידין.

סימכע פלאַכטע

וואָסער לכבוד שבת וועגן. ער האָט אויך געטראָגן זאָמד אויסצושיטן די דילן אין ייִדישע שטובן לכבוד שבת. מיט דעם נעמלעכן זאָמד האָט ער געהאַלפֿן רייבן די מעשענע שבת־לייכטער און די גאָפֿל־מעסער. פֿאַר אָט־דער שווערער עבודה האָט ער פֿון די דינסט־מיידן באַקומען דאָס אויסגעקראַצטע פֿון די טעפּ. ביי סימכע פֿלאַכטען אין מויל זענען עס געווען זעלטענע מטעמים. ער האָט זיך דערפֿון באַלעקט. אַ גאַנץ יאָר האָט ער אויך געטראָגן וואָסער און געהאַקט האָלץ ביי ר' תנחום דעם בעקער. ר' תנחום האָט אים דערפֿאַר געלאָזט שלאָפֿן אויפֿן וואַרעמען פּיעקעליק. סימכע פֿלאַכטע האָט זיך גאָר מחיה געווען מיט דער וואַרעמקייט אויבן אויפֿן באַקאוויין. האָט זיך געטראָפֿן אין נאַרקאָווע אַ ברית־מילה צי אַ חתונה, האָט דעמאָלט סימכע פֿלאַכטע געאַרבעט ווי אַ פּערד, געהאַקט האָלץ און געטראָגן וואָסער. בשכּר זה האָט מען אים געגעבן די טעלער אָפֿצולעקן. סימכע פֿלאַכטע האָט געגלויבט, אַז דאָס זענען די טעלער פֿון גן־עדן. נאָר בכלל און געוויינטלעך — סיי אין די זומער־דיקע היצן און סיי אין די ווינטער־דיקע פרעסט איז ער אַרומגעגאַנגען נאַקעט און באָר־וועם, מיט דער בלוזער פֿלאַכטע אויפֿן לייב.

קאפיטל פינף

ר' געצל שיסט אַרויס מיט אַ געלעכטער. — צוויי
מצוות מיט איין כאַפּ. — אַלע זענען מסכים אויפן
שידוך. — ר' געצל גייט אַרויס אויפן רעגן.

די חשוב־העיר האָבן תחילת נאָר נישט אזוי לייכט געקאָנט באַנע־
מען ווי מען פּאַרט צוזאַמען סימכע פּלאַכטען מיט פעשען דער יתומה.
ר' געצל דער בית־דין־שמש האָט אַרויסגעשאָסן מיט אַ גרויס געלעכטער.
דער רב האָט אַ שטאַרקן צי געטון מיט זיין ליוֹקע־ציביק און געזאָגט,
אַז מע קאָן דאָ טון צוויי גרויסע מצוות מיט איין כאַפּ. צו לאָזן אַרומ־
דרייען זיך אַן אַלטן בחור נאַקעט און באַרוועס איז אויך נישט קיין קליינע
עבירה. דערהערט וואָס דער רב זאָגט, האָבן אַלע, ובתוכם די רביצין,
מסכים געווען אויפן שידוך.

נאָר וואָס טוט מען ווייטער? סימכע פּלאַכטע איז אַ נאַר און אַ פּראָס־
טער נפש. גיי ווייס וואָס אַ נאַר וועט איינפאַלן? אָנשטאַט צו פאַרשטיין
די גרויסע טובה קאָן סימכע נאָר עפענען דאָס פּראָסטע פּיסק אין רעדן
דיבורים ווי אַ גוי.

— ווייסט איר וואָס? האָט דער רב געזאָגט צום בית־דין־שמש,
גיי צו סימכע פּלאַכטען און זאָג, אַז דער רב רופּט אים. דאַרפסט נישט
זאָגן וועגן וואָס.

ר' געצל דער בית־דין־שמש האָט גענומען די גרויסע לאַמטערנע
מיטן גראָבן שטעקן און איז אַרויסגעגאַנגען אויפן רעגן וואָס האָט כסדר
געגאָסן אין נאַרקאָווער חושך.

קאפיטל זעקס

די רביצין פוצט אויס די יתומה. — סימכע פלאַכטע
קומט מיט זיין גאַנץ פאַרמעגן. — ניין, רביצין. —
ברוך־הבא, סימכע, דו ביסט אַ ייד? — די אסיפה
ענדיקט זיך מיט גרויס גערעטעניש. — די נאַרקאָווער
לבנה ווינטשט סימכע פלאַכטען מזל־טוב.

איידער ר' געצל האָט באַדאַרפט קומען מיט סימכען, האָט דערווייל
די רביצין אין דער קיך אויסגעפּוצט די כלה אין עסיק און אין האַניק,
ד"ה אין די בנדי־מלכות, וואָס ר' נאַפּטשע און ר' מעכטשע האָבן פאַר איר
געמאַכט. דערצו האָט זי איר אָנגעטון די רויטע פאַטשיילע אויפן קאַפּ,
כדי סימכע פלאַכטע זאָל געפּלעפט ווערן פון דער שאַנקייט פון דער כלה,
מיט וועלכער דער רב און קהל גייט אים מזכה זיין.

עס האָט נישט לאַנג געדויערט. הינטער דער טיר האָט מען געהערט
ר' געצלס קול ווי אויך דאָס געקלאַפּ פון שאַנדעס און שווערע באַרוועסע
טריט פון דעם שטאַטישן וואַסער־טרעגער.

די טיר האָט זיך געעפנט. ר' געצל איז געשטאַנען מיט זיין לאַמך
טערנע. נעבן אים — סימכע פלאַכטע מיט זיין גאַנץ פאַרמעגן. ד"ה מיט
די שאַנדעס און מיט די קאַנען.

אין אזא מעמד האָט סימכע פלאַכטע געוואַלט אַרײַנגיין צום נאַר־
קאָווער רב.

— סימכע לעבן, האָט די רביצין געפרוּווט צו אים צו רעדן מיט אַ
זיס קולכל, עס שיקט זיך נישט אַרײַנצוקומען צום רב מיט שאַנדעס

י. י. טרונק

ווי א פראָסטער גוי. שמעל זיי אוועק ביי דער טיר צוזאמען מיט די קאנען. קיינער וועט זיי חס ושלום ביי דיר נישט צוגנבענען. דאָ זיצן נישט הלילה קיין גנבים. סאמע שיינע יידן.

— ניין, רררביצין, האָט סימכע געזאָגט אַן איינגעשפארטער און געשאַרט איבערן דיל מיט די נאָסע באַרוועסע פּיס. די שאַנדעס און די קאנען זענען מיין פארמעגן. סימכע פלאַכטע גלויבט נישט אפילו זיינע אייגענע אויגן.

ס'איז נישט געווען וואָס צו מאַכן. סימכע פלאַכטע האָט זיך אוועק געשמעלט פאַרן בית-דין-טיש ווי ער וואָלט געשמאַנען פאַר אַ ברונעם וואַסער.

— ברודר-הבא, סימכע, האָט דער רב געזאָגט און אַ פאָך געטון מיטן ליוולקע-ציביק, ער האָט געטון אַ שמייכעלע און געפרעגט ביי סימכען:
— דו ביסט אַ ייד, סימכע?

— אוואָדע אַ ייד, האָט סימכע געגעבן אַ לאַך ווי אַ פּויער אין דער קרעטשמע. מיין מאַמע זאָל מיר אזוי לעבן ווי איך בין אַ ייד. כאַטש איך בין קיינמאָל נישט געגאַנגען אין קיין חדר און ווייס נישט וואָס סע שטייט אין סידור.

— אויב דו ביסט אַ ייד, האָט דער רב געזאָגט האַלב אין ערנסט און האַלב מיט שמייכל, טאָ פאַר וואָס זשע האָסטו נישט חתונה? אַ ייד טאָר זיך נישט אַרומדרייען ליידיק אָן אַ ווייב.

סימכע פלאַכטע האָט געטון אַ קלאַפּ מיט די שאַנדעס אין די קאנען אַרײַן, און אַרויסגעפלאַצט מיט אַ געלעכטער.

— גויים זאָגן, אז איר, רבי לעבן, האָט אויף זיך אַ קעפעלע, האָט ער געזאָגט גראַב און הויך, צום סוף, זאָלט איר מיר מוחל זיין — רעדט איר ווי אַ יידענע. ווער וועט מיר נעמען? אפילו אַ מויד פון סאַמע באַרג מיסט וועט נישט וועלן אויף מיר קוקן. סימכע פלאַכטע האָט אויפגע- דעקט זיין נאַקעט לייב און עס געוויזן דער חשובער אסיפה פון נאַרקאָ- ווע. — אַ שיינער חתן סימכע פלאַכטע, מיין מאַמע זאָל מיר אזוי לעבן.

— ניין, סימכע לעבן, האָט דער רב געזאָגט, ס'איז נישט פאַראַן קיין ייד וואָס האָט נישט חתונה. פאַר יעדן ייד איז אין הימל באַשערט אַ זיווג.

סימכע פלאַכטע

דער רב האָט זיך געוואָנדן צו דער רביצין און געוויזן מיטן ליולקע-
ציביק אויף דער טיר פון דער קיך.

— נו, האָט ער געזאָגט מיט אַ גמראַניגן.

די רביצין איז אַרײַן אין קיך און באַלד צוריקגעקומען מיט דער
אויסגעפּוצטער יפהפּיה. דאָס גרויסע פנים פון דער מויד האָט געלאַכט
און געלויבטן מיט טויזנט הן. מיט דער רביציןס רויטער פאַטשיילע אויפן
קאָפּ האָט זי אויסגעקוקט ווי אַן אמתע פריצה (דער מייסטער יאַנקל
לערער זאָגט, אַז אין דער רביציןס פאַטשיילע האָט זי אויסגעקוקט ווי אַ
רויטער אינדיק). די רביצין האָט די יתומה צוגעפירט כמעט ווי צו סימך
כע פלאַכטעס נאָך און געזאָגט מיט אַ סך באַהאַרצטקייט:

— נאָ, סימכע לעבן, און קוק דיר אָן די מויד. קהל האָט אויסגע-
קליבן פאַר דיר אַ זיווג.

— נישט בלויז אַ זיווג, האָט דער רב געזאָגט און געקוקט אויף דער
אסיפה. ער איז פאמעלעכל צוגעגאנגען צו דעם ספריס-אלמער, אַרויסגע-
נומען פון דאָרט אַ צוגעדעקט ערדן-טעפל, עס אויפגעדעקט און געוויזן
סימכע פלאַכטען.

פונעם טעפל האָט אַרויסגעשיינט אַ גאנצער אוצר מיט נייע קופערנע
צענערס.

— דאָס איז דער נדן, האָט דער רב געזאָגט מיט אַ חשיבות גלייך
ווי ער וואָלט אויסגענומען די טויז אייכל.

סימכע פלאַכטע האָט געפינטלעך מיט די אויגן. ער האָט געקוקט דאָ
אויפן טאָפּ מיט דעם געלט, דאָ אויף דער אויסגעפּוצטער יפהפּיה. ער
האָט מיט די באַרוועסע פיס אַ שפרונג געטון אין דער הויך און געשריגן
צו דער רביצין:

— שוין, שוין. איך וויל זי שוין פאַר אַ ווייב.

— וואָס הייסט שוין? — האָט דער רב אים געמוסרט. — אַזוי פירט
זיך נישט ביי יידן. צום ערשטן מאַכט מען תקיעת-כף און תנאים. דערנאָך
שטעלט מען אַ חופּה מיט וועטשערע און קלעזמאַרים. דערנאָך ערשט
ביסטו אַ באַווייטער מיט מזל.

— ניין, רבי, שוין, שוין, האָט סימכע פלאַכטע געמאכט קולות.

י. י. טרונק

אלע האָבן באַשיינפערלעך געזען, אז מען האָט צו טון מיט אַ פראָסטאָק שבפראָסטאָק. מען האָט סימכען קוים איינגענומען און אים צו-געזאָגט נאָך גאָלדענע גליקן. די אסיפה האָט זיך פאַרענדיקט מיט גרוים גערעטעניש. די חשוב־העיר האָבן צוריק אָנגעצונדן זייערע לאַמטערנעס. סימכע פלאַכטע האָט זיך אָנגעטון די שאַנדעס און גענומען די קאַנען. די רביצין מיט דער יתומה זענען צוריקגעגאַנגען אין קיך. די חשוב־העיר האָבן געזאָגט אַ גוטע נאַכט און אַוועקגעגאַנגען.

אינדרויסן האָט אויפגעהערט דער רעגן. די הימלען האָבן זיך אויס־געלייטערט. איבער די שטילע יידישע דעכער פון שמעטל נאַרקאָווע האָט אויפגעלויכטן די לבנה שוין ווי אַן אַתרוג. מען האָט ממש געזען בחוש ווי די לבנה ווינטשט סימכע פלאַכטען מזל־טוב און בעט זיך ביי נאַרקאָ-ווער יידן אַז מען זאָל זי מחדש־זיין.

קאפיטל זיבן

נאַרקאָווע וויגט זיך פון דער גרויסער נייעס. — די רביצין מיט עטלעכע גבאיטעס גייען איבער די הייזער. — נאַרקאָווע גרייט זיך צו דער חתונה.

צומאָרגנס אינדערפרי האָט זיך נאַרקאָווע געוויגט פון דער גרויסער נייעס, וואָס איז געשען נעכטן אויף דער אסיפה פון רב מיט דער רביצין און די חשוב־העיר. נאַרקאָווער יידן האָבן געהאַלטן פון מצוות. דער רב האָט זיי מזכה געווען מיט אַ מצווה, וואָס אלע נאַרקאָווער, פון קליין ביז גרויס, קאָנען טון. די בייזע צינגער אין דער ווייבער־שול זענען אַנטשטומט געוואָרן. זרוים־מקדימים — יידן און ווייבער, וואָס האָבן געוואָלט זיין די ערשטע ביי דער מצווה, האָבן אַריינגעטראָגן צו דער רביצין ווי נאָך אַן אַלט מלבוש, אַ העמד, אַ פּאָר הויזן, אַ פּאָר צעריסענע שוין, אַ חסידישן גארטל און אַן אַרבע־כּנפות. קודם האָט מען אין זינען געהאַט מלבוש צו זיין דעם נאַקעטן סימכע פּלאַכטען. די יתומה איז דערווייל געווען פאַרוואָרגט.

אין עטלעכע טעג אַרום האָט די רביצין מיט עטלעכע פרומע גבאיטעס גענומען גיין איבער די הייזער. זיי האָבן אַריינגענומען אין זייערע פאַר־טעכער אַלצדינג וואָס יידן האָבן נאָך געגעבן. דער עיקר האָט מען צו־געגרייט בעטגעוואַנט פאַר חתן־כלה. איין יידענע האָט געגעבן אַביסל פּעדערן, אַן אַנדערע — אַן אַלטע רויטע ציר, און אַ דריטע — אַן איינשיט. די רביצין מיט די גבאיטעס זענען אַהוימגעקומען מיט פּולע פאַרטעכער. נאַרקאָווע האָט זיך מיט גרויס פאַראַד געגרייט צו דער חתונה פון סימכע פּלאַכטען מיט פּעשען דער יתומה.

קאפיטל אַכט

דער מחבר וויל זיך פאָרגיין אין אַ וויינעדיקס. —
ער דערמאָנט זיך אָבער, אַז עס האַלט ביי סימכע
פלאַכטעס חתונה.

מיר האַלטן איצט ביי דער גרויסער שמחה אין נארקאָווע. מיר דאַרפן
נישט פאַרגעסן פון וועמענס פּעדער אַט-אָדי פרייד פון אַ שטאָט מיט
יידן איז אַרויסגעפלאָסן. איך מיינ דעם מייסטער יאַנקל לערער. ווער איז
ער געווען אַט-אָדער דערציילער, וואָס האָט אין די הערצער פון פשוטע
יידן געשפּילט מיט זיין פּעדער ווי מיט פייפּאָלן און שאלאמייען?
אַ, דער גורל פון אַלע גרויסע דיכטער! קיינער זעט נישט די טרערן,
וואָס פליסן הינטער דער מאַסקע פון דיכטערישע פריילעכקייטן. קיינער
זעט נישט דעם עלנטן בעמלער-מאַנטל, וואָס עס טראָגט דער דיכטער, —
הגם דער דאָזיקער מאַנטל לייכט פאַר די אויגן פון דעם ליינער מיט
אַזוי פיל קיניגלעכן כּשוף. זינט האָמער און סערוואַנטעס ביז היינט צו
טאָג, האָט זיך דער גורל פון אַלע דיכטער נישט געביטן אויף אַ האָר.
די דיכטער שפּאַטן פון דער צייט — דערפאַר שפּאַט די צייט פון זיי.
די צייט ענדערט זיך נישט אויף די וועגן פון זייער לעבן. זי טוט זיי
כּסדר אָפּ אויף טערקיש.

דאָס לעבן פון אונדזער מייסטער יאַנקל לערער המכונה מאָרגנשטערן
איז געווען געגליכן צום לעבן פון אַלע געליבטע קינדער פון די מוזעס. אַ
לעבן וואָס איין העלפט — די ווירקלעכקייט — האָט זיך געשפּונען אין
טיפּן מענטש-לעבן עלנט. די צווייטע העלפט — ווער ווייסט ווי זי אָנ-
צורופּן — איז גריילעך נישט מער ווי אַ שאָטן. זי איז זיך פאָרגאָנגען

סימכע פלאכטע

אין די גאלדענע מלכותן פון פאנטאזיע. אין די גליקלעכע ליכטי-
קייטן פון זעאוונג, א, יאנקל לערער, המכונה מאָרגנשטערן פון לאָדזש! איך
בין גרייט אָפּצושאַקלען דעם שטויב פון דיין געדעכעניש און דערציילן
פון דיין לעבן און וועבן.

יאנקל לערער האָט געווינט אין אַ פינצטערן קעלער אין באָלוט,
אינמיטן דער לאָדזשער אַרימקייט. זיין שטיקל ברויט האָט ער קוים פאַר-
דינט דערמיט, וואָס ער האָט די אַרימסטע יידישע טעכטער פון באָלוט
געלערנט לייענען און שרייבן יידיש. דעריבער האָט ער געהייסן יאנקל
לערער.

אין די אָוונטן, באָלוט האָט געזונקען אין השכות פון דער נאכט,
און יאנקל לערערן איז אויך פינצטער געווען אויפן געמיט, ער איז געווען
האַלב צי גאַנץ הונגעריק, האָט ער אין זיין קעלער אָנגעצונדן אַ קינדל
האַלץ. ביים שיין פון דעם דאָזיקן קאַרגן פייערל אינמיטן פון באָלוט
האָט ער זיך אוועקגעזעצט ביי בויגענעם פאַפיר און גענומען די גענדזענע
פערער אין דער האנט. ער האָט געשריבן אַלערליי מעשיות און דערציילט
דעם פראָסטן יידישן פּאָלק פון זיינע דמיונות און זעאוונגען.

אַן אַנדערע, שענערע וועלט האָט אויפגעשיינט אין דעם ליכט פונעם
קאַרגן פייערל. אַ וועלט — ווער ווייסט ווי זי אָנצורופן. זי איז גרייך
נישט מער ווי שוים און שאָטן. אַ וועלט פול מיט ווונדערלעכע גן-עדן
התהתונס. אַ וועלט וואָס האָט אין זיך נישט געהאט דאָס מינדסטע פון
דער רעאַליטעט פון יאנקלס לעבן. מיט אַ געוואלטיקער שפע פון גלוס-
טיקייט און פרייד האָט זי אַ שטראָם אַרויסגעגעבן פון יאנקל לע-
רערס פערער און זיך אויסגעגאָסן אויפן פאַפיר ווי אַ טייך פון גינגאָלד
און אידלשטיינער. פון ליכט און פון בשמים.

ווער ווייסט ווי פינצטער עס איז געווען יאנקלס לעבן גראָד דעמאָלט
ווען ער האָט צוגעגרייט סימכע פלאכטעס חתונה, און אים, דעם נאקעטן
סימכע, אַן עפן געטון, ווי מיר וועלן שפעטער זען, אַלע ברונעמער פון
גליק און דערפאַלג.

ווער ווייסט צי אין דער געשטאַלט פון סימכען האָט ער אונדז נישט
איבערגעלאָזט די גאַנצע איראָניע פון זיין אויטאָ-פאַרטערט, און דעם
שמיכל פון זיין לעבנס-פילאָזאָפיע?

י. י. טרונק

ווער ווייסט אים, דעם פאציאצישן מאן, וואָס טאַנצט פאַר אונדז אין אַ נאַראַניס-מיצל מיט גלעקלעך. און פאַרזיסט אונדז אלעמען די שעהען? ער אַליין איז דער טרויעריקסטער.
מען רופט אים דיכטער.

עס איז געווען אַ יאָר פאַר דעם, ווי היטלערס שווערד האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויפן קאַפּ פון פּוילישע יידן. זיינע חיילות זענען געקומען זיי צו פאַרניכטן. מיין פּריינט, דער לאָדזשער גאַסן-פּילאָזאָף, היים וואַדניק, איז מיט מיר אַרומגעגאַנגען איבער די אַרימע פאַרוואַרלאָזטע געסלעך פון באַלוט. מיט זעכציק צי זיבעציק יאָר צוריק האָט דאָרט געווינט יאנקל מאַרגנשטערן דער מייסטער. עס איז גראָד געווען אין אַ דאָנערשטיק. כאַפּטעס יידישע בעטלערס האָבן זיך געלאָזט אויפן שנאָר צו די באלעבאטישע יידישע שטיבער אויף פּיעטרקאָווער גאַס. די יידישע בעטלערס און אַרימעלייט האָבן געווינט אין באַלוט. ס'זענען גענאַנגען מיטן בעטל-זאַק בעטלערישע ווייבער.

צווישן די דאָזיקע ווייבער איז מיטגעקראָכן אַן אלטע איינגעבויענע זקנה. זי איז געגאַנגען קריעה בליה, אָנגעלענט אויף אַ שטעקן. דאָס איז געווען די עלטסטע און אַרימסטע בעטלערקע, וואָס איז דאָנערשטיק מיטגעגאַנגען מיט די ווייבער איבער די הייזער פון די זאַמערע יידן.
היים וואַדניק, דער סאַקראַטעס פון די לאָדזשער גאַסן, האָט זיך אָפּגעשטעלט און מיר געוויזן אויף דער עלנטער זקנה.
- איר ווייסט ווער זי איז? האָט ער מיך געפרעגט און באלד צו-

געגעבן: דאָס איז די בתיחידקע פון יאנקל לערער.
איך וואָלט גריילעך געקענט דערציילן נאָך מעשיות פונעם זעלטענעם לאָדזשער מייסטער, נאָר עס זענען מעשיות טרויעריקע. צו וואָס זאָל איך דיר, טייערער ליינער, אומעטיק מאכן אויפן געמיט? פאַרוואָס זאָל איך די שיינע וועלט פאַרציען מיט אַ שוואַרצן וואָלקן? נאַרקאָווע גרייט זיך איצט אויף דער חתונה פון סימכע פלאַכטע און פעשע דער יתומה. מיר מוזן זיין פּריילעך!

קאפיטל ניין

ר' יאקל דער שול־שמש פאַרבעט אַלעמען אויף דער
חתונה. — סימכע פלאַכטע פאַסט אין חופּה־טאַג, נאָר
מען מוז אים היטן.

שבת אין מיטן דעם לייענען האָט ר' יאָקל דער שול־שמש א קלאַפּ
געטון מיט זיין דריבנע הענטעלע אין „שולחן" אַרײַן. ער האָט מיט א
ניגון אויסגערוּפּן בפקודת הרב דמתא: אלע נארקאָווער יידן, אנשים,
נשים וטף זאָלן למען השם קומען אויף סימכע פלאַכטעם חתונה. זיי זאָלן
קומען נישט נאָר כדי צו דערפרייען די הערצער פון קהלם חתן־כלה. דאָס
אַליין איז שוין א גרויסע מצווה. זיי זאָלן אויך געדענקען מיטצוברענגען
דרשהגעשאַנק איטלעכער לויט זיין יכולת.

שטעטל האָט געפאַלגט.

אין חופּה־טאַג האָט נארקאָווע אויסגעקוקט ממש ווי עס וואָלט אין
איר געווען פורים אָדער שמהת־תורה. נארקאָווע האָט פאָרנעסן אירע
דאגות און זיך געגרייט צו דער חתונה.

אין זיין חופּה־טאַג האָט סימכע פלאַכטע דאָס ערשטע מאָל אין
זיין לעבן נישט געטראָגן קיין וואסער. ער איז געזעסן מיט זיינע שאַנדעס
און קאַנען ביי ר' תנחום דעם בעקער ביים פיעקעליק. ער איז געווען
אַנגעטון — מעשה חתן — אין אַן אלטער רבנישער קאפּאַטע, וואָס האָט
זיך געהאט אַרומגעוואַלגערט צווישן אלטוואַרג אויפן בוידעם ביי דער
רביצין. די רביצין האָט די קאפּאַטע אוועקגעשענקט צו סימכעס אויס־
שטייער.

י. טרונק

א חתן מוז אין חופה־טאָג פאסטן. שטאָט האָט געוואסט, אז עס איז
ישוער צו פועלן ביי סימכע פלאכטען א תענית. קוים וואָס ער פאסט
אדורך יום־כפור און תשעה־באב. מען מוז אים דעמאָלט היטן, דעם גראָבן
יונג, ער זאָל נישט פארגעסן, אז מען טאָר נישט עסן אין הייליקן טאָג.
אפילו נארקאָווער גויים האָבן געוואסט צו היטן סימכע פלאכטען אין
יום־כפור. אמאָל האָט ער דערפאר באַקומען פון אַ גוי מיט אַ בייטש
איבערן קאָפּ. דעם גוי האָט זיך אויסגערוכט, אז סימכע האָט זיך ארויס־
געגנבעט פון דער שול און זוכט אַ פרעס. סימכע איז דעמאָלט כאמת
נאָר נישט שולדיק געווען. אפילו מען וואָלט אים דערהרגעט וואָלט ער
חס ושלום נישט געגעסן אין יום־כפור. די יידן אין קיטלען און טליתים,
דאָס יאָמערדיקע געדאוון אין הייליקן טאָג, ווי אויך די היץ פון די ברע־
נענדיקע יום־כפור־ליכט אין די זאָמער־קאָסטענעס — דאָס אַלצדינג האָט
אָנגעוואָרפן אויף סימכען אזא יענע־וועלטישע אימת, אז ער האָט פאר־
געסן יעדן הונגער. אָבער עס איז נאָר שייך צום יום־כפור. פאסטן אין
חופה־טאָג — דערצו ביי ר' תנחומס אויוון פון וואַנען די ברייטלעך
האָבן אַרויסגעשמעקט ווי צענדליקער יצר־הרעם — דאָ איז כאמת שווער
געווען פאר סימכען בייצושטיין דעם נסיון. מען האָט אים געמוזט היטן
ווי אַ גנב.

ר' תנחום דער בעקער מיט זיין ווייב האָבן זיך אונטערגענומען צו
היטן סימכע פלאכטען.
ווען דער חתן איז סימכע פלאכטע, מוז מען אים קוקן אויף די
פינגער.

קאפיטל צען

סימכע פלאַכטע אין בית־דין של מעלה. — אויבן
און אונטן. — וואָס טויג מיר דער טאָפּ מיט געלט
און די שיינע יתומה? — ר' תנחום רעדט צו אים מיט
דער לאַפעטע.

ס'איז נישט פון די לייכטע זאכן צו היטן סימכע פלאַכטען אין
תענית פון הופה־טאָג. רויזע די בעקערין, ר' תנחומס אשה, האָט אים
געזאָגט מיט גוטן און מיט בייזן, וואָס עס הייסט פאר אַ חתן אַ חופה־
טאָג, און אז דער נעמלעכער טאָג איז געגליכן צו יום־כפור. זי האָט אים
דערציילט, אז פאר אים, סימכע פלאַכטען, האָט זיך איצט אין הימל פאר־
זאמלט דער בית־דין־של מעלה. עס שרייבן דאָרט די פענעס און מען
קוקט נאָך זיינע ביכער און חשבונות. מען משפט אים. עס אמפערן זיך
וועגן אים גוטע און שלעכטע מלאכים. סימכע פלאַכטע האָט זי אָנגעקוקט
שטארק פארחידושט און נישט געגלויבט זיינע אויערן. ער האָט עס נישט
באנומען ווי אזוי אויף אים, אויף וועמען אין נארקאָווע האָט זיך קיינער
נישט אומגעקוקט — זאָל מען פון אים מאכן אזא וועזן אויבן אין די
הימלען. סימכע איז געווען אַ צו פראָסט נפש, כדי צו פארשטיין דעם
הילוק פון אויבן און אונטן. ער האָט כסדר געקוקט אויף
די ברייטלעך און געשלונגען שפיייעכץ. פלוצים האָט ער זיך גאָר צעשריגן:
אָט טוט ער אויס דער רביציגס קאפאָטע, נעמט די שאַנדעס און די
קאַנען און גייט טראָגן וואַסער. וואָס טויג אים דער טאָפּ געלט און פעשע
די יתומה, ווען ער ווערט שיער נישט געשוואַלן פון הונגער? רויזע האָט
אַ מאַך געטון מיט דער האנט און געוויזן אויפן שטערן און גערופן ר'

תנחומען. ר' תנחום איז צוגעקומען אן איינגעמלטער און מיט דער גרויסער לאַפּעטע. ער האָט גערעדט צו סימכען נישט איידל, ווי מען רעדט צו אַ חתן, נאָר מיטן גראָבן לשון ווי צו אַ פּראָסטן יונג, ד"ה אויב סימכע וועט פרווון זיך צוצורירן צו אַ ברייטל אָדער נאָר אַנטלויפן, איז מיינ נאָמען נישט תנחום, אזוי האָט ר' תנחום געזאָגט און געוויזן אויף דער לאַפּעטע, אויב איך וועל דיר נישט געבן מיט דער לאַפּעטע איבערן קאָפּ. דו וועסט שוין וויסן אָנצוזאָגן אַ צענטן, וואָס עס הייסט נישט צו פּאָלגן דעם רב און קהל פון נארקאָווע.

מיט פּעשען דער יתומה איז עס געווען לייכטער. ביים רב אין הויז איז זי געוויינט געווען צו פרומע יידישע מנהגים. די רביצין האָט זי גערנט יידישקייט. זי האָט אויך געקענט אביסל סידור און עברי־טייטש. פאַרשטייט זיך, אַז נישט זייער אַ סך. די מויד האָט זיך געמוזט צוטייטלען מיט די פינגער, כדי בשלום אַדורכצוקומען אַ שייטל סידור.

אין חופּה־טאָג האָט טאַקע די רביצין אַוועקגעזעצט די יתומה ביי אַ קרבן־מנחה־סידור, איר אויפגעמישט אַ תחינה פון שרה בת טובים, וואָס אַ כלה דארף זאָגן אין חופּה־טאָג כדי צו געפינען חן און לייטזעלי־קייט אין די אויגן פון איר מאן און צו האָבן גוטע און כשרע קינדער. די רביצין האָט איר אויך געוויזן אויף אַ בלעטל אין „מעין־טהור“, וואָס אין קרבן־מנחה־סידור און זי געהייסן זאָגן.

די כלה־מויד האָט געטייטלט מיט די גראָבע ידיים איבערן סידור און געריטשעט אויפן קול וועגן די ווייבערישע ענינים. מען האָט עס געהערט איבער האַלב נארקאָווע.

נאָך האַלבן טאָג האָט מען פארן רבס פּענצטער פאַרנומען אַ געשריי פון אַלע־ליי יינגלעך. ס'איז געוואָרן אַן אָנגעלייף. מען האָט געשריגן; קלעזמאָרים גייען! אינמיטן פון דער ווייסער חברה האָט געשפּאנט די נאַרקאָווער קאפּעליע מיט זייערע כלי־זמר. ר' זישע דער ברהן איז געגאַנגען אין דער שפיץ.

די נארקאָווער קאפּעליע איז אַריינגעקומען צום רב אין בית־דין־שטוב. ר' זישע דער ברהן האָט געטון אַ קוש די גרויסע פאַרמעטענע מזוזה, וואָס האָט געהאַנגען אויפן ביישמידל פון רבס טיר. דאָס נעמלעכע

סימכע פלאַכטע

האַבן געטון די איבעריקע קלעזמאָרים. זיי האָבן זיך אויסגעשטעלט מיט די כלי־זמר. ר' זישע האָט זיך אויסגעטון דעם ברייטן סאמעטענעם קאש־קעט און געבליבן שטיין אין דער פארפעצטער יארמלקע. אין דער יארמל־קע קומט אים אָן לייכטער צו גראמען. די איבעריקע קלעזמאָרים האָבן זיך אַרומגעשטעלט אַרום ר' זישען. סע האָט געהייסן, אז מען וועט אָפֿ־שפילן פאר דער כלה.

קאפיטל עלף

די יתומה ביים קרבן־מנחה־סידור. — קלעזמאָרים
גייען! — די נאַרקאָווער קאַפעלע. — ר' פייוול מיטן
פידל. — ר' גרונס מיט דער פלייט. — ר' שבתי מיטן
באַס. — ר' וואָווע מיט דער פויק.

איידער מיר וועלן אויפשפילן לכבוד דער כלה, וועל איך קודם־כל
באקענען דעם לייענער מיט די פארשויען פון נאַרקאָווער קאפעליע.
ר' פייוול מיטן פידל, א קליין יידל מיט א גראַלעך בערדל. סיי יידן
און סיי גויים זאָגן, אז ווען ר' פייוול פארבויגט דאָס קעפל און פארגייט
זיך מיטן סמיטשיק אויפן פידעלע — צעשמעלצן זיך אלע הערצער פון
מתיקות. אפילו די פייגל אויף די נאַרקאָווער דעכער הערן אויף צו זיגן
גען און האַרכן זיך צו צו ר' פייוולס א וואלעכל, א נתנה־תוקף, צי נאָר
א כלה־באדעקנס.

ר' גרונס מיטן פלייט. מען האָט אים אין נאַרקאָווע אויך גערופן
ר' גרונס דער סריס, מחמת זיין פנים איז געווען לאַנג, נאקעט און געל
ווי אן אתרוג. ווו אלע יידן האָבן בערד, האָט ר' גרונס נישט מער גע-
האט ווי א שפיציקע גאַמבע אָן א סימן פון א האָר. ער איז געווען א
הויכער און א דארער ייד. סיי זומער און סיי ווינטער האָט ער געטראָגן
א זומערדיק כאלאטל. פאר נישט קיין שום ייד געדאכט איז ער געווען
א חשוד־בנים. זיין ווייב איז אויך געווען א הויכע און אן אויסגעדארטע
און איז זייער ענלעך געווען צו ר' גרונמען — נאָר אנשטאַט א כאלאטל
האָט זי געטראָגן א ווייבערישע ספורניצע. זי האָט נישט געשפילט אויף
קיין פלייט נייערט געהאַנדלט מיט הינער. יידן האָבן געטענהט, אז ר' גרונס

סימכע פלאכטע

זאָל נישט פאַרשוואַרצן די יאָרן פון אַ ייִדישער טאַכטער און זי אָפּגטן. ר' גרונם האָט עס אָבער אָפּגעלייגט פון יאָר צו יאָר. אין דער קאָר פּעליע האָט ער געשפּילט די פּלייט. ער האָט די פּלייט געשפּילט מיט אַזאַ אימפעט און געפּייעריי, אז ער האָט ממש נישט געהערט וווּ עס האַלטן די איבעריקע קלעזמאַרים. עס האָט אויסגעקוקט, אז אין דער נאַר-קאָווער קאפּעליע הערט ר' גרונם אַלעמען ווי דעם קאָטער און מאַכט שבת פאַר זיך.

ר' שבת מיטן באַס. אַ שווייגנדיקער ייד מיט אַן אויסגעדרופּעטער און צעריסענער קאפּאָטע. לאַנגע געדיכטע ברעמען האָבן אים פאַרשטעלט די אויגן. אַ הויך דעם האָט ער געהאַט אַ שוואַרצע געדיכטע באָרד און זי האָט אים דערגרייכט ביז צום בויך. ר' שבת האָט שמענדיק געטראָגן אַ גאַרטל און כסדר געשעפּטשעט מיט די ליפּן. אין נאַרקאָווע האָט מען געשמעסט, אז דאָס זאָגט ר' שבת תהילים. האַלבע נאַכט האָט מען אים געהערט אָפּריכטן חצות. האַלבע נאַכט, ווען מען האָט אַריינגעקוקט צו ר' שבתין דורכן פענצטער — ר' שבת האָט געווינט אין לעצטן הייזל פון נאַרקאָווע, דאָרט וווּ עס הייבן זיך אָן די גוישע פעלדער — האָט מען געזען ווי ר' שבת זיצט אויף דער ערד ווי אַן אַבל. נעבן אים ליגט זיין באַס. ר' שבת וויינט אויפן חורבן בית־המקדש. אין נאַרקאָווע האָט מען שטאַרק הוישד געווען, אז ר' שבת באַלאַנגט צו די לַמְד־וּאָו.

הגם דער באַס איז דאָס גרעסטע כלי־זמר און האָט סטרונעס ווי שטריק און ר' שבתים סמיטשיק איז געווען געגליכן צו אַ זעג — פונד דעסטוועגן האָט מען אים, ר' שבתים באַס, נישט אַרויסגעהערט פון דער קאפּעליע. עס האָט אויסגעקוקט גלייך ווי ר' שבת פירט מיטן סמיטשיק איבער אַ שטומער כלי. עס איז געווען ר' גרונמס פּלייט, וואָס האָט ר' שבתים באַס נישט געלאָזט אויפהייבן דעם קאַפּ. סיידן ווען ר' גרונם האָט אַוועקגענומען זיינע ליפּן פון דער פּלייט כדי זיך אויסצושנייצן די נאָז — ערשט דעמאָלט האָט מען געהערט ווי ר' שבתים באַס מאַכט בריבן.

מען האָט געזאָגט, אז ר' שבת האַלט כסדר אַראָפּגעלאָזט די אויגן כדי נישט צו קוקן אויף קיין נקבות. ווען ער איז געוואָרן אַ קלעזמער, האָט ער אויסגעבעטן ביים רבונו של עולם לאַנגע געדיכטע ברעמען, כדי

י. י. טרונק

זיי זאָלן אים הענגען איבער די אויגן ווי פאָרהאנגען. דער רבוננו של עולם האָט עם אים צוליב געטון.

דער לעצטער פון די קלעזמער איז געווען ר' וואָווע ר' וואָווע מיט דער פויק. אין שטעטל האָט מען געהאלטן ר' וואָווען פאר אַ ווילדן תם און אַ געהרגעטן אויף דער עברי. ער איז געווען די לעמעשקע אונטערן פאָנר טאָפל פון זיין ווייב און געציטערט פאר איר קוק. ווען זי פלעגט אַריינר פאלן אין בעס, האָט זי ר' וואָווען געקלאפט אין קאָפּ אַריין מיט די שטעקעלעך פון דער פויק. זי האָט אָפט די פויק באנוצט פאר אַ לאַקשן ברעט. אויף חתונות אָבער און אויף פריזישע בעלער, וווּ די נארקאווער קאָפעליע האָט געשפילט פאר פריצים און פריצהם האָט ר' וואָווע מיט די זעלביקע שטעקעלעך געקלאפט אין דער פויק. ער האָט אפילו ליב געהאט איינצושלאָפן אין סאמע בעסטן מיטן פויקן, אָבער אויך שלאָפעדיקערהייט האָט ער געפויקט.

צו דער גרויסער שמחה של מצוה, דער חתונה פון סימכע פלאכטע מיט פעשע דער יתומה, האָבן זיך די אַלע קלעזמאָרים גאָר באזונדערס אונטערגעגארטלט מיט זייערע כלים. יעדער איינער פון זיי האָט אויסגעפֿרוווט אויף זיין כלי אַ ניי שטיקל נגינה. אָבער גאָר באזונדערס האָט זיך געגרייט ר' זישע דער ברחן. וועגן אים און זיינע הכנות וועלן מיר דערן באזונדער אין קומענדיקן קאפיטל.

קאפיטל צוועלף

ד' זישעס פרנסות. — אלצדינג גייט מיט דער פוטער אראפ. — ר' שמעלקע זאגט אפ די פאָר גילדן און ר' זיי שע קויפט אַ מטמון. — וואָס די פייגל אויף די דעכער פאַרציילן פון ר' זישען. — חורבן־ירושלים אין נאַרקאָווע.

ביי זיין מאמעס וויגל האָט קיינער ר' זישען נישט געזונגען, אז ער זעט זיין דער נאַרקאָווער שטאָט־ברחן, זינגען און זאָגן אויף נאַרקאָווער חתונות און גראַמען שור מיט בור. נאָך דער חתונה, ווען ר' זישע איז נאָר אַראָפּגעגאַנגען פון די קעסט און שוין געהאַט, ווי דער שטיינער איז ביי יידן, אַ ווייב מיט קינדערלעך, האָט ער זיך געמאַכט אַ קליין שניט־קרעמל סאַמע אין מיטן מאַרק פון נאַרקאָווע. פריער האָט דאָס נעמלעכע קרעמל באלאַנגט צו אַ יידענע און אלמנה. מען האָט געשמועסט, אז אויף די פּאָליצעס ביי דער אלמנה אין קרעמל ליגט די הצלחה. מען רייסט איר פשוט פון די הענט. באלד ווי ר' זישע האָט זיך נאָר אַרײַנגעצויגן, האָט די הצלחה זיך מיישב געווען און זיך אָפּגעטראָגן פון די פּאָליצעס. ד' זישען האָט אָנגעהויבן צו גיין מיט דער פוטער אַראָפּ. עפעס האָט קיינער אין נאַרקאָווע נישט חתונה געהאַט און מען האָט נישט באַדאַרפט ר' זישעס ציטן. דער מלאך־המות האָט פון עמעצן באַקומען אַ שנעל אין דער נאָז און האָט פאַרנעסן נאַרקאָווע. סע האָט באַשיימפּערלעך גע־שמעקט מיט משיחם צייטן. חברה־קדישאַ איז אַרומגעגאַנגען מיט טרו־קענע העלדער. אויפן טהרה־ברעט האָט אָנגעהויבן צו וואַקסן גראַז און נאַרקאָווער הינער האָבן דאָרט געפיקט. דאָס ליוונט איז געלעגן אויף ר'

זישעם פאָליצעס אויף דעם אָרט, ווו עס איז אמאָל געלעגן די הצלחה. אָבער פרנסה דארף מען, האָט ר' זישע אויפגעגעבן דאָס קרעמל און גע- בליבן ביי די ליידיקע פאָליצעס. ס'איז דאָרט נישט געלעגן נישט קיין לייזונט, נישט קיין ציטן, און נישט קיין הצלחה. ר' זישע האָט זיך מיישב געווען און געוואָרן א דרדקי-מלמד. עס איז אויך נישט געגאנגען. ס'האָט געהאלטן ממש ביי סכנת-נפשות. האָבן יידן אים געעצהט צו נעמען א שטעקעלע און גיין צווישן די גוים איבער די דערפער און קויפן פון גוים פעלעכלעך פון קעלבעלעך און פעלעכלעך פון האָזן. אַנדערע יידן, וואָס טוען עס און פאַרלאָזן נאַרקאָווע אויף די ששת ימי המעשה און זוכן זייער מול צווישן די גוים אויף די דערפער, האָבן דערפון פרנסה בשפע. באין ברירה האָט ר' זישע גענומען דאָס שטעקעלע און זיך געלאָזט אויף גאָטס אינדרויסן. הגם עס איז אים אָנגעקומען מיט סכנת-נפשות, מחמת ער האָט נישט פאַרשטאַנען קיין פּויליש כדי צו רעדן מיט די גוים, און דער עיקר האָט ער געציטערט פאַר הינט. מעשה-שטן ווימלט עס אין די דערפער פון הינט, און די הינט האָבן דווקא חשק צו א יידישער קאפּאַטע, אָבער וואָס טוט נישט א ייד צוליב פרנסה? האָט זיך פונקט געמאַכט, אז אין דעם זומער, ווען ר' זישע האָט זיך אַרויסגעלאָזט אין די דערפער זענען די קעלבעלעך געבענטשט געוואָרן מיט אריכת-ימים. זיי האָבן נישט געוואָלט פּרגן. די האָזן האָבן זיך מיישב געווען און זיך נישט געלאָזט שייסן.

ר' זישען איז ווידער געגאנגען מיט דער פוטער אַראָפּ.

דער אויבערשטער שפייזט אָבער פון א מילך ביז צו א וויזל-טיר. האָט זיך געמאַכט, אז דער אַלטער שטאַט-בדחן ר' שמעלקע האָט זיך צוגעקילט אין באָד. ער האָט נישט געמאַכט קיין לאנגע שהיות און — בלע המות לנצח — האָט ער אָפּגעזאָגט די פּאַר גילדן. נאַרקאָווע איז געגאנגען אויף רעדלעך; סטייטש, דער בדחן ר' שמעלקע זאָל אָפּטון אזא נאַריש-קייט און זיך אַוועקלייגן אויפן טהרה-ברעט? די אלמנה איז געבליבן אויפן וואסער און אָנגעהויבן אויסצופאַרקויפן די בעבעכעס. זי האָט געוואָלט פאַרלאָזן נאַרקאָווע און אַוועק ווו דער פעפער וואקסט. וואָס איז נאַרקאָווע שולדיק, אז ר' שמעלקע האָט זיך צוגעקילט אין באָד? דאָס האָט קיינער נישט געוואוסט. צווישן די יידן, וואָס האָבן אָפּגעקויפט ביי דער אלמנה

סימכע פלאכטע

ר' שמעלקעס בעבעכעס, איז אויך געווען ר' זישע. ער האָט געזוכט גע-
שעפטן. פאַר עטלעכע האַרטע פּוילישע גראַשן האָט ער געקויפט עפעס
אַ צוגעבונדן פעקל.

אַהיים געקומען האָט ר' זישע גענומען אויפצושנידעווען דאָס פעקל.
עס איז נישט געווען פון די לייכטע זאכן. דאָס פעקל איז געווען פאַר-
קנופט און פאַרבונדן. מען האָט געמוזט האָבן אַ קאַפּ פון אַ מיניסטער צו
דערגיין אַ טאַלק אין ר' שמעלקעס קניפּלעך. נישט אַנדערש נאָר ר'
שמעלקע האָט דאָרט באַהאַלטן אַן אוצר, האָט ר' זישע געטראַכט, און
זיך מיט נאָך מער ברען גענומען צום פעקל.

קיין מטמון מיט גאָלד — ווי ר' זישע האָט אין פּלוג הושר געווען —
האָט ער נישט געפונען. דערפאַר זענען דאָרט געווען אַלערליי שמות,
מעשה-ביכלעך און באשריבענע פּאַפּירלעך. וואָס האָט ר' שמעלקע באַ-
דאַרפט אָט די שמאַכטעס אַזוי צו באַהאַלטן און צו פאַרקניפּן? האָט ר'
זישע געטראַכט. ער האָט אויף טשעקאוועס אַ קוקדאָרין-געטון וואָס
סע טוט זיך דאָרט אין די דאָזיקע שמות. ר' זישען איז אויפגעגאַנגען אַ
ליכט אין די אויגן. ער האָט מיטאַמאַל געזען, אז אין דעם דאָזיקן אוצר
האָט דער רבּונו של עולם אים צוגעשיקט די ריכטיקע פּרנסה. און סך-הכל
נישט מער ווי פאַר עטלעכע האַרטע פּוילישע גראַשן.

ס'זענען געווען מעשה-ביכלעך אויף עברייטייטש, שקאַצישע און
פּריילעכע מעשיות פון אַרענדאַרן און בת-מלכהס, ווי אויך מעשיות אויף
צו וויינען און אויף צו לאַכן. אהויז דעם זענען געווען ביכלעך מיט לידער
און גראמען, וווּ עס זענען מיט גרויס מאָדאלישער מתיקות געווען באַשריבן
אַלערליי פּאַסירונגען, וואָס האָבן זיך געטראָפּן מיט יידן און יידישע
שטעטלעך. דערנאָך האָט ר' זישע זיך גענומען איבערצולייגען די באַ-
שריבענע פּאַפּירלעך. כדי בעסער צו קאָנען לייגען האָט זיך ר' זישע
אַנגעטון שפּאַקלן.

ס'זענען געווען אַלטע, פאַרגעלטע פּאַפּירלעך אָנגעשריבענע מיט בלאַ-
סע וואסערדיקע טינט. אַ סך אותיות האָט מען שוין היפּשלעך שווער גע-
קענט לייגען. עס זעט זיך אויס, אז ר' שמעלקע האָט די פּאַפּירלעך באַ-
קומען בירושה פון פּריערדיקע ברהנים אָדער זיי אויך אָפּגעקויפט פאַר אַ
שיבוש. געפונען האָט זיך דאָרט, אין די פּאַפּירלעך, פון פּויגל-מילך און

פון מיקן-שמאלץ. אלצדינג וואָס מען באַדאַרף נאָר צו זינגען און צו זאָגן אויף חתונות, כּל־הבאָדעקנס און חתן־באָזינגענישן, אַלערליי נוסחאות און פאַר אַלערליי גראָדן. פאַר לומדישע בחורים און פאַר מיוחסדיקע כּל־הם. פאַר נגידים און קבצנים. פאַר יתומות און יתומים. דערצו אַלערליי לשון־קורשדיקע נוטריקון צוצופאַסן צו די נעמען פון חתן־כלה און מחר תנים. מען האָט זיך נאָר די אַלע זאָגענישן און מזמורים באַדאַרפט אויס־לערנען אויף אויסנווייניק און מען איז אַ פארטיקער ברחן ווי פון דער נאָרד אַראָפּ. גראָד האָבן זיך איצטער אין נאַרקאָווע געמאַכט עטלעכע חתונות. ר' שמעלקע ליגט שוין אויפן הייליקן אָרט. עס קאָן זיין פרנסה בשפּע. ר' זישע האָט געזען בחוש, ווי מען האָט אים געוווּזן מיט אַ פינגער פון הימל צו קויפן דעם ברחנישן מטמון ביי דער אַלמנה.

ר' זישע האָט נישט לאַנג געברייעט און אָנגעהויבן קנעלן פון די פּאַפירלעך. עס איז געגאנגען ווי אַ מזמור. דערצו איז ביי ר' זישען אויף דער צונג געשען אַן אמתער קריעת־ים־סוף. אייגענע גראַמען האָבן זיך פון ר' זישען פּלוצים אָנגעהויבן צו שיטן ווי פון אַ לעכערדיקן זאק. ר' זישע האָט אַליין נישט געוווּסט, אַז ער האָט מיט זיך אינעווייניק אַרומ־געטראָגן אַ גאָלד־גרובן.

אין אַ שיינעם פרימאָרגן כּל־חודך השור, מען האָט אַקערשט געהאט געעפנט די קאָדנס אין נאַרקאָווער הייזלעך. ווייבער אין שלאָף־הויבן האָבן אָנגעהויבן אַרויסצוטראָגן די פּאַמעניצעס, האָבן פייגל אויף די דעכער דערציילט, אַז ר' שמעלקע מעג שוין רואיק שלאָפן אויפן הייליקן אָרט. נאַרקאָווע האָט באקומען אַ שפּאַגל־נייעם ברחן.

אויף דער ערשטער חתונה, ווען ר' זישע האָט אָנגעהויבן צו באַ־זינגען די כּל־ה — גראָד איז זי געווען אַ יתומה — און ר' פייזל האָט אים צוגעשפּילט אויפן פידל, איז צווישן די ווייבער געוואָרן אַזאַ יאָמער־לעכע יללה, אַז מען האָט געמיינט, אַז אין נאַרקאָווע איז חורבן־ירושלים.

קאפיטל דרייצן

ר' זישע זאגט פאר פעשען די יתומה. — יללות. — זאָל זיין אַ קאָפּעלע שטילער.

ר' זישע האָט זיך גוט אויסגעהוסט און אַ ווייז געטון מיט אַ פינ- גער צו דער קאָפּעלע. אלע כלי-זמר האָבן אַ שפּיל-אויף געטון פאר פּער שעה דער כלה-מויד. זי איז נאָך כסדר געזעסן, געטייטלט מיט די הענט אויפן קרבן-מנחה-סידור און געהאקט תחינות אויפן הויכן קול. אין דער שטוב זענען געווען די רביצין און עטלעכע נבאיטעס. ר' זישע האָט אָנ- געהויבן צו זאָגן. די הערצער פון די ווייבער זענען באלד צעשמאָלצן ווי וואַקס. זיי האָבן אָנגעהויבן צו מאכן פּיסקלעך און זיך געווישט די אויגן מיט די שפיצן פון זייערע פּאַרטעכער. ר' פּיוול האָט אַ פּיר-אונטער געטון מיטן סמיטשיק. דאָס האָט נאָך מער געהויבן דאָס מאַראַלישקייט. פעשע די יתומה האָט געקוקט מיט אַ פּאַר גרויסע קעלכערנע אויגן. תחילת האָט זי זיך גאָר נישט געקאָנט פּאַרשטעלן, אַז דאָס מיינט מען טאַקע זי, — און איז פּלוצים אַרויס מיט אַ גרויס געלעכטער. באלד אָבער איז זי אַנטשוויגן געוואָרן. זי האָט געהערט ווי ר' זישע דערציילט מיט אַ סך האַרצרייסעניש פון דעם ביטערן מול פון אַ יתומה; אַז איר, פעשעס, געשטאַרבנע טאטע-מאמע — וועלכע זי האָט קיינמאָל נישט אָנגעזען פּאַר די אויגן — האָבן הענדוס-פענדוס פאַרלאָזט דאָס שיינע ליכטיקע נידערן — וווּ זיי זיצן ווי ביים טאטן אין וויינגאַרטן — און געלאָפּן צום כסא-הכבוד פאַר איר, דער יתומה, אויסצובעטן אַ ליכטיק מול. דער- הערט דאָס, איז פעשע די יתומה פּלוצים אַרויס מיט אַ יללה, אַז מען האָט געמיינט, אַז ר' זישע גייט זי קוילען מיט אַ מעסער, אָדער אַז נאַרקאָווע האָט זיך אָנגעצונדן פון אַלע פּיר זייטן און מען שרייט: וואסער!

י. י. טרונק

ר' זישע דער שול-קלאפער איז אריינגעקומען מיטן שיינעם הילצער-
נעם שול-האמער. ר' יאקל דער שול-שמש איז אריינגעקומען מיט א גרוי-
סע רויטע פאטשיילע. זיי האָבן ביידע געשריגן, אז עס זאָל זיין א קא-
פעלע שטילער, מחמת די יתומה מיט אירע יללות איז מבבל די מאנס-
בילן אין דער בית-דין-שטוב.

קאפיטל פערצן

נאַרקאָווער ווייסע חברה און די קלעזמאַרים. — די זון
פרייט זיך מיט אין די בלויקייטן פון די הימלען. —
סימכע פלאַכטע ביי ר' תנחומס באַק־אויזון.

נאַרקאָווער ווייסע חברה זענען מיט רעש און געטומל געשטאנען
הינטערן רבס פענצטער און געהערט ווי ר' זישע זאָגט פאר דער כלה.
מען האָט געוווסט: באלד וועלן די קלעזמאַרים מיטן בדהן אוועקגיין צו
ר' תנחום דעם בעקער כדי אויפצושפילן פאר דעם חתן־בַּחור, פאר סימכע
פלאַכטען.

ס'האָט נישט גענומען קיין לאַנגע צייט. די קאפעליע איז ארויס־
געקומען פון רבס דירה. ר' גרונם דער פלייטיסט האָט זיך כסדר מיט דער
צונג באַלעקט די נאקעטע אויסגעטריקנטע ליפן. ער האָט, באַגלייך מיט
אַלע קלעזמאַרים, באקומען אַ גלעזל בראַנפן פון דער רביצין.

די קאפעליע האָט מאַרשירט צו ר' תנחומען. די זון האָט געשיינט
איבער נאַרקאָווע מיט אַזאַ שפעדיק ליכטיקייט ווי זי וואָלט זיך אויבן
אין די בלויקייטן מיטגעפרייט מיט סימכע פלאַכטעס חופה־טאַג הינטער
דער קאפעליע זענען נאַכגעלאָפן די שטעטלדיקע פוסט־און־פאַסטיקעס.

אַ באַרוועס יינגל האָט זיך פון גאָר צופריער מקדים געווען און אָן
אַטעם אַרײַנגעלאָפן צו ר' תנחומען אים מבשר צו זיין, אז סע גייען די
קלעזמאַרים. סימכע פלאַכטע איז געזעסן ביים באק־אויזון אַן אָנגעכמור
רעטער און געבורטשעט צו זיך, — מהמת אין בויך האָט אים געביסן דער
הונגער. ר' תנחומס ברייטלעך האָבן, מעשה שטן, כסדר פארשמעקט די
לופטן מיט די גלױטיקסטע ריחות.

י. י. טרונק

סימכע פלאכטע, ווען ער האָט דערזען די קלעזמאַרים, האָט זיך אויפֿ־
געשטעלט, ר' תנחום איז צו אים צוגעגאנגען און האָט אים אַ שלעפֿֿ
געטון ביי דער פּאָלע:

—וואָס שטייסטו ווי אַ ליימענער גולם? זאָג: ברוך הבא!
סימכע פלאכטע האָט אַ מינוט געשוויגן, דערנאָך איז ער אינגאנצן
רויט געוואָרן און ער האָט געטון אַ ריטשע אַרויס, אז מ'האָט געהערט
איבער גאַנץ נאַרקאָווע:

— ברוך הבא!
ער האָט זיך אַנידערגעזעצט און האָט, שוין מיט אַ שטילער קול,
אַ פרעג געטון ביי ר' תנחומען:
— ווען וועל איך שוין קריגן צום עסן?

קאפיטל פּרפּצו

רוייע וויינט שוין. — ר' תנחום וויל זיין אַ מחותן. —
אַ נאַמען פון דער הגדה.

באַלד ווי ר' זישע מיט די קלעזמאַרים האָבן זיך נאָר באַוווּזן אויף דער שוועל, האָט שוין רויע אָנגעהויבן צו וויינען. ר' תנחום דער בעקער איז שטאַרק געפּלעפט געוואָרן פון דעם געדאַנק, אז זיין באַקאַויוון האָט דערלעבט די זכיה, אז אנשטאַט דער אייביקער גריל זאָלן נאָר נעבן אים שפּילן קלעזמאַרים און עס זאָל זאָגן ר' זישע דער ברחן. די וועלט איז טאַקע פול מיט חידושים. פּלוצים איז ר' תנחום צוגעגאַנגען צו רויען און אָפּגעווישט זיינע פאַרמעלטע הענט אָן איר פאַרטעך. מיט אָפּגע- ווישטע הענט איז אים אויסגעקומען אויסצוקוקן ווי אַ מחותן.

ר' זישע האָט נישט געמאַכט קיין לאַנגע צערעמאָניעס. ער האָט זיך אויסגעטון דעם קאַשקעט און געבליבן שטיין אין דער יאַרמלקע, — אַ סימן אז די צונג הייבט זיך ביי אים אָן צו רירן. די קלעזמאַרים האָבן זיך אויסגעשטעלט אַרום ר' תנחומס באַקאַויוון וווּ סימכע פּלאַכטע אין דער רבנישער קאַפּאַטע איז געזעסן אַן אָנגעכמורעטער. עס האָט אים ביטער געהונגערט און עס איז אים נישט איינגעגאַנגען דער גאַנצער פאַראַד וואָס נאַרקאָווע מאַכט פאַר זיין כבוד וועגן.

ווייסע חברה האָט זיך געוואָלט אַרײַנרייסן צו ר' תנחומען, כדי צו הערן ר' זישען און די קלעזמאַרים. אַ בעקעריי איז נישט קיין בית-דין- שטוב. אַ בעל-מלאכה און אַ ווייסער חברהניק איז איין עמך שער און איין. וואָס וואָלט עס ר' תנחומען געאַרט, ווען ער לאָזט הנאה האָבן

ג. י. טרונק

נארקאָווער ווייסע פייגל? טאַקע גאַרנישט שבגאַרנישט. פונדעסטוועגן
האַט ער אַ כאַפּ געטון די לאַפּעטע און אַרויסגעיאָגט דאָס יונגוואַרג.
ער האָט עס חס־שלום נישט געטון פון שלעכטסקייט. ס'איז שוין
אַזוי געווען זיין טבע.

ס'איז אַ חתונה של מצווה און ר' זישע האָט געוואָלט אַ זאָג טון
פאַר סימכע פּלאַכטען, אַז נאַרקאָווע זאָל עס האָבן צו געדענקען. אויף
דער צונג האָבן אים ממש געטאַנצט די גראַמען און די לשון־קורשיקע
נוטריקון. כלומרשט בסוד האָט ער זיך מיטן אויער צוגעבויגן צו סימכע
פּלאַכטען און אים געפרעגט ווי זיין טאַטע הייסט.

— דרייט מיר נישט קיין ספּאַדיק, ר' זישע — האָט סימכע פּלאַכטע
פינצטער געזאָגט — פון וואַנען זאָל איך וויסן ווי מיין טאַטע הייסט?
באין ברירה האָט ר' זישע אויסגעטראַכט אַ נאָמען פון דער הגדה
און דעם דאָזיקן פּסחדיקן נאָמען פון סימכע פּלאַכטעס טאַטעס מיט פיל
קונציקייט אַרומגעפּלאַכטן מיט גראַמען און נוטריקון. ס'איז ממש אַ
חיות געווען צו הערן, — דערצו נאָך, ווען ר' פייוול האָט צוגעטון דאָס
זייניקע מיטן סמיטשיק אויפן פירעלע.

קאפיטל זעכצן

ס'איז נישט קיין ווערטעלע, ווען ביי דער זייט פון מחבר שטייען יאנקל לערער פון לאדזש און ר' זישע דער בדחן. — כדי עס זאל האבן א זיסן טעם הויבט אן דער מחבר צו רעדן מיט גראם.

טייערער לייענער און טייערע לייענערין. איר מענט מיר גלייבן בנאמנות, ס'איז נישט פון די לייכטע זאכן צו באשרייבן אלצדינג פאך דריבע, וואָס עס האָט זיך געטון אין נארקאווע אין סימכע פלאַכטעס חופּה־טאַג. עס איז נישט קיין ווערטעלע, ווען פון ביידע זייטן פון מחבר — ער איז אין סך־הכל נישט מער ווי אַ ווינציקער פּראָזע־שריי־בער אין לשון יידיש — שטייט אזא פּעדע־ר־מייסטער ווי יאנקל לערער פון לאָדזש און אזא געניטער גראַמען־פּלעכטער ווי ר' זישע דער בדחן. מה נאמר ומה נדבר, איך הקטן — דער מחבר — גיי ארום מיט מיין פּאַנטאַזיע צווישן אָט די צוויי גדולים ווי איינער, וואָס דרייט זיך ארום מיט אַ גראַשנדיק ליכטל צווישן אַ שלל פון ברענענדיקע הברלות און צעפלאַקערטע שטורקאַצן. עס איז נישט קיין שפּילעכל צו שרייבן ניכ־טערע און טרוקענע פּראָזע, ווען אויף מיין פּעדער הייבן אָן צו טאַנצן די גראַמען ווי שקאַצישע לצימלעך און בעטן זיך ביי מיר, איך זאָל זיי ארויסלאָזן אויפן פּאַפּיר. איך מוז דאָ אויסזאָגן אַ סוד פון שרייבערישן חדר. וואָס שייך גראַמען האָבן די פּערזן־שרייבער אַ שם פאַר גאַלדענע הערצער. זיי האָבן ביי דער האַנט פּולע שטייגן מיט גראַמען, וואָס זיצן דאָרט ווי הינער אויף אייער — ווילן די גראַמען מיט גרויס געפּילדער ארום אויף די ליכטיקייטן פון פּאַפּיר — איז אדרבה ואדרבה. די בעלי־

י. י. טרונק

השיר קענען זיך עם פארגינען. מיר, פראָזאָאיקער, האָבן נישט אַזעלכע
נוטע לַכּבוֹת, און דערצו זענען מיר נישט געבענטשט מיט אַזאַ שפּע.
אַבער אַלצדינג האָט זיין שיעור, און אויך מיין האַרץ איז גרייט
אַרויסצוגיין פון זיינע ברעגעס, וואָרים נאַרקאָווע גייט ממש אויף רעדער.
אין דער מקווה פאַרגייען אין אַ קאָזאַקל דער בעזים מיטן בעדער. אין
די דרויסנס ביי די גויים שמעקן אפילו די סעדער. וואָס איז דאָ אַ סך
צו ריידן? נאַרקאָווער ווייבער און מיידן האָבן זיך אויסגעפּוצט ווי די
נשים־צדקניות אין גן־עדן. ביי יאָקל דעם שול־שמש די פיר חופּה
שטאַנגען און אויף די פעלדער די זאַנגען, אַלע זענען זיי אין אַ טענצל
געזאַנגען. אפילו די הינער אין די שטייגן, די פייגל אויף די צווייגן קענען
נישט שווייגן. פאַר פעשען דער יתומה און סימכע פּלאַכטען דעם חתן
טוען זיי זיך בויגן מיט שמחה וששון.

קאפיטל זיבעצן

סימכע פלאַכטע אויבנאַן צווישן לומדים. — ר' יאַקל
ברענגט אויף אַ קופערנעם בעקן אַ קיטל און אַ טלית.

גאָר פאַרנאַכטלעך צו זענען די לומדישע און חסידישע בחורים פון
נאַרקאָווע אַריינגעקומען צו ר' תנחומען דעם בעקער מקבל-פנים צו זיין
דעם חתן סימכע פלאַכטע. עס איז אזוי דער מנהג מיט אַלע יידישע
חתנים — און נאַרקאָווע האָט לייב געהאַט צו טון אירע מצוות מיטן פולן
שעפּל. ר' תנחום, נאָך אַן איינגעמעלטער, האָט הענרום פענרום צוזאַמען
מיט זיין אשה רויזע צונויפגעשטעלט אַ טיש, כרי צו פראַווען דעם
דאָזיקן אַלטן און שיינעם יידישן מנהג. סימכע פלאַכטע ביים אויוון איז
נאָך געוואָרן פינצטערער, בעת ער האָט געזען ווי ר' תנחום שטעלט אַרויף
אויפן טיש צוויי געבאַקענע לעקעכער און אַ פלאַש מיט פסחדיקן בראַנפן.
סימכע פלאַכטע האָט זיך שוין געהאַט מייאש געווען צו קריגן אַמאָל
עפעס אין מויל אַריין און ער וועט שוין אזוי מוזן זיצן און פאַסטן ביזן טויט
אַריין — עס איז אים באמת מער נישט אָנגעגאַנגען נישט פּעשע די
יתומה און נישט דער טאַפּ מיט געלט. ר' תנחום האָט אים גראַבלעך אַ
שטויס געטון אין דער זייט און אַרויפגעפירט אויבנאַן. סימכע פלאַכטע
האָט אַלצדינג געלאָזט מיט זיך טון — ער האָט כסדר מורא געהאַט, אַז
אַט גיט אים נאָך ר' תנחום אַלס צולאָג מיט דער לאַפּעמע איבערן קאַפּ.
אין דער רבנישער קאַפּאַטע, אויבנאַן, צווישן די שאַרפּסטע בחורים
פון נאַרקאָווער בית-המדרש, האָט סימכע פלאַכטע באמת מער נישט
אויסגעקוקט ווי דער אַמאָליקער וואַסערטרעגער און שטאָט-נאַר פון נאַר-
קאָווע.

י. י. טרונק

ער, סימכע פלאַכטע, האָט גאָר פון דאָרט אַרויסגעלויכטן ווי אַ רבישער גלגול וואָס איז נתעלה געוואָרן פון די הינערפלעט, צי גאָר אַ למד-וואָזוניק אַ נסתר. ער וואָלט זיך ממש נישט געגלויבט די אייגענע אויגן צו זען די שענסטע און איידלסטע בחורים פון נאַרקאָווע אַרום דעם אויבנאָן פון דעם פּראָסטן יונג און דעם הוכא וטליאָ. דער כוח פון אַ יידישער מצווה איז אין לשער אין איר כּשוה. זי קען כאמת איבערקערן אַלע אונדזערע בליקן אויף דער וועלט מיטן קאָפּ אַראָפּ און אַריינמישן דעם שאָטן פון דעם העכסטן רצון אין אונדזער קלענסטער טאַט. ווי דער מנהג איז ביי יידן, דאַרף דער חתן איצט צו זאָגן אַ פּשטל און די גרעסטע לומדים מוזן אויפשטעלן זייערע אויערן און האַרבן. כּדי נישט מכּייש צו זיין דעם חתן און צו פאַרדעקן זיין פּראָסטקייט, האָבן זיי אָנגעהויבן אַ שטאַרקן פּלפּול. די שאַרפּסטע פּיילן פון גמרא און פּוסקים האָבן אָנגעהויבן צו פּליען און צו זשומען אַרום דער מסיבה פון דעם וואַסערטרעגער. ס'האָט ווי באַשיינפּערלעך אויסגעקוקט ווי סימכע פּלאַכטעס תּמעוואַטע שווייגעניש איז אויך אַ חלק פון די לומדישע שמועסן.

אַרום דעם שטאַט-נאַר פון נאַרקאָווע האָט זיך צעברענט די שלאַכט פון דער העכסטער חכמה וואָס יידן פאַרמאָגן.

די לומדישע נאַרקאָווער בחורים האָבן זיך צעשאַקלט מיט זייערע פּיאַות און אויפגעשפרונגען פון זייערע ערטער ווי עס וואָלט זיי עפעס אָפּגעברייט. אין זייערע געבליטן האָט זיך צעברענט דאָס הריפות פון דער תורה. באַלד איז אַריינגעקומען דער רב אָנגעטון אין שטריימל און אין דער שבתדיקער אַטלאַסענער קאַפּאַטע. ער האָט גערויכערט זיין לאַנגן ליולקע-ציביק און זיך אַוועקגעזעצט אויבנאָן נעבן סימכע פּלאַכ-טען. דער רב האָט זיך אָנגעהויבן אַריינצומישן אינעם תּורה-געפעכט. מהמת ער איז שוין געווען אַן אַלטער ייד, האָט ער עס געטון געלאַסענער ווי די יונגע לומדים. מען האָט געפרעגט קשיות, געענטפּערט תּירוצים און איינער דעם אַנדערן געוואָלט אַריינטרייבן אין דער ענג.

ווער ווייסט ווי לאַנג די פּייערן פון דער תורה וואָלטן אַזוי געפּלאַקערט אַרום סימכע פּלאַכטען. דער פּלפּול האָט זיך ערשט געהאַלטן אינמיטן רעכטן פּונאַנדערצינדן. ר' יאַקל דער שול-שמש איז אָבער אַריינגעקומען

סימכע פלאכטע

מיט א גרויסן קופערנעם בעקן, אויף וועלכן עס איז געלעגן א שנייד-ווייסער קיטל און א טלית, ער האָט עס אַוועקגעשטעלט אויבנאָן פאַרן חתן.

עס האָבן זיך ווידער באַוווּזן די נאַרקאָווער קלעזמאַרים מיט ר' זישען בראש. זיי זענען געקומען פון כלה־באַזינגען ביי דער רביצין אין הויז, אַ באַזינגען פון וועלכן מיר וועלן דערציילן אין קומענדיקן קאַפיטל. די לומדים אַרום סימכע פלאַכטען האָבן זיך באַרוואַקט ווי שטורעם־ווינטן, וואָס שטיילן זיך פאַמעלעכל איין.

ר' זישע דער ברהן האָט זיך גוט אויסגעהוסט און אויפגעהויבן זיין פינגער צו דער קאַפעליע וואָס איז געשטאַנען גרייט מיט זייערע כל־זמר אויפצושפּילן. ר' זישע דער ברהן האָט אָנגעהויבן צו זאָגן פאַר סימכע פלאַכטען דאָס אַלצדינג וואָס מען זאָגט ביי יידן פאַר אַ חתן קודם־החופּה.

קאפיטל אכצן

אַ גאַלדענע קייט פון בדחנים קומען באַזינגען סימכע
פלאַכטען. — איז עס נישט מער ווי אַ חלום?

נאַרקאָווע האָט לאַנג געהאַט צו דערציילן פון דעם דאָזיקן חתן-באָד
זינגעניש. ר' זישע האָט דאָ אַרויסגעברענגט אויפן ליכט פון דער וועלט
און פאַר יידישע הערצער אַלצדינג דאָס, וואָס עס האָט זיך געפונען אין
ר' שמעלקעס אוצר. עס האָט אויסגעקוקט גלייך ווי גאַנצע דורות מיט
געשטאַרבענע בדחנים, בדחנים, וואָס זענען שוין אויפן עולם-האמת און
זענען דאָרט משמח מיט זייערע גראַמען די געמיטער פון צדיקים —
וואָרים ווי ס'איז באַוווסט גלייכן זיך די וועלט און יענע וועלט ווי משל
און נמשל, און ווי ליכט און שאַטן — אַז אָט אַ די גאַלדענע קייט פון
יידישע בדחנים האָט זיך געפערט אַריינצוקומען און צו באַזינגען סימ-
כע פלאַכטען. נאַרקאָווע האָט אַליין נישט געוווסט ווי מיט איר מצווה
האָט זי אויפגערודערט אַלע עולמות. אויך ביי ר' זישען גופא אויף דער
צונג האָבן זיך געעפנט קוואַלן ווי קיינמאָל נישט.

ר' זישע האָט אויסגעמאָלט פאַר סימכע פלאַכטען די גרויס פון
טאָג, וואָס הייסט יום-החופה און די גרויס פון דער מצווה וואָס מען רופט
זי זיווג. ער האָט אויך גערעדט פון נאַרקאָווער יידן און דערציילט פון
דער פרייד אין דער פמליא של מעלה ווען יידן טוען אַ מצווה, מחמת
ווי ס'איז בידוע פלאַקערט אין די עולמות עליונים אַ גלוסטעניש צו
יידישע מעשים טובים. דער חובא וטליאָל סימכע פלאַכטע האָט ווי זיין
שטייגער איז נישט פאַרשטאַנען קיין וואָרט פון דעם אַלעם וואָס ר' זישע
זאָגט דאָ וועגן אים, זאָגט און זינגט מיט אַזאָ שיינעם באַהאַרצטן ניגון
און מיט אזוי פיל וווּנדערלעכע קונציקע גראַמען.

סימכע פלאכטע

זיצנדיק אויבנאָן צווישן די שענסטע לומדים האָט ער זיך געקראַצט אין קאָפּ און געטראַכט, אז נאַרקאָווע איז משוגע געוואָרן אין דעם דאָזיקן פּראָסטן מיטוואָך — מען לאָזט אים נישט מער טראָגן וואַסער און האַקן האַלץ, נייערט מען האָט אים אויסגעטון די פּלאַכטע פון גאַקעטן לייב און אָנגעטון אַ שיינע רבנישע קאַפּאַטע. דערצו גייט מען אים חתונה מאַכן מיט פעשען דער יתומה. אין רבס ספרים-אַלמער האָט מען פאַר אים אַוועקגעשטעלט אַ טאַפּ מיט קופּערנע צענערס. ווונדער איבער ווונדער.

אַבער אפשר איז אַלצדינג נישט מער ווי אַ חלום — אַ חלום פון אַן אַרעמען וואַסער-טרעגער;
ס'איז טאַקע נישט מער ווי אַ חלום.

ער ליגט גאָר איצטער נאָך אַ טאַג שווערער האַרעוואַניע ביי ר' תנחור מען אויפן וואַרעמען פּיעקעליק. די נאַקעטע פּלייצעס טוען אים וויי פון האַקן האַלץ און טראָגן וואַסער. און פון וואָס קאָן אַ סימכע פּלאַכטע אויפן פּיעקעליק האָבן אַ גרעסערן תּענוג, אויב נישט צו חלומען פון די ציי-מעס-איבערבלייבעכצן אין די טעפּ און פון אַנדערע נעכטיקע טעג.

ניין, עס איז נישט מער סיידן ווי אַ חלום פון אַ וואַסער-טרעגער; און אין מיטן דעם דאָזיקן חלום זאָגט ר' זישע דער ברחן זיינע גראַמען און עס שפּילן די קלעזמאַרים.

סימכע פּלאַכטע האָט געקוקט אויף די לעקעכער אויפן טיש צו וועל-כע מען טאָר זיך נישט צורירן — ר' תנחום וועט געבן מיט דער לאַפּעטע איבערן קאָפּ — און אין די אויערן זיינע האָבן געזומעט ר' זישעס שיל-דערונגען וועגן זיין, סימכע פּלאַכטעס, הופּה-טאַג און די שיינע גראַמען זיינע.

דאָ האָט ער באַמערקט ווי דער רב אין שטריימל און אין דער שבת-דיקער אַטלעסענער קאַפּאַטע וואָס זיצט נעבן אים אויבנאָן — אָט דער אַלטער נאַרקאָווער רב — נעמט זיך פּאַמעלעך שניידן דעם לעקעך, און גיט אים, סימכע פּלאַכטען, אַ גרויסע המוציאַ לעקעך, און גיסט אים אָן אַ גלעזל בראַנפּן און זאָגט מיט גרויס באַהאַרצטקייט:

— טרינק לחיים, חתן סימכע שיהיה, זאָל דיר זיין מיט גרויס מזל. גאַרקאָווע זאָל האָבן פון דיר נחת.

י. י. טרונק

ס'אין אַ חלום, האָט ביי זיך געטראַכט סימכע פּלאַכטע און מיט
ביידע ידים געכאַפּט דעם לעקער, און אַרונטערגעגאַסן דאָס גלעזל בראָנפּן
אין האַלדז אַרײַן ווי עס טוען די גוים אין קרעטשמע.

דער רב האָט גענומען אין האַנט אַרײַן אַ קעלישיקל בראָנפּן און

געזאָגט:

— לחיים יידן, וואַהל אייך אין אייערע מעשים טובים.

קאפיטל ניינצן

די כלה פעשע ווי אַ בת־מלכה. — צווישן ליכט, זילבער
און מעש. — האָר צעפלעכטן. — מען באַהאַלט פאַר
סימכע פלאַכטען די חנען פון פעשען די יתומה. —
ר' זישע דער בדחן עפנט די טויערן פון רחמים. —
כלה באַדעקנס. — מזל־טוב!

אין דער נעמלעכער שעה, בעת ביי ר' תנחומען אין בעקעריי אין פאַר
געקומען דער קבלת־פנים פאַר סימכע פלאַכטען, האָבן זיך ביי דער רביצין
צונויפגעזאַמלט די שיינע ווייבער, די נגידותעס און גבאיטעס פון נאַר־
קאָווע. זיי זענען אַלע געקומען צו דער רביצין משמח זיין די כלה, די
יתומה פעשע, צו פראַווען איר כלה־באַדעקנס כנהוג ווי עס פירט זיך ביי
אַלע יידישע כלות. הגם אין חיוב פון אַנדערע מצוות שטייען כידוע די
ווייבער אָפּ פון די מאַנסבילן, די מצווה אָבער פון הכנסת־כלה דערהייבט
אַלע יידן צו איין מדריגה, אַלע יידן ווערן דערביי נתעלה, אַלץ איינס
צי אַ מאַנסביל צי אַ יידענע.

מען האָט פעשען אַוועקגעזעצט אין דער מיט־שטוב אויף אַן אַלמער
סאַמעטענער פאַטער־שול וואָס אַ נאַרקאָווער נגידותטע האָט אויסגעבאַרגט.
אַרום פעשען אויף דער כלה־שטול האָט מען אָנגעצונדן שבת־לייכטער.
אַזוי ווי דער רביצין'ס שבת־לייכטער זענען געווען צו ווייניק צו לייכטן
פאַר דער כלה, האָבן אַנדערע נגידישע ווייבער אויך מיטגעברענגט פון
דער היים זייערע שבת־לייכטער, זילבערנע און מעשענע, ווי אויך לייכטער
ווי מנורות מיט רערן און אויסגעהאַמערטע הערשעלעך און ציגעלעך.

ווי פאר א בת-מלכה האָט זיך אַרום פעשען צעפלאַקערט אַ שלל מיט ליכט, און דאָס ליכט האָט געפינקלט אין זילבער און אין מעש.
 דערנאָך האָט זיך אָנגעהויבן דאָס צעפלאַכטן די האָר פון דער יתומה.
 די רביצין און די גבאיטעס האָבן איר צעפלאַכטן די האָר. אין דער דאָזי-
 קער צייט פארן כלה-באָדעקנס ווייזן זיך די מיידלשע האָר פון אַ יידי-
 שער בתולה דאָס לעצטע מאָל אין זייער צניעותדיקער שיינקייט. דער
 קאָפּ פון אַ כשר ווייבל דאַרף זיין אָפּגעשוירן. איר הן געהער פון איצטער
 אָן נייערט צו איר באַשערטן דורך חופה-וקידושין. די האָר זענען דער הן
 פון אַ בתולה — אַ הן וועלכער מאַכט אויפהייבן צו זיך די אויגן פון אַ
 מאַנסבילן. נאָך חופה-וקידושין דאַרפן די אויגן פון פרעמדע מאַנסבילן זיין
 פאַרשלאָסן פאַר די חנען פון אַ יידישער טאַכטער.

הגם די האָר פון פעשען דער יתומה זענען געווען גאָר קנאַפע און
 גראַבע ווי פויערישער פלאַקס, און זיי האָבן אין זיך געהאַט ווייניק פון די
 אויבנבאַשריבענע חנען — פונדעסטוועגן האָבן נאַרקאָווער ווייבער גע-
 וואָלט מאַכן דעם אָנשטעל — און אַלץ צוליב דער גרויסער מצווה —
 אַז אויך פעשע פאַלט נישט אַראָפּ מיט איר מיידלשער באַהנטקייט פון
 אַנדערע יידישע טעכטער, און אויך איר שיינקייט מוז ווערן באַהאַלטן
 בלויז פאַר סימכע פלאַכטעם וועגן און זיין אָפּגעהיט פאַר די בליקן פון
 פרעמדע מאַנסבילן.

ווען פעשע די יתומה איז אַזוי געזעסן ווי אַ בת-מלכה מיט צעפלאַכ-
 מענע האָר אינמיטן דער ליכטיקייט פון די זילבערנע און מעשענע שבת-
 ליכטער — איז ר' זישע דער ברחן און די קאָפּעליע געקומען אויפצו-
 שפילן און צו זאָגן צום כלה-באָדעקנס.

ר' זישע האָט שוין בייטאָג געהאַט געזאָגט פאַר דער כלה-מויד און
 איר דערציילט וואָס עס טוט זיך אין איר חופה-טאָג אויבן אין די הימ-
 לען — עס איז באמת געווען נישט מער ווי אַ טראָפּן אַקעגן דעם וואָס
 ר' זישע האָט איצט געהאַט צו זאָגן. עס האָט ממש באַשיימפערלעך זיך
 אויסגעדוכט: אפילו די ווייסע ליכט אין די זילבערנע און מעשענע לייכ-
 טער פלאַקערן און שמעלצן זיך מחמת מתיקות פון דערציטערטקייט, אויך
 זיי האָרבן ר' זישען און פאַרשטייען אים. וואָס עס האָט זיך געטון אין די
 הערצער פון די ווייבער איז גאָר נישט צו באַשרייבן. דאָס געוויין און

סימכע פלאכטע

געיאָמער פון אַלע ווייבער צוזאַמען מיט דער כלה פעשע האָט זיכער געמוזט עפענען אויבן אַלע טויערן פון רחמים. אויב אין אַ הימל־ווינקל ערגעץ האָט זיך געפונען אַ מקטרג וואָס האָט זיך דווקא געוואָלט אָנזעצן אויף פעשען דער כלה און אויף איר מזל — בין איך אים אָסור נישט מקנא.

אינמיטן דעם דאָזיקן שפּילן, זאָגן, וויינען פון ווייבער און פּלאַקערן פון ליכט אין די שבת־לייכטער, האָט זיך פּלוצים האַסטיק אָן עפּן־אויף געטון די טיר.

ר' יאָקל דער שול־קלאַפּער און ר' זישע דער שול־שמש האָבן זיך בייזאַמען באַוווּזן אויף דער שוועל; ר' יאָקל האָט געהאַלטן אין דער האַנט דעם שיינעם הילצערנעם שול־האַמער. ר' זישע האָט געהאַלטן אין דער האַנט אַ גרויסע רויטע פּאַטשיילע. ר' זישע האָט געפּאַכעט צו די וויי־בער מיט דער רויטער פּאַטשיילע און געשריגן:

— שטילער, נשים. דער חתן מיטן רב זאָל לעבן קומען צו באַדעקן די כלה.

באַלד נאָך די שמישים האָבן זיך באַוווּזן די חשוב־העיר פון נאָר־קאָווע, די נעמלעכע וואָס מיר קענען נאָך פון דער ערשטער באַרימטער אסיפה. אינמיטן פון זיי — דער רב אין שטריימל און אין דער שבת־דיקער אַטלעסענער קאַפּאַטע. נעבן אים סימכע פּלאַכטע אין דעם מלבוש וואָס ער האָט באַקומען כמתנה פון דער רביצין. הינטער זיי איז אַן איינגע־מעלטער געזאַנגען ר' תנחום דער בעקער.

ר' זישע דער ברחן האָט אויפגעהערט צו זאָגן. די קאַפעליע האָט אויפגעהערט צו שפּילן. די ווייבער האָבן פּלוצים אויפגעהערט צו וויינען. ס'איז געוואָרן שטיל און מען האָט כמעט ווי געהערט ווי עס ברענען די ליכט אין די שבת־לייכטער. די אַלע חשובע מאַנסבילן זענען בייזאַמען מיט סימכע פּלאַכטען צוגעזאַנגען צו דער שטול פון פעשען דער כלה־מויד.

ר' זישע דער שול־שמש האָט פון דער קעשענע אַרויסגענומען אַ ווייס זיידן דעק־טוך און עס געגעבן סימכע פּלאַכטען אין דער האַנט אַריין. דאָס דאָזיקע זיידענע דעק־טוך באַלאַנגט צו קהל, און אַ נאַנץ יאָר ליגט דערין איינגעוויקלט דער שטאַטישער שופּר. דער רב האָט זיך מיט באַ־

י. י. טרונק

הארצטער ערנסטקייט אָנגערופן:

— חתן שיחיה, סימכע, באַדעק די כלה!

ר' תנחום דער בעקער האָט פון הינטן געטון סימכען אַ שטויס.

סימכע פלאַכטע האָט אַרויפגעוואָרפן דאָס קהלשע זיידענע טוך אויפן

קאַפּ פון דער כלה פעשע.

אַלע האָבן געשריגן מזל־טוב.

די ווייבער האָבן געוואָרפן האָפּן אויפן קאַפּ פון דער כלה.

קאפיטל צוואנציק

סימכע פלאַכטע אין קיטל און אין רבס ספּאַדיקל. —
אויפגעשפּילט זאָל ווערן. — קעפּ אויף קעפּ אין נאָר-
קאָווע. — נאַרקאָווער שול. — די חופּה. — מאַכטס אַ
וואָרע, יידן, עס גייט פעשע די כלה.

נאָך דעם כלה-באַרעקנס האָט מען סימכע פּלאַכטען צוריק געפּירט
צו ר' תנחומען אין דער בעקעריי. מען האָט אים, דעם חתן, צוגעגרייט
צו דער חופּה. מען האָט אים אָנגעטון אין אַ ווייסן קיטל און אויפן קאָפּ
האָט מען אים אָנגעטון דעם רבס וואָכעדיק אויסגעקראַכן ספּאַדיקל. סימכע
פּלאַכטע האָט אין דער דאָזיקער הלכשה טאַקע אויסגעקוקט ווי גאָר אַ
נתעלה געוואָרענער. דער רב האָט אים אָנגענומען ביי אַן אָרעם. ביי דעם
אַנדערן אָרעם האָט אים אָנגענומען ר' תנחום דער בעקער, וואָס פון גרויס
התלהבות צו זיין דער אונטערפּירער, האָט ער פּאַרגעסן אויסצוטון די
פאַרמעלטע קאַפּאַטע און זיך אָנטון אין די שבתדיקע בגדים. אַלע יידן
אין שטוב האָבן אָנגעצונדן געפּלאַכטענע הבדלות. ר' זישע דער ברחן
האָט אַ געשריי געטון: „מיטן רעכטן פּוס, דער חתן גייט, דער חתן גייט,
מיט מזל און מיט פּרייד, אויפגעשפּילט זאָל ווערן, יידן זאָלן זיך מערן
ווי זאַמד און ווי שטערן, וווּ זיי וועלן זיך נאָר ווענדן און קערן.“ די קאַ-
פּעליע האָט אויפגעשפּילט אַ פּריילעכס. ר' גרונם דער פּלייטיסט האָט
געוויזן וואָס ער קאָן און געמאַכט אַזעלכע שניידיקע שלשלתן מיט זיין
פּלייט אַז מען האָט געמיינט, אַז נאַרקאָווע גייט כאַדאָראָם. אַזוי איז מען
אַרויס אינדרויסן אויפן גאַס, מחמת ווי עס איז געווען אַ מנהג אין פּאַר-
צייטישן פּוילן האָט מען געשטעלט אַ חופּה פאַר דער שול.

י. י. טרונק

אינדרויסן איז מען געשטאנען קעפ אויף קעפ. נארקאווער יידן האָבן געקוקט ווי מען פירט סימכע פלאַכטען צו דער חופה. א סך ווייבער און מיידלעך האָבן געהאַלטן אין די הענט הברלות און ליכט. עס זענען אויך געשטאנען און געקוקט די נארקאווער גויים, גויעס, שקצים און שיקסעס. כאַטש גויים, האָבן זיי זיך אויך געפילט ווי בעלי־שמה אויף דער גרויסער מצווה־תונה וואָס נארקאווע מאַכט. א סך גויים זענען געווען גאָר בני־לופנדיק. מן־הסתם האָבן זיי לכבוד דער שמה געמאַכט די גרויסע כוסה. עס זענען געווען פראַסטע גויים פון די נאָענטע פריינט פון סימכע פלאַכטען, דאָרפישע גויים וואָס האָבן מיט אים געשמועסט, אָנפאר־טרויט פאַר אים זייערע הערצער, און זיך אפילו מיט אים עצות געהאַלטן. נאָר ביי יידן אין שמעטל איז סימכע פלאַכטע געווען דער שטאַט־נאַר. ביי גאָר פראַסטע גויים האָט סימכע פלאַכטע טיילמאָל אויסגעקוקט ווי אַ חכם — און דאָס דערפאַר ווייל ער איז געווען אַ ייד. אַ סך גויים זאָגן, אַז דער נאַרישסטער ייד איז קליגער פונעם קלינגסטן גוי.

עס איז געווען אַ געדרענגעניש, אַ געשריי אַרום סימכע פלאַכטען אויף יודיש און אויף פּויליש. נאָר פראַסטע מענטשן האָבן זיך געווישט די אויגן, ווען זיי האָבן געזען ווי אָט דער וואַסער־טרעגער גייט פלוצים אין אַ קיטל און אין אַ ספּאָדיקל: ווי עס פירט אים ביי דער האַנט דער רב און דער בעקער ר' תנחום; ווי די נארקאווער קאָפעליע רייסט זיך ער לֵב השמים גלויך ווי גאַנץ נארקאווע וואָלט אויסגענומען דאָס גרויסע געווינס.

די פראַסטע נארקאווער יידן, וואָס זענען געשטאנען פונדערווייטנס און געקוקט זענען געווען געריט צו זען ווי אפילו דער סאַמע נידעריקס־טער קאָן אַ מאָל דערהויבן ווערן, און קיין שום מענטש אויף דער וועלט קען נישט וויסן אויף וואָסער מאָרגן ער באַדאַרף צו האָפּן און וואָס עס איז פאַר אים באַשערט.

וואָס נענטער מען איז צוגעקומען צו דער שול אַלץ גרעסער איז גע־וואָרן דאָס טומלעניש פון דער שמה. אפילו די קינדער האָט מען אַרויס־געלאָזט פון די חדרים און דער תלמוד־תורה כדי מקיים צו זיין די מצווה פון משמה צו זיין התנ־כלה. פון גרויס איילעניש צו דער מצווה האָבן די מלמדים פאַרגעסן איבערצולאָזן זייערע קאַנטשיקעס. אין יאַרמלעק און

סימכע פלאכטע

שפאנצער און הויזן און מיט די קאנטשיקעס אין די הענט זענען די מלמדים געשטאנען און געקוקט צוזאמען מיט די חדריינגלעך. אויך די חדריינגלעך האָבן געהאלטן הברלות. ווייסע חברה וואָס האָט נישט געהאט קיין הברלות האָבן געפיפן און געמאַכט כלערליי שטיק, פארשטייט זיך מיט דער כוונה צו באַשיינען די מצווה. גויים האָבן געקנאַלט מיט די בייטשן. איין גוי האָט פון אַ פיסטויל אויסגעשאָסן אויף וויואַט. יידן האָבן זיך אויף אַ רגע דערשראָקן פון דעם פיסטויל־קנאַל, און אַ ווייבל האָט אַ געשריי געטון: סע ברענט! מען האָט זיך אָבער באַלד באַדראַיקט און ווייטער געפירט סימכע פלאַכטען צו דער חופּה.

די אַלטע נאַרקאָווער שול, וואָס איז געשטאַנען אין סאַמע מיטן מאַרק, איז געווען אַ טונקלער עניוּתדיקער הילצערנער בנין. די דאָזיקע שול, וואָס קיינער געדענקט נישט ווער און ווען מען האָט זי אַהער געברענגט קיין נאַרקאָווע, איז געווען אין געשטאַלט פון אַ בשמים־ביקס — און געהאַט אַן אויסגעבויגענעם מיט מאַך־באַוואַקסענעם דאַך. דאָס שול־בנין האָט געהאַט אין זיין געהילץ אַ סך יידישקייט און אַ סך זקנה. פאַר די אַלטע ערפּורכטיקע טירן פון דער שול איז געשטאַנען די נאַרקאָווער חופּה. אַ חופּה איבערגעדעקט מיט אַ רויט טוך. דאָס חופּה־טוך איז געווען אויסגענייט און אויסגעהאַפּטן פון פאַרצייטישע נאַרקאָווער ווייבער מיט מגן־דודס און מיט פּסוקים. פיר חשובע נאַרקאָווער באַלעבאַטים האָבן גע־האַלטן די דרענגלעך פון דער חופּה. דער עולם יידן און אין דער מיט די אונטערפירערס מיט סימכע פלאַכטען האָבן זיך דערנענטערט. מען האָט סימכע פלאַכטען אַרונטערגעפירט אונטער דער חופּה און ער האָט גע־גלאַצט אַרום זיך.

דאָ איז ר' תנחום דער בעקער צו אים צוגעגאַנגען און אַרויסגענומען אַ פאַטשיילע פון דער איינגעמעלטער קעשענע, ער האָט סימכען דערלאַנגט די פאַטשיילע און געזאַגט מיט אַ ירגון:

— וואָס קוקסטו, סימכע, אַרום זיך ווי אַ ניין־יאָריק קאַלכ? אַ חתן אונטער דער חופּה מוז זיך צוהאַלטן די אויגן. נאָ דיר די פאַטשיילע און פאַרשטעל דיר די אויגן, דו כשרע בהמה.

ר' תנחום האָט שוין געהאַט אויף דער צונג נאָך אַ גראָב וואָרט, ער האָט זיך אָבער באַלד דערמאַנט וואָס עס טוט זיך איצט אַרום אים.

י. י. טרונק

אזוי ווי ר' תנחומס קול האָט פאַר סימכע פּלאַכטען געשמעקט מיט
לאָפעטע, און ער איז נישט געווען זיכער, צי האָט ר' תנחום נישט אַמאָל
מיטגענומען די לאָפעטע אויך אונטער דער חופּה אַרונטער, האָט ער,
סימכע, זיך האַסטיק אַ נעם צו געטון ר' תנחומס פאַטשיילע צו די אויגן.
פונדערווייטנס האָבן זיך ווידער געהערט די שאַרפע שלשלתן פון
ר' גרונמס פלייט.

אַלע האָבן געשריגן:

— מאַכטס אַ וואַרע, יידן, עס גייט פעשע די כלה.

די ווייסע חברהניקעס זענען נאָכגעלאָפּן נאָך די אונטערפירערס און

געוואַלדעוועט:

ציגעלע, מיגעלע רייב די קלאַצקעס,

רויטע פאַמעראַנצן.

אַז פעשע און פּלאַכטע גייען צו דער חופּה,

גייט גאַנץ נאַרקאווע מאַנצן.

קאפיטל איין און צוואנציק

כלה־אונטערפירעכץ. — מען לייענט די כתובה. —
מיט וואָס סימכע פּלאַכטע מוז פּאַרזאַרגן פּעשען די
יתומה. — סימכע פּלאַכטע בעבעט. — די רביצין און
רויזע די בעקערין טאַנצן אַקעגן מיט אַ קוילעטש.

די גבאיטעס און חשובע ווייבער פון נאַרקאָווע, סיי אַלטע יידענעס
און סיי יונגע ווייבלעך, וואָס האָבן אויך ערשט געהאַט חתונה געהאַט,
אַלע האָבן זיך אויסגעפּוצט אין סאַמעטענע און זיידענע בגדי־שבת. אין
פּאַרצייטישן פּוילן זענען ווייבער געגאַנגען אין שול אַריין אין טער־
קישע טיכער. אין די דאָזיקע טיכער האָבן זיי זיך איינגעהילט לכבוד
דער חתונה. אויף די קעפּ האָבן זיי זיך אָנגעטון שיינע און פּאַרכיקע
קופּקעלעך, קופּקעלעך מיט שלייפּן און בענדער. אויף די קופּקעס פּון די
עלטערע ווייבער האָבן געציטערט ציטער־נאָדלען. שבת־ און יום־טוב־דיק,
נאָר מיט געפּלאַכטענע הברלות אין די הענט, און כמעט ווי טענצלדיק —
די פיס האָבן געהויבן — זענען זיי געגאַנגען אַרום פּעשען דער כלה און
אירע אונטערפירערקעס. אונטערנעפירט די כלה האָבן די רביצין און
רויזע די בעקערין. די רביצין איז געגאַנגען אָנגעטון אין איר שבתדיקע
יופּע און מיט אַ גרויסע און טיפע קופּקע אויפּן קאָפּ. רויזע די בעקערין
האַט אויף זיך געהאַט אירע בגדי־יום־טוב. מען איז מיט דער כלה אַרום־
טערנעקומען אונטער דער חופּה. סימכע פּלאַכטע איז געשטאַנען אין קיטל
און אין ספּאַדיקל און זיך צוגעהאַלטן די אויגן מיט ר' תנחומס פּאַטשיילע.
דער כלה איז דער קאָפּ און דאָס פנים געווען פּאַרדעקט מיטן ווייס־
זיידענעם קהלישן דעק־טוך. די אונטערפירערקעס האָבן זי זיבן מאָל אַרום־

י. י. טרונק

נעפירט ארום סימכע פלאכטען און ענדלעך זי אוועקגעשטעלט לעבן אים אונטער דער חופה.

דער רב האָט אַרויסגענומען פון דער קעשענע אַ גרויסן בויגן פּאַפּיר. דאָס איז געווען די כתובה. די כתובה איז געווען שוין געשריבן מיט גאָל-דענע געכתיבהטע אותיות. ר' שמש' דער נאַרקאָווער סופּר האָט זי מיט אַ גענוענע פען אָנגעשריבן לכבוד סימכע פּלאַכטעס חתונה. דער רב האָט געלייענט די כתובה אויפן שיינעם אַלטן אַראַמעאישן לשון. געלייענט מיט אַ ניגון און אויסגערעכנט די געלטער-און תכשיטים וואָס סימכע פּלאַכטע שענקט פעשען דער בתולה. ברחל בתך הקטנה האָט דער רב אויסגערעכנט אַלצדינג וואָס סימכע פּלאַכטע נעמט אויף זיך צו פאַר-זאָרגן זיין אשה ביז הונדערט און צוואַנציק יאָר. נישט דער גופא נאַר-קאָווער רב און נישט די שמש' אונטער דער חופה האָבן קלאָר געוויסט וואָס עס זענען די אַלטע תּרנום-לשונדיקע מטבעות מיט וועלכע סימכע פּלאַכטע באַצאָלט די כתובה פון דער בתולה פעשע, ווי אויך נישט וואָס עס זענען די תכשיטים וועלכע ער מוז איר קויפן, ווי אויך נישט דאָס תּרנום-לשון פון די שיינע ווייבערישע מלבושים וואָס ער מוז איר מאַכן. דאָס גאַנצע האָב און גוטס פון דער כתובה איז געווען נייערט ווי גמרא. אויך די נעמען פון הבחור החתן שמהה שיחיה און די כלה המהוללה פעשע שתחיה זענען געווען ווי קלאַנגען פון דער גמרא אינעם מויל פון נאַר-קאָווער רב.

עס האָבן זיך אָנגעהויבן די קידושין. דעם נאַרקאָווער רב איז אפילו שווער אָנגעקומען צו רעדן מיט דער בתולה פעשע. ווי צו אַ כלה האָט ער גערעדט צו איר האַלב אויף לשון-קודש. פעשע די יתומה איז געשטאַנען ווי אַ ליימענער גולם און נישט געוויסט וואָס מען וויל פון איר. ערשט די רביצין האָט אָנגענומען אַ פינגער פון דער כלה-מויד און אים אַקענגע-שטעלט סימכע פּלאַכטען.

סימכע פּלאַכטען איז אויך נישט געווען פון די גרינגע זאַכן אים אַריינצוהאַקן אין קאַפּ וואָס דער רב וויל פון אים. ער האָט מורא געהאַט אַרונטערצונעמען די פּאַטשיילע פון די אויגן. ר' יאָקל דער שול-קלאַפּער און ר' זישע דער שול-שמש זענען צו אים ביידע צוזאַמען צוגעגאַנגען. מיט כוח האָבן זיי אים אוועקגעריסן די פּאַטשיילע. סימכע פּלאַכטע האָט

סימכע פלאכטע

זיך אומגעקוקט א דערשראָקענער. ער האָט גאָר נישט געוווסט, אז לעבן אים שטייט פעשע די יתומה, אַ כלה פאַרשלייערט אין אַ ווייס טוך און מיט אַן אויסגעשטרעקטן פינגער. וואָס וויל מען פון אים? תנחום האָט אים געזאָגט אויף גאָר נישט קיין איידעלן אופן, אז ער זאָל גוט צולייגן דעם בהמהשן קאָפּ און וואָרט ביי וואָרט נאָכזאָגן אַלצדינג וואָס דער רב זאָגט. „מיין נאָמען איז נישט תנחום“, האָט דער בעקער ווייטער געוואָלט זאָגן, נאָר סימכע פלאַכטע איז באַלד געוואָרן ווי אַ לעמעלע.

נאַרקאווער לַצים האָבן לאַנג געהאַט צו דערציילן ווי אזוי סימכע פלאַכטע האָט מיט נויט־שווייס און ווילדע גרייזן נאָכגעבעט דעם „הרי את“. פאַרט איז מען איבערגעקומען און סימכע פלאַכטע איז מיט מזל געוואָרן אַ באַווייבטער. דערפאַר, אז מען האָט אים אַוועקגעלייגט אַ גלאָז אונטער די פיס און אים געהייסן עס צעטרעטן, האָט ער עס געטון מיט גוואַלדיקן אימפעט און געמאַכט פונעם גלאָז קאַשע.

אַלע האָבן געשריגן מזל־טוב.

ר' זישע דער שול־שמש האָט געזונגען „מי אדיר“. ר' יאָקל דער שול־קלאַפער האָט אים אונטערגעהאַלטן מיט אַ פאַנפעוואַטע קול. די קאַפּע־ליע האָט אויפגעשפּילט אַ פּריוילעכס. מען האָט אַריינגעלייגט דער יתומה פעשעם יד אונטער סימכע פלאַכטעס אַרעם. מיט גרויס שמחה וששון איז מען אַפּערגעגאַנגען פון אונטער דער הופּה.

אינדרויסן האָבן די רביצין און רויזע די בעקערין אַקעגנגעטאַנצט דעם פאַרל מיט אַ קויליטש. ווייבער האָבן זיך אַרומגענומען אין אַ ראָד, געטאַנצט פאַר חתן־כלה און צוגעפאַטשט מיט די הענט. ר' גרויס מיט דער פלייט האָט געמאַכט קאָזשעלקעס אין דער לופּטן. עס האָט זיך געטון אויף טיש און אויף בענק.

קאפיטל צוויי און צוואנציק

וואָס עס האָט זיך געטון אין יחוד־שטיבל איז אַ סוד.

וואָס עס האָט זיך געטון אין יחוד־שטיבל ביי דער ווייבער־שול ווען סימכע פּלאַכטע און פעשע די יתומה האָבן צוזאַמען געגעסן די גילדענע יויך — איז אַ סוד. דאָס האָבן נישט געוואָסט נישט די שטומע ווענט פון דער ווייבער־שול, נישט די שפיגעל וואָס זענען געוועסן אין זייערע שפיגל־געוועבן אין די שול־ווינקלען, און נישט די פייגל אויפן שול־דאַך. עס האָט עס אפילו נישט געוואָסט דער מייסטער יאַנקל לערער, וואָס אַ הויך דעם האָט ער כמעט אַלצדינג געוואָסט און מיט דעם ליכט פון זיין פאַנטאַזיע איז ער בכוח געווען אַריינצודרינגען אין די דינסטע שפּאַרונעס פון די געשעענישן און אין די מענטשלעכע מעשים און טראַכטענישן. איז וואָס זאָלן מיר דאָ פרווון צו טרעפן?

גענוג איז צו דערציילן — ווען די רביצין מיט רויוע דער בעקערין זענען אַריינגעקומען אין יחוד־שטיבל כדי אַרויסצופירן סימכע פּלאַכטען צו דער סעודה פון די מאַנסבילן און פעשען צו דער סעודה פון די ווייבער, זענען די טעלער פון דער גילדענער יויך געווען אויסגעליידיקט ווי אַ וויס־טעניש. די קינבאַקן פון דעם פאַר־פאַלק האָבן געריבן ווי מילשטיינער. צי האָט איינער צום אַנדערן צומאָל אויפגעהויבן די אויגן, סימכע פּלאַכטע צו דער הערלעכער יתומה און פעשע צו איר באַשערטן וואָס האָט אויס־געקוקט ווי אַ גוטער ייד? טייערער לייענער, וואָס ציסטו מיך פאַר דער צונג? בנאמנות, איך ווייס עס נישט און איך וויל דיר נישט סתם דער־ציילן קיין באַבע־מעשיות.

קאפיטל דריי און צוואנציק

א שפע פון כל טוב אויף די טישן פון בית המדרש. —
וויבערישע בראַנפנט.

מען האָט סימכע פלאַכטען אַרײַנגעפירט אין בית המדרש. דאָרט איז געווען די חתונה־סעודה. אַרום די אַלטע הילצערנע טישן — וואָס זענען אַלע טאַג אין יאָר אָנגעלייגט מיט ש"ס און פוסקים און ביי וועלכע עם זיצן נאַרקאָווער בחורים און לערנען — אויף אַט די טישן האָט מען געפראָוועט סימכע פלאַכטעס חתונה־סעודה. זיי זענען געווען איבערנע־דעקט מיט ווייסע טישטעכער און פול מיט כל־טוב וכיטוב. מאַכל און משקה האָבן יידן געברענגט פון אַלע עקן נאַרקאָווע. אַרענדאַרן און ישוב־ניקעס וואָס ווײַנען אין דערפער צווישן גוים האָבן אײַנגעשפּאַנט זייערע פּערדלעך און געברענגט פון דאָרפישן מוטוב האַרץ, היינו פיש, גענדז און אינדיקעס. די סעודה איז געווען פון אַזאַ כיד המלך, אַז נאַרקאָווע האָט עם לאַנג געהאַט צו געדענקען.

אַרום די טישן זענען געזעסן כמעט אַלע מאַנסבילן פון שטעטל. מען האָט געגעסן וואַרעמע בולקעס און געטונקט זיי אין פיש־וויכל. פיש, העכט, קאַרפן און אַנדערע גרויסע און קליינע דגים זענען געווען לרוב. אַרענדאַרן האָבן געברענגט גאַנצע טונען מיט פיש. מען האָט געזופּט די פעטע יויכל מיט לאָקשן און געשניטן פּאַסן פון די געבראַטענע גענדז, אינדיקעס און הינער. די צימעסן האָבן מיט זייער זיסקייט פאַרשמעקט דאָס גאַנצע בית־המדרש. משקה איז געווען ביר רחבה. ווער מיר גוטס גינט! די לייט פון דער חברה־קדישאַ וואָס האָבן זיך געפילט אויף סימכע פלאַכטעס חתונה ווי דאָס אויבערשטע פון שטייסקל, אויך זיי האָבן גע־

י. י. טרונק

זאגט, אז וואָס שייך מאַכל און משקה קאָן זיך אפילו די חברה־קדישא נישט דערמאָנען, ווען זיי האָבן זיך געבאָדן אין אזא שוויילטאָג. דאָס נעמלעכע איז געווען אין דער ווייבער־שול, ווו מען האָט צו־געגרייט די סעודה פאַר די ווייבער. אויך דאָ האָבן די ווייבער פון נאַר־קאָווע נישט געלייגט דערנעבן און זיך געלאָזט ווילגיין. אנשטאט שאַרפן בראָנפן וואָס גילט נאָר פאַר די העלדזער פון מאַנסבילן זענען דאָ געשטאַנען קאָראַפינקעס מיט געלע און רויטע ליקערן. זיסע בראָנפנס, וואָס נאַרקאָווער ווייבער האָבן געהאַט אין דער היים אין גרויסע בוטלעס, אָנ־געשטעלט אויף אַלערליי געווירצן און נעגעלעך און צוגעמישט מיט צוקער, צימערינג און שאַלעכצן פון פאַראַיאָריקע אתרוגים. די ווייבערישע בראָנפנס האָבן נישט געברענט אין די געדערים, נייערט פאַרצויגן דעם גומען ווי אַ מעדן. די ווייבער האָבן זיך נישט געזשאַלעוועט פון דעם ווייבערישן בראָנפן, נענומען היפשע קעלישקעלעך און זיך געווינטשעוועט נחת פאַר חתן־כלה, פאַר נאַרקאָווער יידן און פאַר יידן אין כל תפוצות ישראל. און אז מען זאָל דערלעבן משיחן.

נאָך דער גילדענער יויך האָט מען אויפן אויבנאָן צווישן די ווייבער אַרויפגעפירט די יתומה די כלה פעשע. מען האָט זי אַוועקגעזעצט ביי דער רביצין. די כלה האָט נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און געמאַכט אַ תל פון אַלצדינג וואָס מען האָט איר אַרויפגעלייגט אויפן טעלער, גע־טרונקען ווייבערישן בראָנפן און זיך געווינטשעוועט צוזאַמען מיט אַלע ווייבער. ווינטשעווען האָט זי געקאָנט ווי אַ גבאיטע. זי האָט געהאַט שימוש דערין ביי דער רביצין אין הויז.

קאפיטל פיר און צוואנציק

סימכע פלאַכטע ווידער אויבנאָן. — ר' פייוועלע
שפילט אויפן פידעלע און עס רעדן יידישע הערצער. —
ר' זישע דער בדחן וועט ווייזן וואָס ער קאָן.

דעם חתן סימכע פלאַכטען האָט מען אַרויפגעפירט אויבנאָן. ער האָט
נישט געקוקט וווּ מען פירט אים, נאָר געגלאַצט אויף די טישן מיט שפע
און געזען ווי נאַרקאָוע זיצט און אַכט. דאָס שפייעכץ איז אים גערונען
איבער די ליפן. איין שטיקל טרייסט איז געווען פאַר אים צו זען אַז
ד' תנחום דער בעקער שטייט אים נישט ביי דער זייט, רק זיצט צווישן
עולם און איז מיטן גאַנצן לב ונפש אַריינגעטון אין אַ שיסל. אויבנאָן ביים
רב וווּ מען האָט סימכע פלאַכטען אַוועקגעזעצט איז די אכילה פאַרלאָפן
מיט ווייניקער פאַרע. פאַרקערט: די שיסלען זענען געשטאַנען האַלב פולע
און ס'איז נאָר אָנגעגאַנגען אַ תורה־שמועס צווישן רב מיט די נאַרקאָווער
לומדים. סימכע פלאַכטע האָט געברענגט ווי אויף הייסע קוילן. וויבאַלד
ער האָט זיך נאָר אַוועקגעזעצט און געזען פאַר זיך אַ פולע שיסל, האָט ער
באַלד געמאַכט אין איר אַ וויסטעניש.

ווען מען האָט געהאַלטן נאָך אַלע היוםס און מען האָט שוין געהאַט
אויפגעגעסן דאָס צימעס, איז אַריינגעקומען אין בית־המדרש ר' זישע
מיט דער קאַפעליע. דאָס מאָל האָט ר' פייוועלע אַליין געוויזן וואָס ער
קאָן און געשפילט אַ וואָלעכל. נישט געקוקט דערויף וואָס דער עולם האָט
געהאַט פולע בייכער און די מיילער האָבן זיך געקלעפט מיט די זיסקייטן
פון צימעס — פונדעסטוועגן האָבן די הערצער נישט געוואָלט שווייגן
און זיי זענען איבערגעגאַנגען פון דער איידעלער מתיקות פונעם וואָלעכל.

י. י. טרונק

אפילו די וואָס האָבן נאָך געזוכט אויף די טישן און זיך אָנגעגאַסן צו גלע-
זעלעך משקה, האָבן פאַמעלעכל אויפגעשטעלט די אויערן צו הערן ר' פייר
וועלעס פידעלע. אפילו די תורה־שמועסן אויבנאָן זענען שטילער געוואָרן.
די שאַרפסטע קעפ פון נאַרקאָווע און אפילו דער אַלטער רב האָבן אויפ-
געהאַרכט. מען האָט געוואוסט, ווען ר' פייוועלע טוט זיך אַ נעם צום סמ"י-
טשיק, מוזן אפילו די ווינטן אויפן פעלד אַנטשוויגן ווערן און האַרכן.
נאָר ווי לאַנג קאָן ר' פייוועלע שפילן? ס'איז געוואָרן שפעטלעך אין
דער נאַכט און אפילו אַ חתונה של מצווה קאָן זיך נישט אַוועקציען אָן
אַ סוף. התנַּכּלה מוזן נאָך טאַנצן דאָס מצווה־טענצל. מען מוז אויסרופן
די דרשה־געשאַנקען וואָס נאַרקאָווער יידן האָבן ביד רחבה געברענגט
פאַרן פאַרפאַלק. מען האָט געוואוסט, סימכע פלאַכטע מיט פעשע דער יתומה
וועלן ביי קיינעם נישט זיין אויף קעסט. אויף דער ערשטער צייט האָט מען
זיי געוואַלט האַלטן אויף קעסט ביי קהל און זיי געבן פון כל־טוב.
וואָס נאַרקאָווע האָט געברענגט פאַרן פאַרפאַלק און די ווונדערלעכע
גראַמען וואָס ר' זישע דער ברחן האָט געזאָגט בעת ער האָט אויסגערופן
דאָס דרשה־געשאַנק — אָט די אַלע חידושים מוז זיך דער לייענער גוט
צוגרייטן כרי זיי צו הערן אין נאָענטסטן קאַפיטל.

קאפיטל פינף און צוואנציק

יידן ברענגען דרשה־געשאַנק און ר' זישע זאָגט
גראַמען און דערציילט מעשיות. — מען טאָר נישט
זיין קיין גוטער.

ר' זישע דער ברחן האָט זיך אַרויפגעשטעלט אויבנאָן אויפן טיש
צווישן די שענסטע נאַרקאווער יידן. פון אַלע טישן אין בית־המדרש
האָבן זיך יידן אויפגעשטעלט צו ברענגען דאָס דרשה־געשאַנק און צו הערן
ווי ר' זישע וועט עס אויסרופן. מען האָט געשלעפט דאָס דרשה־געשאַנק
אין זעקלעך און זעק. יידן זענען זשעדנע געווען צו הערן די גראַמען, וואָס
וועלן דאָ געזאָגט ווערן איבער פראַסטע וואָכעדיקע זאַכן. אויך די ווייבער
זענען געקומען פון דער ווייבער־שול און זיך געשטופט ביי דער טיר פון
בית־המדרש צו הערן ר' זישען.

ר' זישע איז געשטאַנען אין דער יאַרמלקע און אַראָפּגעקוקט אויפן
עולם. ווי זיין שטייגער איז האָט ער זיך תחילת גוט אויסגעהוסט כדי צו
האָבן אַ קלאָר קול. די דאָזיקע רפואה פאַר אַ ברחן איז געשטאַנען אויף
אַ בלעטל אין ר' שמעלקעס אוצר. אַ ברחן, וואָס איז, משמעות, פריער
געווען אַ סופר האָט דאָרט געכתיבהט צוגעשריבן „השמר והזהר“, זיך
גוט אויסצוהוסטן קודם הזאָגן. אויב אַזעלכע מומחים ווי דער באַרימטער
ר' שמעלקע און די אַמאָליקע ברהנים האָבן געזאָגט „השמר והזהר“ —
מוז מען עס היטן ווי אַן אויג אין קאַפּ.

צום ערשטן האָט ר' זישע דערציילט אַ מעשה פון ר' שמעלקעס
פריילעכע מעשיות. אַ מעשה פון די גאָר־גאָר פאַרציטישע אַרענדאַרן.
פאַרגרעבטע יידן, וואָס האָבן געהאַלטן קרעטשמעס העטרהעט אין דער־

פער צווישן ימים מיט גויים, אָדער האָבן געברענט סמאָלע אין די פינצ־
טערע וועלדער פונעם אַמאָליקן פּוילן. יידן, וואָס זענען געזעסן ווייט פון
די קוואַלן פון יידישקייט. יענע יידן נעבעך ווען ס'איז געקומען פּסח־
צייט, איז זיי שווער און ביטער געווען אָפּצורייכטן דעם סדר. זיי האָבן
נישט געוואָסט וווּ איין און וווּ אויס אין די קליינע פינמטלעך, — דעריבער
איז דאָס סדר אָפּריכטן ביי זיי אויסגעקומען ווי אַ קאַטאַרוזשנע האָראָך־
וואַניע. קוים קוים וואָס זיי האָבן אַדורכגעטאַפּטשעט די הגדה, און דאָס
מיט ווילדע און אויסטערלישע גרייזן. דער עולם יידן אין בית־המדרש
האָט געהערט ר' זישעס מעשיות און געקייכט פון געלעכטער. די ווייבער
ביי די טירן האָבן זיך געטרייסקלט פון לאַכן גלייך ווי זיי וואַלטן זיך
צעשיט אין זייערע בגדי־שבת. ר' יאָקל דער שול־שמש האָט געהאַט ברעה
אויפּצוהויבן זיין רויטע פּאַטשיילע און שרייען צו די ווייבער, אז עס זאָל
זיין שטילער. ער האָט עס נישט געטון. ער אַליין, ר' יאָקל, האָט אויך
געלאַכט פון ר' זישעס מעשיות. אפילו דער רב אויבנאָן וואָס האָט כּמשך
זיין גאַנץ לעבן זעלמן ווען אַ שמייכל געטון — אַ ייד טאָר נישט שמייכל־
לען בעת דאָס בית־המקדש ליגט אין חורבות און ער מוז וואַרטן דערמיט
ביז משיח וועט קומען, אָז ימלאַ שחוק פּינוּ — אויך דער רב זאָל לעבן
האָט אַ לייכטן שמייכל געטון. ער האָט באַלד אויפן אָרט געהאַט דערויף
אַ היתר. משמח צו זיין חתן־כלה איז נישט קיין קליינע מצווה. די חז"ל
ווי מיר געפינען עס אין דער גמרא, זענען שטאַרק נוהר געווען די דאָך־
זיקע מצווה מקיים צו זיין. אַזוי ווייט איז דערנאָנגען ר' זישע דעם
ברחנם כּות. ר' שמעלקע אויפן הייליקן אָרט האָט אויך מן־הסתם אַ
שמייכל געטון אין זיין קבר און געמאַכט מיט די לעפּצן. שפּתיו דובכות
בקבר.

ר' זישע איז פּאַרטיק געוואָרן מיט זיינע מעשיות. נאַרקאָוע איז
געווען אויפן העכסטן אופן בגילופין. ר' זישע האָט נאָך אַ מאָל געטון אַ
הוסט און זיך גענומען צום דרשה־געשאַנק.

די רביצין איז אַרויפגעקומען אויבנאָן צו ר' זישען און אים דער־
לאַנגט צוויי מעשענע שבת־לייכטערלעך, וואָס דער רב זאָל לעבן שענקט
דרשה־געשאַנק. ר' זישע האָט אַ נעם געטון די לייכטערלעך. תוך כּדי
דיבור האָט ער מיט אַ שיינעם מאָראַלישן ניגון געטון אַ זאָג און אַ זינג:

סימכע פלאכטע

דער רב זאָל לעבן פון קהילת נאַרקאָווע שענקט דרשה־געשאַנק שבת־לייכטערלעך פון מעש. לייכטערלעך מיט רערעלעך שש. אפילו אַ סניג־נהור זעט אויף דער וואָך, אַז דאָס מעש איז והביט־הור. ר' זישע האָט מיט גרויס פאַראַד אַוועקגעשטעלט די שבת־לייכטערלעך פאַר סימכע פלאכטען און זיך אומגעקוקט אויפן עולם. דערנאָך האָט זיך ר' זישע געוואָנדן צו די ווייבער ביי די טירן: „ברענגט, ברענגט דרשה־געשאַנק יידעלעך און וויי־בעלעך, געבענטשטע יידישע טייבעלעך, אין קופּקעלעך און הייבעלעך. גאָט ברוך הוא זאָל אייך צוריקגעבן בכפּלי כפּלים און מיר זאָלן זיך אַלע פרייען לשנה הבאה בירושלים“. אָט די גאָלדענע גראַמען האָט ער לעבע־דיקע און צאַפּלדיקע אַרויסגענומען פון ר' שמעלקעס אוצר. פון אַלע זייטן האָט מען זיך געשטופּט אַרום ר' זישען און געברענגט דרשה־געשאַנק. מען האָט געשלעפט גאַנצע זעק מיט עסנוואַרג, טעפּ און שיסלען און אַלער־לוי כלים צום עסן און צום קאַכן. ווי אויך לאַקשנברעטער, ריבאייזנס, וואַלגערעהלצער און אַנדערע זאַכן, וואָס דאָס פּאַרפּאָלק באַדאַרף צו באַלעבאַטישקייט. אַלע האָבן זיך געריסן אַרום ר' זישען, געשריען און געבעטן, אַז ער זאָל אויסרופן דאָס דרשה־געשאַנק. ר' זישע האָט גע־שמייכלט, זיך געגלעט פאַרן בערדל און געזאָגט: „ווייזט יידן וואָס איר האָט אין אייערע כשרע ידיים, איר, ר' זישע בן ר' שמעלקע, אַ ייד פון די יוצאי מצרים ווינטשט אייך הצלחה און יראת־שמים. הנה זייט וויסן נאַרקאָווער יידן, אַ ברחן איז אַ גרויסער בעל־ידען. דער פּטיש איז דער ברחן און די וועלט איז דער סדן. ברחנישע ברכות גייען נישט לאַבדון“. וואָס אַ מאָל מער דרשה־געשאַנק־געבער האָבן זיך געשטופּט צו ר' זישען און אים געוויזן וואָס זיי טראָגן. דער מילנער ר' מנשה האָט אויף זיינע פלייצעס געברענגט צו שלעפּן אַ זאַק מיט קאַשע. ער האָט געפּרייכט ווי אַ גאַנדז און געוויזן ר' זישען אויפן זאַק. ר' זישע האָט נישט לאַנג גע־טראַכט און אַ זאָג געטון: הנה ר' מנשה איז נישט קיין מר בר רב אשי אין חומש מיט רשי — קאָן ער אָבער שלעפּן אַ זאַק מיט קאַשע. דערנאָך האָבן זיך געשטופּט צו ר' זישען די אַרענדאַרן און די ישובניקעס. פעסטע און געוויקסיקע דאָרפישע יידן אין גראַבע פּויערישע שטיוואַלעס, מיט אָפּגעברענטע פּנימער און מיט גרויסע ווילדע בערד. זיי האָבן געטראָגן פּולע זעק מטוב־האַרץ. אַרום זיי האָבן געווייעט די ווינטן און די ריחות

י. י. טרונק

פון דאָרף און פעלד און ס'האָט זיך געדוכט ווי דער גאַנצער גויישער אינדרויסן וואָלט אָהער געקומען צו געבן דרשהגעשאַנק. לכבוד די פּראָסטע אַרענדאַרישע יידן האָט ר' זישע געטון אַ באַזונדער דער הוסטל און געזאָגט מיט גאָר אַ האַפּערדיקן ניגון: פון די דערפער די אַרענדאַרן זענען גאָר נישט קיין גאַרן. צו ברענגען דרשהגעשאַנק טוען זיי בענקען און גאַרן. זיי ברענגען מזמרת האַרץ, הן וואָס וואַקסט הינטער דער קרעטשמע ביים ייד און הן וואָס ס'וואַקסט ביים פּריץ. איך וויל נישט אַלצדינג באַשרייבן אויפן פּאַפּיר וואָס ר' זישע האָט געזאָגט און געגראַמט. איך וויל נישט לייכטער מאַכן דאָס לעבן פון אַנדערע ברהנים. זאָלן זיי אויך האַרעווען אויף גראַמען און נישט נעמען פון גרייטן. היינטיקע צייטן, ווען די דורות זענען געבעך שוואַכער, האָבן דאָס אָרט פון די אַמאָליקע ברהנים פאַרנומען די פּאַעטן. איך ווייס אויף זיכער, אַז זיי, די היינטיקע פּאַעטן מיין איך, וועלן זיך וואַרפן ווי היישע־ריקן אויף ר' זישעס קונציקע גראַמען און אָנפילן מיט זיי די פּאַעטישע קעשענעס. און איך וויל אויך די שוואַכערע דורות נישט איינברענגען קיין האַראַוואַניע. ערשטנס, טאָר מען נישט זיין קיין גוטער: והשנית, זאָלן די פּאַעטן נישט האָבן אַזאַ לייכט לעבן.

קאפיטל זעקס און צוואנציק

מען האצקעט אויף די דילן פון בית-המדרש. — סימ-
כע פלאכטע און פעשע די יתומה טאנצן דאס מצווה-
טענצל.

נאָר שפּעט אין דער נאַכט האָט מען פּונאַנדערנערקט די טישן אין
בית-המדרש. דער עולם האָט געכאַפט אַ טענצל. אין נאַרקאָווע זענען גע-
ווען יידן טענצער. יידן וואָס האָבן געוווּזן וואָס זיי קאָנען סיי אין פּורים
און סיי אין שמחת-תּורה. אין די טעג פּון אַ גאַנץ יאָר זענען דאָס געווען
יידן נידריקער ווי דאָס גראָז און שטילער ווי דאָס וואַסער. מען האָט זיי
אין נאַרקאָווע גראָד געהאַלטן פאַר נישט-קשהדיקע לעמעשקעס. אָט די
יידן האָבן זיך פּלוצים פאַרוואַנדלט אין שוועבנדיקע פּייגעלעך און גע-
האַצקעט אויף די דילן פּון בית-המדרש. פאַרשטייט זיך, אַז די נאַרקאָ-
ווער קאַפעליע האָט צוגעטון דאָס איריקע.

איצט איז געקומען דער העכסטער פּונקט פּון דער חתונה און פּון דער
מצווה פּון שמחת התּן-כלה. מען האָט צוגעגרייט סימכע פּלאַכטען און די
כלה פעשע די יתומה צום מצווה-טענצל.

דאָ האָט מען שוין באמת נישט געקאָנט אָפּטיילן די מאַנסבילן פּון
די ווייבער.

אַלע האָבן זיך געשטופּט צום ראָד אין וועלכן מען האָט מיט גרויס
געפּילדער אַרײַנגעפּירט סימכע פּלאַכטען מיט פעשען דער יתומה. סימכע
פּלאַכטע האָט געקומט אַרום זיך אַ פּינצטערער און נישט געוואוסט וואָס
מען וויל פּון אים. די יתומה פעשע האָט געשיינט אויפן גאַנצן פּנים און
רק געקוקט אויף סימכע פּלאַכטען. זי האָט זיך שוין אין איר לעבן געהאַט

י. י. טרונק

אָנגעזען מיט מצוה־טענצלעך. נישט בחינם איז זי אויסגעהאָדעוועט געוואָרן ביי דער רביצין. ווען ר' יאָקל דער שול־שמש האָט איר געגעבן די רויטע פּאַטשיילע אין דער האַנט אַרײַן, האָט זי עס געכאַפּט ווי אַ כשרע מציאה און אַקעגן געשטופּט די פּאַטשיילע סימכע פּלאַכטען. יענער האָט נישט געווסט וואָס צו טון. ר' תנחום דער בעקער האָט אַ געשריי געטון אויפן קול: איז מײן נאָמען נישט תנחום, דו קעלבערנע בהמה, נעם אָן ביי דער פּאַטשיילע און טאַנץ מיט דער כלה. סימכע פּלאַכטע האָט אַ כאַפּ־אָן געטון ביים עק פון ר' יאָקלס פּאַטשיילע. קאַפעליע האָט אויפגעשפּילט. ר' זישע האָט אַ געשריי געטון: מיטן רעכטן פּוס! סימכע פּלאַכטע און פעשע די יתומה אָנהאַלטנדיק זיך ביי אײן פּאַטשיילע האָבן זיך אָנגעהויבן צו דרייען אין אַ ראָד. וויבער האָבן זיך אַרומגענומען אין אַ רעדל און געטאַנצט אַרום חתן־כלה. די קאַפעליע האָט געשפּילט און די וויבער האָבן צוגעפּאַטשט מיט די הענט.

צווייטער טייל

קאפיטל איינס

ווער ווייסט מער, דער חכם צי דער נאָר? — פּיליסאַָ
פישע באַטראַכטענישן פון מחבר.

מיר ווייסן באמת נישט וואָס עס איז די וועלט און וואָס עס זענען
אירע מעשים. די חוקרים און פּילאָזאָפּן וואָס האָבן כסדר גערעדט וועגן דער
וועלט און אירע יסודות האָבן נאָך ווייניקער געוואוסט דערפון ווי די פּראָס-
טע מענטשן. די חוקרים וואָס האָבן עס נעבעך געמיינט ערלעך, האָבן אָפּן
מודה געווען אז זיי ווייסן נישט. פארקערט; זיי האָבן אָט אַ דאָס נישט-
וויסן וואָס שייך דער וועלט געמאכט פארן טיפּסטן וויסן פון זייערע
חקירות.

אינדרויסן פאַר דער טיר פון דעם גרויסן סוד וואָס מיר רופן וועלט
זענען די חוקרים געשטאַנען ווי נאַקעטע אַרימעלייט אין די טונקלענישן.
אין די דאָזיקע טונקלענישן האָבן זיי אָנגעצונדן קליינע גראַשנדיקע ליכ-
טעלעך. מיט אָט די ליכטעלעך האָבן זיי געפרוּווט ווי ווייט עס איז
מעגלעך אַריינצוקוקן אין דעם ווונדערלעכן נישט-וויסן.

די גראַשנדיקע ליכטעלעך האָבן געהייסן משלים און גלייכענישן.

וואָס איז אַ משל?

מען האָט גענומען אַ מענטש און זיין טראַכטן, אַ מענטש און אַלץ-
דינג וואָס עס פאַסירט מיט אים אין לעבן, און מען האָט זיך אָנגעהויבן
פאַרצושטעלן: מן-הסתם געשעט עס אזוי בערך און מיט טויזנט כביכולם
אין דעם גרויסן סוד גופא. מן-הסתם — און נאָך אַ מאָל און ווידער אַ מאָל
מן-הסתם — איז דאָ איין גורל און איין געזעץ פארן גרעסטן און פארן
קלענסטן. און מען האָט צו זיך געזאָגט: לאָמיר זיך צוקוקן ווי אזוי עס

י. י. טרונק

געשעט ביים קלענסטן און מיר וועלן פרווון אויף דעם סמך אויסצומאָלן אַ השגה ווי אזוי עס געשעט ביים גרעסטן.

דער בשר-רום האָט אויסגעטראַכט דאָס שיינע כשוף-לאַמטערל, דעם משל מיין איד, כדי אַרונטערצוקוקן הינטער די שרייפלעך פון דער וועלט. ער האָט טיילמאָל געזען טשיקאווע זאַכן, זאַכן, אויב זיי זענען נישט דער גאַנצער אמת פון דער וועלט, זענען זיי וואָרשיינלעך קרוב לאַמת.

אינס פון די מערקווירדיקסטע געשעענישן וואָס דער מענטש האָט געזען הן אין זיך אַליין און הן אין דער סודותדיקער וועלט-מאַשין איז נעמלעך, דאָס אייביקע ראַנגלעניש צווישן חומר און רוח, צווישן אויבן און אונטן. די דאָזיקע מלחמה פירט זיך הן אין דער נשמה פונעם מענטש און הן אין דער נשמה פון דער וועלט. זי מוז שטאַמען נאָך פון ששת ימי בראשית און זי האָט נישט ברעה אויפצוהערן ביז היינט צו טאָג. עפעס איז מען נאָך, משמעות, אין אַלע עולמות נישט געקומען צו קיין אויסגלייך. און אויך נישט אין דעם עולם-קטן וואָס רופט זיך: דער בן-אדם. די וואָס זענען שוין פון אויבן ווערן צוריק אַראָפּגעשלעפט אונטן. און פאַרקערט, די וואָס זענען פון אונטן ווערן בכוח אַרויפגעצויגן אויבן. עס גייט צו ווי אויף אַ קאַרוזעלע. אַלצדינג דרייט זיך עולם ויורדים אין אַ קרייז צווישן ליכט און פינצטערניש. צי וועט סוף כל סוף אַלצדינג אַרויפקומען אויבן, צי אַלצדינג אַראָפּקומען אונטן? דער גרעסטער חכם ווייסט עס זיכער נישט. אפשר ווייסט עפעס דערפון דער גרעסטער נאַר.

אונדזער מייסטער יאַנקל לערער פון לאָדזש האָט אין זיין ווונדער-לעכן משל סימכע פלאַכטע זיך באַמיט צו דערגיין אַ טאַל צווישן אויבן און אונטן. אָבער אויך ער ווייסט עס נישט, און האַצקעט זיך אַרום אויף דער אויבן באַשריבענער קאַרוזעלע, ווי מיר וועלן עס זען אינעם ווייטער-דיקן קאַפיטל.

קאפיטל צוויי

עס קוקט אויס ווי סימכע פלאַכטע הויבט אָן צו פאַר־
געסן די חתונה. — ער זעט בלויז די זעק מיט
דרשה־געשאַנק. — סימכע פלאַכטע ליגט צווישן
די וואַרעמע פערענעס און טראַכט וועגן הונגער. —
דאָס איז שיסלען און טעפּ?

נאָך דער חתונה, נאָך דעם אַלצדינג וואָס האָט מיט אים פאַסירט
און נאָך דעם מבול פון שפע וואָס האָט זיך פּלוצעם אינמיטן דערין אַ גאָס
אַראָפּ געטון אויפן קאַפּ פון סימכע פלאַכטען איז אים פאַרבליבן אין
זכרון נישט מער ווי אַ גאַלדענער נעפּל. ער האָט עס עפעס נישט געקאַנט
באַנעמען און האָט זיך דערין נישט געקאַנט פונאַנדערקלויבן. די פאַראַדן,
די קלעזומאַרים און די גרויסע חתונה זענען אים איצט אויסגעקומען ווי
הלומות אין די הינערפלעט. נישט מער ווי אויסדוכטענישן. ער האָט עס
כמעט נישט געוואָלט גלויבן, אַז עס איז טאַקע אזוי געווען.

איין זיכערקייט איז פון דעם אַלצדינג פאַרבליבן. די ווירקלעכקייט
וועלכע ער האָט מיט די אייגענע אויגן אויך איצטער געזען אַרום זיך.
דאָס האָט ער געמוזט גלויבן.

וויפּל סימכע פלאַכטע זאָל זיך נישט האָבן געהירושט איבער זיין
מזל, האָט ער פאַרט געמוזט זען אַז ער טראַגט נישט מער קיין פלאַכטע
אויפן נאַקעמן לייב. גייט אָנגעטון אין אַ זשיפּיצע ווי אַלע באַלעבאַטים
פון נאַרקאָווע, האָט אַן אשה קיין עין־הרע. אַן אשה אַ גרייס און אַן
אַסאַבע, צעוואַקסן ווי אַ בוים פון פלייש און איברים אין דער הויך און

י. י. טרונק

אין דער ברייט. זי הייסט פעשע די יתומה. ער האָט אַ טאָפּ מיט קופערנע צענערס וואָס אין אים כאַפּט ער אַלע מאָל אַ קוק. דער עיקר האָט ער אַן אייגן באַלעבאַטישקייט און שלאָפּט נישט מער אויף ר' תנחומס פּיער קעליק. אַרום און אַרום אין זיין פּריש-אויסגעקאַלכטן הדר שטייען פּולע, פּולע זעק מיט עסנוואַרג.

דער דאָזיקער אמת וואָס האָט זיך פאַר סימכע פּלאַכטען פאַמעלעך אַרויסגעשיילט פון אָט די אַלע גאַלדענע צעשווימענקייטן — איז געבליבן די ממשות נאָכן שיינעם חלום; דאָס איינציקע גאַלדענע קעסטעלע וואָס אַ טונקעלער ים האָט אים אַרויסגעוואָרפן פאַר די פּיס. אָט אַ די ממשות האָט סימכע פּלאַכטע געוואָלט גוט באַטאַפן מיט די הענט כדי זיך כסדר צו פאַרויכערן, אַז עס איז נישט קיין הינערפּלעט, נייערט טאַקע וואָר און וואָר און נאָך אַ מאָל וואָר.

ער האָט זיך דערמאָנט דעם אייביקן הונגער וואָס האָט אים נישט אָפּגעלאָזט זינט ער איז אַרויסגעקראָכן פון דער מאַמעס בויד. ווער די דאָזיקע מאַמע איז געווען האָט ער נישט געוויסט. עס איז אים געווען אַ קנאַפע נפּקאַרמינה. סימכע פּלאַכטע האָט פּיינט געהאַט צו טראַכטן וועגן זאַכן וואָס האָבן נישט קיין שייכות צו דער מינוט. די מאַמעס בויד האָט אים אַרויסגעוואָרפן אַ נאַקעטן קיין נאַרקאָווע. אַ נאַקעטער האָט ער זיך דאָ צווישן נאַרקאָווער יידן נישט-קשה אָפּגעמוטשעט. פאַר אַלעמען אַ חוכא וטלולא. ער האָט פאַר זיי, פאַר די נאַרקאָווער יידן, גע-מראָגן וואַסער, געהאַקט האַלץ, געשייערט זייערע טעפּ און זייערע לייב-טער לכבוד שבת. ווען זיי האָבן געמאַכט חתונות צי בריתן האָט ער גע-האַרעוועט ווי אַ פּערד און דערפאַר באַקומען אַ שטיקל טרוקן ברויט, אָדער — ווען דאָס האַרץ פון נאַרקאָווע איז שוין איבערגעגאַנגען פון שפּע — מען האָט אים געלאָזט אָפּלעקן דאָס איבערגעבליבענע אויף די טעלער און דאָס אויסגעקראַצטע פון די טעפּ.

איצט צווישן די זעק מיט עסנוואַרג איז דאָס אַמאָליקע געפּיל פון הונגער נאָך שטאַרקער און בולטער אַרויסגעקומען פאַר די אויגן פון סימכע פּלאַכטען. דער מוראדיקער ווידעראַנאַנד צווישן אַ פּולן בויד און אַ ליידיקער קישקע האָט זיך מיט דער גאַנצער שאַרפּקייט אויסגעמאָלן פאַר אים. פאַמעלעכעל האָט עס כמעט אין אים פאַרווישט דעם גאַלדענעם

סימכע פלאַכטע

רויש פון דער התונה. פון אלע שיינע זכרונות איז אים פארבליבן די איינ-ציקע ממשות; עסן, עסן און נאך א מאָל עסן.

עס איז געווען אין א שיינעם פרימאָרגן, באַלד נאָך די שבע־ברכות, סימכע פלאַכטע איז נאָך געלעגן צווישן די פערענעס, אויף זיינע פלייצעס וואָס זענען זיין גאַנץ לעבן געוויינט געווען צו שווערער האַראָפּאַשנער משא, האָט ער געפילט די וואַרעמע פּוילקייט פון אַ גוף צווישן פּעדערן. ער האָט זיך נישט געאיילט אויפצושטיין. פּעשע אין אַ שלאַף־קופּקע האָט זיך גענומען אַרויסטראָגן די גרויסע פּאַמעניצע וואָס איז פול געווען ביזן אויג מיט די אָפּפּאַלעכצן פון נעכטיקן געקעכץ. זי האָט געקוקט אויף סימכע פלאַכטע צווישן די פּערענעס און איר ברייט פנים האָט געשיינט. סימכע פלאַכטע האָט זיך מיט ביידע הענט געקראַצט אין קאַפּ און האָט זיך אויסגעגעניצט אויפן הויכן קול.

— גוט מאָרגן, פּעשע, האָט ער געזאָגט ווי אין דער וועלט אַרײַן.
— גוט יאָר, סימכע לעבן, האָט פּעשע געזאָגט. אַ גוטן און געזונטן אויפּשטאַנד אויף דיר, האָט זי אים געווינטשעוועט ווי אַ גבאיטע — קריך אַרויס פון בעט און גיב אויף דער געשווינד אַ דאוון אָפּ, איך וועל דיר געבן אָנבײַסן.

סימכע פלאַכטע האָט געענטפּערט אַ פינצטערער:

— אַ גאַנצע נאַכט בין איך געלעגן אין איין הונגער און עס האָט מיר גענאָגט אונטערן לעפעלע. איך האָב נישט געקאָנט צוטון קיין אויג. איך עס און פּרעס און עפעס וויל די קישקע נישט פול ווערן.

— האָסט נעבעך נישט קיין אַפעטיט, סימכע לעבן, האָט פּעשע געזאָגט ווייך און געבליבן פאַר אים שטיין מיט דער פּאַמעניצע. דאַרפסט לַמען־השם אויפּעסן פאַר וועטשערע אַ בינטעלע מיט קנאַבל, כ'האָב גער־הערט ווי כינקע די רופּאטע האָט עס געזאָגט דער רביצין. עס איז אַ רפואה בדיקה צו אַפעטיט.

— קנאַבל איז אַווראי גוט, און די פּולע זעק מיט דרשה־געשאַנק געפעלן מיר אויך גוט, און דער טאַפּ מיט צענערס געפעלט מיר אַווראי, און אויך דו פּעשע די יתומה געפעלט מיר. עס וואָלט באמת געווען אַ ליכטיק לעבן ווען נישט די טעפּ און די שיסלען.

י. י. טרונק

— וואָס האָסטו, סימכע לעבן, צו די טעפּ און די שויסלען? זיי האָבן חלילה לעכער אויפן דנאָ? האָט פעשע געפרעגט אַ דערשראָקענע. — דאָס זענען טעפּ מיט שויסלען? האָט סימכע פּלאַכטע געטון אַ ריטש און זיך אויפגעזעצט צווישן די הויכע פּערענעס, אויך מיר טעפּ מיט שויסלען! סאַמע קיין און שפיי! קינדער אין די ווינדעלעך לעקן פון אַזעלכע שויסעלעך און נישט קיין עין־הרע שיינע באַלעבאַטים ווי סימכע פּלאַכטע און פעשע די יתומה. אָט די שויסעלעך מיט די טעפּעלעך מאַכן מיך גראַ און אַלט. איך האָב מורא אַז איך וועל שוין, חלילה, בלייבן הונגעריק ביזן טויט אַרײַן.

פעשע האָט געטון אַ ביטערן קרעכץ.

— וואָס זשע זאָל איך טון? סימכע לעבן?

— וואָס הייסט וואָס דו זאָלסט טון? האָט סימכע געזאָגט מיט אַ ירגזון, איך האָב געמיינט אַז די רביצין האָט דיך געלערנט חכמה, לֶסוּף ביסטו נאָר אַ גרויסע בהמה! אָט שטיי איך אויף פון בעט און וועל אַרויסנעמען פון טאַפּ עטלעכע צענערס. דו, פעשע, גיי מיט זיי אין מאַרק אַרײַן — היינט איז גראַד אַ יריד — און קויף די אמתע טעפּ מיט די אמתע שויסלען, מיר זאָלן קאַנען האָבן אַ ליכטיק לעבן. קויף גרויסע דוניר צעס און גרויסע טעפּ אין וועלכע מען קאַכט וועש, ווי אויך ווייק־שויסלען. אין די טעפּ וועלן מיר קאַכן און אין די שויסלען וועלן מיר עסן, וועלן מיר ערשט וויסן אַז מיר האָבן חתונה געהאַט און זענען למוז מאַן און ווייב און וועלן זיך עלטערן אין ווילטאַג ביז הונדערט און צוואַנציג יאָר. סימכע פּלאַכטע איז אַרויסגעשפרונגען פון בעט און צוגעלאָפּן צום טאַפּ מיט געלט, אַרויסגענומען פון דאָרט עטלעכע קופּערנע מטבעות און זיי דערלאָנגט פעשען.

פעשע האָט אַוועקגעשטעלט די פולע פּאַמעניצע אין דער מיט שטוב, און אַרויסגעלאָפּן אויפן מאַרק צו טון דעם ווילן פון סימכע פּלאַכטען איר מאַן.

קאפיטל דריי

פעשע אויפן יריד אין נאַרקאָווע. — יידן און גויים
האַנדלען און וואַנדלען. — ווי די אַמאָליקע בני־ענק.

ביי דער רביצין און פון די תחינות וואָס זי האָט זיך אין חופּה־טאָג
אַנגעלייענט ווי אַ פּויק האָט פעשע געוואָסט אז אַ ווייב דאַרף נישט מער
צו טון נייערט צו זיין צום ווילן פון איר מאַן. עס איז אַ סגולה צו שלום־
בית און צו גוטע קינדער, און עס איז אויך אַ מצווה גלייך ליכט־בענטשן
און הלה־נעמען. פעשע די יתומה האָט די מצווה צו זיין אַ גוט ווייב צו
סימכע פֿאַכטען געוואָלט טון מיטן פולן שעפּל.

ס'איז געווען יאָר־טאָג אין נאַרקאָווע. פעשע איז געקומען אין
מאַרק אַריין מיט אַ פאַטשיילע אין וועלכער עס זענען געלעגן פאַרבונדן
די קופּערנע צענערס וואָס סימכע פֿאַכטע האָט איר געגעבן. אינמיטן
מאַרק איז געווען אַ גרויס קאַכעניש. פּויערים און פּויערטעס זענען געקור־
מען פון די אַרומיקע דערפער צופּום אָדער מיט פּורלעך. יידן און יידענעס
זענען געשטאַנען מיט שטעלעכלעך אָנגעפאַקטע מיט צעלניק און פאַרביקע
שניט־סחורות. ביי די גויישע פּורלעך האָבן יידן באַטאַפט עופות און
קעבלעך. ביי די יידישע שטעלעכלעך האָבן גויים גענישטערט אין די
שניט־סחורות. פּויערים האָבן זיך אָנגעמאַסטן די סערעמענגעס וואָס נאַר־
קאָווער שניידערקעס האָבן פאַר זיי גענייעט אין די ששת ימי המעשה.
פּויערטעס האָבן זיך אָנגעמאַסטן פאַרטעכער און בייטשלעך פאַרביקע
קרעלן. ס'איז געווען אַ געפּילדער צווישן יידן און גויים. מעלה־גרהקע
בהמות האָבן געקוקט אויפן מאַרק און זיך פּלוצים מיישב געווען און גע־
מעקעט. די עופות אין די שטייגן אויף די פּויערישע פּורלעך האָבן אומ־

י. י. טרונק

געדולדיקע געכאלדערט ווי זיי וואָלטן שוין געוואָלט האָבן די זכיה אַ קופּ צו טון אויפן נאַרקאָווער שוּחט. שכורע גויים האָבן זיך געוואַלגערט אויף די טרעפּ פון יידישע שענקען, אָדער זיך אַוועקגעלייגט שלאָפן אונטער די אויסגעשפּאַנטע פּורלעך. אַ סך יידן האָבן פּלוצים איבערגעלאָזט זייערע ווייבער צווישן גויישן געפילדער און זענען אַוועקגעגאַנגען אין בית־המדרש אַפּצוכאַפּן דאָס דאַווענען.

ס'איז נישט קיין שפּילעכל יאַריד־טאַג.

פעשע האָט זיך מיט דער פּאַטשיילע אין דער האַנט אַרומגעדרייט צווישן די טעפּער. די טעפּער זענען געווען אַלטע שווינגדיקע גויים פון ווייטע ליימיקע דערפּער. דאָרט האָבן זיי געמאַכט עררענע טעפּ און הילצערנע שעפּער און זיי געברענגט צו פאַרקויפּן אויפן נאַרקאָווער יריד. די טעפּ און די שעפּער זענען געווען אויסגעשטעלט אַרום די אויסגע־שפּאַנטע פּויערישע פּורלעך. די שווינגדיקע גויים זענען געזעסן און גע־פּרעסן ברויט מיט חזיר.

פעשע האָט אויסגעקליבן די סאַמע גרעסטע טעפּ און שעפּער. זי האָט אַרויסגענומען די מטבעות פון דער פּאַטשיילע, זיי באַשפּיגן פאַר אַן עין־הרע און באַצאָלט די גויים. איך וויל דאָ נישט דערציילן די גריים און די מאָס פון די געפּעסן. יאַנקל לערער פון לאָדזש האָט זיי אפּשר געזען מיט זיינע לייבלעכע אויגן, וואָרים ער פאַרגלייכט זיי צו קאַמע־ניצעס. איך האָב זיי נישט געזען, און וואָס שייך זייער פאַרנעם פאַרלאָזן איך מיך אינגאַנצן אויפן לאָדזשער מייסטער.

די דאָזיקע כלים אין וועלכע ס'האָבן געגעסן, ווי עס דערציילט דער חומש, סײַדן די אַמאָליקע בני־ענק, האָט פעשע אַהיים געברענגט צו סימכע פּלאַכטען. ער איז נאָך אַלץ געלעגן צווישן די פּערענעס און געוואַרט אויף פעשען. ווען ער האָט דערזען די געפּעסן איז ער אַ שפּרונג אַראָפּ געגעבן פון בעט און געשאַרט מיט די נאַקעטע פּיס אויפן דיל ווי עס איז געווען זיין טבע בעת ער האָט געטראָגן וואַסער.

— פעשע! האָט ער געטון אַ ריטש, שטעל זיך שוין אַוועק קאַכן דעם אַנבייסן, איך וועל אין דער מינוט אַ רייב־אַפּ געבן דאָס דאַווענען.

קאפיטל פיר

סימכע פלאַכטע כאַפּט אָפּ דאָס דאָווענען. — פעטע
שטעלט זיך קאַכן. — אין גרויסן שלום־בית.

סימכע פלאַכטע האָט אויף זיך אַ כאַפּ אַרויף געגעבן טלית און תפיר
לין ווי עס וואָלט געברענט, און אַ ברום־אַפּ געטון דאָס מכלומרשטע דאווע־
נען. וואָס ער האָט געקאַנט פון דאווענען איז אַ חרפה צו דערציילן. מן־
הפתם נישט מער פון אַ גוי. געדאוונט האָט ער פון אויסנווייניק, מחמת
אַ סידור האָט אים געפועלט ווי אַ טויטן באַנקעס. פעשע האָט אפילו באַלד
נאָך שבע־ברכות געזאָגט, אַז זי וועט אים לערנען סידור, בתנאי ער וועט
נאָר צולייגן קאַפּ. דערווייל איז עס נאָך נישט געקומען דערצו.

דערווייל האָט פעשע צעלייגט אַ פייער אין קיך. זי האָט דאָרט
אַריינגעשטופט אַ קלאַפּטער מיט האַלץ. דאָס פייער האָט זיך צעקנאַקט
און צעברענט מיט השק און מיט אימפעט. זי האָט אַרויפגעשטעלט די
גרויסע טעפּ. מיט פולע הענט האָט זי גענומען פון דעם דרשה־געשאַנק
אין די זעק און אַריינגעשיט אין די טעפּ.

סימכע פלאַכטע האָט אַפּערגעקוקט פון הינטערן טלית און געזען
ווי די טעפּ האָבן זיך צעדברט אויף די פייערקעס. עס איז אַלצדינג געטון
געוואָרן אין גרויס געאייילעניש. פעשע האָט געגרייט צום טיש און סימכע
פלאַכטע האָט זיך אויסגעטון דעם טלית און תפילין.

אין גרויסן שלום־בית האָט זיך דאָס פאַר־פאַלק אוועקגעזעצט עסן
אַנבייסן. די שייסלען מיט געקעכץ האָבן פאַר זיי געפאַרעט. זיי האָבן זיך
כמעט נישט געקאַנט אַנקוקן מחמת דער גרויסער פאַרע. דערפאַר האָט
מען געהערט דאָס טראַסקען מיט די ציינער און דאָס סמאָטשקען מיט די

י. י. טרונק

ליפן. סימכע פלאכטע האָט זיך געווינטשן אזאָ לעבן מיט זיין אשה פעשע
ביז הונדערט און צוואנציק יאָר.
ווי אזוי די זעק האָבן זיך פאַמעלעך אויסגעשעפט און עס האָט זיך
אויסגערוכט, אז אויפן ליכטיקן שלום־בית קלייבט זיך אַ שווערער
וואַלקן — פון דעם וועט דער ליענער געוויר ווערן אין ווייטערדיקן
קאפיטל.

קאפיטל פינף

א וואָרים אין כריין. — תכלית. — עס טאָגט אין די זעק. — עס פיקן די מחשבות ווי ביזע פייגל. — א תכלית־שמועס צווישן סימכע פלאַכטען מיט פע־שען. — אַרבעטן? — אומזיסט האָט ר' פייִוועלע גע־שפילט אַ וואַלעכל? — סימכע פלאַכטע וויל ווערן אַ רב.

אין דעם דאָזיקן ליכטיקן שלום־בית זענען פאַרנאַנגען עטלעכע וואָכן. סימכע פלאַכטען האָט זיך אויסגערוכט אַז ער ליגט אין כל־טוב ווי דער וואָרים אין כריין. זיין קאַפּ האָט קיינמאָל נישט געהאַט די טבע צו טראַכטן און צו חשבונען אַ טריט ווייטער וווּ עס דערגרייכט די נאָז. ער האָט גענלויבט, אַז די זעק מיט דרשה־געשאַנק זענען אַ תהום פון שפע, אַ תהום, וואָס האָט נישט קיין דנאָ און שעפט זיך קיינמאָל נישט אויס. ווען פעשעס הענט וועלן זיך נאָר דאָרט אַרײַנשטעקן וועלן זיי, די זעק מיט שפע, איר אַקעגנקומען ווי די געבענטשטע ברונעמער מיט זייער וואַסער. דאָס ליכטיקע לעבן וועט זיך ציען ביז, ביז. ווייטער פון דעם „ביז“ האָט סימכע פלאַכטע נישט געוואָלט טראַכטן. ער האָט נישט גורם געווען די נעכטיקע טעג פון די טראַכטענישן.

אויך פעשע האָט אויף זיך נישט געהאַט קיין קאַפּ פון אַ מיניסטער, פונדעסטוועגן האָט זי ביי דער רביצין אין שטוב צוגעזען באַלעבאַטישקייט און געהערט דאָרט ווי אַלערליי ווייבער שמועסן פון תכלית. וואָס עס איז אַזוינס תכלית, האָט איר די רביצין קיינמאָל נישט געזאָגט. די רביצין

י. י. טרונק

האָט צו איר אָפּט געזאָגט: אַלמטע מויד, וואָס וועט זיין פון דיר דער תכלית? פעשע האָט געמיינט אז די רביצין וויל זי זירלען. פעשע האָט נאָר געפילט אז תכלית איז זייער אַן אומעטיק: וואָרט און עס זאָגט דעם מענטשן נישט צו קיין איבריך גוטס.

ביז איינמאָל אין אַ שיינעם פרימאָרגן, אונטער די פייערקעס פון דער קיך האָבן געקלאַקט און געפלאַקערט די פעטע פלאַמען פון די האַלדן שייטן, דאָס וואַסער אין די טעפּ האָט אָנגעהויבן צו זידן ווי אַ צעיאַכ- מערטער גולן. פעשע האָט זיך אַראָפּגעבויגן צו די זעק כדי צו שעפּן פון די אייביקע אוצרות. צום ערשטן מאָל כמעט האָט זי אָנגעהויבן צו באַ- מערקן אז עס זענען שוין נישט די אייגענע זעק. זיי הויבן זיך פאַמעלעכל אָן אויסצוליידיקן. אין אַ סך פון די זעק האָט מען שוין געקאָנט זען דעם פאַרלאַמטען דנאָ. די זעק ווערן עפעס ווי לעבעדיק, עפענען ליידיקע פינצטערע מיילער און שרייען צו איר ווי אַמאָל די רביצין.

— פעשע, אַלמטע מויד, וואָס וועט זיין דער תכלית?

פעשען איז פינצטער געוואָרן אין די אויגן, זי האָט באַנומען וואָס עס הייסט אַזוינס תכלית, און אז די זעק מיט דרשהגעשאַנג ווילן מער נישט געבן.

סימכע פלאַכטע איז דערווייל געשטאַנען אָנגעטון אין טלית און תפילין און געברענט צום אָנבייסן. דערווייל האָט ער עפעס געבעכעט. אָך און וויי, עס האָט געהייסן אז ער דאַוונט. די אויגן זיינע האָבן גיריק געקוקט אויף די צעיאַכמערטע טעפּ, אויף די פייערקעס און אויף פעשען ביי די זעק.

פעשע האָט געטון אַ שווערן זיפּץ און מיט גרויס עצבות אַרויסגע- נומען פון דעם מול-ברכה וואָס האָט שוין געהאַלטן ביים טאַגן. כדרכה האָט זי דערווייל אָנגעשיט פולע טעפּ. סימכע פלאַכטע האָט געצופּט דעם טלית, ער האָט געברומט און געברענט ווי אויף קוילן.

ביים אָנבייסן איז דאָס פאַר-פאַלק געזעסן ביי פאַרעדיקע שיסלען. סימכע פלאַכטע האָט געגעסן מיט גרויס אַפעטיט און די צונג האָט זיך אים געווייקט אין די מאכלים. אַזוי ווי ער האָט נישט ליב געהאַט צו טראַכטן און אַרויסצוקוקן פון דער שיסל בעת ער האָט געגעסן, האָט ער

סימכע פלאכטע

צומאָל נישט באַמערקט ווי פעשעס לעפל אַרבעט נישט מיט דעם אַמאָליקן אימפעט.

פעשע האָט געקוקט אויף איר סימכען און אויף זיין אַפעטיט קיין עין־הרע — איז איר נאָך פינצטערער געוואָרן פאַר די אויגן. די מחשבות האָבן איר געפיקט אין מוח ווי ביזע פייגל. אין סימכע פלאכטעס שיסל האָט שוין געהאַלטן ביים דנאָ. פלוצים האָט זי אַ זאָג געטון:

— סימכע לעבן, ס'איז נישט גוט.

סימכע פלאכטע האָט געמיינט אַז דאָס איז פעשע אויסן די פעטל געקעכצן פאַר וועלכע ער זיצט. ער האָט נישט האָלט געהאַט צו הערן רכילות אויף עסנוואָרג.

— ניין, דאָס עסן איז גוט, ס'איז גאָר גוט, האָט ער געריטשעט מיט אַ פול מויל און דאָס געקעכץ איז אים גערונען איבער די ליפן. עס איז גאָר גוט, פעשע מיין ווייב, וואָס דו קאָכסט אין די גרויסע טעפּ.

— איך מיין נישט דאָס געקעכץ, האָט פעשע געזאָגט אַ פינצטערע. קוק אויף טשעקאוועסט אַריין אין די זעק, סימכע לעבן, ס'הויבט דאָרט אָן צו ווערן חושך.

— וואָס הייסט חושך אין דרשה־געשאַנק? האָט סימכע פלאכטע געוואָלט אויפשפּרינגען, אים האָט זיך אויסגעדוכט אַז ר' תנחום דער בעקער גיט אים מיט אַ לאָפעטע איבערן קאַפּ.

— עס האַלט ביים אויסשפּייען אין די זעק, סימכע לעבן. אויב עס וועט ווייטער אַזוי גיין וועלן מיר, איך זאָל מיין מויל נישט עפענען צום בייזן, אָנהויבן הונגען.

ערשט ביים וואָרט הונגען וואָס האָט פול געמאַכט זיין געמיט, זיינע מחשבות און זיינע אינגעוויידן, האָט סימכע פלאכטע אַוועקגעלייגט דעם לעפל, געבליבן זיצן מיט אַן אָפּן מויל און געקוקט אויף פעשע ווי זי וואָלט פלוצים משוגע געוואָרן און פאַרנעמט זיך אים צו קוילען מיט אַ מעסער. וואָס הייסט הונגען? האָט ער געוואָלט אַ רימש טון, נאָר די צונג האָט זיך אים נישט גערירט אין מויל, דערצו האָט ער אין מויל מיט אַ מאָל דערשפּירט אַ ביטערניש.

י. י. טרונק

— סימכע לעבן, האָט פעשע געזאָגט און סימכע פּלאַכטע האָט געזען ווי פעשע מאַכט אַ טרויעריק פנים — אין די זעק האַלט עס ביי אַ ליידיקן ויהירדחום.

זי האָט אים פאַמעלעך געגעבן צו פאַרשטיין ווי עס שטייט מיטן דרשה-געשאַנק.

עס האָט סימכע פּלאַכטען געגעבן אַ קלאַפּ אין קאָפּ אַרײַן. ער איז געוואָרן אזוי פּריטשמעלעט, אז האַלטנדיק אַ פּולן לעפּל אין דער האַנט האָט ער אים נישט באַוווּן אַרײַנצונעמען אין מויל אַרײַן.

— וואָס זאָלן מיר טון? האָט ער געגעבן אַ הוק אויף פעשען.

פעשע איז געוואָרן ווייכער און זיך באַמיט צו שמיכלען:

— מיין לײַכער מאַן, ביסט אַמאָל געווען אַ שיינער פאַרדינער און האָסט געטראַגן וואַסער איבער נאַרקאָווע. עס איז מיין קלוגע עצה; נעם פונדאָסניי די שאַנדעס און די קאַנען און טראַג וואַסער איבערן שטעטל. וועסט פאַרדינען געלט און פאַרן געלט וועלן מיר ווידער אָנפילן די זעק מיט כלי-טוב. איך וועל דיר קאָכן די אמתע אָנבײַסנס און וועטשערעס. טאַמער חלילה, לאַ יעלה ולא יבוא, וועלן מיר זיך פאַרלאָזן אויף די בלויוע זעק, וועלן מיר, אויף אַלע פּוסטע קרעטשמעס — דאָ האָט פעשע דריי מאָל אויסגעשפּיגן — בלייבן מיט ליידיקע בייכער און מוזן אַוועקלייגן די ציין אויף די פּאַליצעס.

— וואַסער-טראַגן? האָט סימכע פּלאַכטע געבעבעט און געפּינטלט

מיט די אויגן (ער האָט נאָך אַלץ כמעט ווי נישט געהערט ווי פעשע רעדט) וואַסער-טראַגן נאָך דער שיינער חתונה? אומזיסט איז געווען די חופּה ביי דער שול? אומזיסט האָט ר' פּיוועלע געשפּילט אַזאַ וואָלעכל? אומד זיסט האָט ר' זישע אזוי געזאָגט און געזונגען? וואָס הייסט עפעס? ווידער סימכע פּלאַכטע מיט די שאַנדעס?

פעשע האָט זיך צו אים צוגערוקט, זי האָט אַוועקגערוקט איר שיסל און אַוועקגלייגט איר לעפּל. וואָס מיינסטו, סימכע לעבן, איז אַ חתונה? אַלע יידן אין נאַרקאָווע האָבן אַמאָל חתונה געהאַט. די חתונה גייט אַוועק, די קלעזמאַרים הערן אויף צו שפּילן, די פּייגעלעך הערן אויף צו זינגען, חתן-כלה למוזל ווערן באַלעבעסלעך און מען מוז אַרבעטן. פּרנסה איז נישט קיין געבראַטן טייבעלע וואָס פּליט גלייך אין מויל אַרײַן. מען מוז אַר-

סימכע פלאכטע

בעטן אויף פרנסה, סימכע לעבן. קיין ביז אויג, מיט די שאַנדעס און די קאַנען ביסטו געווען אַ גילדענער פאַרדינער. מען מוז ווידער טראָגן וואַ-סער און מיר וועלן האָבן צו עסן.

— אַרבעטן, אַרבעטן, האָט סימכע פלאַכטע ביטער נאַכגעקרימט פעשעס ווערטער, ווייניק האָבן זיך מיינע פלייצעס אָנגעפראַצעוועט? בנאמנות פעשע, ווען איך וואָלט וויסן אז נאָך אזא חתונה איז אַלצדינג אייס און מען מוז ווידער טראָגן וואַסער וואָלט איך נישט חתונה געהאַט. וואָלט דיר געמעגט בלייבן אַן אַלמע מויד ביי דער רביצין. אזא גאַל-דענע חתונה, און דערנאָך גיין טראָגן וואַסער? אַרבעטן, זאָנסטו פעשע? איך האָב בנאמנות געמיינט, ווען מען האָט חתונה הויבט זיך אָן אַ ליכ-טיק לעבן און מען זיצט צוזאַמען מיטן ווייב און מען עסט ביז הונדערט און צוואַנציק יאָר.

— יעדער מענטש מוז אַרבעטן, האָט פעשע געזאָגט ווייך, זי האָט זיך באַמיט צו זיין באַהאַרצט צו סימכע פלאַכטען ווי אַ מאַמע צו אַ קינד, סימכע לעבן, דאָס עסן פליט נישט אין די שיסלען אַריין דורך דער סטעליע.

— דו זאָנסט זאָלסט מיר מוחל זיין אַ גראַבע ליגן. דער רב זאָל לעבן אַרבעט נישט און פונדעסטוועגן האָט ער ברוך-השם צו עסן. פעשע איז געוואָרן פריטשמעליעט.

— דער רב זאָל לעבן איז אַ רב און אַ גוטער-ייד, און דו קאָנסט, זאָלסטו מיר מוחל זיין, נישט קיין צלם פאַר קיין אַלה.

סימכע פלאַכטע וואָס האָט במשך דעם גאַנצן שמועס געהאַלטן דעם לעפל אין דער האַנט, און מיט דער אַנדערער האַנט צוגעהאַלטן דעם טע-לער ווי ער וואָלט מורא געהאַט אז ער זאָל פון אים נישט אַנטלויפן, האָט מיט אַ מאָל אַ קלאַפ געטון מיטן לעפל אין טיש אַריין ווי אים וואָלט עפעס ליכטיק געוואָרן אין קאַפּ.

— פעשע לעבן, האָט ער געזאָגט און צו איר אַהין געקוקט ווי ער וואָלט זיך ביי איר געבעטן, נאָך אזא חתונה אַרבעט מען נישט. איך קאָן מער נישט טראָגן קיין וואַסער. איך וויל אויך זיין אַ רב ווי דער רב זאָל לעבן. דו ווייסט דאָך ווי אזוי מען ווערט אַ רב. ביסט דאָך ביי אים געווען טאָג ווי נאַכט. דו ווייסט וואָס אַ רב טוט כדי ער זאָל האָבן

י. י. טרונק

פון אלרעם גוטן און נישט דארפן צו ארבעטן. איך וויל אויך ווערן א רב.
זאלן אנדערע טראָגן וואָסער.

פעשע האָט זיך פאַרטראַכט און געזאָגט:

— ראשית, גייט א רב אין א ווייסע זשיפיצע און ארומגעגארטלט
מיט א לאַנגן ווייסן גארטל, און טראָגט א גרויסן ספּאָדיק אויפן קאָפּ.
ער האַלט אין דער האַנט א גרויסן יאָמשענעם שטעקן מיט א קאָשטער,
זיצט איבער א גרויסן לאַנגן סידור שאַקלט זיך און שרייט. אז ער דאוונט
לויפט ער אַהין און אַהער, פאַטשט מיט די הענט אין דער וואַנט און
מאַכט געוואַלדן. נאָכדעם קומען אַריין יידן, זאָגן אים: גוט־מאָרגן רבי
און גיבן אים געלט און ער באַדאַרף נישט צו אַרבעטן.

— דאָס איז אַלצדינג? האָט סימכע פּלאַכטע געטון א לאַך־אויף
א צופרידענער, און דו, פעשע נאָר, הייסט מיך נעמען די שאַנדעס און
די קאַנען אויף די פּלייצעס. ניין. איך וויל בעסער ווערן א רב. פאַטשן
מיט די הענט קאָן איך בעסער ווי דער רב זאָל לעבן. לויפן אַהין און אַהער
קאָן איך בעסער ווי ער, און שרייען וועל איך — אז נאַרקאָווע וועט זיך
צוזאַמענלויפן און זען ווי סימכע פּלאַכטע איז געוואָרן א רב, און וועלן
מיר ווידער ברענגען זעק מיט דרשה־געשאַנק.

— און דער סידור? האָט פעשע געפרעגט.

— זאָרן זיך נישט, פעשע לעבן, אויך מיטן סידור וועלן מיר זיך
שוין אַן עצה געבן, אַבי גיי נאָר און שאַף מיר א ווייסע זשיפיצע, לאַנג
און ברייט, און פאַרוואָרן מיך מיט אַלצדינג וואָס א רב באַדאַרף.
פעשע איז געזעסן און זיך געקראַצט אונטער די שלאַף־קופּקע, עפעס
האָט זיך איר נישט צוגעגלויבט אז סימכע פּלאַכטע קאָן אויף אַן אמתן
זוערן א רב?

און וואָס מיינסטו, טייערער לייענער?

די וועלט איז נישט מער סידן א שפּיל־קעסטלע אויף א קאַטאַרינקע.
אויף דער וועלט־קאַטאַרינקע, מיין איך, זענען אויך פאַראַן ווייסע מייזע־
לעך, וואָס ציען אַרויס די גורל־קוויטלעך. אויף גאָר נישט דאַרף מען זיך
הירושן. אַלצדינג איז מעגלעך. אַלצדינג — סיי דאָס גוטע און סיי דאָס
שלעכטע — קאָן אונדז באַגעגענען אויף די אומפאַרשטענדלעכע וועגן
פון דער וועלט, ווי מיר וועלן טאַקע זען אין די ווייטערע קאַפיטלען.

קאפיטל זעקס

דער קליינער שכל און דער גרויסער רצון. — וויאָ
פערדעלע. — צווישן די ארזי־לבנון. — בגדי־מלכות.

די וועלט זאָנט: אַ נאַרישע יידענע. די וועלט זאָנט אויך, אז אַ יידע־
נע האָט לאַנגע האָר און אַ קורצן שכל. מן־הסתם איז עס אזוי פון ששת
ימי בראשית און מיר זעען עס כידוע אפילו ביי אונדזער מוטער חוה.
צוריקגעשמועסט, האָט די נאַרישסטע יידענע אין זיך אַ היפשע מאָס
כיטרעקייט מיט וועלכער זי קאָן איבערכיטרעווען דעם קלינסטן מאַנסביל.
דער קורצער שכל האָט זיך נישט מיט וואָס לאַנג מיישב צו זיין און גלויבט
דערפאַר גיכער אין דער מערכה און אין דער קלוגער איינזעעניש פון דעם
מכלומרשטן צופאַל. נישט איינמאָל זענען מיר עדות ווי דער קליינער
שכל שמעלט דעם גרויסן שכל אויס פאַר אַ לעמעשקע, און דאָס נאָר
דעריבער ווייל דער גרויסער שכל האָט זיך געקווענקלט צו שפילן אויף
דער מערכה. דער קליינער שכל האָט נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות,
ער האָט זיך בלינד אַרויפגעזעצט אויף דער מערכה ווי אויף אַ צעהאַצקעט
פערדל, אַ געשריי געטון וויאָ, און טאַקע אַוועק געריטן אַהין וווּ מען
דאַרף.

פעשע, ווי מיר קאָנען זי פון די פריערדיקע קאפיטלען, איז אוודאי
נישט געווען קיין גרויסע חכמה. קיין שום קלוגע רייד האָבן איר נישט
אַריינגעשלאָגן אין קאָפּ. די רביצין וואָס איז גראָד געווען אַ קלוגע יידענע
האָט געהאַט מיט איר צו זינגען און צו זאָגן. דערפאַר האָט זי, פעשע,
באמת געהאַט אַן אָפּן אויער פאַר דער מערכה. ווייל זי האָט געהאַט
אזוי ווייניק צו פאַרשפילן האָט זי געהאַט אזוי פיל צו געווינען.

י. י. טרונק

סימכע פלאכטען מאכן פאר א רב? דער וואָס האָט נאָר געהאט אַן עוקץ שכל אין זיין מינדסטן נעגעלע וואָלט געלאַכט אין די פּוּיסטן. ער וואָלט געזאָגט — און וואָלט אפשר גערעכט געווען — די וועלט איז פשוט משוגע געוואָרן מיט דעם איינפאַל צו מאַכן גראָד דעם קלענסטן פאַר דעם גרעסטן און אַרײַנצושטעלן דאָס ווינציקסטע גרעזעלע ווי אַ גלייכן צווישן די ארזײַלכנון. מעגלעך, דער מחבר גופא וואָלט דאָס נעמד לעכע געטראַכט ווען ער וואָלט נישט געווען געזען ווי דורך אַ קליינע מצווה — הכנסת כלה — האָט דאָס פּיצעלע שטעטלע נאַרקאָווע אַ ריר געטון ביי די רעדער פון אַלע עולמות. אַפּנים קוקט עס אויס, אַז אין דעם גאַנג פון דער וועלט לאָזט מען דעם תּם אָפּט אַרײַנקוקן אין אַזעלכע שפּעלטעלעך וווּ דער חכם באַווייזט גאָר נישט אַרײַנצוקומען. די פשוטע אמונה אין נסים אויף וועלכער עס פאַרלאָזט זיך אַ פּראָסטע יידענע, קאָן טײַלאַמאַל אויפּטון ווּנדער איבער ווּנדער... און דער גרויסער חכם — ער חקרנט און חקרנט און מען ווייזט אים נישט מער ווי אַ גרויסע פּינג.

זיכער וואָלט עס מצד דעם מחבר געווען אַן עוולאָה ווען ער וואָלט חלילה פאַרגעשטעלט פּעשען ווי אַ שווינדלערקע וואָס האָט געהאַט בדעה אויסצונאַרן די בכורה ביי נאַרקאָווע און ביי דער וועלט. דער מחבר וואָלט דאָ געוויזן אַז ער איז אַלײַן, זאָל ער מיר מוחל זיין, נישט־קשה פון אַ לעמעשקע און ווייסט נישט וווּ איין און וווּ אויס אין די דרכים פון מענטש־לעבן גורל און מענטשלעכן טראַכטן. דער חוכא וטלולא סימכע פלאַכטע און די קהלישע יתומה פּעשע זאָל גאָר וועלן אָנטון דער וועלט אַ ספּאַך־דיק און די וועלט וועט זיך טאַקע לאָזן? וועט עס דער טײַערער לײַענער טאַקע גלויבן דעם מחבר אויפן וואָרט? ווי מיר האָבן געזען איז נאַרקאָווע געווען אַ שטאַט קיין עין־הרע אָנגעשטאַפּט מיט תורה און מיט לומדים. אפילו אַזאָ בהמה ווי פּעשע האָט דוכט זיך געמוזט וויסן אַז נאַרקאָווע וועט זיך נישט לאָזן פירן אין באָד.

אלא וואָס זשע דען? מיר מוזן ווידער קומען צו דער ווּנדערלעכער מסקנה: מן־הסתם האָט דער פּראָסטער און דער נירדיקסטער אַ געפּיל און אַן אײַנזעעניש, אַז דאָס ווּנדערלעכע און אומפאַרשטענדלעכע באַ־לאַנגט גאָר צום תּוך פון דער וועלט. און דער פּראָסטאַס פּרוּווט דעריבער צו שטעלן דאָס גורל־שפּיל פון לעבן דווקא אויף דער טונקלסטער קאַרט.

סימכע פלאכטע

מן-הסתם, מחמת דעם דאָזיקן געפיל, האָט פעשע נישט לאַנג גע-
ברייט און געקויפט ווייסע ברייטע קרעיעס און געלאָזט מאַכן פאַר סימ-
כע פלאַכטען אַ לאַנגע רבנישע זשיפיצע מיט לאַנגע אַרבל און מיט
מעשענע האַקעס. זי האָט געקויפט אַ ווייס האַנטעך פון פינף איילן פאַר
אַ גאַרטל. זי האָט געווסט אַז ביים רב אויפן בוידעם ליגט אַן אַלטער
אויסגעקראַכענער ספּאַדיק נאָך פון תרחס צייטן און זי האָט דעם ספּאַדיק
געברענגט. אויב אַ מענטש טוט — ווי מיר ווייסן — אַ מעשה וועלכע
ער באַנעמט נישט, טוט ער עס, ווי געוויינטלעך מיט איבערטרייבענישן
און גוזמאות. פעשע האָט געוואָלט מאַכן סימכע פלאַכטען פאַר אַ רב
און אומגעלומפערט נאָכגעמאַכט אַלצדינג וואָס זי האָט געזען ביים רב
זאָל לעבן פון קהילת נאַרקאָווע. זי האָט געזוכט אַ יאמשענעם שטעקן
מיט אַ קאָשטער, און דעריבער געפאַלן אויף אַן המצאה צו נעמען אַ שטעקן
פון אַ בעזים און לאָזן מאַכן ביי אַ בלעכער אַ בלעכענעם קאָפּ כדי עס
זאָל אויסקוקן ווי אַ רבנישער יאמשענער שטעקן מיט אַ זילבערנעם קאָש-
טער. סימכע פלאַכטע האָט זיך אָנגעמאַסטן די רבנישע בגדים. אין פאַר-
צייטישן פּוילן האָט מען נישט געווסט פון קיין שפּיגל. מען האָט גע-
מוזט פרעגן ביי אַ צווייטן וואָסער פנים מען האָט. סימכע פלאַכטע האָט
גענומען דעם בעזים-שטעקן אין דער האַנט אַריין און געפרעגט ביי פעשען:
— נו, פעשע לעבן, בין איך שוין אַ פאַרטקער רב?
— מיין מאַמע זאָל מיר אַזוי לעבן ווי יא, האָט פעשע געזאָגט אַ
צעשטראַלטע און אַ צעהדושטע, אָבער עס פעלט דיר נאָך דער גרויסער
לאַנגער סידור.

— גיי אהין צום רב זאָל לעבן, האָט סימכע פלאַכטע געזאָגט מיט
אַ ירגזון, דאָרט שטייט אַ גרויסער אַלמער פול מיט סידורים און ברענג
מיר פון דאָרט אַ סידור, נאָר ער זאָל זיין גרויס און דיק.
פעשע איז אהין געגאַנגען צו דער רביצין מיקלאָמפּערשט עפעס
זוכן. איז זי דאָך געווען דאָרט אַ בן-ביתמע און זי האָט צו סימכע פלאַכ-
מען געברענגט צוטראַגן אַ גרויסע ש"ס-גמרא.
— איצט פעלט דיר שוין גאָר נישט, סימכע לעבן, האָט פעשע אַ
באשמחהטע געזאָגט נאָך ביי דער טיר האַלטנדיק די ש"ס-גמרא מיט בוידע
הענט.

י. י. טרונוק

דערהערט די הסכמה פון פעשען אז ער איז שוין א פארטיקער רב, איז סימכע פלאכמע געקומען צו דער זעלבסטפארשטענדלעכער מסקנה; קודם־כל איידער ער שטעלט ארויף זיין פום אויפן ערשטן טרעפל פון דער הויכער מדרגה איז דאס גלייכסטע פון דעם גלייכסטן און דער יושר פון אלע יושר, היות אין די זעק האלט עס שוין ביי „עלינו“, זאל מען פאר־געסן אלע עצבותן און מיט דעם סאמע לעצטן אָנפילן די טעפ פונקט ווי אין די ערשטע טעג נאך שבע־ברכות. מיט דעם גרויסן בטחון אויפן מאָרגן וואָס וועט זיכער ברענגען כל־טוב, זאל מען זיך געזעגענען מיטן געכטן אויך מתוך כל־טוב.

קאפיטל זיבן

סימכע פלאכטע פאָרן פענצטער. — יידן קומען דער-
ווייל נישט. — פינצטער און ביטער.

סימכע פלאכטע האָט זיך אָנגעטון די ווייסע זשיפיצע און דעם
אויסגעקראַכענעם ספּאַדיק אויפן קאַפּ. ער האָט גענומען אין דער האַנט
אַריין דעם לאַנגן בעזים־שטעקן מיטן בלעכענעם קאָשטער און זיך אוועק
געזעצט ביים פענצטער כדי יידן זאָלן זען וואָס סימכע פלאכטע איז
געוואָרן. פעשע האָט פאַר אים אויפגעמישט די ש"ס־גמרא וואָס זי האָט
צוגעלקחנט פון נאַרקאָווער רבס אַלמער. פאַרשטייט זיך אז זי האָט די
אויפגעמישטע גמרא אוועקגעלייגט פאַר סימכע פלאכטען מיטן קאַפּ אַראָפּ
און מיט די פים אַרויף. סימכע פלאכטע האָט זיך אָנגעהויבן צו שאַקלען
איבער דער גמרא. ער האָט זיך געשאַקלט גלייך ווי ער וואָלט געהאַט
דאָס זיבן־יאָריקע קרחת, דערביי האָט ער געריטשעט, געמאַכט ווילדע
קולות. ביי אים איז אויסגעקומען אז ער טוט עס פונקט אַקוראַט ווי דער
נאַרקאָווער רב זאָל לעבן.

פעשע האָט געהאַט אזא אמונה אין דער מערכה וואָס סימכע פלאכטע
האָט אָנגעהויבן צו שפילן, אז זי האָט זיך אַזש אוועקגעשטעלט אינדרויסן
פאַרן פענצטער, בכדי ווען נאַרקאָווער יידן וועלן אָנקומען צו לויפן און
ברענגען געלט און פריש דרשה־געשאַנק זאָלן זיי זיך חס ושלום על פי
טעות נישט פאַרבלאַנדזשען. זי איז געשטאַנען גרייט זיי צו ווייזן דעם
וועג צום נייעם צדיק.

קיין שאַטן פון א ייד האָט זיך דערווייל נישט באוויזן.

— שאַקל זיך שטאַרקער, סימכע לעבן, האָט זי צו אים אַריינגעשריגן

י. י. טרונק

דורכן פענצטער, שריי העכער. די יידן, זעט זיך אויס, האָבן דיך נאָך נישט דעהערט.

סימכע פלאַכטע האָט זיך צעטרייסלט ווי אַ וויכער, זיך געשאַקלט און געריטשעט איבער דער פאַרקערטער ש"ס-גמרא, אויף וואָס די וועלט שטייט.

קין פיצל שאַטן פון אַ ייד האָט זיך נישט באַוווּזן.
עס האָט אזוי געדויערט עטלעכע שעה. ביים פאַרפאַלק זענען דער-וויל די קישקעס געוואָרן ליידיק און מען האָט זיך ווידער אַוועקגעזעצט עסן.

נאָכן עסן האָט זיך די שפּיל אָנגעהויבן פונדאָסניי. עס זענען פאַר-גאַנגען עטלעכע טעג. קיינער האָט זיך נישט באַוווּזן פאַרן פענצטער. אין די זעק האָט מען שוין געמוזט קראַצן מיט די נעגל כדי פון דאָרט וואָס עס איז אַרויסצובאַקומען. אָנשטאַט די נאַרקאָווער יידן וואָס זאָלן קומען מיט נייע זעק און מיט געלט האָט גאָר דער הונגער זיך פאַרנומען צו קלאַפן ביי סימכע פלאַכטעס טיר.

ס'האָט אויסגעקוקט צו ווערן ביטער און פינצטער.

קאפיטל אַכט

עס טאָגט אין די קאַרטאָפּלעס. אפּשער צוריק וואָסער־
טרעגער? — מאָרגן בלי נדר אינדערפרי כלחוד השור.

א יידענע האָט נישט האָלט צו זיין שטאַנדהאַפטיק. אויף די וואָג־
שאַלן צווישן אמונה און ספק הוידעט זי זיך ארויף און אַראָפּ און פאַר־
געסט במחילה גאָר אָפּט וואָס זי האָט געזאָגט מיט אַ מינוט אויף צוריק.
שוין די חז"ל האָבן געזאָגט: נשים דעתן קלות.

פעשע האָט געזען אז ס'פאַרגייען טעג. סימכע פּלאַכטע טוט נעבעך
מיקלאָמפּערשט אַלצדינג וואָס אַ רב באַדאַרף צו טון. נאַרקאָווער יידן
בלייבן פאַרט ווי טויב און קומען נישט. עס האָלט שוין ביי די לעצטע
קאַרטאָפּלעס אין די זעק. דאָס וואָרט „תכלית“ וואָס זי האָט געהערט ביי
דער רביצין שטייט ווידער פאַר איר ווי אַ שוואַרצער שד, דעקט אויף
די הינערישע פּיסלעך, לאַכט רחמנא ליצלן און שטשירעט מיט די ציין.
האָט זי געטון אַ ביטערן זיפּץ און גענומען ווידער רעדן צו סימכע פּלאַכ־
טען, וואָס הגם ער איז איצט געגאַנגען אָנגעטון ווי אַ רב, האָט ער אָבער
ביי דער שיסל זיך אויפגעפירט ווי דער אַמאָליקער וואָסער־טרעגער. זי
האָט אים געזאָגט בזה הלשון:

— סימכע לעבן, האָט זי געזאָגט, עס טאָגט אין די לעצטע קאַר־
טאָפּלעס. אויף מאָרגן אם ירצה השם האָב איך נישט וואָס אַריינצולייגן
אין די טעפּ. דו שאַקלסט זיך און שרייעסט, און קיינער קומט יאַקאָש
נישט. אפּשער איז פאַרט מער תכלית די קאַנען און די שאַנדעס.

סימכע פּלאַכטע האָט זיך נישט געלאָזט אַראָפּפירן פון דער מדריגה.
— נאַרקאָווע ווייסט נאָך נישט אז איך בין אַ רב, האָט ער געזאָגט,

י. י. טרונק

משמעות אז בלויז זיצן ביים פענצטער ווי א רב איז ווייניק. יידן אין נאר-
קאווע זענען ברוך השם פארהאוועט און קיינעם פאלט נישט אין אז
ערגעץ הינטער א פענצטער זיצט א נייער רב. מאַרגן בלי נדר באַלד
אינדערפרי כחודך וועל איך מיך אָנטון ווי א רב און גיין אין ביתהמדרש
אַריין דאווענען. איך וועל מיך ווייזן פאר קהל. יידן מוזן זען בחוש וואָס
פון סימכע פלאַכטען איז געוואָרן. זיי וועלן שוין שפעטער קומען. און
ברענגען פון כל-טוב. נאָר געדענק, פעשע לעבן, איך האָב געזען וואָס
דו קאָנסט קיין עין-הרע אוועקטון ביי דער שיסל — ווען איך וועל אוועק
גיין דאווענען און זיך ווייזן פאר יידן, זאָלסטו מיר דערווייל נישט אויפ-
פרעסן דאָס לעצטע ביסל אכילה. איך קאָן נישט — אויף אלע פוסטע
ווינטן — בלייבן ביי א לידיקער קישקע.

פעשע האָט אים פארזיכערט:

— איך וועל דיר זיכער איבערלאָזן פון די קארטאָפֿלעס, סימכע
לעבן, מיין מאַן. נאָר זוים זיך נישט לאַנג. מיך קאָן פונאויפסניי אָנהייבן
צו הוננערן. איך קאָן מיך חלילה פאַרגעסן און אויפעסן דאָס לעצטע.
סימכע פלאַכטע האָט פאַרמאכט די גמרא און אוועקגענאַנגען פון
פענצטער. ער האָט געזען אז דאָס זיצן ביים פענצטער ווי א רב וועט
נישט ברענגען צו קיין תכלית. ער האָט אויסגעטון די ווייסע זשיפיצע
מיטן ספּאַדיק און צוריק געוואָרן דער אַלטער וואַסער-טרעגער. ער האָט
צוזאַמען מיט פעשען אויפגעגעסן דאָס לעצטע ביסל וואָס איז נאָך פאַר-
בליבן אין די טעפּ און זיך געלייגט שלאָפן נישט מיט דעם זעלביקן פולן
בויך ווי אין די פריערדיקע נעכט. דערפאַר האָט ער א גאַנצע נאכט גע-
האַט שיינע חלומות. ער האָט געחלומט פון דעם מאָרגנדיקן טאָג ווען ער
וועט זיך ווייזן ווי א רב לעיני כל ישראל פון נאַרקאווע, און ווי מיר
וועלן עס זען אין קומענדיקן קאפיטל.

קאפיטל ניין

סימכע פלאַכטע גייט אַרויס אויפן מאַרק. — יידן
לויפן זיך צוזאַמען אויפן בייזן ווונדער. — סימכע
פלאַכטע אויף דער שוועל פון בית־המדרש. — סימכע
פלאַכטע אין וואַלד. — ער שטעלט זיך אַוועק דאַווענען
הינטער אַ בוים.

צומאַרגנס אינדערפרי, טאַקע גאָר כּלחוד, די ליבע זון האָט אויפגע־
שיינט און נאַרקאָווע האָט אָנגעהויבן אַרויסצוקריכן פון די ביינאַכטיקע
אייערשאַלן. סימכע פלאַכטע האָט זיך געפּעדערט אָנצוטון די ווייסע רבי־
שע זשיפּיצע, דעם אויסגעקראַכענעם ספּאַדיק און זיך אַרומגעאַרטלט מיטן
ווייסן גאַרטל. ער האָט גענומען דעם בעזים־שטעקן אין דער האַנט אַרײַן
און דעם גרויסן טלית־זאַק אונטערן אַרעם. נאָך אַ מאָל האָט ער אָנגעזאָגט
פעשען, אַז זי זאָל זיין איינגעהאַלטענער אין איר יצירה־רע און נישט
אויפּעסן דאָס לעצטע ביסל. ער האָט תּמיד געזען ווי שיינע יידן קושן
די מזוזה ביים אַוועקגיין. סימכע פלאַכטע האָט אויך אַרויפגעלייגט זיין
אויסגעפּראַצעוועטע האַראַפּאַשנע האַנט אויף דער מזוזה, אַ סמאָטשקע
געטון דער האַנט, אויפגעמאַכט די טיר און אַרויס אין דרויסן.

אין נאַרקאָווע האָט זיך אָנגעהויבן דער ששת ימי־המעשה קודם־כּל
ביי די גוים. זיי האָבן שוין געהאַלטן אינמיטן פון אַלע מלאכות וואָס
עשו איז געווינט צו טון. אַ גוי באַדאַרף נישט דאַווענען. באַלד ווי ער
קריכט נאָך אַרויס פון די פּערענעם נעמט ער זיך צום פּרעס און צו דער
האַק. הגם די הענער האָבן אַקערשט געהאַט אָפּגעקרייעט האָבן שוין נאָר־
קאָווער גוים געהאַלטן העט. מען האָט געטריבן די קי אויף דער פּאַשע

י. י. טרונק

מחוץ לעיר. מען האָט געשמאַק געזענט קלעצער און געהאַקט מיט האַר-
מעס. אין די גויישע הייף האָבן שוין די עופות געכאַלדערט פון פריען
כאָר און חוירים האָבן זיך דאָרט, ווי געוויינטלעך, געמאַרעט אין די
בלאָטעס און געכרוקעט. פויערישע פּורלעך זענען געפאָרן פון די דערפער.
גויים האָבן אויפגעהויבן די אויגן און געזען ווי עס גייט אַ רב. זיי איז
נישט איינגעפאַלן, אַז עס איז סימכע פּלאַכטע. מאלע וואָס אַ רב גייט
דאווענען.

ערשט אויפן מאַרק האָבן נאַרקאווער יידישע תושבים באַקומען צום
אַנבליק סימכע פּלאַכטען אין רבנישן הולך. די ערשטע וואָס האָבן אים
דערזען זענען געווען ווייבער וואָס זענען געקומען אויפן מאַרק צו באַ-
טאַפן די עופות אויף די פויערישע פּורלעך, ווי אויך יידן בעלי-מלאכות
וואָס האָבן געדאוונט בהשכמה איידער זיי האָבן זיך גענומען צום שוסטער-
בענקל און צו גאָדל-פּאַדיס. די ערשטע האָט אים, סימכען, דערזען אַ יידע-
נע. גראָד האָט זי געהאַלטן אַ רויטן האָן אין דער האַנט און געוואָלט אים
אַריינבלאָזן אינעם פאַרפּעדערטן הינטן. די יידענע האָט אַראָפּגעלאָזט דעם
האַן אויף דער ערד. אַ נס וואָס דער האָן איז געווען געבונדן, אַזיסט וואָלט
ער געמאַכט אַ ויברח. זי האָט געטון אַ פאַטש-צוזאַמען די הענט ווי עס
וואָלט איר חס ושלום געווען געשען דאָס גרעסטע אומגליק.

— אויף אַלע מיינע שונאים קעפּ, האָט די יידענע געמאַכט קולות,
קומטס יידן און זעט סימכע פּלאַכטען אין אַ ספּאַדיק און אין אַ ווייסע
זשיפּיצע.

מער האָט נישט געפּעלט. פון אַלע זייטן מאַרק זענען זיך אויפן ביזן
וונדער צוזאַמענגעלאָפּן יידן און יידענעס. נאַרקאווע האָט די גרייס פון
מליומטר און די ווילדע נייעס האָט זיך באַלד פאַרשפּרייט איבערן שמעטל.
אין יידישע הייזלעך האָבן זיך געעפּנט פענצטער. יידן אין יאַרמלקעס און
ווייבער אין שלאַף-קופּעס האָבן אַרויסגעשטעקט די קעפּ. אַרום סימכע
פּלאַכטען איז געוואָרן אַ גרויס געשריי. צי איז ער, שונאי-ציון, משוגע
געוואָרן אין אַ פּראָסטן מיטוואַך. צי אפּשר האָט זיך דעם חוכאזוטלולא, וואָס
קאָן זיך נישט אויף קיין לוח, גאָר געחלומט, אַז ס'איז פורים און ער
האָט זיך פאַרשטעלט פאַר אַ רב און גייט זינגען פורים-לידלעך אין יידישע
הייזער!?

סימכע פלאכטע

סימכע פלאכטע האָט זיך דערשראָקן נאָר ער איז אַלץ ווייטער גע-
טראָטן אין זיין רבנישן הילוך מיטן בעזים־שטעקן אין דער האַנט און
מיטן טלית און תפילין־זאָק אונטערן אָרעם. אַלץ מער יידן זענען זיך צו
זאַמענגעלאָפן. דער מאַרק האָט געשאַלט פון געשריי און געלעכטער. וויי-
סע חברה האָט זיך צעפּיפּן אויפן גרויסן קנאַק. אַז דער ערשטער שטיין
איז פאַרבייגעפּלויגן פאַר סימכע פלאַכטעס ספּאַדיק — האָט ער אויפגע-
הויבן דעם שטעקן און אָנגעהויבן צו פּאַכען אַרום זיך.

דאָס בילד ווי אַ רב אין אַ ווייסע זשיפיצע, אין אַ ספּאַדיק און מיט
אַ טלית־זאָק אונטערן אָרעם פּאַכעט ווי, להבדיל, אַ גוי מיט אַ שטעקן
האָט נאָך מער אויפגעהייטערט און צערייצט די געמיטער. ס'נעפּייפּעריי
פון ווייסער חברה האָט דערגרייכט צו אַ ווילדער מדרגה. אַרום סימכע
פלאַכטען זענען געפּלויגן שטיינער און בלאַטע.

ער האָט געזען, אַז ס'איז נישט גוט און אָנגעהויבן צו אַנטלויפן אין
בית־המדרש אַריין.

די טישן אין בית־המדרש זענען שוין געווען באַזעצט מיט בחורים
וואָס זענען געזעפּן און נאָר געשמאַק געלערנט. אויפן עמוד האָבן גע-
ברענט ליכט. אומעטום זענען געשטאַנען יידן אין טלית און תפילין און
געדאַוונט. אויך אין בית־המדרש אַריין האָט דערגרייכט די שמועה וואָס
עס טוט זיך אויפן מאַרק מיט סימכע פלאַכטען. אַ סך בחורים האָבן גע-
וואַלט אַרויסלויפן און קוקן, משום ביטול־תורה זענען זיי אָבער געבליבן
זיצן אויף זייערע ערטער.

באַלד האָט מען געהערט דורך די בית־המדרש־פענצטער געשרייען,
געלעכטערס, געפּייפּערייען פון ווייסער חברה. סימכע פלאַכטע אָנגעטון
ווי אַ רב, מיט אַ טלית־זאָק און מיט אַן אויפגעהויבענעם בעזים־שטעקן
איז געלאָפּן הענדום־פענדום אין בית־המדרש אַריין.

דאָ האָבן שוין בית־המדרש־בחורים נישט געקאָנט ביישטיין דעם
נסיון. טייל מתפללים האָבן אפילו געמאַכט מיט די הענט און געשריגן
„נו“. עס האָט נאָר נישט געפּוועלט. פון אַלע טישן האָבן זיך די בחורים
אויפגעשטעלט. מען האָט געכאַפּט אין די הענט אַריין אַלצדינג, וואָס
האָט זיך נאָר געלאָזט. טייל בחורים האָבן זיך אויסגעטון די לאַטשן און
געבליבן שטיין מיט באַזאָקטע פיס — אַלצדינג כדי צו געבן אַ קבּלת

י. י. טרונק

פנים דעם נעכטיקן חתן פון קהל. מען האָט אפילו ליידיק געמאַכט אַ טיש, אַז ווען סימכע פּלאַכטע וועט אַרײַנקומען זאָל מען אים בכבוד גדול אַרײַנצימבלען אַ מישקאַנטע. ער וועט שוין פאַרזאָגן אַ צענטן צו מאַכן נאַרקאָווע פאַר נאָרן.

וויבאַלד סימכע פּלאַכטע האָט זיך נאָר באַוווּזן אויפן שוועל פון בית־המדרש זענען פון אַלע זײַטן אים געפּלויגן אין קאָפּ אַרײַן אַלערלײ שמאַטעס, לאַטשן, האַנטעכער און אַנדערע זאַכן. נאָר פרומע יידן וואָס האָבן געהאַלטן אינמיטן דאווענען האָבן געשריגן „נו“ טײל באַלעכאַטים האָבן געשמײכלט — הגם זײ זענען גענאַנגען אין טלית און תּפּילין און גע־האַלטן פּונקט וווּ מען טאָר נישט מפּסיק זײַן.

— סימכע פּלאַכטע! קוקט אָן סימכע פּלאַכטען! האָט עס געשאַלט הינטער די פענצטער פון בית־המדרש. דאָס אָנגעלאָף איז געוואָרן וואָס אַמאָל גרעסער. אויף סימכע פּלאַכטעס ספּאָדיק — ווען ער איז געשטאַד נען אויף דער שוועל פון בית־המדרש — זענען געפּלויגן פון אַלע זײַטן לאַטשן און שמאַטעס.

די בחורים האָבן זיך פאַרנומען אים אַרײַנצוציען אינעווייניק. ער האָט געפרוּווט אַ הויב אויף צו טון דעם בעזים־שטעקן מיטן בלעכענעם קאָשטער. די אימה פאַר אַ מקום־קדוש האָט אים געליימט די הענט. ער האָט געקוקט מיט צעטומלטע אויגן. צווישן די שרייער און וואַרפער האָט ער דערקענט בחורים וואָס זענען אין זײַן הופּה־טאַג געזעסן לעבן אים אויבנאָן.

ער האָט נישט באַוווּזן צו מאַכן אַ טריט ווײַטער איבער דער בית־המדרש־שוועל, און גענומען צוריק אַרויסלויפן אויפן גאַס. דאָ איז ער אַרײַנגעפּאַלן אין אַ כאַפּטע ווײַסע חברה, וואָס האָט אים אָנגעהויבן צו רײסן בײַ דער ווײַסער רבנישער זשיפיצע, בײַם גאַרטל, און אים געוואָלט אַרויסרײסן דעם בעזים־שטעקן פון דער האַנט. ער האָט געפּילט קלעפּ אויפן ספּאָדיק און אויף די פּלייצעס. סימכע פּלאַכטע האָט פעסט גע־האַלטן דעם טלית און תּפּילין־זאַק אונטערן אָרעם און דעם שטעקן אין דער האַנט און אָנגעהויבן צו לײפן ווי אַ געײאַנטע חיה. לײפן האָט ער געקאַנט ווי דער פּלינקסטער שײגעץ. ער איז געלאָפּן מיט אימפעט און

סימכע פלאכטע

מיט אימה. געלאָפֿן וווּ די אויגן האָבן אים געטראָגן. דער ווינט האָט אים צעווייעט די פֿאַלעם פֿון דער ווייסער זשיפּיצע. פֿאַמעלעך האָבן זיינע אויערן פֿאַרנומען ווי די געשרייען און די גע־פּיפּערייען דערווייטערן זיך הינטער אים — און ער געפּינט זיך אינ־מיטן דער שטילקייט פֿון די הינטערשטאַטישע פּעלדער. נאָר ער איז וויי־טער געלאָפֿן, הגם קיינער האָט אים מער נישט געיאָגט. ער איז געלאָפֿן און געלאָפֿן. ווי לאַנג האָט ער אַליין נישט געוואָסט. פֿלוצים האָט ער געהערט אַרום זיך דאָס רוישן פֿון ביימער און געפּילט די קילע שטילקייט פֿון אַ וואַלד־טונקל־קייט. ערשט אין מיטן פֿון די ביי־מער האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און געכאַפּט אָטעם. סימכע פֿלאכטע האָט זיך דאָס ערשטע מאָל אומגעקוקט. ער איז טיף אינמיטן וואַלד. דער וואַלד ברומט ווי ער וואַלט געווען פֿאַרטון אין אַ גרויס טונקל דאווענען. אַ דאווע־נען, וואָס איז ווינטיק און שמעקט רוי און זאַפּטיק. ערגעץ־וווּ פֿון מיטן וואַלד האָט זיך געהערט דאָס קלאָפֿן פֿון דעם פּיק־האַלץ. דאָס ערשטע וואָס סימכע פֿלאכטע האָט געפּילט אין זיך איז געווען דער אַלטער נאָגנדיקער הונגער וואָס איז אים באַקאַנט אַ גאַנץ לעבן. ער האָט אויפֿגעהויבן די האַנט צום קאַפּ און געפּילט אַז ער טראָגט דעם ספּאַדיק. ער האָט זיך באַ־טאַפּט די ווייסע רבנישע זשיפּיצע און דעם טלית און תּפּילין־זאַק אונ־טערן אָרעם. די מחשבות האָבן זיך אים געמישט און ער האָט אַליין נישט געוואָסט צי איז ער טאַקע אַ רב, צי דער אַלטער נאַקעטער סימכע פֿלאכטע דער וואַסער־טרעגער. ער האָט זיך פֿלוצים דערמאַנט אין פּעשען און ווי זי שטייט אין דער שלאָה־קופּקע און קאַכט אין די גרויסע טעפּ. ער האָט זיך דערמאַנט ווי פּעשע האָט אים געהייסן דאווענען און זיך שאַקלען איר בער דער גמרא. ווי נישט מיט זיין אייגענעם ווילן האָט זיך סימכע פֿלאכטע איינגעהילט אין טלית און תּפּילין. זיך אַוועקגעשטעלט אונטער אַן אַלטן וואַלד־בוים און אָנגעהויבן זיך צו שאַקלען און צו דאווענען אינ־מיטן דעם טונקלען רוישן פֿון וואַלד.

דריטער טייל

קאפיטל איינס

פלאי פלאים פון די ליטוואקעס און פון די רויטע
יידעלעך.

אין פארצייטישן פוילן איידער די דורות זענען געוואָרן שוואַכער איז
נאָך נישט געווען — בענותיגן הרבים — דאָס פאַרפֿלייצעניש פון די
ליטוואַקעס. וואָס די ליטוואַקעס האָבן געמאַכט פון פוילן דאַרף מען נישט
צו דערציילן. פּוילישע יידן ווייסן פון זיי צו זינגען און צו זאָגן. די ליט-
וואַקעס האָבן געברענגט קיין פוילן די בערלינער טרייה-פּסולען און דער-
מיט אָפּגעוויינט די ווייבער פון תּחינות און צאינה-וראינה. אונדזערע
פרומע באַבעס אין אַמאָליקן פוילן האָבן געוואָסט נייערט פון גאָטספּאַרכ-
טיקע ספרים. דער עיקר האָבן די ליטוואַקעס געמאַכט אַ תּל פון דעם
שיינעם יידיש-לשון. זיי האָבן עס אָנגעפּילט ווי אַ פּויל מיט סאַמע סמכן
און קמזן. פאַרצייטישע פּוילישע יידן וואָלטן עס מן-הסתּם גאָר נישט
פאַרשטאַנען. אין די שפּעטערע יאָרן איז געוואָרן אַ מאָדע ביי פּוילישע
יידן צו רעדן יידיש ווי די ליטוואַקעס. וכדי בזיון וקצף. נישט איין פּויל
לישן ייד האָט דאָס האַרץ ווי געטון צו זען ווי די ליטוואַקעס האָבן
זיך צעלייגט איבער פוילן ווי ביים טאַטן אין ווינגאַרטן. אפּילו אין דער
יידישער ליטעראַטור האָט דאָס לשון פון די ליטוואַקעס פאַרנומען כמעט
דעם אויבנאָן. לעצטנס האָבן טייל יידישע שרייבער ווי איטשע מאַיר
ווייסנבערג וסיעתו אָנגעגורט פּייל און בויגן און אַרויס אין אַ הייליקער
מלחמה קעגן די ליטוואַקעס, קעגן זייערע דרכים, קעגן זייערע סמכן און
קמזן.

אַבער דעמאָלט בימי סימכע פּלאַכטע זענען די ליטוואַקעס נאָך גע-

זעסן אין די וועלדער און שמעטלעך מחוץ די גרענעצן פון קרוין־פוילן. זיי זענען געזעסן אין זייערע מרחקים ווי די רויטע יידעלעך הינטערן סמבטיון. קיינער האָט זיי נאָך נישט געהאט אָנגעזען אויף די אויגן און נישט געד האָט געהערט זייער תרגומדיקן לשון־ידיש. שמועות אָבער זענען וועגן זיי אַריבערגעקומען איבער די גרענעצן פון פוילן. שמועות וואָס האָבן ממש אַלעמען פאַרבליפט מיט זייער חידושידיקייט און אויסטערלישקייט. קודם כל האָט מען דערציילט, אַז ביי די ליטוואַקעס זענען נישט פאַראַן קיין פראַסטע מענטשן ווי אַ שטייגער ביי אונדז אין קרוין־פוילן. ווען עס ווערט געבוירן אַ ליטוואַק פאַרגעסט דער מלאַך פּימפּער אים צו טון אַ שנעל אין דער נאָז. די ליטוואַקעס קומען דעריבער אַרויס אויף דער וועלט אָנגעד שטאַפּטע מיט ש"ס און פּוסקים. שוין אין דער וויג ליגט אַ ליטוואַק און לערנט גמרא. זייגנדיק ביי דער מוטערס ברוסט, כאַפט ער מיט איר, מיט דער ליטווישער מאַמע, הייסט עס, אַ שאַרפּן פּלפּול אָדער פאַרענטפּערט אַ האַרבן רמב"ם. איז וואָס שייך שמועסן פּלפּול מיט אַ יידענע? אין פוילן האָט מען זיך עס נישט געקאָנט צוגלויבן. עס לאָזט זיך אויס: אויך די ווייבער ביי די ליטוואַקעס קאָנען גמרא און פּוסקים. אָנשטאַט צו מאַטלען שיטן זיי מיט מאַמרי־חז"ל. זיי באַדאַרפּן נישט קיין רב. זיי זענען אַליין, די ליטווישע נשים מיין איך, אינדערהיים אין אַלע טיפּע־נישן פון איסור־והיתר.

וואָלט דאָך געווען גוט. נאָר — דער שוואַרצער יאָר ווייסט ווי אַזוי — דווקא ביי אַזעלכע יידן אַרבעט דער יצירה־ע מעשים. כּנראה איז דער יצירה־ע אַ ליטוואַק, אַ ממזר־קאַפּ און אַ למדן און ער ווייסט ווי צו רעדן מיט די יידן פון דער ליטע. דער יצירה־ע — האָט מען דער־ציילט אין נאַרקאָווע — האָט זיך צוגעכאַפט צו די ליטוואַקעס ווי צו דעם הייסטן געבראַטנס. ער זיצט ביי זיי טאָג ווי נאַכט און האָט נישט קיין צייט צו קומען קיין פוילן. אַהער קיין פוילן שיקט ער בלוזי זיינע לאַפּי־טוטן און שאַלאַטן־שמשים. זיי זאָלן, הייסט עס, מכשיל זיין פּוילישע יידן. צו אונדזער גרויס גליק טוען די דאָזיקע לאַפּי־טוטן זייער יצירה־ע־אַרבעט ווי פאַרטאַטשעס און פּוילישע יידן בלייבן יידן.

דאָרט העט אין די ליטווישע שמעטלעך, קרעטשמעס און וועלדער זיצט דער בעל־דבר בכבודו ובעצמו. ער טוט זיינע מעשים פּאַוואָליע און

סימכע פלאַכטע

מיט גרויס ישוב־הדעת. עם איז נישט קיין שפילעכל צו זיין א יצר־הרע ביי
לומדים. ער מוז דאָרט גוט שוויצן דער ימח־שמוניק. הלמאי זאָלן מיר
לייקענען — ער מאַכט עם ווי אַ ממזר און עם געראַט אים טאַקע צו
מאַכן פון די ליטוואַקעס — ליטוואַקעס, ווי מיר וועלן עם זען אין קור־
מענדיקן קאַפיטל.

קאפיטל צוויי

וואָלד איין וואָלד אויס קיין דער ליטע. — ביי דער
גרענעץ. — די מיקלאמפערשטע קרעטשמע.

עס איז בידוע אויף דער וועלט: קיין שום סוד קאָן נישט בלייבן
אויף אייביק. סוף כל סוף קומט אַרויס דער בוימל אויפן וואַסער. ווי אַ
ייד זאָל נישט וועלן זיין אויסטערליש און זיך באַהאַלטן הינטער די
הריחוּשך מיט זיין שטייגער און מיט זיינע מעשים — מען דערטאַפט
אים און מען ציט אים אַרויס אויפן ליכט פון דער וועלט סיי צום גוטן
און סיי צום שלעכטן. ווען אפילו די ל"ו באַהאַלטן זיך אויס אין די טיפֿ-
סטע וועלדער — קומט אַ ייד און געפינט זיי. די בני־משה און די רויטע
יידעלעך האָבן זיך נאָר מיישב געווען און זיך באַהאַלטן העט הינטערן
סמבטיון. עס איז שפעטער געוואָרן אַ סוד פאַר גאַנץ בראָד. יידן האָבן
זיך צו זיי דערקליבן און געהאַלטן ביי זיי שבת — ווי מיר ווייסן עס פון
אלדר הרני און פון אורח־חיים.

אויך די ליטוואַקעס האָט מען סוף כל סוף דערקנאַסע.
איך וועל עס דערציילן בהדרגה, ווי אזוי מען האָט עס דערציילט אין
נאַרקאווע.

עס האָט זיך געמאַכט אַ מעשה, איינער אַ פאַרצייטישער פּוילישער
ייד — מן־הסתם אַ ייד וואָס דער האָבער האָט אים געשטאַכן צו זוכן
מטמונים אין די מרחקים — האָט געהערט אַז ווייט אין דער ליטע קאָן
מען האַנדלען, ווי מען זאָגט, מיט דאָזשינקעס און מאַנדלען. דער ייד
האָט נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און זיך געגרייט אין וועג אַרײַן.
פאַרצייטנס אין וועג אַרײַן איז נישט געווען ווי היינט צו טאָג.

סימכע פלאַכטע

היינט צו טאָג קויפט מען אַ בילעט, מען זעצט זיך אַרויף אויף דער באַן און — פאַרצייטנס האָט עס גענומען וואָכן ביז מען האָט געקאָנט אַ געשריי טון דעם ערשטן וויאַ. מיט וואָכן צופריער האָט מען געמוזט דינגען אַ בויד און לאָזן גוט אויסשמירן די רעדער. מען האָט געמוזט וויסן ווער עס איז דער בעל-עגלה. צי די סוסים קאָנען זיך נישט אַמאָל אינמיטן אַ וואַלד מיישב זיין און בעסער זיך לאָזן אויפפרעסן פון וועלף, צי בכלל זיך אַוועקלייגן און וואַרטן אויף דער פּגירה — איידער צו טון אַ טריט ווייטער. אַלצדינג האָט מען געמוזט וויסן און אויסחשכונען פּאָר דראָבנע ופּאָדריבנע. נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבן דאָס גרויסע געזעגעניש מיטן גאַנצן שטעטל. דעם ווייב האָט מען איבערנעלאָזט אַ גט על פי תנאי, אַז טאָמער חס ושלום וואָס עס מאַכט זיך, זאָל זי הלילה נישט בלייבן קיין עגונה. ווייבער האָבן געוויינט ווי ביי אַ לוויה. לסוף נאָך אַלע היומס איז מען ערשט אַרויפגעקראָכן אויף דער בויד, זיך איינגע-וויקלט אין פעלצן און טיכער און — געפאָרן.

יענער פאַרצייטישער פּוילישער ייד, ווי איך האָב שוין דערציילט, האָט זיך גענומען אַוועקצופאָרן קיין דער ליטע און צו זוכן דאָרט גליקן. שטעטל האָט געזאָגט אַז ער וועט שוין נישט צוריקקומען און די לעבעדיקע אלמנה מעג שוין באַצייטנס טראַכטן וועגן אַ שידוך. דער ייד אָבער האָט אַ קוש געטון די מזוזה און געפאָרן.

ווי לאַנג ער איז געפאָרן קיין דער ליטע ווייסט קיינער נישט. מען ווייסט נאָר אַז ער איז געפאָרן און געפאָרן וואַלד איין, וואַלד אויס. טייל פון די וועלדער אין וועלכע דער פּוילישער ייד איז געפאָרן זענען געווען אַזוי פינצטער אַז מען האָט דאָרט נישט געווסט ווען טאָג און ווען נאָכט. די ביימער זענען דאָרט געוואַקסן פון ששת ימי בראשית און זיי האָבן נאָך געדענקט ווי אדם הראשון איז געגאַנגען אין חדר אַרין. סטאיעס בערן און וועלף האָבן דאָרט געטראָפן דעם ייד און זענען אים באַפאַלן אין די הונדערטער. נאָך ער איז פון זיי ניצול געוואָרן. די גאַנצע נסיעה איז געווען איין קייט מיט נסים. באַלד דעם ערשטן שבת נאָך זיין צוריק-קומען קיין פּוילן האָט דער ייד געבענטשט גומל.

ווי לאַנג ער איז אַזוי געפאָרן אָן וועג און שטעג ווייסט נישט, ווי איך האָב שוין געזאָגט, קיין בן-אדם. דער ייד גופא האָט שוין געמיינט

אז סך־הכל איז גאנץ ליטע נישט מער ווי א בבא־מעשה. זי איז לא היה ולא נברא. וואָס הייסט? וואָס מער מען פּאַרט צו איר, אַלץ מער זעט מען, ווי מען קומט גאָר נישט אָן? ער איז אָבער געווען אַ ייד און עקשו. ער האָט נישט געקוקט אויף קיין ווינט און קיין רעגן, אויף קיין נאַכט און קיין טאָג — ער מוז קומען קיין דער ליטע.

ויהי היום, עס איז נאָך געווען גאָר באַגינען. די בויד און די רעדער זענען שוין געווען פול מיט בלאַטע. די סוסים, וואָס אַרויספּאַרנדיק פון פּוילן זענען זיי געווען אויסגעפּאַשעטע און האַפּערדיקע, זענען שוין איצט מער נישט געווען סיידין ווי שאַטענעס פון פּערד, גלים של עצמות, און זיי האָבן זיך קוים געשלעפּט. דער ייד הייסט אָבער שמייסן מיט דער בייטש אבי צו קומען ווייטער — ביז מען איז למזל צוגעקומען צו אַ שלאַג־בוים.

מען טוט אַ קוק — אויפן שלאַגבוים איז צוגעקלעפּט אַ שטיקל אַלט־מוזווה־פּאַרמעט און אויפן פּאַרמעט איז אָנגעשריבן מיט דריבניטשקע רשיכתב: „ליטע“.

דער פּוילישער ייד האָט געזען בחוש אז מען איז צוגעקומען אַריבער־צוטראַטן די גרענעץ וווּ פון אַלע ווינטן שמעקט עס מיט גמרא און מיט פּקחות.

דעם שלאַגבוים האָט געעפּנט אַ יידענע אין די מיטעלע יאָרן. זי איז געווען דאָר און אויסגעגרינט ווי זי וואַלט געווען געהאַלטן אינמיטן פון אַ תּענית. זי איז נישט גענאַנגען ווי אונדזערע פּוילישע נשים, אין אַ קופּ־קע, נייערט דער קאָפּ איז איר געווען אַרומגעבונדן מיט אַ ווייס טיכל. דער ייד האָט איר געגעבן אַ האַרטן פּוילישן גראַשן פּאַר עפענען דעם שלאַגבוים. די יידענע האָט אים אויפן אָרט אָפּגעענטפּערט מיט אַ מאַמר הו“ל.

דער ייד וואָס איז געווען אַ בן־תּורה האָט פּאַרשטאַנען. דער בעל־עגלה נעבעך אַ פּראָסט נפש, האָט זי אָנגעקוקט ווי אַ האָן דעם בני־אדם, און ער האָט געמיינט אז זי רעדט טערקיש.

ווען מען איז אַריבערגעפּאַרן דעם שלאַגבוים און שוין געווען על אַדמת ליטע, האָט דער פּוילישער ייד געפּרעגט ביי דער יידענע, צי עס

סימכע פלאכטע

איז נישט פאראן אין דער נאָענט ערגעץ אַ קרעטשמע. ער האָט געוואָלט אָפּדאווענען און עפעס טועם זיין.

די יידענע האָט אים געוויזן מיט אַ שאַרפן פינגער ערגעץ צווישן די ליטווישע ביימער און געזאַגט, אַז דאָרט איז די קרעטשמע.

די פּוילישע יידן האָבן זיך אַהינגעלאָזט מיט דער בויד.

אין פּוילן זענען די קרעטשמעס אויך נישט געווען קיין פּאַלאַצן, אָבער דאָס וואָס זיי האָבן דערזען פאַר די אויגן, איז געווען פשוט אַ קליינע איינגעפאלענע מפּולת מיט אַן איינגעבראַכענעם שינדל־דאָך — די ערשטע ליטווישע קרעטשמע. די ווענט פון דער קרעטשמע זענען גערעגערט אונטערגעשפּאַרט מיט דרענגלעך. קיין הינער און קיין גענרז, ווי לעבן אונדזערע פּוילישע קרעטשמעס, האָט מען נישט געזען. עפעס אַ דאָרע ציג מיט אַ שפיציק לומדיש בערדל האָט שאַרף אָנגעקוקט די נייע יידן און געטון אַ מעקע ווי זי וואָלט זיי געוואָלט אָפּגעבן שלום־עליכם.

ווען די יידן זענען אַטאָדאָ אַראָפּגעקראַכן פון דער בויד איז זיי נאָך ווייניקער אויסגעקומען, אַז דאָס איז אַ קרעטשמע. אין פּוילן זענען זיי געוויינט געווען, אַז אין קרעטשמעס זאָל תמיד זיין פּריילעך און לוסטיק, מען זאָל פון דאָרט הערן די געשרייען פון שיקסעס און שיכורע גוים. אין דער ליטווישער מפּולת איז אָבער געווען שטיל ווי אין אַן אויער. דער פּוילישער ייד האָט שוין אָנגעהויבן חושד צו זיין, אַז די יידענע ביים שלאַגבוים האָט מיט איר מאַמר חז"ל געמיינט עפעס אַ דמו און נישט קיין פשוטע קרעטשמע, וווּ מען קען אָפּדאווענען און אָפּעסן.

באין ברירה — עס איז שוין געווען שפעטלעך — מען מוז דאָך פאַרט אָפּדאווענען און אָפּעסן — האָבן זיי געזוכט אַ טיר וווּ אַריינצו־קומען אין דער מ'קלאַמפּערשטער קרעטשמע. זוך היינט, זוך מאַרגן. דער בעל־עגלה האָט נישט געוויסט פון זיינע הענט און פיס. דער ייד, וואָס איז געווען אַ בן־תורה, האָט קוים־קוים געפונען עפעס אַ זייטיק טירל. אַ טירל קוים וואָס עס האָט געושיפעט. אויף דעם דאָזיקן טירל איז געווען צוגעקלעפט אַן אַלט שטיקל פאַרמעט און אויף דעם איז ווידער געווען עפעס אויפגעשריבן מיט דריבניטשקע רשיכתב. נאָר אַ געניט שאַרף

י. י. טרונק

אויג, אן אויג וואָס איז געווינט צו נישטערן אין ספּרי־פּלפּול, האָט גע־
קענט איבערלײענען. עס איז געווען אויפגעשריבן „קרעצמע“.

דער ייד האָט געעפנט דאָס טירל און אַרײַן אינווייניק. און אָך און
וויי, אויב דאָס הייסט אַ קרעטשמע. הינטערן קראָם־טיש איז געשטאַנען
עפעס אַן ערליך, דווקא אַן אָסאַבע אין דער הייך און אין דער ברייט. אַן
ערליך מיט אַ גוידער און מיט האָר ווי זומערדיקער פּלאַקס.

אַ קראָם־טיש פון אַ שענק אין פּוילן איז תמיד געווען פּול אָנגעלאָרן
מיט שפע. דאָ, אין דער ליטע, זענען אויף אים געלעגן נישט מער ווי
עטלעכע איינגעדאַרטע ציבעלעס, אַ בינטל קנאַבל און עס איז געשטאַנען
אַ האַלב פּלעשל בראַנפּן. די ערליך האָט עפעס געשמעקט אויף נויאיש מיט
צוויי נידעריקע גויטשיקלעך, וואָס זענען האַלב־נאַקעטע און באַרוועסע
געזעסן ביי אַ טיש און געשניטן שטיקלעך פון אַ ציבעלע. זעט זיך אויס,
אַ דאָס זענען געווען די קונים.

דער ייד פון פּוילן האָט געמיינט, אַז ער איז אַרײַנגעפאַלן אין אַ
גויאישע קרעטשמע. עס האָט אים שטאַרק געחידושט. סטייטש, אַ לאַנד
ווי ליטע, וואָס איז אָנגעשטאַפּט מיט תורה, זאָלן דאָרט די קרעטשמעס
האַלטן פשוטע גויים? אין פּוילן, וווּ דער עולם איז אַ פּראַסטער, זענען
דווקא די בעל־קרעטשמע סאַמע יידן. דעם יידן האָט געהונגערט און ער
האָט געוואָלט אָפּדאַווענען. ער האָט ביי זיך געטראַכט, אַז חידושן זיך
אויף דער ליטע האָט ער צייט שפעטער. און ער האָט געפרעגט ביי דער
ערליך וווּ מען קען דאָ אָפּדאַווענען אין דער דאָזיקער משטיינס געזאַגטער
קרעטשמע.

האָט זי אים געוויזן אויף עפעס אַן אויסגעדריפעט טירל מן הצד
און אים געהייסן דאָרט אַרײַנגיין.

דער ייד מיטן בעל־עגלה זענען אַהין אַרײַנגענאַנגען.
וואָס זיי האָבן דאָרט געזען שטייגט איבער אין ווונדערלעכקייט אַלע
ווונדערלעכע מעשיות פון די רויטע יידעלעך.

קאפיטל דריי

וואָס דער פּוילישער ייד האָט געזען אין דער ליטווי־
שער קרעטטמע. — אותות ומופתים.

ס'איז געווען אַ הדרל ד' על ד'. די ווענט שווארצע און איינגעבוי־
גענע און פול מיט שפינען און שפינוועבס. אַ האַלב הדרל האָט פאַרנר־
מען אַ גרויסער פיעקעליק. פון הינטערן פיעקעליק האָט דער פּוילישער
ייד געהערט ווי עפעס ברומט אין זינגזאַנג. ער האָט אַרונטערגעקוקט.
ראָרטן איז געזעסן אַ הויכער, לאַנגער ייד אין שפאַנצער און הויזן און
אין אַ פאַרלאַטעטן אַרבעט־כּנפות. דער ייד איז געווען דאָר און געל ווי אַ
פאַראַיאָריקער אַתרוג. ער האָט נישט געהאַט קיין האָר אויפן קאָפּ נייערט
אַ שפיציקן קאָפּ־שאַרבן און דערצו אַ קליין אויסגעקראַכן בערדל. אויף
אָט דעם קאָפּ־שאַרבן איז געזעסן אַ צעריסענע יאַרמלקע, וואָס אין פּוילן
וואָלט מען זי נישט אויפגעהויבן פון אַ באַרג מיסט. דער ייד איז געזעסן
איבער אַן אָפענער גמרא, זיך טיף אַרונטערגעבויגן צו איר, שטאַרק מעמיק
געווען אין די זייטיקע תּוספותן פון דער גמרא, און געברומט צו זיך ווי
אַ בין, וואָס שלאַנגט זיך אָן אין אַ זומערדיק פּענצטער.

דער פאַרטיפּטער ליטוואַק האָט געמוזט נישט באַמערקן דעם אָנקור־
מענדיקן פּוילישן ייד. דער פּוילישער ייד האָט געטון אַ הויכן הוסט.
דער ליטוואַק האָט אויפגעהויבן זיין קאָפּ פון דער גמרא, ער האָט
געקוקט מיט שאַרפע און שפיציקע אויגן, — אויגן וואָס זענען אינעם
אויסגעדאַרטן פנים געשטאַנען אָפענע ווי וואַסערן אין אַ וויסטעניש.
אַרום דעם ליטוואַקס אויגן איז נישט געווען קיין סימן פון קיין ברעם.
— סאָלעם אַלעיעכעס, האָט דער ליטוואַק אויסגעשטרעקט אַ לאַנגן

און דארן פינגער, ער האָט זיך געוואָלט צוריק אַראָפּבייגן צו די תוספות, אָבער דער פּוילישער ייד האָט געוואָלט וויסן ווער עס איז אָט דאָס נפש הינטערן פּיעקעליק פון דער קרעטשמע, און האָט אים אַ פּרעג געטון:

— איר זענט דאָ דער באַלעבאָס ביו הונדערט און צוואַנציק יאָר?

— יע, פּאַרסטעיט זיך, האָט דער ליטוואק געענטפערט. — ער האָט געוואָלט אָפּהאקן דעם שמועס. ווי עס האָט אויסגעקומט איז אים שווער געווען אויף אַ רגע צו האָבן ביטול־תּורה.

פּוילישע יידן זענען אָבער נייגעריקע און באַרעדעוודיקע. דערצו אין אַ פּרעמד לאַנד, וואָס איז פול מיט חירושים, האָט ער ווייטער געפּרעגט: — וואָס שייך איר לאָזט אַזוי די קרעטשמע אויף הפּקר? מען קען זיך נישט פּאַרלאָזן אויף אַן ערליי. אַ גוי האָט ליב אוועקצוקוקן פון דעם „לאַ תּגנוב“. ביי אונדז אין פּוילן האָבן יידן אַ טבע אויף אַלצדינג אַליין צו האָבן אַן אויג.

— וואָס סייך „לאַ תּגנוב“? — האָט דער ליטוואק קוים אַ שמיכל געטון און זיך ווידער געלאָזט צו די תוספות — ס'איז דאָך מיין ווייב. דער פּוילישער ייד האָט אויפגעריסן די אויגן און אין אָנהויב גע־מיינט, אז ער הערט נישט גוט. אָט די גויע איז זיין ווייב? ער האָט קוים אַרויסגעבעט:

— וואָס רעדט איר, ר' ליטוואק?

— יע, יע, — האָט דער ליטוואק געזאָגט מיט אַ גמראַ־ניגון — יע, יעוודאָטיע (אַזוי האָט געהייסן די ערלמע) מיין אשה, זאָלן לעבן, איז אַן אשת־חילמע. זי האָט פון מיר אַראָפּגענומען דעם גאַנצן עול־פּרנסה. איך קאָן באַרעך האַסעם זיצן יומם ולילה ביי דער גמראַ.

דער פּוילישער ייד האָט געמיינט, אז ער קריגט מיט אַ לאַפּעמע אין בערן קאַפּ, נאָר ער האָט געשוויגן און געטראַכט, אז די אַלע מעשיות וואָס מען דערציילט אין פּוילן וועגן דער ליטע זענען פּאַרט נישט קיין אויסטראַכטענישן. ער האָט זיך געשטעלט דאווענען און ביי זיך באַשלאָסן צו בלייבן עטלעכע טעג אין דער דאָזיקער מּפּולת פון אַ קרעטשמע און נאָכצוקוקן די דרכים פון אַ ליטוואק. ער האָט געזען חירושים און חירושים, ווי מיר וועלן עס דערציילן אין די ווייטערדיקע קאפיטלען.

קאפיטל פיר

ווי אַזוי דער פּוילישער ייד האָט פאַרברענגט אין דער
ליטווישער קרעטשמע. — שבת־קודש אין פּוילן און
אין ליטע. — וואָס טוט דער ליטוואַק הינטערן
פּיעקעליק.

עס איז געווען מיטוואַך אינדערפרי, ווען דער פּוילישער ייד איז
אַנגעקומען אין דער ליטווישער קרעטשמע. ער האָט באדארפט ווייטער
צו פאַרן און זיך אומצוקוקן וווּ מען קאָן אין ליטע מאכן מסחר. די ער-
שטע באגעגעניש מיט דער ליטווישער קרעטשמע האָט אים אָבער פאַר-
כאַפט. ער האָט כמעט פארגעסן אלע מסחרים און געוואַלט דערווייל בלייבן
עטלעכע טעג אין קרעטשמע און זען וואָס עס וועט זיין ווייטער. עסן האָט
ער באַקומען ווייניק. אפילו די אויסגעפייניקטע סוסים האָבן נישט מער
געקריגן סידן ווי שטרוי. פון האָבער האָט מען אין דער ליטע גאַרנישט
געהערט. מען האָט בלויז דערציילט, אז אין די שטאַלן פון מלך של ליטע
באַקומט דאָס באַליבסטע פערד איינמאָל אין דער וואַך אַ פאַרציע האָבער
אין אַ זאַלץ־מעסטל — און דאָס נאָר, ווען דעם מלכס הארץ גייט שוין
איבער פון חסד.

געשלאָפן איז דער פּוילישער ייד צוזאמען מיטן בעל־עגלה ערנעץ
אין אַ פוסטער סטאַדעלע. ביינאכט האָבן דאָרט פון אומעטום אריינגע-
בלאָזן די ווינטן און פון אלע דאך־לעכער האָבן אריינגעקוקט די שטערן.
אין די פינצטערנישן האָבן די עכברים געפראוועט שווארץ־שבת. עס זעט
אויס, אין דער דאָזיקער קרעטשמע האָבן אפילו די מייז געפאסט תעניתים
און זענען נעבעך געווען טויטהונגעריק. דער פּוילישער ייד האָט אלץ־

י. טרונק

דינג גענומען פאר ליב. ער האָט געוואָלט זען, צי דאָס וואָס מען דערציילט אין נארקאווע און אין פּוילן וועגן דער ליטע האָט טאקע א ממשות.

דער עיקר האָט ער זיך צוגעקוקט צום ליטוואק הינטערן פּיעקעליק. ער, דער ליטוואק, איז דאָרט געזעסן יומם וליכה און געברומט איבער א גמרא.

דער פּוילישער ייד האָט כסדר געוואָלט מיט אים אַרײַנגיין אין א שמועס, כלומרשט געוויר ווערן וועגן ליטווישע מסחרים. ער האָט אפילו אָנגעשלאָגן דעם ליטוואק צו ווערן א שותף און אים צוגעזאָגט גאָלדענע גליקן. דער ליטוואק האָט אים געוווּן אויף דער גמרא און געזאָגט, אז ער האָט קיין צייט נישט צו שמועסן דברים בטלים. מכוה די גאָלדענע גליקן האָט דער ליטוואק געזאָגט, אז תורה איז די בעסטע סחורה און אז ער, דער פּוילישער, זאָל אים נישט דולן קיין ספּאָדיק. און האָט ווייטער זיך גענומען צום לערנען.

באין ברירה האָט דער פּוילישער ייד געשוויגן און זיך ארומגעדרייט איבער דער פּוסטער קרעטשמע צו זען מה יהיו חלומותיו, ד"ה וואָסער פרי איז דאָס די מדינת ליטע. עס האָט אָנגערוקט שבת־קודש.

פרייטיק בין־השמשות האָט אפילו אויפן קראָס־טיש געצאנקט א גראַשנדיק ליכטל, נאָר דער ייד האָט נישט געווסט צי מיינט דאָס שבת־ליכט. די קרעטשמערקע מיטן פרצוף פון אן ערליך האָט מען נישט געזען. זי איז עפעס ווי אין דער ערד אַרײַן.

ס'האָבן אויפן טונקעלן הימל אויפגעשיינט די דריי שבת־שטערן. דער פּוילישער ייד מיטן בעל־עגלה האָבן שוין פון פריער פאר זיך אליין געצונדן שבת־ליכט. איצטער האָט דער פּוילישער ייד אין דער פּוסטער קרעטשמע אָנגעהויבן מקבל־שבת צו זיין מיט גרויס באהארצטקייט. ער האָט געדאוונט מיט פיל מתיקות און זיך דערמאָנט וואָס עס טוט זיך איצטער אין פרייטיק־צונאכטס צווישן יידן אין פּוילן — ער האָט גע־דאוונט ווי אַ פּאַרוואָרפענער ייד אין אַ פרעמד לאַנד. דערנאָך האָט ער געמאכט קידוש מיט א ניגון און אויפן קול, דער בעל־עגלה האָט פרום צוגעהערט דעם קידוש. דערנאָך האָבן זיי, די פּוילישע יידן, דער סוחר הייסט עס מיטן בעל־עגלה, צוזאמען געגעסן די ערשטע סעודה פון שבת.

סימכע פלאכטע

נאָכן עסן, נאָך די זמירות און נאָכן בענטשן, האָט זיך דער פּוילישער ייד מיישב געווען: סיי־ווי איז שבת־קודש און סיי־ווי האָט ער נישט וואָס צו טון. איז אידער ער גייט צוריק אין דער סטאָדאָלע זיך לייגן שלאָפן צווישן די ווינטן און צווישן די עכברים — וועט ער בעסער אומישנע אַרײַנגיין אין זייטיקן חדרל אַרײַן און אַ קוק טון וואָס עס מאַכט דער ליטוואַק הינטערן פּיעקעליק. צי האָט ער דאָרט, דער ליטוואַק הייסט עס, שוין אָפּגעגעסן די סעודה פון פּרייטיק־צונאַכטס?

דער פּוילישער ייד טוט אַ מאַך־אויף דאָס צעבראָכענע טירל. פון הינטערן פּיעקעליק הערט זיך ווייטער דאָס געווענלעכע געברום. משמעות, דער ליטוואַק זיצט און לערנט. קוים־קוים צאנקט פון דאָרט אָפּער אַ שיי־מער פון אַן אָנגעצונדן ליכט. דער פּוילישער ייד האָט געטראַכט: מן־הסתם האָט דער ליטוואַק דאָרט אָנגעצונדן די שבת־ליכט. ער האַלט שוין נאָכן צימעס און נאָכן בענטשן — און דערווייל, נאָך סעודת־שבת, האָט ער זיך ווידער אַ נעם געטון צו דער גמרא.

דער פּוילישער ייד איז פּאמעלעך צוגעקומען צום פּיעקעליק. ער טוט אַ קוק און אים איז פינצטער געוואָרן פאַר די אויגן. דער ליטוואַק זיצט טאַקע ביי דער גמרא, אָבער אין סאַמע פּרייטיק־צונאַכטס האַלט ער אַ ברענענדיק קנייטל אין דער האַנט און לייכט זיך צו צו די דריבניטשקע אותיות־לעך פון די תּוספות.

— וואָס ליטוואַקעס קענען — האָט דער פּוילישער ייד געטראַכט — נישט אומזיסט זאָגט מען ביי אונדז אין נאַרקאָווע, אַז ליטוואַקעס זענען טאַקע גרויסע לומדים, אָבער צלם־קעפּ איינס ביי איינס.

קאפיטל פינף

דער ליטוואַק האַלט שמאַל. — בלע המות לנצח.

מוצא־שבת נאָך הברלה האָט דער פּוילישער ייד ביי זיך באַשלאָסן, אַז מאָרגן בליינד, זונטיק כאור, וועט ער הייסן איינשפּאַנען די בויד און אוועקפאַרן ווייטער אין דער ליטע. וואָס וועט ער דאָ אויסזיצן אין דער קרעטשמע?

כך הוה. מען נעמט איינשפּאַנען די בויד און מען וויל זיך לאָזן אין וועג אריין.

פּלוצים הערט מען אַ געוואלד פון דער קרעטשמע. די קרעטשמערקע לויפט אַרויס מיט אַ צעשוּיבערטן קאַפּ האָר און מאכט יללות.

דער פּוילישער ייד מיטן בעל־עגלה זענען אַריינגעלאָפּן אין דער קרעטשמע זען וואָס עס איז געשען.

עס לאָזט זיך אויס, באלד אינדערפרי איז דער ליטוואַק, נישט פאר קיין שום ייד געדאכט, אוועקגעפאלן אין דער הינער־פלעט, און עס האַלט מיט אים שמאַל.

דער פּוילישער ייד איז אינדערהיים, אין פּוילן, געווען אַ שטיקל מבקר און אַ גבאי פון דער חברה־קדישא. טוט ער אַ קוק אויפן ליטוואַק. עס האַלט ביי כלו כל הקיצין. דער ליטוואַק גרייט זיך אָפּצוזאָגן די פּאַר גילדן.

מען האָט אַריינגערופן אַ גויאישן פּאַסטער און געלאָזט דעם ליטוואַק אָדער. עס העלפט אים ווי אַ טויטן באַנקעס. דער פּוילישער ייד זעט ווי

סימכע פלאַכטע

דער ליטוואק איז זיך מכין צו גסיסה. מען מוז בלייבן. מען קען נישט אוועקפארן און לאָזן אַ ייד שטארבן אינמיטן צווישן גוים.

דער ליטוואק איז געלעגן מיט פארמאכטע אויגן און געסאָפּעט ווי אַ גאנדרז. דער פּוילישער ייד שטייט פארן בעט און קוקט. דער ליטוואק הייבט אָן צו ווערן בלוי. עס רוקט זיך צו דער סוף און מען מוז אָנצינדן ליכט. די קרעטשמערקע — דער שווארצער יאָר ווייסט צי זי איז גאָר מזרע ישראל — הערט נישט אויף צו מאכן קולות.

פּלוצים עפנט דער הולֶה די אויגן. דער פּוילישער ייד בייגט זיך צו צו הערן. אפשר וויל דער הולֶה זאָגן ווידוי? פּאָרט אַ יידישע קישקע?

אנשטאט צו זאָגן ווי אַ ייד ווידוי, פּאַרלאַנגט גאָר דער ליטוואק מען זאָל אים געבן פאר יציאת־נשמה אַ ווערעמדיקע פּלויס.

— וואָס טויג אייך, ר' ליטוואק, אַ ווערעמדיקע פּלויס? און פונקט גראָד איצט, ווען אַ ייד דארף טראַכטן מכוח בית־דין של מעלה? — וואָס דער פּוילישער ייד געפרעגט דעם שכיב־מרע, וואָס אָט־דאָס הויכט ער אויס דעם לעצטן אָטעם.

דער הולֶה האָט געקרעכצט און קוים אַרויסגעשעפטשעט:

— טאקע דערפאַר, — האָט ער קוים געענטפערט. — אַ ייד גייט אָפּגעבן דין וחשבון פאר זיינע מעשים. וויפל גוטע מלאכים עס וועלן זיך פאר מיר אָננעמען, ווייל איך בין געווען אַ לאַ פסק פומיה מגירסא — וויים איך נישט. אומעטום שאצט מען נישט אָפּ קיין פארדינסטן. איך בין זיכער, אז אַלערליי מלאכי־חבלה שאַרפן שוין אויף מיר די צינגלעך. איי וועט מען סמייסן. ווי לאנג און וויפל מען וועט סמייסן וויים איך נישט. אָבער איך בין אַ ייד אַ ליטוואק און האָב האַלט צו וויסן אַ חשבון. ווען כ'וועל הערן ווי מען רופט; אצינד האַקט אים אַריין פאר דער ווערעמד־דיקער פּלויס — וועל איך סוין וויסן, אז אַן עק. דער חשבון איז פאר־ענדיקט. איך בין סוין איבערגעקומען.

דער פּוילישער ייד האָט נישט געוויסט וואָס צו טון. געבן דעם גוסס אַ ווערעמדיקע פּלויס — הייסט פשוט ווערן אַ שותף צו אַן עבירה. נישט געבן? איז דאָך צוואת שכיב־מרע.

י. י. טרונק

דער פוילישער ייד איז געשטאנען און זיך געקווענקלט. דער ליטוואק
האָט זיך נישט ליב געהאט צו נאר צו מאכן, און — בלע המות לנצח —
ער האָט זיך אויסגעדרייט צו דער וואנט און געבליבן ליגן ווי אַ קלאַץ.
דער פוילישער ייד האָט אים צוגעלייגט אַ פּעדער צו דער נאָז. די
פּעדער האָט נישט געטון קיין פיפּס.
די קרעטשמערקע מיטן גויאישן פּרצוף האָט נישט אויפגעהערט צו
מאכן געוואלדן.

קאפיטל זעקס

א מת־מצווה. — וואָס דער פּוילישער ייד האָט געפּוֹר־
נען. — הענדודם־פּענדודם צוריק קיין פּוילן.

עס האָט זיך געמאַכט אַ מת־מצווה; אַ יידישער בר־מינן צווישן אַ
דאָרף גוים. דער פּוילישער ייד האָט זיך מיישב געווען, אז ער מוז בלייבן
און ער האָט געהייסן צוריק אויסשפּאַנען די בויד. דער ייד מיטן בעל־עגלה
האָבן דעם מת „אַפּגעהויבן“ פּון בעט, אים אַוועקגעלייגט אויף דער ערד
מיט די פּיס צו דעם טירל און אים אונטערגעלייגט זיבן שטרוי כּדת וכּדיו,
זוי עס פּירט זיך ביי יידן. דער טויטער ליטוואַק איז געל געוואָרן ווי
וואַקס, די נאָז האָט זיך אים אויסגעצויגן און געוואָרן שפּיציק און משופּע.
דער ייד האָט געהייסן אָנצינדן צוויי ליכט דעם ליטוואַק צוקאַפּנס, און
געזאָגט משניות אויף אויסנווייניק.

פערטער שייר

קאפיטל איינס

ר' פייווקע דער ליטוואק קומט קיין נארקאווע.

אין נארקאווע האָט מען דערציילט, אז ר' פייווקע דער ליטוואק וואָס איז שפעטער — ווי מיר וועלן זען אין די ווייטערע קאפיטלען — עולה לגדולה געוואָרן צוזאמען מיט סימכע פלאכטען, איז געקומען קיין נארקאווע באלד נאָכדעם ווי דער אויבנדערמאָנטער פּוילישער ייד איז צוריק געקומען פון דער ליטע.

מען האָט אויך דערציילט, כ'מיון נארקאווער יידן האָבן דערציילט; וויבאלד ר' פייווקע האָט געזען ווי דער פּוילישער ייד פאָרט צוריק פונד וואַנען ער איז געקומען, האָט ער זיך, ר' פייווקע הייסט עס, נישט לאַנג מיישב געווען, גענומען אַן אַרעמאָנסקע שטעקן אין דער האַנט אַרײַן, אַן אַרימאָנסקע זעקל אויף די פלייצעס און זיך נאָכגעלאָזט קיין פּוילן. ווי אַזוי ער איז אַריבער דעם שלאַנגבוים — מחמת ער האָט נישט געהאַט קיין האַרטן גראָשן צו באַצאָלן דער יידענע — דאָס איז אַ סוד. נאָר ער איז אַריבער. מן־הסתם האָט ער זיך אַרונטערגעכאַפט פון הינטן הינד־טער דער בויד אַז קיינער זאָל נישט זען. אַזוי אַרום האָט ער בשתיקה מיטגעמאַכט די גאַנצע שווערע און ניסמדיקע נסיעה. אַ פאָר מייל הינד־טער נארקאווע האָט ער זיך צופום געלאָזט אין שטעטל אַרײַן. ער איז געגאַנגען ווי אַן אַרימאָן אַ מדינה־גייער. ווי אַזוי און אין וואָסער הולך ער איז אָנגעקומען קיין נארקאווע וועלן מיר בהדרגה דערציילן אין נאָענטן קאפיטל.

קאפיטל צוויי

ר' פייווקע גייט גלייך אין בית־המדרש אַרײַן. — אין
ער אַ למד־ואו, אַדער אַן ארץ־ישׂראל ייד? — נײַן,
אַ ליטוואַק.

ר' פייווקע דער ליטוואַק איז אַנגעקומען קײן נאַרקאָווע אין סאַמע
אינדערפרי. ער איז געקומען אין דעם וויסטעסטן הולך פון אַן ארתי־פרחי.
ר' פייווקע איז געגאַנגען באַרוועס, אָפּגעריסן און אָפּגעשליסן, די פּאָלעס
פון קריעה ובליהדיקן בגד פאַרבויען אין אַ זײט פון די נאַקעטע אויס־
געדאַרטע פיס. אַזוי האָט זיך ר' פייווקע דער ליטוואַק באַווײזן אין נאַר־
קאָווע. ער האָט געטראָגן אַ זעקל אויף די פלייצעס, אַ גראָבן וואַלד־שטעקן
אין דער האַנט. אויפן קאַפּ האָט ער געטראָגן אַן אויסטערלישן שמויסן
מיצל. ער איז געווען אינגאַנצן אַ פאַרשטויבמער ווי איינער וואָס קומט
פון מרחקים. ר' פייווקע האָט זיך אין ערגעץ נישט אומגעקוקט, געהאַלטן
דעם קאַפּ אַראָפּ צו דער ערד און געשפּאַנט גלייך צום בית־המדרש צו.
ער האָט זיך בײַ קײנעם נישט געפרעגט וווּ עס איז דאָס בית־המדרש. ער
האָט עס באַשיימפּערלעך געווסט. נאַרקאָווע האָט תחילת געמײנט, אַז
עס איז איינער פון די ארתי־פרחי וואָס האָט זיך אויסגעוואַלגערט אין אַלע
הקדשים פון קרוין־פּוילן און קאָן יעדעס מינדסטע שטעטלע אויסגע־
קניפט און אויסגעבונדן. וואָרים ר' פייווקע דער ליטוואַק וואָס איז
אַקערשט געהאַט אַהער געקומען פון הינטער די הרי־הושך — פּוננאָנען
האָט ער טאַקע געווסט וווּ עס איז דאָס נאַרקאָווער בית־המדרש?

אין די נאַרקאָווער שטויבן האָט נאָך זײַנט קדמונים נישט געהאַט
געטרעטן קײן ליטווישער פּום. מיט ר' פייווקעס קומען האָבן זיך פאַר

סימכע פלאכטע

פּוילן פאַרענדיקט די ששת ימי־בראשית. עס איז אָנגעקומען דער ערשטער ליטוואַק. און גראַד קיין נאַרקאָווע. ווי נאַרקאָווע וואָלט נישט געהאַט די גרייס פון אַ טלומער נייערט אַ שטדער וואָס עס קלינגט מיט איר איבער אַלע מרחקים.

אַריינקומענדיק אין בית־המדרש האָט ר' פייווקע נישט אַ קוש געטון די מזוזה ווי עס איז דער מנהג. פונקט האָט געדאוונט אַ מנין. ר' פייווקע האָט נישט מיטגעדאוונט. איך וויל דאָ נישט הושר זיין קיין ייד. מן־הסתם האָט ר' פייווקע געדאוונט ערגעץ אויפן וועג הינטער אַ בוים. ביז און אומגעדולדיק האָט ער מיטגעזאָגט קדושה און אמן. ער האָט עס געטון ווי ער וואָלט קיין צייט נישט געהאַט. באַלד איז ער צוגעגאַנגען צו די גרויסע ספרים־אַלמערס אין בית־המדרש, אַרויסגענומען פון דאָרט אַ ש"ס־גמרא, זיך מיט איר אַוועקגעזעצט אויף אַ האַרטע באַנק לעבן אויוון און אָנגעהויבן צו ברומען.

אין פּוילן איז מען נישט געווינט געווען אַז אַן ארחי־פּרחי זאָל נישט אין זינען האָבן קודם־כל די אַרימאַנסקע פּרוטה און די שיסל געקעכט. אַ קריעה־זבליה זאָל זיך גאָר אַוועקזעצן ביי דער גמרא? קיינעם האָט נישט געקאָנט איינפאַלן, אַז דאָס איז אַ ליטוואַק און אַז אזוי פירט זיך עס אין דער ליטע. דאָרט לערנען אַלע. תחילת האָט מען גאָר געוואָלט אַ טראַכט טון וועגן אַ לַמְד־וּאוּ. ניין. די לַמְד־וּאוּניקעס פֿלען נישט סתם אַרום איבער דער וועלט ווי די פייגעלעך, און קומען נישט אַריין אין די בית־מדרשים זיך צו ווייזן מיט דער תורה. אַ לַמְד־וּאוּניק איז אַ נסתר. אַוודאי וועט ער זיך בפרהסיה נישט אַוועקזעצן מיט אַ גמרא און שטעכן אַלעמען אין די אויגן.

נאַרקאָווע האָט זיך געהידושט: אַן אויסטערלישער ארחי־פּרחי. בונם דער בית־המדרש־שמש — אַ ייד וואָס איז תמיד הייזעריק און אַפילו אין בית־המדרש איז ער אַרומגעגאַנגען אין בלויוון וואַטאָון שפּאַנ־צער — איז נראָד געשטאַנען אויף אַ בענקל און אַריינגעשטעלט ליכט אין די מעשענע הענג־לייכטער. בונם האָט געהאַט אַן אויג אויף אַלע אַרימע־לייט און מדינה־נייער. יעדן באַזונדער פון זיי האָט ער געקאָנט ביים נאָמען. אַן אַרימאַן וואָלט ער דערקענט אין דער פינצטער. פאַר בונמען איז ר' פייווקע געווען אַן אמת פנים־חדשות. ער, בונם, איז אַראָפּגעקראָכן

י. י. טרונק

פון בענקל, צוגעגאנגען צום פרעמדן אויסטערלישן אָרעמאַן, אים דערלאַנגט שלום-עליכם און אים געפרעגט פון וואַנען ער קומט און צי ער האָט שוין עפעס געגעסן.

ר' פייווקע האָט געענטפערט אויף ליטוויש לשון, אז ער קומט פון ווייטע מרהקים און ער באַדאַרף נישט צו עסן — געוויזן אויפן אָרימאנסקען זעקל און געזאָגט, אז ער וועט שוין נישקשה דערמיט אויסקומען. בונם האָט נישט פאַרשטאַנען וואָס ר' פייווקע זאָגט. ער האָט בלויד פונעם מויל פון פרעמדן אָרימאַן געהערט סמכן און קמצן און געמיינט אז דער מדינה-גייער רעדט לשון-קודש און איז געקומען פון סאַמע ארץ-ישראל.

בונם דער אונטער-שמש איז געווען אַ פראַסטער ייד און נישט פאַרשטאַנען לשון-קודש. ארץ-ישראל איז נישט געווען פאַר זיינע השגות — דעריבער האָט ער אַ מאַך געטון מיט דער האַנט, צוריק אַרויפגעקראַכן אויפן בענקל און זיך גענומען פאַרען ביי אַ מעשענעם הענג-לייכטער.

קאפיטל דריי

ר' פייווקע לעבט פון שהיה־פיה און לייגט זיך שלאפן
ווען אין בית־המדרש איז שוין פינצטער.

עס האָט געדויערט עטלעכע וואָכן ביז מען איז געווייר געוואָרן
אין נאַרקאָווע אַז ר' פייווקע איז נישט קיין ארץ־ישראַלדיקער ייד ניערמ
אַ פשוטער ליטוואַק. עלטערע יידן האָבן אויף אים געקוקט מיט חשד. וואָס
מער ר' פייווקע איז געזעסן ביים אויוון און געברומט איבער דער גמרא
אַלץ פרעמדלעכער און פאַררעכטיקער איז ער זיי אויסגעקומען. וואָס טוט
אַ ליטוואַק אינמיטן דרינען אין נאַרקאָווע? ווען איז ער געקומען און צו
וואָס איז ער געקומען? אַ ליטוואַק פאַלט נישט אַראָפּ פון די הימלען אומ־
זיסט און אומנישט.

יידן האָבן אים נאָכגעקוקט. בחורים־ליידיקנייער האָבן נישט אַראָפּ־
געלאָזט פון אים קיין אויג. ווי מיט שפּאַקטיוון האָט מען געזוכט חטאים
ביי ר' פייווקען. וואָס איז דאָ וועגן אים צו זאָגן? אַ ייד אַן אַסקופּה
נדרסת. אַן אַרימאָן — צווישן אַרימעלייט אַן אַרימאָן. שטיל איז ער
ווי אַ טויב. פאַרלאַנגט גאָר נישט, רעדט נישט מיט קיינעם, און רירט
זיך נישט אַוועק פון אויוון. רק ער לערנט. און געלט? ר' פייווקע בעט
ביי קיינעם נישט קיין נדבה. פון וואַנען ער לעבט, איז מען נישט קלוג.
עפעס גראַבלט ער אַרויס פון זעקל אַ פּיצל ציבעלע, גיט דערין אַ בים אַריין
און לייגט עס צוריק אַוועק אין זעקל.

פּרייטיק צו נאכטס נאָך קבלת־שבת האָט אים בונם דער אונטער־
שמש אַוועקגעשטעלט ביי דער בית־המדרש־טיר צוואַמען מיט די אַרהי־
פּרהי. אַרימעלייט האָבן געוואַרט אַז נאַרקאָווער באַלעבאַטים זאָלן זיי
אַהיים־נעמען פאַר אורחים. זיי האָבן זיך חוצפּהדיק געשטופּט פאַראַוים

און געוואָרטשעט. ר' פייווקע איז געשטאַנען ווי נישט אים מיינט מען. ער איז געשטאַנען שטיל מיט אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאָפּ און האָט קוים געשעפטשעט מיט די לעפּצן. מן-הסתם האָט ער אַ שטייענדיקער געלערנט. ר' פייווקען דעם ליטוואַק האָט קיינער נישט אַהיים גענומען פאַר אַ שבת-אורח.

אין די ערשטע פרייטיקצונאַכטסן איז ר' פייווקע געבליבן אַליין אין לידיקן בית-המדרש. ער איז צוריקגעגאַנגען צום אויוון. שפעטער איז ר' בונם געקומען און אים פון רחמנות'וועגן געברענגט אַ פּיצל חלה. ר' פייווקע האָט זיינע אויסגעדאַרטע לאַנגע הענט אונטערגעשטעלט אונטערן בית-המדרש-כיור און זיך געוואָשן. ער האָט גענומען פון דער חלה ווי אַ פייגעלע, און געזונגען זמירות, אויף ליטוויש, פאַרשטייט זיך. ער האָט געזונגען מיט אַ ניגון וואָס דער אונטער-רשמש האָט געהערט דאָס ערשטע מאל זינט ער לעבט. שפעטער האָט זיך ר' פייווקע גענומען אַרייַן קוקן אין אַ ספר — און זיך געלייגט שלאָפן אויף דער האַרטער באַנק לעבן אויוון ווען אַלע ליכט אין בית-המדרש האָבן שוין געהאַלטן ביים אויסגיין. ביים אַרונ-קודש האָט אין די בית-המדרש-פינצערנישן געצאַנקט דער נרתימר.

אַבער פאַרט —

וואָס וויל ר' פייווקע אין נאַרקאָווע? אויף וואָס און אויף וועמען וואַרט דאָ ר' פייווקע?
מען האָט אזוי לאַנג געטראַכט און געפרעגט ביז מען איז מיר געדוואָרן צו טראַכטן און צו פרעגן.

מען האָט זיך פאַמעלעך אין נאַרקאָווע צוגעוויינט צו ר' פייווקען דעם ליטוואַק ווי צו דעם שולחן און דעם אויוון אין בית-המדרש.
מען האָט דעם נאַרקאָווער רב זאָל לעבן דערציילט פון ר' פייווקעס התנהגות און גענג און צוגעגעבן אַז ר' פייווקע איז אַ ליטוואַק. דער רב זאָל לעבן האָט אַ זיפּץ געטון און געזאָגט:

— מען טאָר אויף קיין שום ייד נישט מלמדהוב זיין. אַ האַרץ פון אַ ייד איז נישט אַפּצושאַצן.
נאָר אַ ליטוואַק האָט צייט צו וואַרטן. אַ ליטוואַק וואַרט און וואַרט ביז ער דערוואַרט זיך.

קאפיטל פיר

ר' פייווקע לויפט נאך סימכע פלאכטען אין וואַלד.

ווען סימכע פלאכטע איז אַריינגעקומען אויף דער שוועל פון בית המדרש און ס'האָט זיך אָנגעהויבן די גרויסע מהומה — פון אַלע טישן האָבן זיך די בחורים אויפגעשטעלט און געוואָרפן אויף סימכע פלאכטען וואָס עס איז זיי נאָר געקומען אין דער האַנט אַריין — איז ר' פייווקע דער לײַט וואָס, ווי זיין שטייגער איז, געזעסן ביים אויוון און געלערנט. קיינער האָט צימאַל נישט געווסט, אַז ר' פייווקע זעט און קוקט זיך צו צו דעם אַלצדינג וואָס קומט פאַר אַרום אים.

אמת, ר' פייווקע האָט דעם קאַפּ נישט אויפגעהויבן פון דער ש"ס גמרא וואָס ער האָט געהאַלטן אויף די קניען. אָבער אַ לײַטוואַק האָט אומעטום אויגן. ער קוקט אפילו מיטן רוקן און דורכן הימל. אַ לײַטוואַק זעט אַלץ און אַלצדינג. וווּ אונדזערס אַ פּוילישער ייד מיינט אַז עס איז נישט ווערט קיין שמעק טאַבאַק, דאָרט הויבט טיילמאַל אַ לײַטוואַק אָן צו זען דאָס גרעסטע. און ביי יענעם אויסטערלישן גרעסטן וואַקסט ער אויס און איז זיך מגלה.

אין נאַרקאווע האָט מען זיך געשווירן, אַז ר' פייווקע דער לײַטוואַק ווייסט נאָר נישט ווער עס איז סימכע פלאכטע, און אַז ער, ר' פייווקע הייסט עס, איז געווען דער איינציקער ייד אין נאַרקאווע וואָס האָט נישט מיטגעהוילעט אויף סימכע פלאכטעם חתונה.

ר' פייווקע האָט גוט געזען ווי סימכע פלאכטע אין דער הלבשה פון אַ פּוילישן רב אַנטלויפט. מען יאָגט אים איבער דער גאַס מיט שטיינער און מיט בלאַטע. דאָ האָט ער זיך, ר' פייווקע, פאַמעלעכל אויפגעהויבן

י. י. טרונק

פון זיין אָרט ביים אויוון און אַוועקגעלייגט די ש"ס-גמרא אויף דער באַנק. ווי אַ שאַטן, ממש ווי אַ נישטיק פינטעלע מענטש האָט ער זיך אַרויס- גערוקט פון בית-המדרש. ר' פייווקע האָט שטיל געשלייכט נעבן די ווענט פון די נאַרקאָווער הייזלעך און נאַכגעקוקט וואָס וועט דאָ זיין מיטן גע- רודפטן רב, דאָס הייסט, מיט סימכע פּלאַכטען דעם וואַסער-טרענגער?

וואָס האָט עס ר' פייווקען דעם ליטוואַק געאַרט צו וויסן וואָס עס וועט געשען מיט סימכע פּלאַכטען, בעת דאָס גאַנצע איבעריקע שטעטל נאַר- קאָווע, איז אים, ר' פייווקען, אָנגעגאַנגען ווי דער פאַריאַריקער שניי? מחשבותן, ר' פייווקע האָט געהאַט דערביי זיינע חשבונות.

דווקא איז ער געלאָפן צו זען און קוקן ווען פאַר אַלעמען איז עס נישט מער געווען ווי חוּק מיט אַ חוכא וטלולא.

ר' פייווקע איז געלאָפן און נישט אַרויסגעלאָזט סימכע פּלאַכטען פון אויג.

הינטערן שטעטל אויף די פעלדער. אַלע זענען געבליבן הינטערשטע- ליך. סימכע פּלאַכטע איז געלאָפן אין דער ווייסער זשיפיצע. געלאָפן ווי אַ פּייל פון בויגן. דאָ האָט ר' פייווקע פונאַנדערנעקאַטשעט די פּאַלעס פון זיין בגד און געטון אַ פלי איבער די פעלדער ווי ער וואַלט געווען גאָר אַ יונג בחורל.

ווען נאַרקאָווע וואַלט געזען ווי ר' פייווקע לויפט, וואַלט מען עס גאָר נישט פאַרשטאַנען. ווי נעמען זיך צו אים די כוחות? פון דעם פּיצל ציבעלע אין זעקל?

אין וואַלד צווישן די ביימער האָט ר' פייווקע דער ליטוואַק אייני- געהאַלטן זיין שריט. פאַמעלעכל האָט ער זיך באַהאַלטן אין די שאַטענעס און נאַכגעקראַכן סימכע פּלאַכטען ווי אַ וואַלד-וועוועריקל. ר' פייווקע האָט געהאַט אַ שאַרף אויג און געזען ווייט אין טיפּסטן און אין טונקלסטן וואַלד. סימכע פּלאַכטע האָט זיך אָפּגעשטעלט צו כאַפן אָמעס. אויך ר' פייווקע האָט זיך אָפּגעשטעלט הינטער אַ פאַרוואַקסענעם שטאַם פון אַן אַלטן דעמב. אַ דעמב וואָס איז געווען פאַרווייעט מיט ווינט און גערוישט מיט זיינע בלעטער. ר' פייווקע האָט אַפּירגעקוקט. ער האָט געוואַרט וואָס סימכע פּלאַכטע וועט טון.

סימכע פלאכטע

ער האָט געזען: סימכע פלאכטע טוט זיך אָן טלית און תפילין און שטעלט זיך אינמיטן צערוישטן וואָלד אַוועק הינטער אַ בוים. ער הויבט זיך אָן צו שאַקלען און צו דאווענען. ר' פייווקעס בלאָס אויסגעדארט פנים האָט קיינמאָל נישט געשמייכלט. דאָ האָט עס זיך אויסגעשמייכלט. ער האָט אפילו געטון אַ פייה, ר' פייווקע דער ליטוואַק. אַ פייה פון גרויס צופרידנקייט, ווי עמיצער וואָס האָט זיך דערוואַרט נאָך אַ לאַנגן וואַרטן.

ר' פייווקעס פייה האָבן נישט געהערט נישט די וואָלד־פייגל אויף די צווייגן און נישט סימכע פלאכטע וואָס האָט זיך געשאַקלט הינטערן בוים.

דער וואָלד האָט וואָס אַמאָל ווינטיקער גערוישט מיט זיינע טויזנטער ביימער.

קאפיטל פינף

דאס מזל רייט אַקעגן סימכע פלאַכטען מיט טראַמ־
פייטן און פייפיאַלן.

סימכע פלאַכטע איז געשטאַנען הינטערן בוים, געדאוונט מכלומרשט, און געשאַקלט זיך. פון הינטער אַן אַנדערן בוים האָט שאַרף אַפּערגעקוקט ר' פייווקע דער ליטוואַק. און פּלוצים: ווייט און טיף פון רוישנדיקן טונד קעלן וואָלד הערט מען אַ שאַלן פון געיעג־טראַמפּייטן און אַ געבילעריי פון הינט. תחילת, האָט מען עס געהערט קוים, קוים ווי ווייטער וואָלד־עכאָ. ווי וואָלד־גערויש. דער ווינט האָט דאָס קול צעטראַגן צווישן די ביימער. וואָס אַמאָל אָבער האָט מען דייטלעכער אָנגעהויבן צו הערן ווי די שאַלונגען פון די געיעג־טראַמפּייטן דערנענטערן זיך. נענטער און נענטער דערגרייכט פון די וואָלד־טיפּענישן דאָס געבילעריי פון הינט.

סימכע פלאַכטע איז געווען טיף פאַרהילט אין זיין טלית. זיינע מחשבות זענען געווען צעמישט פון שרעק און פון זיינע איבערלעבענישן. ער האָט נישט געמוזט דערהערן וואָס אזוינס עס דערנענטערט זיך. ער האָט כסדר געשריגן און געמאַכט קולות און געשאַקלט זיך פונקט ווי פּעשע די יתומה האָט אים געלערנט. ר' פייווקע האָט אַרויסגעשטעקט דעם קאַפּ פון הינטערן בוים און אַ צעשמייכלטער געקוקט אויף סימכע פלאַכטען.

דאָס שאַרפע געשאַל פון טראַמפּייטן האָט מען שוין געהערט גאָר נאָענט צווישן די ביימער. ר' פייווקע האָט אויפגעשפיצט די אויערן. צי רייטן דאָס גרויסע פּוילישע פּריצים מיט זייערע פּערד, הינט און מיט זייערע געיעג־קעכט צו שיסן דאָס געוויילד אין אַלטן פינצטערן וואָלד?

סימכע פלאכטע

צי איז עס א שדיס־התונה וואָס הוליעט אין די וואַלד־זומפן און שדישע קלעזמאַרים פירן אשמדאין מיט ליליתן צו דער חופה? ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט עס נישט געווסט. ער האָט בלויז געווסט איבער סימכע פלאַכטעס קאַפּ איז פון הימל אַראָפּגעפאַלן א שטערן, און פון די וואַלד־טונקלענישן רייט אים דאָס מזל אַקעגן מיט טראַמפּייטן און פייפּיאַלן.

און ער האָט גוט באַרעכנט, ר' פייווקע דער ליטוואַק, באַרעכנט ווי אַ ממזר־קאַפּ אַ בעל־חשבון ווי מיר וועלן זען אין נאָענטן קאַפיטל.

פינפטער טייל

קאפיטל איינס

דער נאַרקאווער פריץ אויף געיעג אין וואַלד. — סימ' כע פלאַכטע ציטערט און פלאַטערט. — די פריצישע קלבים. — ר' פייווקע קריכט אָפּער פון אונטער אַ בוים. — איך בין דער משמש ביים הייליקן צדיק. — דער שמועס צווישן נאַרקאווער פריץ מיט ר' פייווקע. — ווו שטייט דאָס געליבטע פּערד? — ר' פייווקע שפילט אויף דער קאַרט וואָס הייסט סימכע פלאַכטע.

פון צווישן די וואַלד-ביימער זענען אַרויסגעקומען יעגער אויף פּערד. ס'זענען געווען הויכע באַוואַנצעטע גוים מיט גרינע היט אויף די קעפּ. אויף די היט — פּאַווערפּעדערן. זיי האָבן אַלע אויף זיך געטראָגן ביקסן, געיעגטאַשן און טראָמפּייטן. די פּערד זענען געווען צעפּרייכטע און דער-שוויצטע. מהנות געיעג-הינט, דאַרע הינט מיט לאַנגע מאָרדעס זענען צעשווימטע אַרויסגעלאָפּן פון צווישן די ביימער. די הינט זענען צוגעלאָפּן צו סימכע פלאַכטע און אים אָנגעהויבן צו באַשמעקן. סימכע פלאַכטע אין טלית איז געבליבן שטיין אַ טויטער. אָט איז ער אַקערשט אַנטלאָפּן פון די שטיינער, וואָס נאַרקאווער לאָבסעס האָבן אין אים געוואָרפּן — און דאָ איז ער אַריינגעפאַלן אינמיטן צווישן פריצישע גוים און וואַלד-יעגער. מן-הסתם וועלן זיי אים דורסן פאַרוואָס ער האָט זיך אַוועקגע-שטעלט דאַווענען אינעם פריצישן וואַלד. ער האָט געקוקט אויף די סטאַ-דעם הינט, וואָס שטייען אַרום אים מיט אַרויסגעשטעקטע צונגען און

י. טרונק

דרייען מיט די וויידלען. א שאָד — אפשר האָט סימכע פּלאַכטע ביי זיך אזוי געטראַכט — וואָס איך בין אַ גראַבער יונג און קאָן נישט זאָגן ווידוי. וואָרים — דאָס איז געווען ביי אים די איינציקע מחשבה אין זיין טויט־שרעק — די פּריצישע גוים וועלן אַ פּייה טון צו די הינט און די הינט וועלן מאַכן פון אים קרעפֿ־פּלייש.

סימכע פּלאַכטע איז געשטאַנען אונטערן בוים אין ציטערניש און אין פּלאַטערניש און געקוקט אויף די גוים מיט די ביקסן און טראַמ־פּייטן.

דער „הויף“ פון פּרייז ווויטשעך טשאַפּלאַק־טשאַפּלינסקי איז געווען עטלעכע ווערסט הינטער נאַרקאָווע. צו אים האָבן באַלאַנגט ווי אַן אייגנטום אַלע הייזלעך און בעכעכעס פון נאַרקאָווער יידן. סימכע פּלאַכטע האָט דעם דאָזיקן „הויף“ געזען בלויז פונדערווייטנס. דאָס הייסט נישט דעם סאַמע „הויף“, נאָר דעם גרויסן אַלטן סאָד אין וועלכן דעם פּריצים פּאַלאַץ איז געשטאַנען. וואָס עס איז געווען אינעווייניק אינעם שליאַכטישן „הויף“ וועגן דעם האָבן דערציילט מעשיות סיי נאָר־קאָווער יידן און סיי נאַרקאָווער גוים. מען האָט דערציילט פון די זיל־בערנע און גאָלדענע געפעסן אין וועלכע די פּריצים טרינקען מער און וויין. פון די סויבעלנע פעלצן, בראַקאַטן און זיידנצייגן, וואָס די פּריצטע און אירע טעכטער טראָגן אין אַ פּראָסטן מיטוואָך. פון די אויסגעפּוצטע לאַקאָיען און משרתים, וואָס וואַרטן נאָר אויף אַ ווינק פון דער פּריצ־שער משפּחה. מער ווי פון די פּראָסטע טעג ביים פּרייז אין פּאַלאַץ האָט מען געוואָסט פון די בעלער וואָס קומען דאָרט פאַר עטלעכע מאָל אין יאָר אין די ווינטערדיקע ביינאַכטן. פונדערווייטנס אין די שנייאיקע פינצטערנישן זעט מען ווי עס פּלאַקערן שטורקאַצן אין סמאָלע־פעסער. פּריצים פון אַנדערע דערפער קומען אָן צו פּאַרן אויף רוחישע שליסנס. די פּריצים און די פּריצהס גייען אָנגעטון אין סאַמעט און סויבל. אין די סאַליעס ביים פּרייז ברענען גרויסע וואַקסענע ליכט אין הענגלייכטער און אין וואַנט־העסעס. די דילן אויף וועלכע די פּריצים טאַנצן מיט זייערע ווייבער גלאַנצן אין ליכט און זענען גליטשיק ווי געשליפּן אייז. ר' פּיי־וועלע מיט דער קאַפּעליע קומען דעמאָלט אין די גרויסע שנייען צוטאָפּ־טשען פון נאַרקאָווע. מען זעצט די יידן אַוועק אין אַ ווינקל אין די באַלויב־

סימכע פלאכטע

מענע סאליעס און מען הייסט זיי שפילן. די יידן שפילן. אויף די גליטשי-קע דילן דרייען זיך אין טאנץ די פריצים אָנגעטון אין זיידענע און סאַד מעטענע זשופאַנעס. טייערע אויסגעהאַפטענע זשופאַנעס מיט גאַלדענע און זילבערנע האקעס. זיי האַלטן זיך ביי די לאַנגע וואַנצעס און טאַנצן מיט די פריצהס. אויף די אַנטבלויזטע אַקסלען און די האָר פון די הויכגעשטעלטע נקבות פינקלען און שעמערירן אַלע אבנים-טובות פון גן-עדן-התחתון.

מען האָט אויך אין נאַרקאָווע דערציילט פון די פריזישע הינט, וואָס דרייען זיך אַרום ביי די טויערן פון סאָד. דאָס זענען כלבים, וואָס זענען געלערנט דורס צו זיין אומגעבעטענע געסט צו גאָר נגבים. מיט זייערע בליקן און מיט זייער געביל וואַרפן די הינט אָן אַן אימה אויף יעדן פרעמדן. דער עיקר טראַגן זיי אַ האַרץ אויף אַרימעלייט און אויף קריעה-ובליהניקעס. אזאָ סימכע פלאַכטע וואַלטן זיי זיך אויף אַ מינוט נישט מיישב געווען און אים תיכף-ומיד צעריסן. און אָט געפינט ער זיך טאַקע אינמיטן פון די דאָזיקע כלבים.

סימכע פלאַכטע איז זיכער אַז עס האָט אָנגערוקט זיין לעצטע מיר-נוט. פעשע אינדערהיים וועט ענדלעך אַליין קאָנען אויפֿעסן דאָס לעצטע ביסל וואָס איז נאָך געבליבן פונעם דרשה-געשאַנק.

ווי סימכע פלאַכטע שטייט אַזוי און גלאַצט מיט טויט-שרעק אויף די רייטערס און אויף די הינט — זעט ער ווי פון צווישן די ביימער קומט אַרום אַ הויכער ברייטבייניקער גוי. אַ גוי, אָנגעטון אין בגדי-מלכות און מיט אַ טייער סויבל-היטל אויפן קאַפּ. דאָס פנים איז אים רויט און אויסגעפאַשעט און צוויי לאַנגע שוואַרצע וואַנצעס פאַלן אים רציחהדיק אַראָפּ פון ביידע זייטן מויל. דער גוי מיט אַ ביקס אין דער האַנט איז גראָד געגאַנגען צופּוס. סימכע פלאַכטע זעט ווי אַלע ריי-מערס אויף די פּערד כאַפּן אַראָפּ זייערע היטלען מיט די פּאַווע-פּעדערן, און קוקן דעם צופּוסנייענדיקן גוי אין מויל אַריין מיט גרויס ערפורכטי-קייט. אויך די הינט לויפן צו אים צו, לייגן זיך פאַר אים אויף דער ערד. קוקן אים אין די אויגן אַריין און דרייען מיט די ווידלען.

עס איז געווען דער נאַרקאָווער פּריץ ווויטשעך טשאַפּלאַקטשאַפּלינג-סקי בכבודו ובעצמו. דער פּריץ, צו וועלכן עס געהערן אַלע ערדן אַרום

י. י. טרונוק

און אין נארקאָווע, אין דער לענג און אין דער ברייט. עס געהערן צו אים אויך אלע יידן אין שטעטל און אלע גויים אויף די פעלדער; ער קאָן מאַכן מיט זיי וואָס נאָר זיין האַרץ גלוסט.

סימכע פלאַכטע האָט פּלוצים דערקענט דעם נארקאָווער פּריץ און זיך געוואָלט אים וואַרפן צו די פּיס און בעטן אז ער זאָל אים שענקען דאָס לעבן.

טשאַפּלאַק-טשאַפּלינסקי האָט זיך מיט איין האַנט געדרייט ביי אַ שפּיץ פון אַ וואַנצע און מיט דער אַנדערער האָט ער געגלעט די פעל פון אַ הונט. ער האָט אָנגעקוקט דעם ייד אין טלית און תפילין וואָס שטייט אַ פאַרציטערטער אונטערן בוים.

— וואָס טוסטו דאָ אין וואַלד? האָט ער געפרעגט ביי סימכע פלאַכט טען האַלב אין לצנות און האַלב מיט חידוש.

טשאַפּלאַק-טשאַפּלינסקי האָט אַ קוק געטון אין דער זייט. אַ צווייטער קריעה וכליהדיקער ייד איז אַפּערגעקומען פון הינטער אַ בוים. דער נייער ייד איז צוגעגאַנגען צום פּריץ ווי ער וואָלט גאָר נישט מורא געהאַט און פאַר אים אַראָפּגענומען דאָס צעריסענע שמויסענע מיצל.

— און דו ווער ביסטו? האָט טשאַפּלאַק-טשאַפּלינסקי געפרעגט און האָט זיך נאָך מער געהידושט.

ר' פּיווקע דער לייטוואַק האָט געהאַלטן דאָס שמויסענע מיצל צווישן די פינגער און שטיל געזאָגט אויף גויאיש:

— איך, האַר און פּריץ, בין נישט מער ווי אַ באַדינער ביי דעם דאָזיקן הייליקן מאַן. מן-הסתם האָסטו, פּריץ, געהערט, אז דער נאַר-קאָווער ראַבין זאָל לעבן איז אַ הייליקער מאַן. דער דאָזיקער אָבער וואָס שטייט דאָ אונטערן בוים איז דער שני-למלך ביי יידן נאָכן נארקאָווער ראַבין. און ער איז גאָר, גאָר אַ הייליקער מאַן און אַ גרויסער ווונדער-טוער. דעריבער דאוונט ער צו גאָט אין די וועלדער.

פאַרציטישע פּוילישע פּריצים האָבן טאַקע געקוקט אויף יידן ווי אויף מענטשן-שטויב און זיי באַטראַכט ווי נפשות וואָס זענען באַשאַפּן געוואָרן זיי, די פּריצים, צו דינען און צו האַלטן קרעטשמעס אין אַרענדע. נישט איינמאָל האָט זיך אזא פּריץ פּריילעך געמאַכט און באַפוילן זיין אַרענדאַר צו טאַנצן און זינגען „מהיפית“ — פונדעסטוועגן האָבן די

סימכע פלאכטע

זעלביקע פריצים שטארק געגלויבט אין דער הייליקייט פון יידישע צדי-
קים, אין ל"ו ניקעס, אין גוטע יידן און אין רבישע בעלי-מופת.

ווייטשעך טשאפלאקט-טשאפלינסקי האָט נאָך אַ מאָל גוט אָנגעקוקט
סימכע פלאכטען אין דער ווייסער זשיפיצע און אין טלית און תפילין. דאָס
וואָס סימכע פלאכטע האָט אזוי געציטערט און געפלאַטערט האָט ער, דער
נאַרקאָווער פּריץ, נאָר באַטראַכט ווי אַ דרך פון יידישע צדיקים. עס האָט
זיך אים געלייגט אויפן שכל וואָס ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט געזאָגט.

טשאַפלאַקט-טשאַפלינסקי האָט עס נאָר געהאַלטן פאַר אַ גרויס חסד
וואָס אַ הייליקער ייד איז זיך מתבודד און דאוונט אין זיינע וועלדער. האָט
ער מיט אַמאָל אַרונטערגענומען דאָס טייערע סויבלנע היטל פאַרן נאַר-
קאָווער וואַסער-טרענער. ער האָט געטונק אַ ווינק צו די הינט זיי זאָלן זיין
שטיל און זיך אוועקלייגן אויף דער ערד. אַליין האָט ער זיך פאַרנויגט
פאַר סימכע פלאַכטען און געזאָגט אזוי:

— מיינע זיידעס האָבן מיר דערציילט פון הייליקע יידן וואָס מען
געפינט ביי אונדז אין די וועלדער. מיר איז די הייליקע שריפט נישט פרעמד.
איך האָב זי געלייענט אין דער לאַטיינישער שפּראַך. איך ווייס: ביי איך
איז דאָ הייליקע, וואָס בעטן צו גאָט אין די וועלדער, היילן קראַנקע און
טוען ווונדער איבער ווונדער.

— דאָס איז איינער פון די דאָזיקע הייליקע, ליכטיקער האַר — האָט
ר' פייווקע געזאָגט צו טשאַפלאַקט-טשאַפלינסקי און געדרייט מיטן צעריסע-
נעם שמויסענעם מיצל צווישן די פינגער. ער איז דער צווייטער נאָכן אַלטן
נאַרקאָווער ראַבין. אָבער אַ ווונדער-טוער איז ער נאָך אַ גרעסערער פון
יענעם צדיק. איך בין זיין דינער און קאָן וועגן אים דערציילן פּעק מיט
זוונדערלעכע מעשיות.

די יאָגד-הינט האָבן אויפגעהויבן די מאָרדעס און געדרייט מיט די
זוידלען. זיי האָבן געקוקט דאָ אויף זייער מעכטיקן באַלעבאָס און דאָ
אויף דעם קריעה ובליהדיקן ייד מיטן היטל אין דער האַנט. עס האָט זיי
נאָר געהידושט וואָס דער באַלעבאָס הייסט אים נישט צערייסן.

טשאַפלאַקט-טשאַפלינסקי איז געשטאנען אַ גערירטער און זיך מיט צוויי
פינגער געהאַלטן ביי דער לאַנגער וואַנצע. ער האָט איצט כמעט נישט גע-
קוקט אויף סימכע פלאַכטען און בלויז גערעדט מיט ר' פייווקען דעם ליטוואַק.

י. י. טרונק

— אזוי? — האָט געזאָגט טשאַפלאַקטשאַפלינסקי — דו ביסט זיך באַדינער? דער לאַקוי, הייסט עס, ביים הייליקן פּאָן צדיק? דו ווייסט פון אים צו דערציילן ווונדער? אַנז, טו מיר אַ טובה. אָט, ווי דו קוססט מיך אָן, מאַשעק, בין איך איצט אין וואַלד אויף געיעג. איר, יידן, זענט פאַר-כעס און האָט מורא פאַר אַ ביקס. דו ווייסט, מאַשעק, וואָס עס איז אזוינס געיעג?

— עס הערט זיך דערפון ביי אונדז יידן, — האָט ר' פייווקע דער ליטוואַק קוים געשמייכלט — מיר ווייסן, אַז עס איז דער דרך פון אַלע גרויסע שרים און קעניגן צו גיין אין די וועלדער און צו שיסן ווילדע פייגל און ווילדע חיות. די פריצים האָבן עס געטון, ווי עס איז דיר באַקאַנט, נאָך אין די צייטן פון אברהם אבינו. מיר, יידן, ליכטיקער פרייז, טוען עס נישט, ווי עס איז דיר אפשר אויך באַקאַנט פון אונדזערע הייליקע ספרים, וואָס דו קענסט לייענען אויף לאַטיין.

— אָט איז עס — האָט טשאַפלאַקטשאַפלינסקי געזאָגט און זיך מיט דער ביקס אַ קלאַפ געטון איבער די רויטע געיעג-שטיוול, וואָס ער האָט געטראָגן אויף די פיס. — דער הייליקער צדיק האָט זיך אויסגע-קליבן אַ קלוגן זשידעק פאַר אַ באַדינער. הער מיך אויס און פרעג עפעס ביים צדיק. היינט אין וואַלד איז מיר פאַרלוירן גענאַנגען מיין געליבט פערד. אַ פערד וואָס זיינס גלייכן געפינט זיך נישט אפילו אין די שטאַלן פון פוילישן קעניג אין וואַרשע. איך וואַלט אַוועקגעגעבן אַ גאַנץ גוט מיט אַלע פויערים און אַלע יידן וואָס געפינען זיך דערויף פאַר אָט דעם פערד. פרעג ביים צדיק ווו דאָס פערד איז?

ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט געדרייט דאָס צעריסענע שמויסענע מיצל צווישן די פינגער און געענטפערט מיט זעלטענער רואיקייט:
— דאָס נאָר? אַזאַ קלייניקייט, ליכטיקער האַר, דאַרף איך נאָרנישט פרעגן ביים צדיק. איך וועל נאָר אַ קוק טון אויף אים און באַלד דיר זאָגן ווו דאָס פערד געפינט זיך.

ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט שאַרף אָנגעקוקט דעם פון שרעק צעטרייסלטן סימכע פלאַכטען און האָט געזאָגט צום פרייז ווי ער וואַלט אַרויסגעלייענט פון אַ ספר:

— לויף געשווינד רעכטס אין וואַלד. דאָרט שטייט דיין פערד ביי

סימכע פלאכטע

א בוים. צוויי וועלע שטייען לעבן פערד און ווילן עס צערייסן. דאָס פערד לאָזט זיך נישט און קאָפעט מיט די הינטערשטע פיס. לויף געדשווינד מיט דער ביקס. איין וואָלף וועסטו דערשיסן. דער צווייטער וואָלף וועט אַנטרונען ווערן ווו דער פעפער וואַקסט.

ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט עס געזאָגט מיט אזא זיכערקייט, ווי ער וואָלט געשמאַנען דערביי און געזען דעם פריצט פערד צווישן צוויי וועלע.

טשאַפלאַק-טשאַפלינסקי האָט אָנגעקוקט סימכע פלאַכטען, א זעץ געטון דאָס סויבלנע היטל אויפן קאָפּ און געשריגן אויפן הויכן קול:

— קומטס, חברה, די הויט וועל איך אייך שינדן, הינטישע זין, ווען מיר וועלן קומען צו שפעט.

ער האָט א פייה געטון צו די כלבים.

דער פרייז, די געיעגיקעכט און די הינט זענען פאַרשווונדן אין וואַלד.

סימכע פלאַכטע האָט אויפגעריסן די אויגן, אומבאהאַלפן מיט זיי געפינטלט און אָנגעקוקט ר' פייווקען דעם ליטוואַק.

— זעסטו, וואַסערטרעגער? — האָט ר' פייווקע צו אים געזאָגט — א ייד מוז האָבן בטחון, בטחון רופט אַרויס דאָס מזל. דו ביסט אַ פראַסט נפש און דו ווייסט גאַרנישט. אָבער דאָס מזל האָט האָלט די וואָס ווייסן גאַרנישט. אין סך-הכל איז די ליכטיקע וועלט אַ גרויס טונקלעניש, סימכע! מיר מוזן אין איר בלאַנדזשען און בלאַנדזשען. בלאַנדזשענדיק קומען מיר אַמאָל אַרויף אויף אַ גאַלדענעם וועג. גיי אַהיים צו דיין אשה פעשע און היים דיר געבן וועטשערע. נאַרקאָווע האָט דיך געוואָרפן ווי אַ קאַרט אויפן שפּיל-טיש פון דער טונקלער וועלט. איך האַלט, מען קען אויף דיר שמעלן.

סימכע פלאַכטע האָט פאַרקאָטשעט די פּאַלעס און אָנגעהויבן צו אַנטלויפן ווי דער פייל פון בויגן.

ר' פייווקע דער ליטוואַק איז נאָך אַביסל געשמאַנען און פאַמעלעך גענומען זיין וועג אַרויס פון וואַלד.

וואָס עס האָבן ביי זיך געטראַכט סיי סימכע פלאַכטע און סיי ר' פייווקע דער ליטוואַק, דאָס וועלן מיר זען אין די ווייטערדיקע קאָפיטלען.

קאפיטל צוויי

פעשע שטייט ביי דער קיך און סימכע פלאכטע פאלט
אריין ווי א וויכער. — סימכע פלאכטעס קאפ רעדט
אפער פון אונטערן בעט. — פעשע צווישן צוויי
מערכות. — דער בויך איז אים פארשלאסן אויף זיבן
שלעסער.

לאמיר דערווייל איבערלאזן דעם בן־מלך מיט דער בת־מלכה אויף
זייערע ערטער, ד"ה לאמיר לאזן דעם פרייז טשאפלאק־טשאפלינסקי מיט
זיין סוויטע לויפן זוכן דאס פארלירענע פערד. ר' פייווקען דעם ליט־
וואק וועלן מיר פאמעלעכל לאזן גיין זיין וועג ארויס פון וואלד און מיר
וועלן דערווייל זען וואס עס האט געטון אונדזער סימכע פלאכטע.
וואס ער האט געטון? ער איז געלאפן ווי עס וואלטן אים געיאגט
שדים מיט רוחות. די ציין האבן אים געקלאפט פון שדעק. אזוי איז ער
קוים אן אטעם צוגעקומען צו דער טיר פון זיין דירה.
פעשע איז נאך אלץ גענאנגען אָנגעטון אין דער שלאָה־קופקע און
זיך געפארעט ביי דער קיך. דאָס פייער האָט שוין מער נישט געפלאַקערט
מיט אַזאַ גולנישן אימפעט ווי אין די פריערדיקע טעג. די טעפ זענען געווען
פול קוים אויף א פערטל. עס האָט זיך דאָרט געקאכט די סעודה־המפסקת
פונעם לעצטן ביסל וואָס פעשע האָט נאָך באַוווּזן אַרויסצוגראַבלען פון די
זעק. מאָרגן, בלינדער, מעג מען שוין מיט גאָטס הילף אַוועקלייגן די ציין
אויף די פּאַליצעס און קוקן אויף דער סטעליע טאָמער — אַ קשיה אויף
אַ מעשה — וועט פון דאָרט אַראָפּפליען אַ געבראָטענע גאַרד. ביי אַע
אירע ביטערנישן, און הנם פעשע האָט אלץ געדענקט וואָס די רביצין האָט

סימכע פלאכטע

איר געזאגט וועגן תכלית — פונדעסטוועגן האָט זי, באיך־ברירה, פאָרט געמוזט גלויבן, אז נאַרקאָווער יידן וועלן סוף כל סוף מוזן אָנקוקן סימכע פלאַכטען אין ספּאָדיק און אין דער ווייסער זשיפיצע. מיט גוטן, צי מיט ביזן וועלן זיי מוזן מסכים זיין, אז סימכע פלאַכטע איז אַ רב און אים נאָכטראָגן זעק מיט עסנוואַרג.

ווי פעשע שטייט אזוי אין אַלערליי מחשבות און מישט פויל מיט אַ הילצערנעם קאָך־לעפל אין אַ טאָפּ, טוט די טיר אַ זעץ אויף. סימכע פלאַכטע פאַלט אַריין ווי אַ וויכער, נישט טויט און נישט לעבעדיק.

— סימכע? — האָט פעשע אַ געשריי געטון און געבליבן שטיין מיט אַן אָפּן מויל. תחילת האָט זי גאָר נישט געקענט באַנעמען וואָס אזוינס איז געשען.

סימכע פלאַכטע האָט זיך אַ וואַליע אַנידער געגעבן אויף דער ערד. אין דער ווייסער זשיפיצע און מיטן ספּאָדיק אויפן קאָפּ האָט ער זיך אָנגעהויבן אויף אַלע פיר אַרונטערצורויטשן אונטערן בעט.

— סימכע? — האָט פעשע נאָך אַמאָל אַ געשריי געטון, אויפגעהערט צו מישן אין טאָפּ און געבליבן שטיין מיטן קאָכלעפל אין דער מיט שטוב. נאָך אַ קורצער וויילע האָט סימכע פלאַכטע אַפּערגעשטעקט דעם באַספּאָדיקטן קאָפּ פון אונטערן בעט.

— באַלד וועט מען קומען פון פּריץ — האָט ער קיים אַרויסגעקרקעצט. — וואָס? פון פּריץ? — האָט פעשע געפרענט האַלב אין שרעק און האַלב אין פּרידיקער דערוואַרטונג. ווערליק איר בהמישן שכל איז מיט אַמאָל אויסגעקומען, אז נישט בלויז נאַרקאָווער יידן וועלן קומען מיט זעק עסנוואַרג. אפילו דער נאַרקאָווער פּריץ אַליין וועט שיקן אַ פּור מיט עסנוואַרג פאַר דעם נייעם רב סימכע פלאַכטע. פעשע איז געווינט געווען, אז אַלע פאַר פּסח האָט דער פּריצישער „הויף“ צוגעשיקט פאַרן נאַר־קאָווער רב זאָל לעבן אַ וואָגן מיט קאַרטאָפּלעס.

— זעסטו, סימכע מיין מאַן — האָט פעשע געטון אַ פאַטש מיט די הענט, אז די שטוב האָט געציטערט, — כ'האָב דיך געזאָגט וואָס עס קומט אַרויס ווען מען טוט זיך אָן אַ ווייסע זשיפיצע און אַ ספּאָדיק און מען גייט מיט אַ יאַמשענעם שטעקן. נאַרקאָווער יידן לויפן שוין מן־הסתם מיט בל־טוב. דער פּריץ וועט אונדז שיקן פון אַלדאָס בעסטע. אָבער הלמאי,

סימכע לעבן, ביסטו צוליבן גרויסן מזל אַרונטערגעקראַכן אונטערן בעט?
דער רב זאָל לעבן האָט עם קיינמאָל נישט געטון.

— מיט זעק? — האָט סימכע פּלאַכטעם קאָפּ מיטן ספּאַדיק אַפּער-
געאַמערט פון אונטערן בעט — אויב די וועלט זאָגט, אז דו, פעשע,
ביסט, זאָלסטו מיר מוחל זיין, אַ בהמה, ביסטו עם טאַקע, ווי כ'בין אַ ייד.
אָט שיקט דער פּרייַ זיינע גוים און מען וועט פון מיר שינדן די הויט.
— פאַרוואָס עפעס שינדן די הויט? — האָט פעשע געפרעגט אַ
צעטומלטע.

סימכע פּלאַכטעם אַרויסגעשטעקטער קאָפּ האָט דערציילט די גאַנצע
מעשה וואָס איז מיט אים פאַרלאָפּן. ער האָט דערציילט פון דער מהומה
אויפן מאַרק, פון בית-המדרש, ווי מען האָט אים געיאָגט מיט שטיינער און
ווי ער איז אַנטלאָפּן אין וואַלד אַרײַן. עם איז געקומען דער פּרייַ מיט זיינע
יעגערס און מיט זיינע כלבים, און ווי ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט דעם
פּרייַ געהאַקט ליגנס אויף ליגנס, און אים, דעם ליכטיקן האַר, געהייסן
זוכן דאָס פּערד ביי די נעכטיקע טעג.

פעשע איז געשטאַנען מיטן קאַכלעפל אין דער האַנט און אַרונטער-
געקוקט צו סימכע פּלאַכטעם באַספּאַדיקטן קאָפּ.

— זעסטו, סימכע לעבן — האָט פעשע באַלד איבערגעדרייט די
מערכה — כ'האָב דיר באַלד געזאָגט, אז אין רבנות וועסטו בלייבן אַ
לעקיש. קאָנסט נאָך הלילה דאָרט אַרײַנפאַלן ווי אַ בלינד פּערד אין גרוב.
ווען דו וואָלסט מיך געפאַלגט און בעסער געטראָגן וואַסער ווי פאַר דער
חתונה.

סימכע פּלאַכטע פון אונטערן בעט האָט אויפגעהויבן דעם קאָפּ מיטן
ספּאַדיק און געטון אַ הוק אויף פעשען.

— אַלץ די פינצטערע חתונה — האָט ער געשריגן מיט אַ וויינענ-
דיק קול — חתונה האָבן האָט זיך דיר פאַרגלוסט, פעשע די יתומה. די
רביצין האָט מיך בנוואַלד געשלעפט אונטער דער חופּה. צוליב דיר וועלן
קומען די גוים און מיך צערייסן ווי אַ הערינג.

— ליגן אונטערן בעט וועט גאָרנישט העלפּן, — האָט פעשע
מיט אַמאָל געזאָגט ווי אַ בעל-תכלית — דער פּרייַ ווייסט גאָרנישט וווּ
עס וויינט אַ נאַרמאָווער וואַסערטרעגער. קריך אַפּער, סימכע לעבן. עם

סימכע פלאַכטע

איז שוין ווייניק דאָ אין די טעפּ. פונדעסוועגן, מסתמא הלשט דיר דאָס האַרץ. טאָ קום, איך וועל דיר געבן עפעס צו עסן. שפעטער וועלן מיר שוין זען וואָס צו טון.

פעשע האָט קוים מיט צרות סימכע פלאַכמען איבערגערעדט אַפּערצור־קריכן פון אונטערן בעט.

פעשע האָט אָנגעגאָסן אַ שיסל. זי האָט מיט גרוים חידוש געזען ווי סימכע פלאַכטע דרייט און דרייט מיטן לעפל, אָבער ער נעמט גאָרנישט אין מויל אַריין, ווי דער בויך וואָלט זיך אים פאַרשלאָסן אויף זיבן שלעסער.

קאפיטל דריי

ר' פייווקע דער ליטוואַק זיצט אויף אַ שטיין און
שמועסט מיט זיך אַליין וועגן יידן אין דער ליטע
און וועגן פוילישע דריפקעס

ביי דעם לעצטן בוים פון וואַלד האָט זיך ר' פייווקע דער ליטוואַק
אַנידערגעזעצט אויף אַ גרויסן פאַרמאָכטן שטיין. ער האָט פאַרושמורעט
די אויגן און געקוקט אויפן זומערדיקן הימל וואָס איז פאַרפלייצט געווען
מיט זון-ליכטיקייט. ר' פייווקע האָט צוגעלייגט זיין לאַנגן דאַרן פינגער
צום שטערן גלייך ווי ער וואַלט מעמיק געווען אין עפעס אַ שווערער סוגיה.
ר' פייווקע האָט געברומט אויף אַ גמראַ-ניגון און געשמועסט מיט:
זיך אַליין. מיר אין דער ליטע, האָט ער צו זיך געזאָגט, שאַרפן דעם
שכל. מיט דעם געשאַרפטן שכל ווילן מיר אַדורכשניידן ש"ס און פוס-
קים. מיר קוקן אַריין אין דער וועלט ווי זי וואַלט געווען נייערט אַ ש"ס-
גמרא, און מיר ווילן אז זי, די וועלט הייסט עס, זאָל זיין נייערט קלאָר
און שכלדיק. מיר גלייבן, אין דער ליטע, אז אַלצדינג קאָן ווערן דער-
גרונטעוועט. ווייס איך וואָס! די פוילישע דריפקעס אין נאַרקאָווע האָבן
געבעך קנאַפּ שכל. דערפאַר האָבן זיי אַ סך אמונה. מיט דער תמימותדי-
קער אמונה קריכן זיי איבער דער וועלט, און קאָנען אַמאָל דערקריכן ביי
משיחן. מען השבונט צו פיל ביי אונדז אין דער ליטע.

אַט האָבן די פוילישע דריפקעס אין נאַרקאָווע גענומען אַ פראָסטן
וואַסער-טרעגער און זיי ווילן גראָד אויף אים אויספרוון דעם כוח פון
אַ מצווה. זיי ווילן זיך אויפהייבן גאָר גאָר פון סאַמע אונטן און קומען
צו טאָפּטשען מיט די שטיוואַלעס אין הימל אַריין. זיי האָבן משמעות.
אויפגעדרייט אַ רעדעלע. און דאָס רעדעלע דרייט זיך. זיי זשע נישט
קיין לאַקש, פייווקע ליטוואַק, און כאַפּ זיך אַרויף פון הינטן. דו קענסט
אַמאָל דערפאַרן העט, העט.

קאפיטל פיר

דעם פריצענס פערד צווישן צוויי וועלף. — פונקט ווי
ר' פייווקע האט געזאגט. — ער וויל באשטיין סימכע
פלאַכטען מיט גאלד און רייט אין גאלאפ קיין נאַר-
קאווע.

פאַן ווויטשעך טשאַפלאַקטשאַפלינסקי האָט אויף אינדערגעשווינד
אַראָפּגעוואָרפּן איינעם פון די יעגערס פון אַ פּערד און זיך אַליין דערויף
אַרויפגעזעצט. מיט דער גאַנצער מחנה יעגערס און הינט האָט ער זיך
הענדום־פענרום געלאָזט אין דער זייט וווּ ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט
אים אָנגעוויזן. ער האָט די יעגערס צוגעזאָגט בראַנפן און געלט ווען מען
וועט קומען באַצייטנס. טאָמער חסד־שלום וועט מען קומען נאָכדעם ווי
דאָס פּערד איז שוין צעריסן געוואָרן פון די צוויי וועלף — זאָגט ער
זיי צו אויף זיין פּריצישן האָנער; אַז יעדער איינער פון די יעגערס וועט
קריגן אָפּגעשמיסן עפנטלעך פאַר די אויגן פון דעם גאַנצן דאָרף גוים.
שפּעטער וועט ער זיי אַריינזאָרפן אין אַ פינצטערער תּפּיסה און זיי
וועלן באַקומען צו פּרעסן נישט מער ווי ברויט מיט וואַסער. די יעגערס
האָבן געווסט, אַז ווען אַ פּריץ זאָגט צו אויף זיין האָנער איז עס קודש־
קדשים. מען מעג אים גלויבן סיי וואָס שייך דעם בראַנפן און סיי וואָס
שייך די שמיץ. האָט מען געטריבן די פּערד אויף האַלדז און נאַקן.
טאָמער איז די גאַנצע מעשה נישט מער ווי אַ בוידעם און דער
אָפּגעריסענער באַדינער פון צדיק האָט סתּם גערעדט אויפן ווינט —
דאָס איז דעם פאַן ווויטשעך נישט איינגעפאַלן אויף אַ רגע. פאַרצייטישע

י. י. טרונק

פוילישע פריצים האָבן געהאַט אַ ווילדע אמונה אין די מופתים פון הייליקע יידן.

מען איז גערײטן און גערײטן אין טיפן וואַלד. גערײטן אין רוײשן פון די ווינטן און אין דעם רוײשן פון די ביימער. די פערד האָבן געטאַפּט טשעט אין די וואַלדיקע זומפן אין געוויקסן. די יעגער האָבן געשמיסן און די פערד האָבן זיך באַגאַסן מיט שוים.

פּלוצלינג: אין מיטן פון וואַלד שטייט טשאַפּלאַקטשאַפּלינסקיס געליבט פערד צווישן צוויי הונגעריקע וועלף. די וועלף שפּרינגען דערויף מיט אויסגעשטירעטע ציין און אַרויסגעשטעקטע צונגען. דאָס פערד איז באַגאַסן מיט שוויים, אָבער עס ווערט זיך פון די וועלף מיט די קאַפּע־טעם פון די הינטערשטע פיס. מען זעט ווי דאָס פערד נעבעך הייבט אָן צו ווערן שוואַכער און עס ווערט זיך מיט די לעצטע כוחות.

הונקט ווי ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט עס אויסגעמאַלן. עס איז נישטאָ קיין צייט צו פאַרלירן. פאַן ווויטשעך טשאַפּלאַקט טשאַפּלינסקי טוט אַ כאַפּ די ביקס, צילעוועט און שיסט אויס. איין וואַלף איז אַנידערגעפאַלן אַ טויטער. דער צווייטער וואַלף האָט געכאַפט די פיס אויף די וועלפישע פלייצעס און געמאַכט אַ זיברה צווישן די ביימער.

ווידער אַקוראַט ווי ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט עס אויסגעמאַלן. ווויטשעך טשאַפּלאַקטשאַפּלינסקי איז צוגעלאָפּן צום צעשוימטן פערד. דאָס פערד האָט אים באַלד דערקענט און אויסגעדרייט די מאַרדע. די גרויסע לענגלעכע אויגן זיינע זענען געווען רויט פאַרלאָפּן מיט בלוט. פון פרייד, וואָס ער האָט געראַטעוועט זיין געליבטן סוס, האָט טשאַפּלאַקט טשאַפּלינסקי געוויינט ווי אַ קינד. די טרערן זענען אים גערונען איבער די באַקן ביז צו די שוואַרצע אַראַפּהענגענדיקע וואַנצעס. ער האָט זיך אויף קיינעם נישט אומגעקוקט און רק געגלעט דאָס פערד מיט גרויס ליב־שאַפט. צום סוף, ווען דאָס פערד האָט צופרידן אַ הירזשע געטון, האָט ער עכ — וואָס אַ גוי קאָן אַלץ — געטון אַ קוש אין דער מאַרדע, ווי להבדיל אַ בן־יחיד.

אויך די גוים מיט די גרינע היט און מיט די פּאַווע פּעדערן האָבן זיך שטאַרק געפרייט און געווינטשעוועט דעם פריץ. קודם כל זענען זיי

סימכע פלאַכטע

זיכער געווען, אז זיי וועלן נישט קריגן אָפגעשמיסן. פאַרקערט, זיי וועלן נאָך באַקומען צו גלעזלעך בראָנפן און אַ מטבע אין קעשענע אַרײַן. אפילו די הינט האָבן מרגיש געווען די גרויסע שמחה, געשפרונגען אין דער לופטן אַרום דעם פאַן וויטשעך און אים געלעקט די שטיוול און די הענט.

די שמחה האָט זיך אַ קאַפּעטשקע איינגעשטילט. דאָס געליבטע פּערהל האָט כמעט ווי פאַרגעסן די סכנה אין וועלכער עס האָט געשוועבט און אויסגעשטרעקט דעם לאַנגן האַלדז און גענומען שטשיפען פון דעם וואַלד-גראָז. אַפנים, אז ס'איז נעבעך געווען זייער הונגעריק — דאָ האָט דער פאַן וויטשעך טשאַפּלאַק-טשאַפּלינסקי מיט גרויס האַפּערדיקייט זיך אַ דריי געטון ביי דער לאַנגער וואַנצע און אין מיטן וואַלד אַ געשריי געטון צו זיינע יעגערס:

— זעט איר, הינטישע זין, וואָסערע יידן איך פאַרמאָג אין נאָר-קאָווע! אזא צדיק געפינט זיך נישט ביי קיין שום פרייז אַרום און אַרום. ער איז מיט גאָלד אָפּצווענגן. איך וועל אים טאַקע באַשיטן מיט גאָלד. אָבער ווי הייסט ער דאָס, אָט אָ דער ווונדער-טוער? אַ שאַד, איך האָב פאַרגעסן ביי זיין מאַשקען צו פּרעגן ווי מען רופט אים, דעם פאַן צדיק. איצט, הינטישע זין, אַרויף אויף די פּערה. איידער מיר וועלן אַהיימפאַרן אין פּאַלאַץ וועלן מיר קודם כל אין גאַלאַפּ רייטן צום אַלטן ראַבין קיין נאַרקאָווע. ער וועט אונדז שוין זאָגן וווּ און ווער דער פאַן צדיק איז. וויטשעך טשאַפּלאַק-טשאַפּלינסקי ווייסט ווי אזוי צו באַ-לוינען הייליקע יידן.

דער פרייז מיט זיין סוויטע זענען אַרויף אויף די פּערה און ווי אַ זויכער אַוועקגעריטן צום רב זאָל לעבן קיין נאַרקאָווע. וואָס אין נאַרקאָווע האָט זיך געטון ווען מען האָט געזען ווי דער פרייז טשאַפּלאַק-טשאַפּלינסקי און זיינע משרתים קומען אָן צו רייטן מיט אזא רציחהדיקן אימפעט, וועלן מיר דערציילן אין נאָענטן קאַפיטל.

קאפיטל פינף

נאַרקאָווע אין שטויב מדהרות אביריו — אַ מסירה
צי אַ בלוט־בלבול? — ווידער ר' געצל מיט דער לאַמ־
טערנע. — דער גוי וויל זען דעם פּאַד־ראַבין.

פונקט האָבן נאַרקאָווער יידן געהאַלטן אינמיטן די וואַכעדיקע דאגות־
פּרנסה — דער פּריץ ווויטשעך טשאַפּלאַק־טשאַפּלינסקי מיט זיינע משר־
תים זענען געקומען ווי די צעיושעטע רוחות אריינצורייטן אין שטעטל
אַריין. שוין היפשע עטלעכע טעג האָט נישט געהאט גערענגט און נאר־
קאָווער געסלעך האָבן אָנגעהויבן צו פאַרנעסן, אז זיי זענען אַמאָל געווען
בלאָטעס. די קאַפּיטעס פון די גאַלפּירנדיקע סוסים האָבן אויפגעשטויבט
דאָס שטעטל און עס האָט אויסגעקוקט ווי נאַרקאָווע ליגט אין רויך. איי־
דער נאַרקאָווער יידן האָבן נאָך גאָר געפרוּווט צו טראַכטן, וואָס עפעס
איז דער פּריץ אין אַ פּראָסטן מיטוואָך געקומען מיט אזא בהלה צו יאָגן
אין שטעטל אַריין — האָט מען קורס־כל פארהאקט די קרעמלעך. אויפן
מאַרק האָבן יידן אָנגעהויבן איינצופאַקן די בעבעכעס. אין אַ סך שטובן
האָט מען צוגעמאַכט די לאָדנעס. לאָזן די פּריצישע גוים טרעפן נאַרקאָווע
ווי עס האָט זיך באַהאַלטן אין דער שטילעניש.

נאָכדעם ערשט האָבן יידן אָנגעהויבן צו טראַכטן וואָס דער פּריץ
ווייל. אפשר האָט דער משוגענער גוי פאַרשפּילט אַ פאַרמעגן און ער איז
געקומען קיין נאַרקאָווע, אז יידן זאָלן אים אַרויסשלעפּן פון דער בלאָטע.
אויב נישט — רופט ער אויס אַ גירוש און מאַכט פון נאַרקאָווע אַ תל־
עולם. טייל האָבן געזאָגט, אז דאָ מוז זיין אַ מסירה פון אַ המן, צי גאָר
אַ ביטערע גזרה פונעם מלכות אין וואַרשע. אנדערע האָבן געזאָגט: אפשר,

סימכע פלאַכטע

השם ישמרנו, מען האָט געפונען אין אַ ברונעם אַ דערטרונקענעם שייגעץ און מען גייט אויף נארקאָווע מאכן אן עלילת-דם.

הכלל, עס איז נישט גוט און אויף יידן גרייט זיך אַ פעקל.

נארקאָווע האָט אין יענע צייטן נישט געוואוסט פון קיין טעלעגראף — פונדעסטוועגן ווען דער פריץ מיט זיינע גויים זענען נאָך געזעסן אויף זייערע פערד, איז שוין די שמיעה אָנגעקומען צום רב אין הויז; אַ וואָלקן־בראָך גרייט זיך אויף יידן, און אז נארקאָווע ליגט אין איין שטויב מדהרות אביריו, דאָס הייסט, פון די צעיאַכמערטע פערד, וואָס יאָגן איבערן שטעטל, ותתחלה המלכה — דער רב זאָל לעבן האָט זיך אָקערשט גע־האט אָנגעשיט אַ ליולקע טוטין און געוואָלט מעיין־זיין אין אַ הארבן רמב"ם, וואָס האָט אים אַ גאַנצע נאַכט דערקוטשעט און נישט געלאָזט צוטון קיין אויג. דער רב איז אין דער רגע בלאָס געוואָרן און אָנגעהויבן צו זיפצן. טשאַפלאַק־טשאַפלינסקי איז נישט קיין שלעכטער גוי און גיט יידן צו פאַרדינען. אים אַליון, דעם רב, שיקט ער אַ פור האַלץ אויפן וויי־טער און קארטאָפליעס אויף פסח. נאָך גיי באַרעכן אַ גוי, ווען עס ברענט אין אים די רציחה. שפיל זיך מיט עשום בלוט.

גראַד איז אין בית־דין־שטוב געווען ר' געצל דער שמש. הגם עס איז געווען היפּשלעך פארמיטאָג, די זון האָט זיך צעלויכטן איבער נאר־קאָווע און די הימלען זענען געווען ליכטיקע און קלאָרע — האָט ר' געצל פונדעסטוועגן מיט זיך ארומגעטראָגן זיין גרויסע פאפירענע לאַמד טערנע. משמעות ער האָט נישט געטרויט דער טאָג־ליכטיקייט. אַ קשיה אויף אַ מעשה, די זון קען זיך צוועלף אַזויגער בייטאָג אַוועקלייגן שלאָפן אין איר פוטערפעסל. עס וועט ווערן אַ הושך איבערן שטעטל און מען וועט מוזן אָנצינדן די לאַמטערנע.

מאלע וואָס עס קאָן זיך מאכן מיט נארקאָווע.

דער משקל־הראשון איז געווען: ר' געצל, דער בית־דין־שמש, זאָל לויפן הענדום־פענדום — און טאַקע מיט דער לאַמטערנע — און צוואַר מענרופן אַן אסיפה פון די חשובי־העיר. מיר קאָנען זיי פון סאמע אָנהויב פון אינדרער ספּורה־מעשה. זינט קדמונים האָט מען זיך אין נארקאָווע , נוהג געווען, אז וואָס עס זאָל נישט געשען, סיי אין גרויסע זאכן, סיי

י. י. טרונק

אין קליינע, זאל מען קודם־כל רופן אן אסיפה. איז אָבער די מעשה, גיי און רוף אן אסיפה בעת דער שטורעם־ווינט דערנענטערט זיך אָט־אַט צום רבס טיר. מען האָט נאָך נישט באַוויזן אַרויסצולאָזן די פּאַרע פּור נעם מויל, אין דרויסן פאַרן בית־המדרש הערט מען שוין דאָס געהיר־זשעריי פון סוסים און דאָס קול פון א מחנה גויים.

בקיצור, עס איז לאַ טוב. אין נאַרקאָווע האָט מען זיך געריכט, און די גויים אויף די פּערד טראָגן גזרות פאַר יידן.

תוך כדי דיבור הערט מען רעשיק קלאַפן ביי דער טיר. ר' געצל דער בית־דין־שמש האָט קודם־כל אַראָפּגעכאַפּט דאָס היטל, געבליבן שטיין מיט דער יאַרמלקע אויפן קאַפּ און מיט דער אויסגעלאָשענער לאַמ־טערנע אין דער האַנט. אויך דער רב האָט צוגעלייגט זיין האַנט צום ספּאָדיקל, ווי ער וואָלט עס געהאַט בדעה אַרונטערצונעמען לכּבּור דעם נאַרקאָווער פּרייז: אולי אכפרה פניו במנחה, אפשר וועט מען אים איינ־שטיילן דעם כּעס און אלצדינג אָפּשריייען כּי טוב. דער גוי איז דאָך פּאַרט נישט קיין שלעכטער.

די טיר האָט זיך אויפגעריסן מיטן גרויסן קנאַק. דער פּרייז וויר־טשעך טשאַפּלאַקטשאַפּלינסקי בכּבּודו ובעצמו מיטן גאַנצן קעסל־כלים פון וואַלד־געיעג איז געשטאַנען אין רבס בית־דין־שטוב. די איבעריקע גויים מיט דער סטאַיע כלבים זענען געבליבן אין דרויסן.

אין בית־המדרש אקעגנאיבער דעם רבס טיר איז פּלוצים געוואָרן א שטומעניש. די בחורים האָבן אויפגעהערט צו לערנען און זענען געבליבן זיצן ביי אָפּענע גמרות בלאַס פון אימה. אזוי פיל גויים מיט ביקסן און מיט כלבים זענען אָנגעקומען צום רב.

בלויז בונם דער אונטער־שמש איז געשטאַנען אויף א בענקל און זיך געפאַרעט ביי אַ הענג־לייכטער.

ס'איז נישטאָ קיין צייט צו באַלאַמוטשען. ר' געצל דער בית־דין־שמש אין דער יאַרמלקע און מיט דער לאַמטערנע האָט זיך פאַמעלעכל הינטערווילעכס אַרונטערגערוקט הינטערן רבס אויוון. דער רב האָט מיט צייטערדיקע הענט אַרונטערגענומען דעם ספּאָדיק און זיך פאַרנויגט פאַרן פּרייז.

סימכע פלאַכטע

— גוט מאַרגן, פּאַניע ראַבין, — האָט טשאַפּלאַקטשאַפּלינסקי גע-
זאָגט מיט גרויס ברייטקייט און זיך געדרייט ביי דער וואַנצע — וואָס
מאכסטו אויפן געזונט?

דערהערט, אַז דער פּרייץ פּרעגט זיך גאָר אויפן געזונט, האָט דער
רב באַלד געזען, אַז דעם גויס'ן ל'ב הויבט זיך אָן איבערדרייען צום גומן.
מען דארף ווייטער האָפּן אויף חסד. דער רב זאָל לעבן האָט זיך אויס-
געשמיכלט און געענטפערט האַלב אויף אַ גרייזיקן פּויליש און האַלב אויף
לשון־קודש:

— דזשענקויע — אַ דאנק פארן פּרעגן, געלויבט השם יתברך.
מען האָט אָבער אלץ נישט געוויסט וואָס דער אָרון וויל.
אין דער מינוט איז טשאַפּלאַקטשאַפּלינסקי אַריינגעפאלן אין אַ
פּריצישער רוגז:

— איך וויל זען די צווייטע האנט פון רב, דעם פאן פּאָדראַבין,
הייסט עס.

דער רב איז פונדאָסניי געוואָרן בלאַס ווי די וואנט. ר' געצל דער
בית־דין־שמש האָט זיך טיפּער אַרונטערגערוקט הינטערן אויוון. באַ-
שיימפּערלעך גייט מען צוטשעפען צו נאַרקאווע אַ בלוט־בלבל — אַזויס-
מן, וואָס פּרעגט דער נוי גראָד אויף ר' שעפּסעלע מורה־הוראה?

ר' שעפּסעלע איז געווען אַ יוד אַ בן תּשעים. זינט כמה וכמה יאָרן איז
ער שוין נישט אַרויסגעגאַנגען מפתח־ביתו און נישט געפּסקנט מער קיין
שאלות. ער איז געווען כמעט טויב ווי די וואנט און כמעט אַ סגי־נהור,
און אַלצדינג מחמת זיקנה. אפילו זומער איז ער געזעסן ביי אַ פייער-
טאָפּ אין געלערנט פון אויסנווייניק.

— וווּ איז דער פּאָדראַבין? האָט נאָכאמאָל טשאַפּלאַקטשאַפּלינסקי
געפּרעגט, און שוין אויפן הויכן קול. דאָס טריפּה בלוט האָט אָנגעהויבן
אין אים צו קאָכן.

האָט מען געזען, אַז ס'איז נישט גוט. דער פּרייץ וועט חס־ישלום
מאכן פון נאַרקאווע אַ תּל־עולם אויב מען וועט אים נישט נאָכגעבן דעם
בייזן האַלדו. דער רב זאָל לעבן האָט נאָכאמאָל געטון אַ טיפּן זיפּין;
רחמנא ליצילן, ווער ווייסט וואָסער בלבלע עס הענגט איבער ר' שעפּסע-
לען?

י. י. טרונק

באין ברירה איז דער רב צוגעגאנגען צום אויוון און אפערגענומען
ר' געצלען, וואָס איז דאָרט געשטאַנען מיט דער לאַמטערנע און געציטערט
און געפלאַטערט.

— הלכה צו ר' שעפּסעלען און זע אים תיכף ומיר צו ברענגען. מען
דאַרף האָבן רחמים מיטן אָרון.

— אָט שיק איך נאָך אים, ליכטיקער האַר, — האָט דער רב גע-
זאָגט צום פּריץ.

ר' געצל איז הענדום-פענדום ארויסגעלאָפּן מיט דער לאַמטערנע
אויף דער גאַס.

אין דרויסן האָבן די פּריצישע הינט געזען ווי עס לויפט א ייד
מיט אַ לאַמטערנע, האָבן זיי שטאַרק אָנגעהויבן צו בילן און זיך גע-
וואַלט אויף אים וואַרפן — א נס וואָס די גוים האָבן זיי געהאַלטן
אויף שטריק.

קאפיטל זעקס

מען ברענגט ר' שעפסעלען מורה-הוראה צום רב. —
טא ניע טען. — א געזוכעניש נאך בעלי-הוראה. —
פאן וויטשעך סטראשעט מיט נקמה — און נאראקא-
ווע איז צעטראגן, מען ריכט זיך אויף א גירוש.

ווי געשווינד ר' געצל זאל נישט האבן געלאפן צו ר' שעפסעלען דעם
מורה-הוראה, האבן שוין נארקאווער יידן געווסט וואס עס טוט זיך ביים
רב אין בית-דין-שטוב און אז דער פריץ איז מלא הימה און וויל ר' שעפ-
סעלען קורעכדג זיין. גראד ר' שעפסעלען! א ייד איז נאך פריער פאר
ר' געצלען אָנגעקומען צו לויפן צום ניינציק-יאָריקן מורה-הוראה. ר'
שעפסעלע איז געזעסן ביים פייער-טאָפּ, ווי עס וואָלט נישט געווען זר-
מער-לעב רק אינמיטן די גרעסטע ווינטערדיקע פרעסט. ער איז געזעסן
אין אַ וואַטאווען שלאָפראָק און אַרומגעהילט מיט ווארעמע פאטשיילעס.
נאָר לידיק איז ער נישט געזעסן. ער האָט געלערנט אויף אויסנווייניק.

מחמת ר' שעפסעלע האָט כמעט ווי נישט געהערט, האָט אים דער
ייד מיט אלע כוחות אריינגעשריגן אין די אויערן אַריין די גאנצע מעשה
מיטן פריץ, און אז אויף אים, אויף ר' שעפסעלען, גרייט זיך אן עלילת-
דם, רחמנא ליצלן.

אַליין האָט ר' שעפסעלע אויסגעקוקט ווי אַ גריילעכער בר-מינה,
איינגעדארט און איינגעשרומפן, מיט אַ פנימל ווי אַ גרוגרת דר' צדוק און
בלאס ווי אַ קיטל. ווען ער האָט נאָך לאַנגע זייטיקע פרעגעכצן פאָרט בא-
נומען וואָס דער ייד שרייט, איז ער נאָך בלאסער געוואָרן... די ציטער-
דיקע הענט האָבן נאָך מער אָנגעהויבן צו ציטערן. פאַר זיך גופא האָט

י. י. טרונק

ר' שעפסעלע קנאפ געזאָרגט. אויף אונדזער גאנצן עולם־הרמיון האָט ער שוין געקוקט ווי אויף א שמעק־טאבאק, אין זיך געהאלטן פאר א ייד פון בית־דין של מעלה. וואָס קאָן אַ גוי נאָך טון מיט אַ ייד אַ בן־תשעים? נאָר צוריק־גע־ערט — ווי קלערט אַ ייד רק וועגן זיך אַליין? ר' שעפסעלע האָט נעבעך געציטערט פאר נארקאָווער יידן און ער האָט גוט געווסט פון די ספרים־הקדושים, וואָס גויים טוען מיט יידן ווען עס גייט זיי איבער דער טריפהנער כוח הרים.

תוך כדי דיבור איז אַריינגעקומען ר' געצל דער בית־דין־שמש. ער האָט שוין נישט געהאט וואָס צו דערציילן. ר' שעפסעלע האָט שוין אלץ־דינג געווסט. ר' געצל און דער נארקאָווער ייד האָבן ר' שעפסעלען גע־האַלפן אויפשטיין פונעם בענקל ביים פייער־טאָפּ. מען האָט אים אָנגעד־טון דאָס טוליהל ווי אויך דאָס אלטע ספּאָדיקל, און גוט אים ארומגע־וויקלט מיט וואַרעמע פאַטשיילעס. ר' געצל מיטן ייד האָבן דעם בוך־תשע־מדיקן זקן גענומען אונטער די אַרימס און אים כמעט ווי אַדורכגע־טראָגן דורך נארקאָווער געסלעך. ר' שעפסעלע האָט כסדר געשעפּטשעט מיט די בלאַסע אַיינגעפאלענע ליפּעלעך. ער האָט כדרכו געלערנט פון אויסנווייניק. צי האָט ער איצט געזאָגט קאפיטלעך תהילים, צי גאָר גע־זאָגט ווידוי? דאָס האָט קיינער נישט געווסט.

אַזוי האָט מען ר' שעפסעלען, אן אַיינגעוויקלטן אין פאַטשיילעס און אין אַ טוליהל אַריינגעברענגט צום רב אין דער בית־דין־שטוב. ר' שעפסע־לע איז געבליבן שטיין אין ספּאָדיקל. צי האָט ער נישט געהאלטן דערפון אַראָפּצונעמען דעם ספּאָדיק און צו בלייבן שטיין אין דער יארמלקע אפילו פאר אַ גוֹיאִישן אָדון? צי האָט ער נישט געהאט קיין כוח אויפצו־הייבן די ציטערדיקע הענטעלעך? צי האָט ער עס סתם פאַרגעסן צו טון מחמת דער אימה וועגן די גזרות וואָס גרייטן זיך אויף נארקאָווע? אויך דאָס האָט קיינער נישט געווסט.

פאַן ווויטשעך טשאַפּלאַק־טשאַפּלינסקי האָט מיט אַ רציחהדיקן קוק אָפּגעמאַסטן דעם אַלטן מורה־הוראה. ער האָט געזאָגט צום רב, — און שוין גאָר נישט אויף קיין פריינטלעך קול:

— טאָ נייע טען. דאָס איז נישט דער ראבין, וועלכן איך מיינ. אָבער — באַלאַמוטשעט נישט, יידעלעך, און ברענגט מיר דעם ריכטיקן. איך

סימכע פלאַכטע

קאָן מיך אויף אייערע זשירדאָוסקע קעפּעלעך, איר ווילט מיר אים נישט ווייזן.

ר' שעפּסעלען האָט מען צוריקגעפירט אַהיים. דער רב מיט די חשוב־העיר, וואָס זענען אינצווישן אָנגעקומען האָבן זיך געבראַכן די קעפּ און געטראַכט, וועמען דער פּריץ מיינט דאָ.

טשאַפּלאַק־טשאַפּלינסקי איז אַרײַנגעפאַלן אין אַ גרעסערער רוגז. ער האָט געטופּעט מיט די פּיס און געשריגן, אז נאַרקאָווע וויל אים נישט ווייזן דעם הייליקן פּאַד־ראַבין. נאָך אַ האָר — אזוי האָט ער געשריגן — וועט מען אים אַרויסברענגען פּון די כלים און ער וועט זיך נוקם ונוטר זיין אין אַלע יידן, אַרײַנגערעכנט ווייבער און קינדער.

איז מען געלאָפּן ברענגען וווּ עס איז נאָר געווען אַ נאַרקאָווער לַמֶּדֶן צי סתּם אַ חסידישער ייד. מען האָט געשלעפּט פּון די בעטן חולאַים, וואָס האָבן אַמאָל ווען עס איז געהאַט אַרײַנגעקוקט אין אַ יורה־דעה. מען האָט נישט געקוקט אויף קיין יאָרן און אויף קיין מיהוש. וועמען מען האָט נאָר חושד געווען אין הוראה האָט מען אַרײַנגעברענגט אין בית־דין שטוב, כדי דער צעיאַכמערטער פּריץ זאָל זיי אָנקוקן. וואָס וויל דער גוי דווקא בעל־הוראה? קיינער האָט שוין נישט געהאַט דעם מינדסטן ספּק, אז מען האָט צו טון מיט אַ בלוט־בלבול.

דער גוי האָט כּסדר געטופּעט מיט זיינע רויטע געיענ־שטיוואַליעס און געשריגן: טאָ ניע טען! עס איז נישט דער! און אָנגעהויבן צו מאַכן קולות, כאַשר בכּו, יידן ווילן אים אָפּנארן. יידן זענען נעבעך געבליבן שטאַרק צעטראָגן.

די פּריצישע כלבים אינדרויסן פאַר דער בית־דין־שטוב האָבן דער־הערט ווי דער פּאַן ווויטשעך שרייט, איז געוואָרן צווישן זיי אַ מהומה און אַ געבילעריי און זיי האָבן זיך אָנגעהויבן צו רייסן אויף די שטריק. אין שטעטל נאַרקאָווע האָט מען דעריבער געמיינט, אז דער גירוש האָט זיך שוין אָנגעהויבן. אַ סך יידן האָבן שוין געהאַט כּדעה צו טון דאָס דאָזיקע ווי אונזערע אבות אבותינו אין גלות, דאָס הייסט, איינ־צופאַקן די קופּערטס מיט די רעדלעך און זיך צו לאָזן וווּ די אויגן וועלן טראָגן איבער מדינת פּוילן.

י. י. טרונק

דער רבוננו של עולם אָבער גרייט פאר יידן תמיד צו די רפואה פאר
דער מכה. צום סוף האָט זיך פאָרט געפונען אַ ייד, וואָס האָט זיך דער-
קליבן צו פרעגן ביים פרייץ וועמען ער מיינט. פאמעלעכל, פאמעלעכל איז
מען געפאלן אויף סימכע פלאכטען. ווי אזוי עס איז געשען און ווער איז
געפאלן אויף דעם גליקלעכן געראנק — און וואָס עפעס גראָד סימכע
פלאכטע? דאָס וועלן מיר זען אין נאָענטן קאפיטל.

קאפיטל זיבן

ר' גאָדל דער קרוב למלכות. — ר' גאָדל אין פריצישן
הויף. — דער חסד פון די שרים איז געגליכן צום זון
מער און צום ווינטער.

ר' גאָדל איז געווען דער נגיד פון נארקאָווע. ער האָט געווינט אין
אן אייגן הייזקעלע אויפן מארק פונקט אַקעגנאיבער דעם שטאָט־ברונעם.
אין שול האָט ער געדאוונט אויף דער מזרח־וואנט נישט ווייט פון רב.
מען האָט נישט געדארפט א סך צו קוקן, כדי צו זען, אז ר' גאָדל איז פון
די נארקאָווער „פני“. דאָס שיינע קיילעכדיקע בייכל האָט זיך אַרויסגע־
שטופט פון אונטער דער קאפּאַטע און ווי געשריגן: תרבות! עס גייט
ר' גאָדל. אַ באַרד האָט ער געהאַט אַ שיינע, אַ ברייטע און אַ געקעכלטע.
די פּיאַהקעלעך האָבן זיך אים, מעשה־שטן, תמיד באהאלטן הינטערן קאש־
קעטל. אין נארקאָווע האָט מען געוויסט, אז ס'איז נישט סתם היינט־
וועלטיקייט. ר' גאָדל איז געווען דער קרוב לַפּריץ צווישן נארקאָווער יידן,
האָט גערעדט אַ פיינעם פּויליש, האָט געהאַנדלט מיט תבואה און פּלאַקס
און זיך געדרייט אין פּריצישע הייף. טשאַפּלאַק־טשאַפּלינסקי האָט אים
גערופן מאָי גאָדל, דאָס הייסט, מיינ גאָדל, און האָט מיט אים פּאַרשטופּט
אַלע לעכער. ר' גאָדל האָט דעם פּאַן וואָיטשעך פּאַרשאַפט הלוואות און
געוויסט פון אַלע זיינע קאַפּ־ברעכענישן. אַמאָל האָט אים דער נארקאָווער
פּריץ געשיקט קיין דאַנציק צי קיין לייפּציק. מען האָט נישט געוויסט
וואָס ר' גאָדל האָט דאָרט געטון. ר' גאָדל האָט וועגן דעם געשוויגן ווי
די וואַנט. זינט ר' גאָדל איז געווען אין די פּרייסישע ווינטן האָבן זיך
אים די פּיאַהלעך נאָך טיפּער באהאלטן הינטערן ברייטן טוכענעם קאַש־

קעט, און די באַרד איז אים געוואָרן נאָך ברייטער און צעקעכלטער. ר' גאָדל האָט דערציילט פון פרייסן און פון די ליפציקער יארירן.
 ר' גאָדל האָט טיילמאָל גענומען אין דער האנט אריין דאָס שטעקעלע מיטן זילבערנעם קנאָפּ, וואָס ער האָט מיטגעברענגט פון די ליפציקער יארירן און אַהינגעגאַנגען אין הויף אַריין צום פּאַן וויטשער. די כלבים דאָרט קאָנען ר' גאָדלען ווי אַ בייזן שילינגער און וואָרטשען בלוז ווען זיי זעען אים. אינגאַנצן נישט בילן אויף קיין ייד קאָנען, פארשטייט זיך, פּריצישע כלבים ביי זיך נישט פּועלן. ר' גאָדל ווארט שעהען לאַנג אין פּריצם קיך צווישן די לאַקאיעס און משרתים ביז דער פּאַן וויטשער באַווייליקט אַרויסצוקומען פון די סאַליעס און אויף אים אַ קוק צו טון. עס מאַכט זיך אָבער — דער פּריץ באַדאַרף ר' גאָדלען זייער נויטיק, רופט ער אים דעמאָלט מאַי גאָדל און בעט אים אַריין אין אַ חדר-מיוחד, פאַר-מאַכט זיך מיט אים אויף שעהען און שמועסט זיך אַויס מיט ר' גאָדלען וועגן גוטע און וועגן שלעכטע עסקים. די פּריצה בכבודה ובעצמה מוז נעבעך ווארטן הינטער דער טיר, ווען דער פּריץ איז פאַרמאַכט מיט ר' גאָדלען.

דאָס לב פון שרים איז גריילעך געגליכן צו דעם וועטער-הענדל, וואָס דרייט זיך אויפן קוימען — מאַכט זיך, אַז דער פּאַן וויטשער פאַרגעסט גאָר, אַז מיט עטלעכע טעג צוריק האָט ר' גאָדל געהייסן מאַי גאָדל, — און ער, דער גוי, כאַפט אָן ר' גאָדלען פאַר דער שיינער צעקעכלטער באַרד, און ציט אים — טאַקע פאַר דער באַרד — אַרויס אינעם סאָד כלומרשט אַז די הינט זאָלן אים צעבייסן. עס שאַדט נישט. דער פּריץ וועט חס ושלום נישט לאָזן צעבייסן „מאַי גאָדלען. מיט וועמען וועט ער פאַרשטופן די לעכער?

די הינט פאַרשטייען נישט קיין קאַטאָוועס און ווילן זיך טאַקע וואַרפן אויף ר' גאָדלען. דער ייד איז טויט ווי די וואַנט. עס איז אָבער גענוג איין קוק פון פּאַן וויטשער — די הינט לאָזן אַראָפּ די ווידלען און ווערן שטייל ווי לעמעלעך.

די פּריצה מיט אירע טעכטער, אָנגעטון אין סאַמעט און אין סויבל, קוקן אַרויס פון די פענצטער און לאַכן ווי דער פּאַן וויטשער שלעפט ר' גאָדלען פאַר דער באַרד.

סימכע פלאכטע

דאָס איז נאָך נישט אַלץ. באלד וועט ר' גאָדל זיך מוזן איבער-
דרייען די שיינע נגידישע קאפּאָטע און צווישן די אַלטע סאָד-ביימער
טאנצן אַ מצווה-טענצל און זינגען שבתדיקע זמירות. די פריצה מיט אירע
טעכטער ווערן צעשמאַלצן פון תענוג. פון די קיך-פענצטער קוקן אַרום
די משרתים און לאַקאָיעס און לאַכן אויפן קול.

באותו רגע ווייסן די הינט נישט וואָס צו טון; ווייטער ליגן שטיל
זוי די לעמעלעך, צי אָנהייבן בילן פונדאָסניי.

דערנאָך גיט דער פרייז פאַן ווייטשעך טשאַפּלאַקטשאַפּלינגסקי
ד' גאָדלען אַ קאָפּ פון הינטן און ווארפט אים אַרום פון סאָד.

אינדרויסן פארן סאָד טוט ר' גאָדל אַ פּאָך מיטן שיינעם שטעקן,
זועלכן ער האָט מיטגעברענגט פון די לייפציקער יאָרירן און שפּאנט צו-
דיק קיין נאַרקאָווע.

צומאָרגנס ווערט ר' גאָדל ווידער ביים פרייז מאָי גאָדל. דער פּאָן
זווייטשעך פאַרמאַכט זיך מיט אים אויף שעהען און חשבונט און האַלט
זיך עצות. די פריצה אין אירע כגדי-מלכות מוז ווידער ווארטן הינטער
דער טיר פונעם חדר-מיוחד. דער פרייז לאָזט זי אַהין נישט אַרײַן, מחמת
ער האָט קיין צייט נישט. ער איז פארטון אין געשעפט-שמועסן מיט
„מאָי“ גאָדל.

קאפיטל אַכט

ווער איז ער? — טשאַפּלאַק־טשאַפּלינסקי מאַלט אויס
דאָס געשטאַלט פֿון דעם צדיק. — איז עס סימכע
פּלאַכטע?

אין דער גרויסער מהומה איז אויך ר' גאָדל אַרײַנגעקומען צום רב.
ר' גאָדל דער קרוב־למלכות ביים פּריץ קאָן אויסגעקניפט און אויסגעכונדן
דעם גויס אַלע משוגעתן. אפשר וועט ר' גאָדל דערניין א טאָלק וואָס דער
פּאָן ווײַטשעך ווײַל פֿון נאַרקאָווער בעל־יהוראה?

אַז ווײַטשעך טשאַפּלאַק־טשאַפּלינסקי האָט דערזען ר' גאָדלען האָט
ער זיך אַ קאפּעטשקע באַרואיקט. אינמיטן צווישן די שמשים און לומדים,
וואָס מען האָט אים געברענגט צופירן, האָט זיך דער פּאָן ווײַטשעך געד
פילט פּרעמד און אומהיימלעך. ענדלעך זעט ער א הימישן ייד, אַן איי
גענעם.

ר' גאָדל האָט זיך נאָך ביי דער טיר אַרונטערגענומען דעם ברייטן
נגדישן קאַשקעט און געבליבן שטיין בגילוי־ראש. די באַהאַלטענע פּיאהד
קעלעך האָבן זיך גאָר מיישב געווען און אים אַרונטערגעפּאַלן איבער די
באקן. ר' גאָדל איז צוגענאַנגען צום פּריץ און זיך טיף פּאַרנייגט:
— אפשר קענסטו מיר, לײַכטיקער האַר, זאָגן ווי עס קוקט אויס דער
פּאַדראַבין, וועלכן דו זוכסט?

— עס איז אַ פּאַן פּאַדראַבין אין א ווייסער זשיפיצע און ער דאוונט
צום פּאַנ־כּונג אין די וועלדער, האָט פּאָן ווײַטשעך געזאָגט צו ר' גאָדלען.
די יידן אין דער בית־דין־שטוב האָבן זיך אָנגעקוקט. עס איז דאָך
נישט מעגלעך, אַז דער גוי זאָל האָבן געהאַט גילוי־אליהו! זאָל זיך אין די

סימכע פלאכטע

נארקאָווער וועלדער טאקע אויסכאהאלטן א מתבודד א למדוואָווניק, צי גאָר א מקובל? אין נארקאָווע גופא קען מען נישט אזעלכע יידן. ווען טשאפלאַקטשאפלינסקי האָט געזען דעם רושם, וואָס זיינע רייד האָבן געמאכט צווישן די יידן אין דער בית־דין־שטוב, איז ער ביי זיך זיכער געווען, אז קהל וויל אים נישט ווייזן דעם ריכטיקן צדיק. ער איז אַריין אין געוואלדיקער רוגזה:

— א הייליקן פאָדראבין בין איך געקומען צו זען. א באדינטן האָט ער אויך גאָר א קלוגן זשידעק. נאָר, יידעלעך, נאָך א מינוט און אויב איר וועט מיר נישט ברענגען דעם ווונדער־טוער, וואָס כ'האָב געטראָפן אין וואַלד, איז ביי מיין פריצישן האָנאָר — איר וועט עס האָבן צו געדענקען.

דאָ האָט זיך מיטאמאָל אָנגערופן יאָקל דער שול־קלאַפער. ווי תמיד האָט ער מיט זיך געהאט דעם שיינעם הילצערנעם שול־האמער. ער האָט דעם האמער אויפגעהויבן צו דער עדה פאַרזאָרגטע יידן.

— שאַט, יידן, אפשר מיינט גאָר דער אָדון סימכע פלאַכטען?
— סימכע פלאַכטען? יידן האָבן געוואָלט אַרויסשיסן מיט א געלעכ־טער. זיי איז פאַרגאַנגען דאָס לאַכן ווען זיי האָבן אַ קוק געטון אויפן פריץ ווויטשעך טשאפלאַקטשאפלינסקי.

האלב אויף יידיש, האלב אויף פויליש און האלב אויף לשון־קודש האָט ר' יאָקל דערציילט וואָס עס האָט זיך היינט געטון אין מארק און אין בית־המדרש מיט סימכע פלאַכטען. א ייד האָט געזען ווי ער איז גע־קאָפן אין וואַלד אַריין.

האָט דער רב געזאָגט צום פריץ: עס איז נאָך פאַראַן איינער אין שטעטל און מיר וועלן נאָך אים שיקן.

קאפיטל ניין

סימכע פלאכטע אין געהאקטע צרות. — פענסע. —
ר' פייווקע דער ליטוואַק. — עס רייט, עס רייט דאָס
גאַלדענע פערדעלע. — ר' סימכעצקע גייט נישט.

סימכע פלאכטע איז געזעסן אין געהאקטע צרות ביי דער שיסל
און געדרייט מיטן לעפל. ער האָט נישט געקענט עסן. פעשע איז לעבן
אים געשטאַנען מיט פאַרלייגטע הענט און געקוקט. פינצטערע מחשבות
זענען איר אַרומגעפלאָגן אין קאַפּ. אויב די שיסל שטייט נאָך אַלץ א פולע
פאַר סימכע פלאכטען איז שוין טאַקע עק וועלט.

פלוצלינג האָט זיך געהערט אַ קלאַפּ אין דער טיר.

סימכע פלאכטע האָט אָנגעהויבן צו ציטערן. אַ צאָן האָט זיך אים
געוואָרפן אין אַ צאָן. דאָס רויטע פנים פון פעשען דער יתומה איז אויך
געוואָרן ווייס ווי אַ ליילעך. דאָס פאַרפאַלק איז זיכער געווען, אַז דאָס
קלאַפּן דעם פריצים גויים. אָבער פאַרוואָס קלאַפּן זיי אזוי שטיל?

די טיר האָט זיך פאַמעלעכל געעפנט. אויף דער שוועל איז געשטאַ-
נען ר' פייווקע דער ליטוואַק.

— אַ גאָט העלף אייך, — האָט ר' פייווקע געזאָגט אַ צעשמייכל-
טער. — אַ גאָט העלף אייך, ר' סימכעצקע. נו, וואָס האָב איך אייך
געזאָגט, ר' סימכעצקע, דרויסן אין וואַלד?

סימכע פלאכטע האָט נישט געקענט עפענען דאָס מויל. די שרעק
האָט אים געטרייסלט און ער האָט אַרויסגעלאָזט דעם לעפל פון דער
האַנט. פעשע איז אַריינגעפאַלן אין אַ ווילדן גרימצאָרן און האָט געוואַלט
כאַפּן סימכע פלאכטעם בעזים־שטעקן אויף ר' פייווקען.

סימכע פלאַכטע

ר' פייווקע האָט זיך געלאָסן אַריינגערוקט אין שטוב און זיך אַוועק-געזעצט ביים טיש.

— ר' סימכעצקע, וואָס האָב איך אייך געזאָגט דרויסן אין וואַלד?
— האָט ר' פייווקע דער ליטוואַק ווייטער גערעדט, — דער פּריץ מיט זיינע משרתים זענען דאָ אין שטעמל. מיט גאָלדענע ליכט זוכט מען ר' סימכעצקען. דער אָדון איז ביים רב און מאַכט קולות און פרעגט זיך אויף אייך. די פּוילישע דריפקעס זענען נישט אזוי קלוג צו טרעפן וועמען ער מיינט. ביי אונדז אין דער ליטע וואַלט מען זיך באַלד געכאַפט אויף דער מעשה.

סימכע פּלאַכטע איז שיעור נישט אַראָפּגעפּאַלן פון בענקל פּאַר שרעק. פעשע האָט אַ פּאַטש-צונויף געטון ביידע הענט:

— אַ בראַך איז מיר, — האָט זי געוואַלדעוועט — זיי וועלן מיר צונעמען מיין מאַן.

ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט געלאָסן געשמייכלט:

— מען וועט אים אייך צונעמען? ר' סימכעצקען וועט מען צונעמען פון אייך? וואָסער נאַריסע איסע איר זייט, פעסע סערדצע. אויף פעסער מיט גאָלד וועט מען אַוועקזעצן ר' סימכעצקען, און איך, פייווקע, וועל שטיין לעבן אים ווי זיין גבאי. איר, פעסעצקע, וועט קיין עין-הרע זיין אַ פּריצהטע און זיצן מיט ר' סימכעצקען צוזאַמען אויפן עושר און אויפן כבוד: וויאָ, וויאָ, פעסעצקע, עס רייטן שוין אַהער די גאָלדענע פּערדעלעך. לאַזט נאָר פייווקען דעם ליטוואַק האַלטן ביי די ציימלעך — און ער וועט שוין פירן.

ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט פּאַרראַבנע און פּאַרריבנע דערציילט פעשען דער יתומה פון אַלצדינג, וואָס עס איז געשען אין וואַלד, און אַז דער פּריץ איז געקומען אין שטעמל אַריין מעשיר צו זיין דעם בעל-מופת סימכע פּלאַכטען.

סימכע פּלאַכטע האָט געהאַט אַ צו גראַבן קאָפּ, כּדי צו באַנעמען די גרויס פון די געשעענישן. פעשע האָט ביי דער רביצין נישט איינמאַל געהאַט געהערט מעשיות פון ניסים. ווי אזוי יידן אַרעמעלייט זענען פּלוצ-לינג געהאַלפן געוואָרן און געפונען אוצרות ממש אונטער די פיס. די מעשיות זענען איר איצט געקומען אויפן זינען און זי האָט מיט אַמאָל

י. טרונק

אָנגעהויבן צו קוקן אויף ר' פייווקען דעם ליטוואק ווי אויף איינעם פון יענע יידן פון וועלכע די רביצין האָט כסדר דערציילט.
פעשע איז געבליבן שטיל ווי אַ לעמעלע.

ר' פייווקע האָט ווייטער געזאָגט:

— באַלד וועלן זיי קומען נאָך ר' סימכעצקען און אים אַוועקטראָגן צום גאָלדענעם מזל זיינעם. נעמט פון אים, פעסעצקע, אַוועק די פּראָסטע שיסל, מאַכט אים גלייך די ווייסע זשיפיצע און דעם ספּאַדיק אויפן קאַפּ. לייגט פאַר אים ווידער אַוועק די אָפענע גמרא, און לאָז ער זיך שאַקלען איבער איר, אייער וואסער-טרענער, ר' סימכעצקע מיין איך...
איידער ר' פייווקע האָט נאָך באַוווּן צו פאַרענדיקן זיינע רייד האָט זיך די טיר געעפנט מיט אַ געפילדער. ר' געצל דער בית-דין-שמש מיט דער לאַמטערנע און ר' יאָקל דער שול-קלאַפּער מיטן שול-האַמער זענען אָן אַטעם אַריינגעפאַלן אין שטוב.

— סימכע! סימכע פּלאַכטע! — האָבן זיי ביידע געזאָגט מיט איין קול — שטיי שוין אויף און קום צום רב.

דאָ האָט זיך ר' פייווקע דער ליטוואק אויפגעשטעלט, ער האָט אויסגעזען ווי ער ווערט העכער אין זיין קריעה ובלהריקן בנד.
— וואָס? — האָט ער געזאָגט שאַרף — ר' סימכעצקע איז באַרעך האַסעם ניט קיין טראַנטע און ניט קיין סמאָכטע, וואָס מען וואַרפט זיך מיט אים. ר' סימכעצקע ניט נישט. ר' סימכעצקע קאָן באַרעך האַסעם וואַרטן ביז מען קומט צו אים.

ר' יאָקל און ר' געצל זענען הענרום-פענרום צוריק געלאָפּן צום רב און דערציילט דאָס ווילדע נייעס, אַז סימכע פּלאַכטען שטייט נישט אָן צו קומען.

די מהומה אין דער בית-דין-שטוב איז געוואָרן נאָך גרעסער. וואָס עס איז ווייטער געשען מיט די יידן און מיטן פּרייז טשאַפּלאַקט טשאַפּלינסקי וועלן מיר אין קומענדיקן קאַפיטל געוואָר ווערן מיט אַלע פּרטים.

קאפיטל צען

גיי באַרעכנ אַ גוי. — אַ טאַג מיט נסים פאַרן פּאַרן
ווייטשען. — אַלע גייען צו סימכע פּלאַכטען.

מיט אַ ציטער אין די לענדן האָבן ר' יאַקל און ר' געצל געברענגט
די ידיעה, אז סימכע פּלאַכטע האַלט זיך גאָר אין גרויסן און וויל נישט
קומען. אַ שרעק, נאָך אַ גרעסערע ווי פּריער, איז באַפּאַלן די עדה יידן.
מען איז געווען זיכער: דער פּאַרן ווייטשעך וועט אָפּטון מי יודע וואָס,
ווען ער וועט דערהערן, אז אין נאַרקאָווע געפינט זיך אַ ייד וואָס קומט
נישט ווען מען רופט אים צום פּאַרן ווייטשעך בכבודו ובעצמו. ווער ווייסט
וואָס דער פּרייז וועט טון מיט אַלע יידן אין שטעטל צוליב אַ חוכאַד
וטלולאָדיקן וואַסערטרעגער? מען האָט גאָר מורא געהאַט וועגן דעם צו
טראַכטן. ר' גאָרל האָט זיך ממש איינגעשטעלט אויף קידוש־השם און
אַרויסגעבעט די ידיעה פאַרן פּרייז. ווי אַ ייד אַ בעל־שכל האָט זיך
ר' גאָרל געקלינט אָפּצויען דעם גאַנצן צאָרן פונעם משוגענעם גוי אויף
סימכע פּלאַכטען — קהל איז דאָ גאָט די נשמה שולדיק.

יידן קענען קיינמאָל נישט באַרעכענען דאָס געמיט און דעם שכל פון
אַ גוי. יידן ווייסן עס נישט סיי וואָס שייך צום גוטן און סיי וואָס שייך
צום שלעכטן. נאַרקאָווער קהל האָט געטראַכט: דער פּאַרן ווייטשעך וועט
דאָ אינגאַנצן אַרויס פון די כלים. געשען איז פונקט קאָפּיער; דער פּאַרן
ווייטשעך האָט גאָר אָנגעהויבן פּריינטלעך צו לאַכן און ר' גאָרלען געטון
אַ קלאַפּ אויף דער פּלייצע.

יידן האָבן פּאַרויכטיק מיטגעשמויכלט. מען איז נאָך אַלץ נישט

י. י. טרונק

זיכער געווען מיטן גוי. פונדעסטוועגן האָט מען געזען בחוש, אז מן-
השמים האָט מען אַ רהמימדיק אויג אויף אַ שטעטל מיט יידן.

דער פּאָן ווויטשעך איז פון תמיד אָן געווען איינגעגלויבט — מן-
הסתם האָט ער עס אזוי געהערט בירושה פון זיינע זיידעס, די נאַרקאָווער
פריצים — אז יידן מוזן וועלן און מוזן טון נאָר דאָס, וואָס עס וויל דער
פריץ. דער רצון פון פריץ מוז דערפילט ווערן כהרה-עין. צוליב דעם —
דאָס הייסט, צו זיין גרייט צו טון דעם ווילן פון פּאָן ווויטשעך און פון
דער גאַנצער שליאַכטע — האָט דער רבוננו של עולם זינט ששת ימי
בראשית באַשאַפן יידן אויף דער פּוילישער ערד.

אז אַ ייד זאָל זיך אַקעגנשטעלן די פריצים — דאָס האָט זיך גאָר
נישט געקענט פּאַרשטעלן דער פּאָן ווויטשעך, סיידן דער הימל זאָל אַראָפּ-
פאלן צו דער ערד און אַלע געזעצן פון דער וועלט זאָלן זיך שטעלן
אויפן קאָפּ.

היינט פון כאור האָט זיך דער פּאָן ווויטשעך אָנגעזען, ווי אויף דער
פּוילישער ערד ווימלט ממש מיט נסים. אָט די אַלע נסים טוען יידן פאַר
די פריצים וועגן. דאָס וואָס דער באַהאַלטענער צדיק ר' סימכע פּלאַכ-
טע וויל נישט קומען אויף זיין רוף — האָט פאַרן פּאָן ווויטשעך אויך
געהערט צו די ווונדערלעכע געשעענישן פון טאָג. טשאַפּלאַק-טשאַפּלינסקי
האָט דאָ באַשיינפּערלעך געזען, אז ענדלעך האָט אים דער נאַרקאָווער רב
געפירט צום ריכטיקן בעל-מופת, וואָס ער, דער פריץ, זוכט.

— אָט איז ער, דער פּאָן צדיק, וואָס איך זוך. — האָט פּאָן וווי-
טשעך אַ צופרידענער געזאָגט צו ר' גאָדלען. — וואָס האָט איר געמיינט?
אזא ווונדערלעכער, געטלעכער מאַן וועט עס נעמען און קומען צו פום
צו אַ שטערבלעכן מענטש? זענט איר משוגע געוואָרן, יידעלעך? — האָט
דער פּאָן ווויטשעך אַ האַפּערדיקער אַ געשריי געטון. פון גרויס שמחה
האָט ער גאָר געוואָלט ר' גאָדלען אָנכאַפּן פאַר דער שיינער געקעכלטער
באָרד. ער האָט זיך אָבער מיישב געווען, דער פּאָן ווויטשעך, אז אזעלכע
קאַטאַוועסלעך מאַכט אַ פריץ נייערט ביי זיך אין הויף און נישט אין
דער בית-דין-שטוב ביים רב. ער האָט דעריבער אַ געשריי געטון אויפן
קול:

סימכע פלאכטע

— קומט יידעלעך. צוזאמען וועלן מיר אלע אהינגיין צום גרויסן פאן צדיק. אלע. דער רב און די זשידקעס וואָס איך זע דאָ. קיינער וועט נישט בלייבן. נו, מאי, גאָדל, מיטן רעכטן פוס! א גרויסן צדיק מוז מען אָפגעבן כבוד. וויטשעך משאפלאקטשאפלינסקי ווייסט ווי צו באַערן די הייליקע יידן אויף זיינע ערדן.

די גויים אינדרויסן פאַרן ביתהמדרש און אפילו די כלבים אויף די שטריק האָבן אויפגעריסן די אויגן, ווען זיי האָבן געזען ווו דער פאן וויטשעך מיט דער ביקס און מיט דער געיעגטאש גייט אַרויס פון דער ביתדין־שטוב צוזאמען מיטן רב, מיט די שמשים און מיט די חשוב־העיר און זיי לאָזן זיך אַרויס איבערן שטעטל.

פון אלע פענצטער האָבן יידן באַהאַלטן אַרויסגעקוקט. עס האָט זיי געציטערט דאָס האַרץ צו זען ווי דער באַוואָפנטער נאַרקאָווער אדון הגדול גייט מיט אַן עדה יידן איבערן שטעטל. ווהיין זיי גייען, האָט קיינער נישט געוואוסט. אפשר פירט ער זיי הלילה אין תפיסה?

קיינעם איז נישט געקומען אויפן זינען, אַז דער פריץ און די חשוב־נאַרקאָווע גייען דאָ אָפגעבן כבוד דעם וואַסערטרעגער סימכע פלאכטע.

קאפיטל עלף

סימכע פלאַכטע ביי דער ש"ס־גמרא. — מען גייט:
דער פאָן ווייטשעך פאַרנויגט זיך. — פעשע עפנט אַ
מויל ווי בלעמס אייזל. — סימכע פלאַכטע און
ר' פייווקע באַקומט יעדער איינער אַ בייטל מיט גאַל־
דענע רענדלעך. — ווידער אַ גרויסע אסיפה.

סימכע פלאַכטע אין דער ווייסער זשיפיצע, אין ספּאַדיק און מיטן
בעזיס־שטעקן אין דער האַנט איז געזעסן ביים טיש. די גרויסע ש"ס־
גמרא, וואָס פעשע, זיין ווייב, האָט געהאַט צוגעלקהנט פון רבס אַלמער,
איז געלעגן פאַר אים אַן אָפענע. ער האָט שוין איצט לחלוטין נישט גע־
וואָסט וואָס מיט אים טוט זיך. ער האָט אַלצדינג געטון וואָס ר' פייווקע
דער ליטוואַק און פעשע האָבן אים געהייסן טון. זיי האָבן אים געהייסן
זיך שאַקלען, און ער האָט זיך געשאַקלט, די שרעק האָט אים כסדר גע־
זואַרפן ווי אַ קרחת און ער איז געווען בלאַס ווי אַ מת.

פונדרויסן האָט מען שוין געהערט ווי עס גייען אַ סך מענטשן.
ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט זיך גלייכגעמאכט דאָס צעריסענע שמוי־
סענע היטל אויפן קאָפּ און זיך אוועקגעשטעלט צוקאָפּנס פון סימכע
פלאַכטען. ער האָט אים כסדר געמונטערט און אַריינגעשריגן אין די
אויערן אַריין:

— סאַקלט זיך, סאַקלט זיך, ר' סימכעצקע! סלאַפּט ניט!
סימכע פלאַכטע האָט זיך וואָס אַמאָל שטאַרקער געשאַקלט איבער
דער אָפענער ש"ס־גמרא.
פלוצלינג האָט זיך די מיר געעפנט מיט אַ טראַסק.

סימכע פלאכטע

ר' געצל, דער שול-שמש, מיט דער אויסגעלאָשענער לאַמטערנע און ד' יאָקל דער שול-קלאַפער מיטן הילצערנעם שול-האַמער, זענען ביידע מיט אַמאָל אַרײַנגעפאלן אין שטוב.

זיי האָבן געפֿינטלט מיט די אויגן זעענדיק ווי סימכע פֿלאַכטע, אָנֵר געטון אין פֿולן רבישן כלי-קודש, זיצט און שאַקלט זיך איבער א גמרא און ר' פייווקע דער ליטוואק שטייט הינטער אים.

— מען גייט! — האָבן ר' געצל און ר' יאָקל אַרױסגעשאַסן מיט איין קול. זיי האָבן נישט באַוווּזן צו זאָגן ווער עס גייט.

די חשובֿיהעיר צוזאַמען מיטן רב, מיט ר' גאַדלען און מיטן פּאָן ווויטשעך זענען געשטאַנען אויף דער שוועל.

דער פּריץ האָט נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות, אַ כאַפּ אַרונטער געגעבן דאָס שיינע סויבעלנע היטל און זיך פֿאַרנויגט פֿאַר סימכע פֿלאַכטע טען כעבר לפּני מלך — ווי אַ קנעכט פֿאַר אַ קניג.

— אָט איז דער הייליקער מאַן, וועלכן כ'האָב געטראָפֿן דאווענען אין מיינע וועלדער; מיט זיינע ווונדער האָט ער מיר געראַטעוועט דאָס פּערד. אַ פּערד, וואָס אין די שטאַלן פֿון פּוילישן מלך אין וואַרשע וועט איר נישט געפֿינען זיינס גלייכן.

אַזוי האָט דער פּאָן ווויטשעך געזאָגט און זיך געוואָנדן צו די נאַר-קאָווער יידן, וואָס זענען געשטאַנען אויף דער שוועל. די יידן זענען געשטאַנען ווי פֿאַרשטיינערטע פֿון שרעק און פֿון ווונדער. ר' גאַדל, וואָס האָט גוט געקענט דעם פּאָן ווויטשעכס פּריצישע משוגעתן, האָט פֿונ־דעסטוועגן געמיינט, אַז דאָס טרייבט דער פּאָן ווויטשעך אַ שליאַכעצקן קאַטאַוועס. באַלד וועט ער סימכע פֿלאַכטען אַ וואָרף אַראָפּגעבן פֿון בענקל און אים טרעטן מיט די רויטע געיעג־שטיוול. עס איז דאָך נישט מעגלעך, האָט ר' גאַדל געטראַכט באַותו הרגע, אַז דער פּאָן ווויטשעך האָט אויף אַן אמת באַקומען אַ ריר אין קאַפּ.

סימכע פֿלאַכטע האָט זיך אַלץ געשאַקלט איבער דער גמרא — צי ווייל די שרעק האָט אים געוואָרפֿן ניין איילן אין דער הויך, צי ווייל ער האָט מורא געהאַט נישט צו פּאַלגן ר' פייווקע דעם ליטוואַק.

— אָט זעט מען דעם גרויסן הייליקן מאַן וואָס טוט נישט מער, נייערט מאָדלעט זיך איבער דער הייליקער שריפּט — האָט דער פּריץ

י. י. טרונק

געזאגט מיט גרויס אָפּשיי — וואָס דען, ווי איר, נאַרקאָווער זשידקעלעך! די קעפעלעך ליגן אייך בלוז אין שאַכער-מאַכער.
דער פּאַן ווויטשעך האָט זיך אַרומגעקוקט איבער סימכע פּלאַכטעם שטוב.

— אָט אזוי לאָזט מען וווינען אַ הייליקן פּאַן צדיק? — האָט ער זיך מיט רציחה געוואָנדן צו די דערשראָקענע יידן אויף דער שוועל. — אין אזאַ חזיר-שטאַל לאָזט מען עס דעם הייליקן מאַן זיך מאַדליען איבער דער הייליקער שריפט? און איר, יידעלעך, וווינט זיך אין די שענסטע הייזער און עסט זיך טאָג און נאַכט קוגל און ציבעלעס? האַ! איך ווייס אַלץ. ביי מיין פּריצישן האָנער — איך וועל מיך אָננעמען די קרוידע פּון פּאַן צדיק און אייך אָנלערנען ווי ס'געהערט צו זיין.

ר' פייווקע דער ליטוואַק, וואָס איז געשטאַנען צוקאַפּנס דעם צע-טרייכלטן סימכע פּלאַכטען, האָט אַ שאַרפּן לאַך געטון.

— אַ, וועמען איך זע דאָ! — האָט דער פּאַן ווויטשעך פּונאנדער-געשפּרייט זיינע לאַנגע הענט און זיך פּריינטלעך צעשמייכלט. — דעם קלוגן זשידעק, דעם באַדינער פּונעם געטלעכן מאַן. אָט זעט מען אַ גע-טרייען דינער. ער שטייט ביים פּאַן צדיק בעת ער מאַדליעט זיך און וואַרט נאָר אויף זיינס אַ ווינק.

— האָסט געטראָפּן אויף דער האָר, ליכטיקער האַר — האָט ר' פייווקע דער ליטוואַק געזאָגט זייער ערנסט.

— ניין. איך וועל אייך אָנלערנען, פּאַרכעס, — האָט דער פּאַן ווויטשעך זיך ווידער צעשריגן אויף די יידן. — איך וועל אייך אָנ-לערנען — האָט ער גערראָט מיט די פּויסטן — ווי אין זיינען צו האָבן נייערט שאַכער-מאַכער און קוגל. טאָג ווי נאַכט דאַרפט איר רק טראַכטן וועגן אים, דעם הייליקן מאַן.

דאָ האָט סימכעס ווייב, פעשע די יתומה, פּלוצלינג געעפּנט איר מויל. צי זי האָט געוואַלט אַמאָל אויסגיין פאַר מענטשן אַלע אירע ביטערנישן זינט זי איז אַ קיילעכיקע יתומה, צי האָט זיך ביי איר אויף דער צונג סתם אויפגעטון אַ מענה-לשון ווי ביי בלעמס אייזל — און זי איז אַרויס מיט לשון:

סימכע פלאכטע

— וואָס קלערסטו, ליכטיקער האַר — האָט פעשע געיאָמערט — איך און מיין ליבער מאַן ווערן דאָ געשוואָלן פון הונגער. מיר האָבן נישט מער ווי דאָס ביסעלע קאלטע קארטאָפּל, — האָט זי אָנגעוויזן אויף סימכע פלאַכטעם שיםל. — מיין מאַן קאָן, מיט גאָטס הילף, אַ גאַנצן טאָג זיצן דאָ און שאַקלען זיך און מאַדלען, און קיין הונט וועט נישט אַרײַנשמעקן. היינט, ווען ער איז געגאַנגען זיך מאַדלען אין בית־המדרש, האָט מען אים אפילו באַוואָרפן מיט שטיינער.

הגם די יידן אויף דער שוועל זענען געשטאַנען אין איין ציטערניש, האָבן זיי זיך פונדעסטוועגן אָנגעקוקט מיט גרויס חידוש. דער נאַרקאָווער רב, וואָס ביי אים אין שטוב איז פעשע דערצויגן געוואָרן זינט אַ שטיף־מאַמע האָט זי אַרויסגעוואָרפן פון דער וויג, וואָס די רביצין האָט זי מדריך געווען און קהל האָט זי חתונה געמאַכט, — אפילו דער נאַרקאָ ווער רב האָט נישט געווסט, אַז פעשע קען עפענען אַזאַ טריפה־מױל און גראַד אויף פּויליש, און דווקא פאַר אַ פּריץ.

סימכע פלאַכטע האָט זיך נאָך אַלץ כסדר געשאַקלט ווי ער וואָלט נישט געווען ביי די הושים און נישט געהערט וואָס מען רעדט. ר' פּיווקע דער ליטוואַק האָט לייכט באַווויגן מיטן קאָפּ אַהין און צוריק, ווי ער וואָלט צוגעבאַמקעט. ענדלעך האָט ר' פּיווקע אַ קוק געטון אויף סימכע פלאַכ־טען און געזאָגט:

— פון קדמונים, ליכטיקער האַר, זענען מענטשן זיך אַזוי נוהג מיט הייליקע לייט.

ווי וויטשעך טשאַפּלאַק־טשאַפּלינסקי האָט עס דערהערט, איז ער אַרײַן אין נאָך אַ גרעסערן גרימצאָרן און ער האָט אָנגעהויבן צו קריצן מיט די ציין און צו טופּען מיט די רויטע געיעג־שטיוואַלעס. ער איז מיט די פּוּיסטן צוגעלאָפן צו דער עדה יידן וואָס זענען ממש צעטרייסלט גע־וואָרן פון שרעק; ס'טײַטש — האָבן זיי געטראַכט — אַ יתומה זאָל האָבן דאָס אײַנשטעלעניש מיט אַזאַ פּיסק אַרויסצוגיין קעגן רב און קעגן יידן? און אָט דער ליטוואַק! ער איז דאָך תּמיד געווען אַזאַ נעבעכל און איז געזעסן הינטערן אויבן!

אַבער עס איז נישט געווען קיין צײַט אויף אַ סך מחשבות. דער

פריץ האָט כסדר געשריגן און געהוקעט. צום סוף איז ער צוגעלאָפן צו ר' גאָדלען און אים אָנגעכאַפט פאר דער געקעכלטער באָרד.

— איך וועל נקמה נעמען פארן פאן צדיק — האָט דער פאן ווייז משעך געריטשעט. — אָט רייט איך אַהיים און ברענג תיבה ומיד אַ גראַמאדע פויערים. אלע נאַרקאָווער יידן וועלן אינמיטן מאַרק קריגן אָפגעשמיסן. איך זאָג עם אייך צו ביי מיין פריצישן האָנער.

— און דו הייליקער מאן — דער פאן וויטשעך האָט זיך מיט גרויס עניוּות געוואָרן צו סימכע פלאַכטען — אָט האָסטו אַ בייטל מיט גאַל־דענע רענדלעך.

דער פאן וויטשעך האָט אַ וואָרף אַנידער געגעבן אַ בייטל מיט רענדלעך פארן צעטרייסלטן סימכע פלאַכטען. — און דו, קלוגער זשיי־דעק, נאָ דיר אויך אַ בייטל מיט רענדלעך. — דער פאן וויטשעך האָט געוואָרפן ר' פייווקען דעם ליטוואַק אין די דארע הענטלעך אַריין אַ צווייטן בייטל מיט רענדלעך. — אויף מאָרגן זאָלט איר נישט זאָרגן. מיין הויף וועט אייך פארזאָרגן מיט פויגל־מילך. און איר, יידן, — ביי מיין פריצישן האָנער, אלע וועט איר קריגן אָפגעשמיסן.

דער פאן וויטשעך האָט מיט גרויס טומל פארלאָזט סימכע פלאַכ־טעם דירה.

די יידן מיטן רב און מיט ר' גאָדלען בראש זענען אַהיים געגאַנגען מיט אַראָפגעלאָזטע קעפּ און באַשלאָסן צו רופן אַן אסיפה פון די חשובי־העיר, כדת מה לעשות, וואָס מען זאָל ווייטער טון, כדי אָפצושרייען ביים פריץ די ביטערע גורה.

וואָס אַזוינס די גרויסע אסיפה האָט באַשלאָסן אין וואָס עם איז ווייז־טער געשען וועלן מיר בעזרת השם זיך דערוויסן אין נאָענטן קאַפיטל.

קאפיטל צוועלף

וואס עס שטייט באשריבן אין אלטן נארקאווער פנקס. — מען שיקט שליחי ציבור צו סימכע פלאכטען.

יעדער ייד וואס קען נאָר אַביסעלע לשון־הודש זאָל עס למען־השם איבערלייענען אין דעם אַלטן פאַרמעטענעם פנקס פון דער קהלה־נאָר־קאווע. דאָרט שטייט באשריבן ווי אזוי עס איז צוגעגאַנגען אויף דער אסיפה ביים רב און וואָס די אסיפה האָט באַשלאָסן. נאַרקאווע האָט גע־וואָלט איבערלאָזן אירע געשעענישן לזכרון פאַר די שפּעטערע דורות יידן. זאָל מען וויסן אויך שפּעטער ווי עס איז דערגאַנגען מיט יידן אויף דער פּוילישער ערד, ווי יידן זענען געווען אין די הענט פון די פּריצים כחומר ביד היוצר און וויפּל חסדים דער גאָט פון אברהם, יצחק און יעקב טוט כסדר מיט זיין פּאָלק ישראל. ער איז דער רהימדיקער פּאַסטעך און היט זיינע שפּעלעך — דאָס מיינט מען יידן — צווישן די וועלך — דאָס מיינט מען די אומת־העולם. שה פּורה ישראל.

אין דעם נארקאווער פנקס איז אַלצדינג באשריבן אין זייער אַ גע־הויבענעם לשון־קודש, מיט אַ סך מאָראַל און האַרד־רייסעניש און אַדורכ־געפּלאַכטן מיט שיינע גראַמען. די גראַמען האָט קיינער נישט אויסגע־טראַכט פון קאַפּ. נייערט זיי זענען לעבעדיקע אַרויסגענומען געוואָרן פון פּיוטים פון די ימים־נוראימדיקע מחזורים. דער נאַרקאווער סופּר ר' שמשו האָט געטון דאָס זייניקע. מיט זיין גענדזענער פען און מיט דעם ריינסטן גאָליש־טינט האָט ער אויסגעצאַצקעט אַ כתב, וואָס נאָך היינט צו טאָג קוקן יידן דערויף און קענען זיך נישט אויסוונדערן פון דעם יופי.

קהל האָט באַשלאָסן: אזוי ווי דער גורל פון אַן עדה מיט יידן ליגט היינט צו טאָג אין די הענט פון אַ וואַסערטרעגער און פון אַ קהלישער יתומה, דערימאָך זאָל מען זיך אויסטון דאָס שעם־היטל און שיקן שתדלנים צו די נייע קרובים־למלכות. מען מוז אויפירין דאָס פינטעלע ייד אין ביידנס הערצער און זיי דערמאנען: אסתר המלכה, ווי מיר לייענען יעדן פורים אין דער מגילה, האָט אין אַן עת־צרה נישט פאַרגעסן די עדה יידן אין שושן הבירה און אין אַלע הונדערט און זיבן און צוואנציק מדינות. זי איז געגאַנגען פאַר זיי בעטן צום קיניג אחשוורוש. מן־הסתם איז דער קיניג אחשוורוש געווען נישט קיין קלענערער פריץ ווי פאַן וויטשעך טשאַפּלאַקטשאַפּלינסקי, ובזכות זה און אזוי ווייטער. מען האָט עם געוואָלט איינחזרן מיט די נאַרקאָווער שליח־הציבור און זיי לערנען ווי צו רעדן צו די נייע גרויסע לייט, סימכע פּלאַכטע און פעשע זיין ווייב.

קהל האָט געוואוסט: פעשע און איבערהויפט סימכע פּלאַכטע זענען, נישט פאַר קיין שום ייד געדאַכט, געהרגעט אויף די קליינע אותיות, האָט מען די שלוחים געהייסן עם זאָגן אויף אַ פּראָסטן עבר־ייטיטש און מסביר זיין די מעשה מיט אסתר המלכה און מיט אחשוורושן אויף אַן אופן, אַז אפילו דער גרעכסטער קאַפּ זאָל עם זיין ביכולת צו פאַרשטיין.

מען האָט זיך אויף דער אסיפה לאַנג געקווענקלט ווער עם זאָל זיין דער שליח־ציבור צו סימכע פּלאַכטען און זיין אשה; תחילת האָט מען גע־טראַכט וועגן ר' גאַדלען. מען האָט נישט געקענט דערגיין צו קיין טאַלק. די רביצין איז געשטאַנען ביי דער טיר און צוגעהערט ווי די אסיפה טראַכט און אַמפּערט זיך. ווי מיר ווייסן שוין פון פריער, איז די רביצין געווען אַ קלוגע יידענע. האָט די רביצין זיך אָנגערופן, געוויינטלעך פון דער־ווייטנס: היות ווי זי קען די בעל־דבר, איז דאָס גלייכסטע צו זיי צו שיקן פּראָסטע מענטשן. דער משקל־הראשון איז געווען צו שיקן בונמען דעם אונטער־שמש. איז אָבער בונם אַ קנאַפּער בעל־דברן און ער וועט נישט קענען נאָכזאָגן וואָס קהל וועט אין אים אַרײַנפּויקן. בכּן איז דאָס גלייכסטע צו שיקן ר' געצלען דעם בית־דין־שמש און ר' יאַקלען דעם שול־קלאַפּער.

די אסיפה האָט נישט לאַנג געטראַכט און האָט מסכים געווען.

קאפיטל דרייצן

ד' געצל און ר' יאקל טראגן אין זייערע הענט דעם גורל פון אַ שטעטל מיט יידן. — עס שמעקט פון סימ' כע פלאַכטעס טיר מיט גן־עדן־התחתון. — מען מוז ראַטעווען.

ר' געצל מיט דער לאַמטערנע און ר' יאקל מיטן שול־האַמער, די שליח־ציבור פון נאַרקאָווער יידן, זענען געגאַנגען זייער וועג מיט גרויס ערנסטקייט און חשיבות, מחמת זיי האָבן געוואָסן: איצט טראָגן זיי אין די הענט נישט קיין לאַמטערנע און קיין שול־האַמער, נייערט דעם גורל פון אַ יידישער עדה. זיי האָבן צווישן זיך נישט געשמעסט. דער קאַפּ איז זיי פאַרנומען געווען מיט די קלוגע רייד, וואָס די קהלישע אַסיפה האָט זיי אַריינגעבראַקט ברחל בתך הקטנה. אייביקע שמשים, האָבן ר' געצל און ר' יאקל זינט זיי לעבן געמוזט אָפּגעבן כבוד אַנדערע. איצט האָט זיי קהל מיט אַמאָל אָנגעטון כבוד. זיי האָבן געוואָסן ווי אַזוי עס אָפּצושאַצן.

נישט ווייט פון סימכע פלאַכטעס טיר האָט זיך ר' געצל פּלוצים אָנגערופן צו ר' יאקלען:

— ברענט אַמאָל נישט קיין שרפה ביי דעם דאָזיקן סימכען אין שטוב? מחמת פון דער טיר אַרויס זעצט אַ פאַרע. אפשר קאָכט זיך דאָרט דאָס גרויסע מאַלצייט לכבוד דעם פּריץ? עס פאַרגייט מיר, ר' יאקל, אַזש דאָס שפּייעכץ אין מויל פון דעם ריהדניחה וואָס שלאָגט פון דאָרט אַרויס.

— אויך מיר, ר' געצלשי, נאָגט עס פאַרן לעפעלע. עס דרייט זיך

י. י. טרונק

מיר אין קאפ פון מתיקות. דאָס מתיקות זאָל אונדז נאָר נישט מבבל זיין און מיר זאָלן חלילה נישט פאָרגעסן צו זאָגן וואָס קהל האָט געהייסן. וואָס נאָענטער זיי זענען צוגעקומען צו סימכע פלאַכטעס דירה, אַלץ שאַרפער און באַטעמטער האָט זי פאַרשמעקט מיט די ריחות פון גן־עדן־התחתון.

ר' געצל און ר' יאָקל האָבן זיך כמעט ווי געוואָלט באַלעקן. די תענונים האָבן זיך כגוואַלד אַריינגעריסן אין זייער מויל. מען טאָר אָבער נישט באַלאַמוטשען. נאַרקאָווע איז אין אַן עת־צרה. מען מוז אָפשרייען אין ראַטעווען.

קאפיטל פערצן

ששון ושמחה ביי סימכע פלאַכטען אויף דער קיך. —
פעשע האַלט זיך אין גרויסן. — די שמשים מאַכן איר
פאַרט ווייך דאָס יידישע האַרץ.

ר' יאָקל און ר' געצל האָבן ביידע צוזאַמען אַ פּראָל-אויף געטון סימך
כע פּלאַכטעס טיר.

תחילת האָבן זיי געמיינט, אז זיי זענען אין אַ שווייך-באָד. די שטוב
איז פול געווען מיט פאַרע — נאָר די פאַרע איז געווען אַ געפּעפּערטע
און אַ זיסע און געשמעקט מיט אַ סך ריישעכץ. שפעטער האָבן זיי געזען
ווי אונטער די פייערקעס פון דער קיך פּלאַקערן די פייערן פון גיהנם. די
קיך איז אָנגעשטעלט מיט די גרויסע גאַרנדיקע טעפּ, וואָס פעשע האָט
געהאַט געקויפט אויפן יאָרמאַרק. די טעפּ האָבן געקאָכט און געזאָטן מיט
אַזאַ געקוואַקעריי און מיט אַזעלכע קולות, אז מען האָט געמיינט, אז
נאַרקאָווע עקט זיך.

פעשע איז אַ צעיאַכמערטע געשטאַנען ביי דער קיך. דאָס פנים איז
איר געווען רויט און דערשוויצט ווי זי וואָלט זיך געבאָדן אין דער הייס-
טער מיקווה. זי האָט געשוימט און געמישט מיטן קאָכלעפּל אין אַלע טעפּ.
אָפּגעשוימט מיטן קאָכלעפּל און אים צוגעטראָגן צום מויל און פאַרוכט.
סימכע פּלאַכטע האָט פון זיך געהאַט אַראָפּגעוואָרפן די ווייסע זשיפיצע.
משמעות ס'איז אים געווען הייס. ער איז געזעסן מעשה פּראָסטאַק אין
שפּאַנצערהויזן, נאָר דעם ספּאַדיק האָט ער געהאַט אויפן קאַפּ. ווי
עס ווייזט אויס, האָט ער צוריקגעקריגן זיינע הושים און איז געווען זייער
האַפּערדיק. ער האָט כסדר דערמאַנט פעשען וואָס מען דאַרף נאָך קאָכן

און איז אלע מאָל צונעלאָפֿן צו די טעפֿ און געבעטן פעשען זי זאָל אים אויך געבן צו פֿאַרווכן מיטן קאָבלעפֿל. פעשע האָט אים מיט גרויס ברייט־קייט אַרײַנגעגאַסן די הייסע מטעמים אין מויל אַרײַן און צונעווינטשע־זועט אז עס זאָל אים זײַן צו רפואה שלימה.

קהל האָט די שליחי־ציבור אָנגעזאָגט למען־השם נישט צו רופן סימ־כע פֿלאַכטען בײַ זײַן פֿרײַערדיקן נאָמען, דאָס הייסט, ווען ער איז לאַ עלינו נאָך געווען אַ נאַקעטער וואַסער־טרענער, נײַערט מען זאָל אים זאָגן ר' סימכעצקע, ווי עס טוט דער ליטוואַס. צײַטן בײַטן זיך. ווען הינער קרײַען — צי מען וויל יאָ, צי נישט, מוז מען זײַ בכבוד גדול טראָגן צום שוחט גלייך זײַ וואָלטן געווען האָפֿערדיקע גאַלגאַנסקע הענער. פֿאַר־פֿאַלן. עס דרײַט זיך אַ דערעלע אין דער וועלט. די וואָס ליגן אונטן ארצה קומען אַרויף אויפֿן דאָך — און די וואָס שטײַען אויבן אויפֿן דאָך ווערן אַראָפֿגעטראַסקעט אונטן נײַן אײַלן אין דער ערד. מען האָט ר' נעצ־לען און ר' יאַקלען גוט אײַנגעהורט, אז זײַ זאָלן געדענקען אין נאָט און פֿאַרנעסן וואָס עס איז געווען. קהל ליגט בײַ אַט דעם פֿלאַכטען אין דער האַנט. ביים פֿריץ שטײַט היינט אַ וואַסער־טרענער נישט צו פֿאַרגלייבן אין אַ גרעסערן חן וחסד ווי דער „פֿני" ר' גאָדל.

אַן אַנדערן ייד וואָלט אפשר לײַכטער געווען צו בײַטן די מערכה און צו זאָגן: ר' סימכעצקע. שמישים זענען יידן פֿון דער נאַס און פֿון דעם אינדרויסן. שמישים האָבן צו טון מיט אלע יידן פֿון אַ שטעטל. סײַ אויבן מיט די „פֿני" און סײַ אונטן מיט די יידן וואָס מען זעט זײַ קוים אַרויס, מחמת זײַ שטײַען אין שטעטל נאָר בסתר המדרגה. ר' נעצל און ר' יאַקל זענען מיט סימכע פֿלאַכטען תמיד געווען היימישער ווי אַנדערע נאַרקאָ־זוער יידן. אויף חתונות האָבן זײַ אים געגעבן די טעלער אָפֿצולעקן. היינט גײַ און זאָגן אים מיט אַמאָל: ר' סימכעצקע.

אַז זײַ האָבן אָבער דערזען די שפּע וואָס אַרבעט מעשים אין די טעפֿ אויף דער קיך, האָבן די נאַרקאָווער שמישים באַשײַמפּערלעך געזען מיט די אײַגענע אויגן ווי די וועלט דרײַט זיך דאָ טאַקע מיטן פֿיטום אויף אַרויף. זײַ האָבן כמעט ווי פֿאַרנעסן דעם אַמאָליקן סימכע פֿלאַכטען, און ס'איז זײַ גרינגער אויסגעקומען צו זאָגן צוזאַמען און מיט אײַן קול: — אַ גוטן אָונט אייך, ר' סימכעצקע!

סימכע פלאכטע

סימכע פלאכטע איז געווען שטארק פארטון אין קוקן אויף די טעפ און אין פארזוכן. ער האָט נאָר נישט געזען די ביידע שמשים וואָס זע-נען אַרײַנגעקומען און נישט געהערט זייער נוסן-אָוונט. פּעשע איז גיכער געווען ביי די חושים, הגם דער שווייס האָט זיך איר געגאַסן איבערן פנים און זי האָט זיך געבלאָזן ווי אַן אינדיק.

— גוט יאָר, גוט יאָר, האָט זי געזאָגט אויף אינדערגעשווינד און פון אויבן אַראָפּ און זיך צומאַל נישט אומגעקוקט. פּעשע האָט געוווּן, אַז ראשית: טוט זי איצטער עפעס ביליכערס מיט איר קאַכלעפל, שנית: איז זי נישט די אייגענע פּעשע, די אַמאָליקע קהלישע יתומה.

די ביידע שמשים האָבן זיך אָנגעקוקט. ר' געצל האָט אַ פּאָך געטון מיט דער לאַמטערנע. ר' יאָקל האָט אויפגעהויבן דעם שול-האַמער.

— וואָס מאַכט איר עפעס אויפן געזונט, פּעשע לעבן? האָבן זיי צום סוף ביידע צוזאַמען אַרויסגעזאָגט. די שליח-ציבור האָבן פאַרלוירן דאָס לשון וואָס קהל האָט זיי אַרײַנגעלייגט אין די מיילער.

— נישט צו פאַרזינדיקן, נישט צו פאַרזינדיקן, האָט פּעשע געזאָגט אינדערגעשווינד ווי זי וואָלט געהערט מיט אַ האַלב אויער און עס שטייט איר נישט אַן אַרײַנצוגיין אין אַ שמועס.

— מיר קומען פון רב זאָל לעבן, האָט ר' געצל געזאָגט און זיסלעך געשמייכלט ווי אַ בית-דין-שמש, עס הערט זיך אין שטעטל ווי סימכע פלאַכטע, כ'מיון ר' סימכעצקע, שטייט מיטן פּריץ. על כן האָט אונדז קהל געשיקט...

— איר זאָלט וואַרפן שטיינער? האָט פּעשע געזאָגט און געמאַכט אַ פּיסקל.

— וואָס רעדט איר פּעשע לעבן? וואָסערע שטיינער? ווער וואַרפט חלילה שטיינער? האָט ר' געצל געזאָגט ווי אַן אָפּגעשמיסענער. ר' יאָקל — גלייך ווי ער וואָלט צוגעבאַמקעט האָט אַ פּאָך-געטון מיטן הילצערנעם שול-האַמער.

— ווער עס וואַרפט געבעך שטיינער? — האָט פּעשע נאָכגעקרימט ר' יאָקלס קול און געמישט מיטן קאַכלעפל — מען מוז אַזש אַנטלויפן אין וויסטן וואַלד.

י. י. טרונק

— פעשעשי, — האָט זיך ר' געצל נענטער צו איר צוגערוקט מיט דער לאַמטערנע — ווילט איר טאַקע, אז מען זאָל חלילה קהל אָפּשמייסן אין מיטן מאַרק?

דערהערט אז מען גייט שמייסן יידן, האָט פעשען געגעבן אַ שטאַרקן טיאָבקע אין האַרצן. זי האָט זיך מיט אַמאָל דערמאָנט אין יום-כּפור און אין כּל-נדרים, און האָט געמאַכט אַן אַנדער פּנים.

— נו מילא. וועט שוין מיין סימכע אַ שמועס טון מיטן פּריץ. וועט איר אים דערפאַר ווידער באַזואַרפּן מיט שטיינער?

— וואָס רעדט איר, פעשע לעבן? וואָסער שטיינער חלילה?

— און איר וועט אים, מיין סימכען מיין איך, אָפּגעבן כּבוד ווי

מען גיט אָפּ אַ רב?

— וואָס שייך כּבוד, פעשע לעבן, האָבן ר' געצל און ר' יאָקל ביידע

צוזאַמען זיך צעשמייכלט און אַ מאַך געטון מיט די פינגער, לאָפעמע-ווויז וועט מען אים באַשיטן מיט כּבוד. עס הערט זיך אין שטעטל. אַ קלייני-קיט אַזאַ חשובּ ביים פּריץ ווי ר' סימכעצקע.

— נו, נו, גייט אַהיים. מיין סימכע וועט שוין אַ שמועס טון מיטן

פּריץ. מען וועט חלילה קיינעם נישט אָפּשמייסן.

און זי האָט סימכע פּלאַכטען צוגעטראָגן אַ פּולץ קאָכלעפל צום

פּאַרזוכן.

ר' יאָקל און ר' געצל האָבן ביידע צוזאַמען אַ קוש געטון די מוזה

און הענרום-פּענרום אַהיים געלאָפּן צום רב וווּ די אַסיפה פּון די חשובּיר העיר זענען געזעסן און געוואַרט צו האָרבן וואָס די שליחיה-ציבור האָבן פּועל-געווען ביי סימכע פּלאַכטען.

קאפיטל פומפון

אין פאלאץ פון נארקאווער פריץ. — טשאפלאק —
טשאפלינסקי דערציילט דער פריצה וואָס עס איז זיך
פארלאָפן אין וואַלד. — ערשט שפעטער ווען עס
וועלן אויפשיינען די שטערן וועט ער דערציילן דאָס
איבריקע.

די פּאַני יאָדוויגע (אַזוי האָט געהייסן די נאַרקאווער פריצה) מיט
אירע טעכטער, אָנגעמוענע אין זיידנס און אין אבניס-טובות, זענען גע-
שטאַנען און אַרויסגעקוקט פון די גרויסע פענצטער פון פּאַלאַץ. דער
סאָך אינדרויסן איז געלעגן אין דער וואַרעמקייט פון דער זון. די אַלטע
סאָד-ביימער האָבן זיך געבויגן אונטער דער שפע פון דער פרוכט. די
פּאַני יאָדוויגע האָט אַלע מאָל אַרויסגעשטעקט איר קאַפּ וואָס איז געווען
הויך פאַרפּלאַכטן אין בלאַנדע צעפּ. פאַרפּלאַכטן ווי אַ גרויסער קוילעטש
פון האָר.

די פּאַני יאָדוויגע האָט זיך אָנגערופן צו די טעכטער:
— זיי זענען נאָך נישטאַ.

— מן-הסתם איז דאָס געיעג געווען אַ שפּעדיקס. דאָס געוויילד איז
אַרונטערגעלאָפן אונטער די ביקסן.

די פּאַני יאָדוויגע האָט געשוויגן און געפויקט מיט אירע באַרינגטע
פינגער אין דער שוויב.

עס האָט זיך געהערט אַ געהירושעריי פון פּערד.

— זיי קומען! האָט די פּאַני יאָדוויגע צוזאַמען מיט די טעכטער
אויסגעשריגן און פּריילעכע אַרויסגעלאָפן אויפן גאַניק.

י. י. סרוג

עס איז אָנגערטן דער פּאָן ווויטשעך מיט זיינע יענערס. דער פּאָן ווויטשעך האָט אויסגעקוקט אַ צעשטראַלעטער ווי נאָך דעם בעסטן געיעג. די פּאָני יאָרוויגע האָט געזען ווי די געיענ־טאַשן זענען ליידיק — און זי האָט נישט פּאַרשטאַנען די גרויסע שמחה פון פּאָן ווויטשעך.
— אַ גוט געיעג? האָט די פּאָני יאָרוויגע געפרעגט אַבי אזוי זיך, פון פּריצישער העפלעכקייט.

— איך האָב היינט געהאַט אַ געיעג, וואָס קיין שום שליאַכטשיץ אין פּוילן און אַפילו דער סאַמאַראַדנער פּוילישער מלך האָט עס נאָך נישט געטראָפּן אויף זיינע ערדן. עס איז אַן עשרות און אַן אוצר וואָס וועט זיך קיינמאַל נישט אויסשעפּן. איך האָב געפונען אין מיינע וועלדער אַ ייד וואָס ווייסט איטלעכע זאָך פונקט ווי דער פּאָן בוג אַליין. ער ווייסט וואָס עס טוט זיך אויף דער ערד און אויפן הימל. ער באַלאַנגט צו מיר, ווייל ער איז אַ ייד פון נאַרקאָווע.

און דער פּאָן ווויטשעך האָט דער פּריצה נאָך אויפן גאַניק דערציילט אויף ניך די מעשה מיטן פּערד און מיט די וועלך.

די פּריצה און די טעכטער האָבן אויפגעשטעלט מויל און אויערן און געוואָלט וויסן די גאַנצע מעשה וואָס איז היינט פאַרלאָפּן מיטן פּאָן ווויטשעך און מיטן ווונדערלעכן ייד. נאָר דער פּאָן ווויטשעך האָט גע־זאָגט, אַז ער איז טויט־הונגעריק. אויפדערנאַכט ווען עס וועלן נאָר אויפ־שיינען די שטערן, וועט מען אָנצינדן אַ פייערל אין דעם קאַמין פון דער גרעסטער סאַליע אין פּאַלאַץ. מען וועט אַרויפברענגען פון דעם עלטסטן מעד, וואָס ליגט פּלאַשנווייז אין די באַהעלטענישן פון די פּרי־צישע קעלערס און ער, דער פּאָן ווויטשעך, וועט פאַררויכערן דעם טייערן לילקע־ציביק און דערציילן פון די נסים, וואָס יידן טוען אויף זיינע ערדן.

און מיר וועלן עס טאַקע האַרכן אם ידצה השם אין גאַענטן קאַפיטל.

זעקסטער טייל

קאפיטל איינס

אויפדערנאכט אין דער פריצישער סאלע. — זכרונות
פון פאָרצייטנס. — זיידעס און כלי־זיין. — פלאַשן
מיט שוואַרצן האַניק. — אַ פֿייערל ברענט אין קאַמין
און דער פּאָן ווויטשעך דערציילט וואָס זיין עלטער־
זיידע האָט אים דערציילט וועגן יידן אין פּוילן. —
מאַרגן כאָר וועט מען איינשפּאַנען קאַרעטעס און
פּאַרן צו סימכע פּלאַכטען.

אין די זומערדיקע הימלען האָבן זיך אויסגעלאָשן די לעצטע רויט־
קייטן פון זון־אונטערנאָנג. עס איז געוואָרן נאַכט אויפן הימל און אויף
דער ערד. עס האָבן אָנגעהויבן צו פּאַלן די טויען און ס'האָבן זיך באַוויזן
די ערשטע שטערן. אין סאָד איז געוואָרן פינצטער. פון די ווייטע לאַנד־
קעס האָט מען פּאַרנומען דאָס קוואַקען פון פרעש.
אינעם מאַרמאָרנעם קאַמין פון דער גרויסער סאַליע אין פּריצישן
הויף האָט מען אָנגעצונדן אַ פֿייערל.

אין דער סאַליע זענען געווען אויסגעשטעלט די משפּחה־זכרונות פון
פּרייִטשאַפּלאַקטשאַפּלינסקי. אויף די ווענט האָבן געהאַנגען די פּאַר־
טרעטן פון זיינע זיידעס — גוים מיט לאַנגע אַראָפּהענגנדיקע וואַנד־
צעם, אין בראַקאַטענע זשופּאַנעס און אין סויבלנע היט מיט פעדערן. פּרי־
צישע זיידעס אָנגעגורטע מיט שווערדן און שפּיזן ווי די נמרודס פון
וועלכע עס דערציילט אונדז דער חומש. שטאַלצע און ערפּורכטיקע האָבן
זיי אַרויסגעקוקט פון די גאַלדענע רעמען אויף די ווענט און ווי זיי וואַלטן

י. י. טרונק

דערציילט פון אן אלטן פארצייטנס, פון געשלעגן, מלחמות און דוילן. א הויז דעם זענען די ווענט געווען באהאנגען מיט אלערליי אלטע כלי-זיין, פאנצערס און העלמען, האליבארדן און פיסטוילן אויסגעזעצטע מיט זיל-בער און מיט גאלד. עס האבן אויך אראפגעקוקט פון די ווענט אויסגע-שטאפטע קעפ פון בערן, הירשן, ווילדע חזירים און וועלף וואס די אמא-ליקע זיידעס פון פאן ווויטשעך האבן דערשאסן אויפן געיעג אין די איי-גענע וועלדער ווו דער פאן ווויטשעך יאגט נאך היינט די אייניקלעך פון אָט די ווילדע חיות אויף די ווענט.

די דילן אין דער סאליע זענען געווען אויסגעלייגט מיט טייערע טעפיכער פון טערקיי און פערסיע און מיט פעלן פון חיות וואס זענען אמאָל דערשאסן געוואָרן אין די וועלדער פון די נארקאווער פריצים. ווען ס'איז געוואָרן נאכט, האָבן אָט די אלע שלאַכטישע זיידעס, מיט זייער כלי-זיין און זייער געיעג-פאנג, זיך באהאלטן אין די טונקלע-נישן פון דער רחבותדיקער סאליע. זיי האָבן משמעות אין דער נאכט זיך געוואָלט אונטערטויכן אין די שווייגנדיקע פארגעסנס פון פארצייטנס. די פייערן וואָס האָבן זיך צעפלאַקערט אינעם קאמין האָבן צעטראָגן די שאַטענעס פון די ווענט. דאָס פארצייטנס האָט זיך פונדאָסניי דאָרט אַנטפלאַקט אין ליכט און אין שאַטן און אין אָפשיין פון די פלאַמען. די לאַקאיעס האָבן צוגעטראָגן גרויסע שייטן פון דעמבאָווע און סאָנסאָווע האַלץ. די פייערן אינעם קאמין האָבן זיך צעפלאַקערט וואָס אמאָל הע-לער און קנאָקנדיקער. אין דער פארצייטישער סאליע האָט מען אָנגעהויבן צו שפירן די זאָפטן פונעם אלטן געהילץ וואָס האָבן זיך געבלעזלט אין די צעברענטע האַלץ-שייטן.

די לאַקאיעס האָבן צוגעטראָגן טייערע באַגילדעטע פאַטער-שטולן צום פלאַקערנדיקן קאמין. שטולן וואָס זענען געווען אויסגעבעט מיט זייד און בראָקאט און אויף זייערע אָנלענען האָבן געשוועבט פוילישע אָדלערס. אויך די אָדלערס זענען געווען געשניצט אין באַגילדעטן האַלץ. דער פאן ווויטשעך האָט זיך אָנגעטון אַ בראָקאטענעם שלאַפראַק מיט גאָלדענע פראַנזן. האָט פאררויכערט אַ לאַנגן לילקע-ציביק מיט אַ קאָפּ פון מערשוים. ער האָט זיך אַריינגעזעצט אין אַ טיפן פאַטער-שטול און צוגעבויגן זיינע רויטע געיעג-שטיוול צו די וואַרעמע פלאַמען. דער

סימכע פלאכטע

נארקאווער פריץ איז איצט ענלעך געווען צו זיינע זיידעס אויף די פאָר-טרעטן פון די ווענט. פונקט ווי זיי, איז ער באַלויכטן געווען פון די פלאַ-מען.

ארום דעם פאָן ווויטשעך האָט זיך אויסגעזעצט די פּאַני יאָדוויגע מיט אירע טעכטער.

ס'זענען אויך געקומען אין דער סאַליע אַרײַן עטלעכע אַלטע זשאַנדר-צעס, וואָס האָבן נאָך געדענקט דעם פּאַן ווויטשעכס זיידע אין נאַרקאווער הויף. דאָס זענען געווען אַלטע אָפּגעקומענע שלאַכטשיצעס וואָס האָבן מיט אַ סך יאָרן צוריק פאַרשפּילט זייערע גיטער. זיי זענען געוואָרן זשאַנדר-צעס און שפּעטער אויף דער עלטער געגעסן „חסד-ברויט“ ביי רייכע פּרוי-צים. די דאָזיקע אָפּגעקומענע אַמאָליקע פּריצים האָבן געוואוסט צו דער-צײַלן מעשיות פון די פאַרצײטנס אויף דער פּוילישער ערד, מעשיות פון אַלערליי געפּערלעכע געיעגן, ווען די פּוילישע וועלדער זענען נאָך געווען עלטער און פינצטערער ווי די וועלדער בימי הפּאַן ווויטשעך, מעשיות פון די מלחמות וואָס פּוילישע רײטערס האָבן אויסגעפּאַכטן מיט די טערקן.

די לָקאַיעס האָבן אַרױפּגעברענגט פון די קעלערן בייזיקע פאַר-בלאָטיקטע פּלאַשן מיטן שוואַרצן האָניק, דאָס מײנט מען מעד. אַ גע-טראַנק פון דער זון, פון די בלומען און פון דעם בינען-געזאַנג, וואָס האָבן פול געמאַכט גאָר-גאָר פאַרצײטישע זומערס אין פּוילן. אָט דאָס געטראַנק האָט גערייפּט אין די פינצטערנישן פון די הויפּישע קעלערס.

מען האָט די פּלאַשן אויפּגעפּראָפּט אין אָפּשײַן פון די האַלץ-פּלאַ-מען. שווער און פעט האָט זיך דאָס שוואַרצע געטראַנק אַרױסגעקײקלט פון די פאַרבּלאָטיקטע העלדזער פון די פּלאַשן און פול געמאַכט די קרישטאָלענע באַקאַלן אויף די טאַצן וואָס די לָקאַיעס האָבן געהאַלטן אין די הענט.

די אַלטע סאַליע האָט זיך אין אַן אויפּדערנאַכט אָנגעפּילט מיט די ריחות פון אַן אַמאָליקן פּוילן און אירע זומערס.

מען האָט אָנגעקלאַפּט די גלעזער און געטרונקען מעד.

ווען די צונגען האָבן זיך געוויקט אין די זיסקײטן פון מעד האָט זיך דער פּאַן ווויטשעך נאָענטער צוגערוקט צו די פּלאַמען. אין אײן האַנט

י. י. טרונק

האָט ער געהאַלטן דעם לאַנגן לײַקע־ציביק און אין דער אַנדער — אַן אַלטן און טיפּן זײַלבערנעם בעכער מיט מער.

— אַצינד דערצײל אונדז, טײערער ווײַטשעך, פון דעם ווונדערלעכן ייד וואָס דו האָסט געפונען אין אונדזערע וועלדער, האָט די פּאַני יאַרוויגע געזאָגט.

דער פּאַן ווײַטשעך האָט אײַנגעטונקט זײַנע לאַנגע וואַנצעס אין דעם מער און האָט געזאָגט:

— אין קרוין־פּוילן האָבן מיר פעטע פעלדער, אַלטע פינצטערע וועל־דער, פּויערים און יידן. פון די פעלדער, די וועלדער און די פּויערים וויל איך אייך נישט דערצײלן. איר קענט זײ גלײַך מיט מיר. פון די יידן אָבער — דאָס איז זײער אַ געהײמישפּולע מעשה. אַמאָל אין אַ ווינטער־דיקן אָונט, כ׳בין נאָך געווען גאָר אַ קינד, האָט מיך מיין עלטער־זײדע, דער נאַרקאָווער פּאַן, גענומען אויף דער שוים, זיך אַוועקגעזעצט מיט מיר בײַ דעם זעלביקן קאַמין וווּ מיר זיצן איצט און מיר דערצײלט מעשיות פון יידן אין פּוילן.

— צי האָט גאָט באַשאַפּן יידן צוזאַמען מיט פּוילן? האָט געפרעגט די פּאַננאַ סטאַשע, די יינגסטע טאָכטער פון פּאַן ווײַטשעך.

„הם... האָט דער פּאַן ווײַטשעך געברומט און אַ זופּ געטון פון בע־כער מיט מער — דער עלטער־זײדע האָט מיר נישט קלאָר דערצײלט וועגן דעם: עס קוקט אָבער אויס, אַז יידן זענען באַשאַפּן געוואָרן אין דער זעלביקער שעה וואָס די פּוילישע קעניגן. דער ערשטער ייד איז גאָר געלעגן אין אײן וויגל צוזאַמען מיטן ערשטן פּוילישן קעניג. זײ וואָלטן בײדע, מן־הסתּם, צוזאַמען געקעניגט אין פּוילן, האָט געזאָגט דער על־טער־זײדע. דער ייד איז אָבער פּלוצעם אַנטשלאָפּן געוואָרן און דער קעניג פון פּוילן האָט אים אַרויסגעוואָרפּן פון וויגל אין דער בלאַטע אַרײן. פון דעמאָלט אָן, האָט געזאָגט דער עלטער־זײדע, זיצט דער קעניג אין שלאָם אין וואַרשע און די יידן וואַלגערן זיך אין די פּוילישע בלאַטעס“.

אַלע זענען אַנטשוויגן געוואָרן פון דער שײנער מעשה. אינעם קאַמין האָבן געפלאַקערט די שײטן האַלץ. די פּאַננאַ סטאַשע האָט פונדאָסניי געפרעגט:

— האָט דיר דער עלטער־זיידע געזאָגט פּונּוואַנען די יידן נעמען

זיך אין פּוילן?

„יאָ. ער האָט עס מיר געזאָגט און דערביי צוגעגעבן, אז דאָס וואָרט פּוילן שטאַמט פּון דער שפּראַך פּון דעם אַלטן טעסטאַמענט. די מעשה איז געווען אזוי: ווען ירושלים איז צעשטערט געוואָרן האָט מען די יידן פּון דאָרט פּאַרטדיבן. אַרום זיי האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אַ פּינצטערניש. וווּ נאָר אַ פּוס פּון אַ ייד האָט זיך אַוועקגעשטעלט, האָט זיך די זון פּאַר־לאָשן און עס איז געוואָרן נאַכט. די יידן האָבן געוואַנדערט און געוואַנדערט אין אַן אַייביקער נאַכט — אזוי לאַנג ביז זיי האָבן דערגרייכט צו די וועלדער פּון פּוילן. אין פּוילן האָבן דעמאָלט געקעניגט די פּיאַסטס. ווי נאָר דער ערשטער ייד האָט אַוועקגעשטעלט זיין פּוס אויף דער פּויל־לישער ערד, האָט דערציילט דער עלטער־זיידע, האָט זיך געשפּאַלטן אַ בוים. פּון בוים איז אַרויסגעטרעטן אַ ליכטיקער מלאַך. דאָס איז געווען דאָס ערשטע ליכט וואָס יידן האָבן דערזען נאָך דער לאַנגער נאַכט. אויפן קאַפּ פּונעם מלאַך האָט געשוועבט דער פּוילישער אָדלער. דער מלאַך האָט געזאָגט צום ייד: לייג אַוועק דעם וואַנדער־שטעקן און נעם אַראָפּ דאָס זעקל פּון די פּלייצעס. דאָ וועסטו רוען.

„באַלד האָט אויפּגעשיינט די זון אין הימל.

„פּונקט האָט זיך געמאַכט, האָט דערציילט דער עלטער־זיידע, אַ רייכער שליאַכטיש איז אַרויסגעריטן אויף געיעג און האָט געטראָפּן דעם ערשטן ייד אין פּוילן. דער ייד האָט געהייסן מאָשעק.

„דער שליאַכטיש האָט געזען אַ מענטש, דאָס הייסט מאָשעקן, מיט באָרד און פּיאַות און אין אַ זיידענער זשיפּיצע און מיט אַ ספּאַדיק, אַ מאָשעק מיט אַ זעקל און אַן שום וואָפּן. אין אָנהויב האָט דער שליאַכטיש געמיינט, אז עס איז אַ חיה אַזעלכע און האָט אויפּגעהויבן קעגן מאָשעקן די לאַנגע ריטערלעכע שפּיז.

„דער שליאַכטיש האָט נאָך קיינמאַל נישט געהאַט געזען קיין ייד אויף דער פּוילישער ערד.

דער ייד מאָשעק האָט זיך טיף געבוקט און באַלד געגעבן דעם שליאַכ־טיש אַ קלונע עצה ווי אזוי צו פּאַרקויפּן זיינע תּבּואּות און צו קריגן געלט. פּון גרויס שמחה וואָס פּוילן האָט באַקומען אַזעלכע קלונע מענטשן

האָט דער שליאַכטשיץ נישט געוואָסט וואָס צו טון און האָט נאָר דעם ייד אָנגעכאַפט פאַר דער באַרד.

דער ייד מאַשעק האָט געלאַכט און געזונגען „מהיפית“, דערביי האָט ער געטון אַ פּאָך מיטן שטעקן און אַלע ביימער אין פּוילישן וואַלד האָבן אָנגעהויבן צו שמעקן און צו שיטן מיט נאָלד. דער ייד האָט געטון נאָך אַלערליי ווונדער.

„פון דעמאָלט אָן זיצן יידן אין פּוילן, האָט געזאָגט דער עלטער־זיידע. זיי שאַפן אונדז געלט, האַלטן אין אַרענדע אונדזערע קרעטשמעס, און האָבן אָן אויג אויף אונדזערע הכנסות און הוצאות. אָט ווי למשל מאַי נאָלד. ווען מיר ווילן רייסן מיר זיי פאַר די בערד. אַזוי איז געווען דער אָפּמאַך. אַנדערע יידן, — זיי הייסן יאַנקל, און זענען גרויסע אָרעמעלייט, — זענען קלעזמאַרים און שפּילן אויף אונדזערע בעלער. זיי שפּילן שוין און האַרציק. אַנדערע יידן — זיי זעט מען זעלטן — טוען פאַר אונדז ווונדער און ווייסן אַלע מחשבות, וואָס דער פּאָן־בונג טראַכט וועגן פּוילן און אירע פּריצים. היינט אין וואַלד האָבן איך געפונען אַזאַ ווונדער־ייד. מן־הסתם פונקט אַזוי האָט אויסגעקוקט יענער ערשטער מאַשעק, וואָס דער אַמאָליקער שליאַכטשיץ האָט געטראָפּן אין פּוילישן וואַלד ביי דער גרענעץ.“

און דער פּאָן ווויטשעך האָט אויסגעטרונקען דעם בעכער מיט מעד און דערציילט מיט אַלע פיטשעווקעס די געשעענישן פון היינטיקן טאָג. ער האָט געזאָגט, אַז די יידן, ווי זייער שטייגער איז, באַהאַלטן אויס אַזעלכע ווונדער־טוער און ווילן זיי נישט ווייזן. נאָר ער, דער פּאָן וווי־טשעך, האָט געטופּעט מיט די שטיוול און געסטראַשעט די נאַרקאָווער זשירקעס. האָט מען אים ענדלעך געוויזן דעם אוצר.

די אָפּגעקומענע פּריצים, וואָס האָבן געגעסן „הסד־כרויט“ ביים פּאָן ווויטשעך, האָבן דערציילט פון אַלערליי קלוגע יידן, ווי אויך פון יידן אביונים וואָס שפּילן אויף פּידעלעך, און פון הייליקע יידן וואָס טוען ווונדער. די ווונדער־יידן האָבן טייל געדענקט נאָר פון זייערע יונגע יאָרן. דער עיקר האָבן זיי עס געהערט דערציילן פון זייערע זיידעס, מחמת אין די פּוילישע פאַרצייטנס האָט מען גיכער געפונען ווונדער־יידן ווי היינט צו טאָג. די אָרעמע שליאַכטיצעס האָבן געווינטשעוועט דעם פּאָן ווויטשעך

סימכע פלאַכטע

לכבוד זיין גליקלעכע מציאה, און אז ער, דער נארקאווער פריץ, מעג זיך פון איצט אָן ריכטן אויף אַ סך מזל' און הצלחה.

די פריצה און אירע טעכטער האָבן געבעטן דעם פאן ווויטשעך אז זיי ווילן מיט זייערע אויגן אַנקוקן דעם הייליקן ייד.

דער פאן ווויטשעך האָט אַלעמען צוגעזאָגט, אז מאָרגן כאור וועט מען איינשפּאַנען די שענסטע הויפּישע קאַרעטעס און זיי אָנפאַקן מיט כל־טוב ווי אַ מתנה פאַרן צדיק. אַלע, סיי די פריצה יאָרוויגע מיט אירע טעכטער, סיי די אָפּגעקומענע פריצים וועלן פאַרן קיין נארקאווע צו זען דעם ווונד דערלעכן ייד וואָס דער פאן ווויטשעך האָט געפונען אין די נארקאווער וועלדער.

דער עולם האָט געטרונקען אַ סך מעד און דערציילט נאָך מעשיות פון פאַרציייטישע מלחמות און פון יידן. דאָס פייערל אין קאַמין האָט זיך פאַמעלעכל אויסגעלאָשן, בלויז די האַלאָוועשקעס האָבן נאָך געגליט און געגליט און צעפאַלן אויף אַש. די אַלטע זיידעס אין די רעמען אויף די ווענט זענען פאַרשוונדן אין די טונקלענישן.

קאפיטל צוויי

ר' פייווקע אין בית המדרש חצות-צייט. — זיי נישט קיין לאקש, פייווקע, און האלט זיך ביי דער ציבעלע.

נאָענט צו האַלבער נאַכט איז געוואָרן ליידיק אין נאַרקאווער בית־המדרש. אין די מעשענע הענג־לייכטער זענען אויסגענאַנגען די ליכט. די ספרים־אַלמערס זענען פאַרשווומען אין טונקלקייט. אויפן עמוד האָט געצאַנקט דער נר־תמיד. אָן איבערגעבליבן גראַשנדיק ליכטל האָט גע־צאַנקט לעבן נר־תמיד. ר' פייווקע דער ליטוואַק איז צוגענאַנגען צום עמוד, האָט גענומען דאָס גראַשנדיקע ליכטל און עס צוגעטריפט צו דער האַרטער באַנק ביים אויוון.

ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט זיך אַנידערגעזעצט אויף דער האַרטער באַנק. פון אַ טאַש פון זיין קריעה־דובליהדיקן בנד האָט ער אַרויסגענומען דעם בייטל מיט גאַלדענע רענדלעך וואָס ער האָט באַקומען פון פריץ טשאַפּלאַק־טשאַפּלינסקי.

די רענדלעך האָט ער אויסגעשיט לעבן גראַשנדיקן ליכטל אויף דער האַרטער באַנק.

זיינע דאַרע אַרעמאַנסקע פינגער האָט ר' פייווקע אַריינגעשטעקט אין דעם הויפן מיט גאַלדענע מטבעות וואָס זענען קוים באַלויכטן געווען פון דעם גראַשנדיקן ליכטל.

פלוצעם האָט ר' פייווקע דער ליטוואַק אַ לאַך־אויף געטון אינמיטן די טונקלע אַינזאַמקייטן פון בית־המדרש.

— וויים איך וואָס! האָט ער צו זיך געזאָגט, און אַרויסגענומען פון זיין זעקל די ציבעלע און זי אַרויפגעלייגט אויף די גאַלדענע מטבעות. זיי

סימכע פלאַכטע

נישט קיין לאַקש, פּייווקע ליטוואַק, און זעץ זיך נישט אַרויף אויפן ענגל-
הזהב. דער ענגל-הזהב קאָן דעם קלינגסטן ליטוואַק אוועקפירן אין קטנות.
פאַרליד נישט דיין יידישן קאַפּ, פּייווקע, און האַלט זיך ביי דער ציבעלע.
שפּיל מיט דער וועלט ווי מיט אַ חנוכה-דרוידל. נטע-גנב-האַק-שלאָס. דו
וועסט דערפאַרן העט-העט.

אין הויף ביים פּריץ איז געוואָרן פינצטער. אַלע האָבן זיך געלייגט
שלאָפן מיט דער דעה מאָרגן כאור צו פאַרן מיט קאַרעטעס צו סימכע
פּלאַכטען.
און זיי זענען טאַקע געפאַרן, ווי מיר וועלן עס בלי-נדר דערציילן אין
נאַענטן קאַפיטל.

קאפיטל דריי

פרימארגן אין סאָד. — די פאָנאָ סטאַשע זיצט אויפן
גאַניק און טראַכט וועגן די דרכים פון דער וועלט. —

אין פריצישן הויף האָבן נאָך אַלע געכראַפּעט נאָך דעם שווערן מעד,
וואָס מען האָט געטרונקען נעכטן אויף דער נאַכט. די פּאַנאָ סטאַשע, די
יינגסטע טאַכטער פון פּאַן וויטשעך, האָט נישט געקאָנט צוטון קיין אויג.
אַ גאַנצע נאַכט האָבן זיך איר געפּלאַנטערט אין קאַפּ די מעשיות פון
פּאַרצייטנס, וואָס די שליאַכטשיצעס האָבן דערציילט ביים פייער, ווי אויך
די מעשיות פון די ווונדעריידן. די פּאַנאָ סטאַשע האָט שוין אויסגעקוקט
דעם טאָג.

ווען די זון איז נאָר געהאַט אויפגעגאַנגען און אין סאָד האָט זיך
געהערט דער ערשטער פרימאָרגן-געטשוויטשער פון די פייגל, איז די פּאַנאָ
סטאַשע אויפגעשטאַנען פון איר געלעגער, געכאַפט אויף זיך אַ לייכטן
שלאַפּראַק און איז אַרויסגעגאַנגען אינדרויסן.

די פּאַנאָ סטאַשע האָט זיך אַוועקגעזעצט אויפן גאַניק. דער זומער-
דיקער טאָג איז געוואָרן וואָס אַמאָל לייכטיקער. עס האָבן נאָך געשמעקט
די ביינאַכטיקע טויען. די ביימער זענען געוואָרן וואַרעמער און באַלויב-
טענער. די רויטע עפּל האָבן אַראָפּגעקוקט פון צווישן די גרינע בלעמער
פון די עפּל-ביימער. די רויזן און די בלומען אויפן קלאַמב פּאַרן גאַניק
האָבן זיך שמעקנדיקע געפּנט אין וואַרעמקייט און אין זון-ליכט. דער
סאָד איז פול געווען מיטן געזאַנג פון פייגל. עס האָט זיך אויך געהערט
דאָס קוואַקען פון די הינער און דאָס געכאַלדער פון די אינדיקעס —
מחמת מען האָט שוין כאַור אַרויסגעלאָזט די עופות פון די הינער-שטאַלן.

סימכע פלאכטע

— דאָס איז פּוילן, האָט די פּאַננאַ סטאַשע געטראַכט און אין זיך אַרײַנגעאַטעמט די וואַרעמע דופּטן פּון אָנהויב טאָג. זי האָט זיך פּלוצעם דערמאָנט אין „מאָי“ גאַדלען, דער ייד, וואָס קומט אַהער, און ווי איר טאַטע, דער פּאַן ווויטשעך, שלעפט אים טײלמאַל פאַר דער באַרד. אונטער די דאָזיקע בײַמער וווּ עס רױטלען זיך טױאיק און מאַרגנדיק די עפל, מוז ר' גאַדל טאַנצן און זינגען זײנע ײִדישע זמירות. עס איז מערק-ווירדיק ווי דער פּאַן-בוג האָט באַשאַפּן די וועלט, די שײנקױטן, די עפל-בײַמער און די פּרימאַרגנס פּון דער וועלט, האָט געטראַכט די פּאַננאַ סטאַשע, — דער ליבער פּאַן-בוג, מן-הסתם איז ער אַ קלוגער און אַ גור-טער, — אָבער דער אופן ווי ער האָט אײַנגעטײלט פּוילן צווישן דער שליאַכטע און די יידן איז באַמת גאָר אַ ווונדערלעכער.

די פּאַננאַ סטאַשע האָט לאַנג וועגן דעם געטראַכט, און זי איז גע-קומען צום באַשלוס, אַז די וועלט איז זײער אַ שײן מעשהלע, נאָר פּול מיט רעטענישן.

די פּײַגל האָבן געזונגען אין סאָר און אויף די בײַמער אײבערן גאַניק.

קאפיטל פיר

מען שפאנט די קארעטעס. — דער פאן וויטשעך גייט זיך ווייזן פאר סימכע פלאכטען

לכבוד דער גרויסער מציאה מיט וועלכער דער פאן וויטשעך איז באגליקט געווארן און לכבוד דעם, וואס ער גייט מיט אלעמען פארן קיין נארקאווע און ווייזן דעם פריזישן צדיק — האָט מען אין הויף געגעסן דעם אָנבייסן פריער ווי תמיד. די לאַקאיעס האָבן זיך צוגעאיילט. די אָפֿ-געקומענע פריצים האָבן מיטגעגעסן דאָס אָנבייסן, מחמת זיי האָבן אויך באַדארפט מיטפאַרן אויף די הויפישע קארעטעס צו סימכע פלאכטען.

אין די הויפישע שטאלן האָט מען דערווייל אָנגעטון די פערד דאָס יום-טובדיקע געשפאַן. דער פאן וויטשעך האָט באפוילן אויסצופוצן די פערד און זיי אָנטון אין די שענסטע כאַמוטעס. די קארעטעס זאָל מען אָפּוואַשן פון זייערע שטויבן. די קוטשערס זאָלן זיך מלביש זיין אין זייערע ליזורען ווי מען וואָלט געפאַרן אויף גאָר אַ געהויבענע נסיעה. דער פאן וויטשעך האָט אלעמען געוואָלט ווייזן וואָס ער פאַרמאָגט און אויך זיך באַווייזן פאַרן צדיק אין זיין גאַנצער פריזישקייט. זאָל דער פאן צדיק וויסן אז מיט קליינע מופתימלעך פטרט מען נישט אָפּ דעם נארקאווער פריץ, און אז דער פאן וויטשעך האָפט פון אים ווונדער איבער ווונדער, טאָקע ווונדער אויפן גרויסן שטייגער.

די קארעטעס איינגעשפאַנט יעדע צו פיר סוסים האָבן אַ פאַרזאָן געגעבן פאַרן פאַלאַץ. אינעווייניק אין די סאַליעס האָט מען זיך אָנגעטון פון שענסטן און פון בעסטן. דער פאן וויטשעך האָט געזאָגט, אז ער האָט בקבלה פון זיין עלטער-זיידן: ווען מען קומט צום פאַרבוך בעטן ווי אַ בעמלער, גיט ער נישט מער ווי גראַשנס. ווייזט מען זיך אָבער פאַר אים

סימכע פלאַכטע

מיט שפע, גיט ער שפע. דער פאן-בוג גיט לויט דעם, ווי דער מענטש שטעלט זיך. דער ייד פון נארקאווע — אין דעם איז דער פאן ווויטשעך געווען זיכער ווי דער טאָג — האָט אַלע שליסלען צום פאן-בוגם רצון. מען מוז זיך פאַר אים שטעלן מיט דער גאַנצער פאָמפע פון פריצישער עשרות, און זאָל ער זען, דער צדיק, וואָס דער פאן ווויטשעך באַדאַרף כדי צו לעבן בכבוד.

דערווייל האָבן די לאַקאיעס אַרויסגעטראָגן פון דער הויפישער קיך אַלצדינג וואָס אַ ייד מעג נאָר עסן. גאַנצע פעסער מיט עפל, באַרנעס און פֿלוימען. זעק מיט גרינסן, אַרבעס און קאַרטאָפֿלעס. פֿולע שטייגן מיט גענו און מיט הינער. מען האָט דאָס אַלצדינג אַריינגעפאַקט אין די קאַ-רעטעס און צוגעבונדן פון הינטן ביי די רעדער. די אויסגעבערשטע און אויסגעפוצטע סוסים האָבן אומגעדולדיק געקלאַפט מיט זייערע קאָפיטעס. מן־הסתם זענען זיי אויך זשעדנע געווען אַ קוק צו טון אויף סימכע פֿלאַכטען. די עופות אין די שטייגן האָבן געפילדערט און געכאַלדערט ווי עס וואָלט זיי געווען געטראָפן דאָס גרעסטע גליק.

אין דער ערשטער קארעטע האָט זיך אַריינגעזעצט דער פאן ווויטשעך מיט דער פריצה און מיט די טעכטער. די פאני יאָרוויגע האָט זיך אָנגעטון — לויט דער דעמאָליקער מאָדע — אַ ברייט אויפגעבלאָזן קלייד מיט בענדער און מיט שפיצן און זי האָט אַליין פאַרנומען אַ האַלבע קאַ-רעטע. דאָס נעמלעכע די צוויי פריצישע טעכטער. זיי האָבן געטראָגן אויף די קעפּ ברייטע היטן מיט אַ סך בענדער. דער פאן ווויטשעך האָט זיך קוים געקאָנט אַריינשטופן צווישן זיינע אייגענע יפהפיות.

אין דער צווייטער קארעטע האָבן זיך אַריינגעזעצט די אָפּגעקומענע פריצים. אַרום זייערע פיס האָט מען אַוועקגעשטעלט די זעק מיט מתנות פאַר סימכע פֿלאַכטען. דאָס געפילדער פון די עופות האָט דערגרייכט ער־לכ־השמים. די הויפישע הינט, וואָס זענען געשטאַנען מיט אויפגעהויבענע ווידלען און זיך צוגעקוקט צו דער התונה, האָבן אַליין נישט געוואָסט פאַרוואָס, נאָר זיי האָבן אָנגעהויבן צו בילן. די קוטשערס אויף די באַקעס פון די קארעטעס האָבן געטון אַ קנאַל מיט זייערע לאַנגע בייטשן. די סוסים האָבן געטון אַ נעם, און דאָס גאַנצע פריצישע עשרות האָט זיך אַוועקגעלאָזט אויפן וועג קיין נארקאווע.

קאפיטל פינף

די רביצין זאגט, אַז עס זענען משיחס צייטן און מען
דאַרף פאַקן די פעקלעך און זיך גרייטן קיין
ארץ ישראל

פון קרמונים האָבן יידן אַ שאַרפן חוש השמועה. זיי מוזן האָבן אָפּע-
נע אויערן פאַר די געשעענישן וואָס קומען.
ווען די קוטשערס האָבן נאָך געקנאַלט מיט די בייטשן הינטער נאַר-
קאווע, האָבן שוין יידן געוווסט, אַז עס דערנענטערט זיך דער פּאַן וווי-
טשעך מיט זיינע חיילות.
תחילת האָט מען געמיינט, דער פּריץ האַלט טאַקע וואָרט און קומט
אָפּשמייסן נאַרקאָווער קהל. מען האָט אָבער געזען, אַז עס דערנענטערט
זיך נישט קיין גראַמאַדע פּויערים ווי דער פּאַן ווויטשעך האָט צוגעזאָגט
ביי זיין פּריצישן האַנער, רק די שענסטע הויפּישע קאַרעטעס קומען אָן אין
שטעטל אַרײַן.

איידער יידן האָבן נאָך געפרוּווט צו טרעפן וואָס עס איז די גדולה,
זענען שוין די קאַרעטעס בכבוד גדול אַרײַנגעפאַרן אין שטעטל אַרײַן.
דאָס געפילדער איז געווען אין לשער. נישט בלויז די רעדער האָבן זיך
געדרייט מיט גרויס רעש, און די געשפּאַנטע פּערר זענען געלאַפּן אונטער
די קנאַלן פון די בייטשן, ניערט די גאַנצע קאַרעטעס האָבן ווי צעהאַצקע-
טע געשרינגן, וואָרים די עופות אין די שטייגן האָבן נאָר געאַרבעט מעשים.
צי האָבן זיי געוואָלט ווייזן נאַרקאָווער יידן וואָס עס הייסט פּריצישע
עופות, צי האָבן זיי אויך געוואָלט זען סימכע פּלאַכטען? ווען עס רעגנט
מיט נסים שטעלן אַפּילו עופות אויס זייערע שנאָבלעך. יידן האָבן געקוקט

סימכע פלאכטע

ווי די קארעטעס זענען אָנגעפאַקט מיט קוישן, מיט פעסער, און מיט זעק. פון דעם פענצטער פון דער ערשטער קארעטע האָט די פּאַני יאָדוויגע אַרויסגעקוקט אויף נאַרקאָווער יידישער אָרעמקייט. די פּריצה האָט גע- שיינט ווי אַ בת־מלכה. אויך די פּנימער פון אירע טעכטער האָבן זיך אַרויסגעבויגן פון די קארעטע־פענצטער.

יידן האָבן געזען די מלכותדיקע שפע מיט וועלכער דער פּריץ איז אַריינגעקומען קיין נאַרקאָווע. ביי קיינעם איז נישט פאַרבליבן דער מינדסט; טער ספק, אַז דעם גוים האַרץ האָט זיך איבערגעקערט צום גוטן און ער וועט הלייך קיינעם נישט אָפּשמייסן. מן־הסתם מאַכט אין דער געגנט אַ פּריץ חתונה און די נאַרקאָווער פּריצים פּאַרן דאָ ווי מחותנים און פירן דרשה־געשאַנק. יידן זענען ביי זיך געוואָרן גאָר האָפּערדיק און געפרוּווט נאָכלויפן די פּריצישע קארעטעס און קוקן וווּ אַהין דער אָדון הגדול פּאַרט מיט אַזאַ פּאַמפע. ווייסע חברה האָבן פאַרקאָממעט די פּאַלעס און הענד־דום־פענדרום זיך געלָאָזט נאָך די קארעטעס. מען דאַרף יידן נישט אַרייני צושטעקן קיין פינגער אין מויל, באַלד האָט זיך צעטראַגן אַ שמועה, — קיינער ווייסט נישט ווער עס האָט געברענגט די ידיעה, — אַז סך־הכל נעמט דער פּריצישער עושר וכבוד זיין וועג צו סימכע פּלאַכטעס דירה.

מער האָט נישט געפּעלעט. צום רב זענען באַלד אַריינגעלָאָפּן די שמשים ר' יאַקל און ר' געצל. ביידע צוזאַמען אין איין קול האָבן דער־ ציילט דאָס ווילדע חידוש. דער רב האָט געהאַלטן אינמיטן סאַמע בעסטן לערנען. ער האָט אַרויפגעלייגט די גרויסע רויטע פּאַטשיילע אויף דער אָפּענער גמרא און געטון אַ שמעק טאַבאַק. די רביצין האָט געזאָגט: אָדער דער גוי איז משוגע געוואָרן, אָדער עס האָבן דערגרייכט משיחם צייטן, די וועלט שטעלט זיך אויפן קאָפּ און באַלד הינטערן פּאַן ווויטשעכס קאַר רעטעס רייט משיח אַריין קיין נאַרקאָווע אויף אַן אייזעלע. מען מעג שוין פּאַקן די פעקלעך, מחמת גאַנץ נאַרקאָווע וועט צוזאַמען מיט משיחן מוזן אוועק קיין ארץ־ישׂראל.

אין שטעטל אָבער זענען קינד און קייט אַרויסגעלָאָפּן קוקן, מען האָט זיך געלָאָזט צו סימכע פּלאַכטעס דירה. אלע האָבן געוואָלט זען כדת מה יעשה, סטייטש, אַקוראַט פונקט אין נאַרקאָווע האָט זיך גענומען דרייען דאָס רעדעלע פון דער וועלט ווי אין ערגעץ נישט.

קאפיטל זעקס

העיר נארקאווע צהלה ושמחה. — מען דארף נאָר צו
עסן המן־טאַשן און צו לייענען די מגילה.

ווען די קארעטעס זענען אָנגעפאָרן פאר סימכע פלאַכטעס טיר איז
שוין גאַנץ שמעטל געשטאַנען און געקוקט.
דער עולם האָט געטיילט מיט די פינגער.
דער קריעהרובליהדיקער ר' פיווקע דער ליטוואַק איז געשטאַנען
פאר סימכע פלאַכטעס טיר און געוואַרט.
ער איז געשטאַנען שטיל און געקוקט. אויפן קאַפּ האָט ער געטראָגן
זיין צעריסן שמויסן מיצל.

די קארעטעס זענען אָנגעפאָרן. די קוטשערס האָבן קוים איינגעצויגן
ביי די לייצעס די צעיאַכמערטע פּערד. אין די צוגעבונדענע שטייגן האָבן
געפילדערט די עופות.
דער ערשטער איז אַרויסגעגאַנגען פון דער קארעטע דער פּאָן וווי
טשעך. איידער ער האָט זיך נאָר אומגעקוקט האָט שוין ר' פיווקע דער
ליטוואַק געהאַט אַרונטערגענומען דאָס שמויסענע מיצל.

— דער פּאָן צדיק האָט געוואוסט, אַז מיר קומען און דער קלוגער
זשידעק שטייט ביי דער טיר און וואַרט אונדז אָפּ, האָט דער פּאָן וווי
טשעך אַריינגעשריגן אין דער קארעטע אַרײַן צו דער פּאַני יאָדוויגע.
די טירן פון די קארעטעס האָבן זיך געעפנט. די פּאַני יאָדוויגע האָט
אַרויסגעשטעלט אין דער נאַרקאווער בלאַטע אַרײַן אירע באַשפּיצנטע
פּיס מיט די שיינע גאַלדענע שיכעלעך. עס זענען אַרויסגעגאַנגען די פּרייִ
צישע טעכטער. די יידן פון דערווייטנס האָבן זיך נאָר נישט געקאָנט

סימכע פלאכטע

אויסוונדערן פון די אויפגעבלאָזענע זיידענע קליינער פון די פריצהם, פון די היטן מיט די בענדער און אנדערע בגדי-מלכות. פון דער צווייטער קארטע זענען אַרויסגעגאַנגען די אָפגעקומענע פריצים.

ר' פייווקע דער ליטוואַק מיטן שמויסענעם מיצל אין דער האַנט איז אַקעגנגעגאַנגען די גרויסע לייט אויף עטלעכע טריט. ער האַט זיך געבוקט און אויפגעמאַכט סימכע פלאַכטעס טיר.

אַלע זענען געבליבן שטיין אויף דער שוועל.

ביים טיש איז סימכע פלאַכטע געזעסן אין דער ווייסער זשיפיצע און אין ספּאַדיק, און זיך געשאַקלט איבער דער אָפּענער גמרא. ער האַט געברומט און געשריגן שוין גאָר אַ האַפּערדיקער. משמעות האַט ער זיך אינצווישן גוט אויסגעלערנט די מלאכה. מן-הסתם האַט עס אים ר' פייווקע געשמאַק אַריינגעשלאָגן אין קאַפּ. פּעשע איז געשטאַנען ביי דער קיך אין דעם קליידל וואָס ר' מעכטשע דער שניידער האַט איר געמאַכט צו דער התונה, און מיט דער רביצינס רויטער פאַטשיילע אויפן קאַפּ. די גויים זענען שטאַרק פאַרבליפט געוואָרן, האָבן זיי אַלע פאַמעלעך אַראָפּגענור-מען די היטלען, און מיט גרויס דרך-ארץ אַריינגעגאַנגען אין שטוב. די פּאַני יאָרוויגע מיט אירע טעכטער האָבן מיט די שלעפעס פון זייערע זיידענע קליידער געשאַרט איבער סימכע פלאַכטעס פּאַדלאָגע. סימכע האַט זיך כלומרשט נישט אומגעקוקט און זיך געשאַקלט מיט וואָס אַמאָל גרעסערע קולות.

— דאָס איז דער גרויסער פּאַן צדיק, האַט זיך דער פּאַן ווייטשעך אָנגערופן צו די פריצהם און צו די אָפּגעקומענע שליאַכטשיצעס. זיי האָבן ערפורכטיק געשאַקלט מיט די קעפּ, אָנגעקוקט און באַוונדערט סימכע פלאַכטען. ר' פייווקע דער ליטוואַק האַט זיך ווידער מיט גרויס עניוות געשטעלט אים צוקאַפּנס און געשאַקלט מיטן קאַפּ אַהין און אַהער.

דער פּאַן ווייטשעך האַט אַ געשריי געטון:

— זאָל ווערן אַריינגעטראַגן פאַרן פּאַן צדיק די מתנות וואָס כ'האָב אים געברענגט! זאָל מען שיקן נאָך די שניידערס פון נאַרקאווע! מיר זוּעלן אויסקליידן דעם צדיק מיט דער צדיקאווע ווי עס געהער זיך פאַרן גאַרקאווער פּריץ. גאַנץ פּוילן וועט קלינגען.

י. י. טרונק

פון אלע זייטן איז מען געלאָפן צו ברענגען ר' מעכטשען דעם שניי-
דער. דערווייל איז סימכע פלאַכטעם שטוב אָנגעפילט געוואָרן מיט כל-
טוב, ממש מיט פויגל-מילך. מען האָט געטראָגן און געטראָגן און מען
טראָגט נאָך. יידן זענען געשטאַנען פון דערווייטנס און געקוקט. והעיר
נאַרקאווע צהלה ושמחה.

דאָס מוזל דרייט זיך מיטן גרויסן קנאַק און שיט מיט געשעענישן
ווי אַ לעכערדיקער זאַק.
אין די שפעטערע קאפיטלען וועלן מיר עס בלי נדר דערציילן מיט
אַ טאָלק און מיט אַ סדר.

קאפיטל זיבן

ר' מעכטשע בייסט זיך די צונג. — עס מאַכט זיך ווי
ביי א שניידער. — פוילן וועט קלינגען.

ר' מעכטשע דער שניידער איז געקומען אָנצוגיין אַן אָגיל־וואַשמח־די־
קער. אַ ווערטעלע — דער פּרויץ פון נאַרקאָווע האָט נאָך אים געשיקט.
אַ שטאַט מיט יידן איז געלאָפן אים, ר' מעכטשען, צו ברענגען. פּריצים
און פּריצהס קוקן זיך אויס די אויגן.

מיט אַ שניידעריש פּריילעך זמרל אין מויל האָט ר' מעכטשע צו זיך
גענומען דעם גאַנצן קעפל מיט כלים, היינו: אַ נאָרל־פּאָדים און אַ גרויס
שטיק קרייד. אויפן האַלדז האָט ער זיך אָנגעטון די שניידערישע מאָס.

די צונג האָט זיך אים צעבונדן פון גרויס גדולה און אויפן וועג צו
סימכע פּלאַכטען האָט ער געשיט מיט שניידערישע גלייכווערטלעך.
ר' מעכטשע האָט אַפילו געזאָגט אַ הלצהלע מיט אַ נוטריקון אויפן בעל־
שמחה גופא ר' סימכע פּלאַכטע.

די יידן, וואָס זענען מיט אים מיטגעגאַנגען האָבן געזאָגט:

— אויב דאָס לעבן איז אייך ניחא, ר' מעכטשע, און איר ווילט
בלייבן מיט אַ געזונטן הינטן אויפן נאַרקאָווער שניידער־בענקל, טאָט
זיך בעסער אַ בים אין דער צונג און דערמאָנט נישט דעם אַלטן וואַסער־
טרעגער, — איר קאָנט זאָגן, ר' סימכעצקע, ווי דער ליטוואַק, — אָבער
אָן גראַמען און אָן גלייכווערטלעך; איר ווילט קריגן אָפּגעשמיסן לעיני כל
ישראל אינמיטן מאַרק? איז אדרבה. נאָר זייט וויסן, ר' מעכטשע, אַז
גרויסע לייט האָבן נישט גערן ווען מען לאָזט לויפן דאָס מויל און מען

מאכט זיך א פריילעך הארץ אויף זייער חשבון. ר' סימכע איז איצט אן אדם גדול.

ר' מעכטשע איז געוואָרן אַ קאָפּעטשקע טרויערעוודיק הלמאי מען וויל אים בינדן די הענט, — דאָס הייסט די צונג, — און ער איז אַנט־שוויגן געוואָרן.

כידוע איז נאַרקאָווע נישט קיין כרך און מען איז באַלד אָנגעקור־מען צו סימכע פּלאַכטעס טיר.

אַ קוק געטון אויף די פּריציזשע קארעטעס, אויף די קומשערס מיט די לאַנגע בייטשן, און ווי מען טראַגט און מען הערט נישט אויף צו טראַגן פון אַלעם גוטן — האָט זיך ר' מעכטשע אַ קראַץ געגעבן ביים קאַרק, כדי צו זען צי שלאַפּט ער נישט אַמאָל? צי זעט ער טאַקע מיט די אייגענע אויגן אזא ווונדערלעך שיינע מעשה? צי איז עס נישט אַמאָל נאָר אַ לוסטיקער שניידערישער הלום? ווי עס איז באַוווסט, האָבן די שניידע־רוקעס די שענסטע חלומות. שלאַפּעדריקערהייט זעען זיי דאָס, וואָס בהקיץ וואָלט זיי קיינמאָל נישט איינגעפאַלן. עמך, שער און אייזן — דער מלאַך פּימפּער האָט ליב מיט זיי צו טרייבן קאַטאָוועסלעך.

ר' מעכטשע האָט מיט אַ פינגער באַטאַפּט די שניידערישע מאַס וואָס ער האָט געטראַגן אונטערן קאַלנער און איז געקומען צו דער מסקנה, אז ניין. ער שלאַפּט נישט. ער געפינט זיך מיט אַלע זעקס חושים אַ וואַ־כעדיקער צווישן נאַרקאָווער יידן.

לאַנג באַלאַמוטשען איז נישט געווען קיין צייט. יידן האָבן אים אונ־טערגעטריבן און געשריגן, אז דער פּריץ וואַרט. מען טאָר דעם ארון נישט דערבייזען. אָקערשט נעכטן האָט ער געוואָלט אָפּשמייסן קהל. עס איז מן־השמים געשען אַ נס און דאָס לב האָט זיך דעם גוי איבערגעקערט. כמעט אויף די הענט האָבן יידן ר' מעכטשען אַריינגעטראַגן צו סימ־כע פּלאַכטען אין דירה און אים אַוועקגעשטעלט ווי אַן אבן־טוב פאַרן פּאַן ווויטשעך טשאַפּלאַקטשאַפּלינסקי.

ר' מעכטשע האָט זיך אַרומגעקוקט. געזען סימכע פּלאַכטען אין דער ווייסער זשיפּיצע און אין ספּאַדיק ווי ער שאַקלט זיך און שרייט איבער דער גמרא — האָט ר' מעכטשע פאַרגעסן אַלע היוםס און ס'איז אים איבערגעגאַנגען דער שניידערישער כּה־הרם. אויפן אָרט האָט ער געוואָלט

סימכע פלאכטע

זאָגן אַ גלייכווערטל און טאַקע אויף סימכע פלאכטען גופא. אַטראַט האָט ר' מעכטשע געוואָלט אויסשיסן. פאַרט האָט ער זיך נאָך באַצייטנס געטון אַ ביס אין דער צונג. ראשית, האָט ער זיך מיישב געווען, אַז שווייגן איז היינט אין נאַרקאָווע ווערט אַ רענדל. שנית, האָט ער אויף זיך געפילט די שאַרפע בליקן פון פאַן וויטשעך.

— וואָס מאַכסטו, מעכטשע? האָט דער פאַן וויטשעך צו אים גע-

זאָגט פון אויבן אַראָפּ.

— עס מאַכט זיך, יאַשניע פאַניע, ווי ביי אַ שניידער, האָט זיך

ר' מעכטשע געטון אַ קראַץ אין דער פאַטילניצע, אַמאָל מאַכט עס זיך אַרויף און אַמאָל מאַכט עס זיך אַראָפּ. דאָס גאַנצע מאַכן, יאַשניע פאַניע, איז געגליבן צו אַ נאָדל מיט פאַדים. מען נייט, מען נייט און מען נייט און מען נייט אויס וואָסער אויף קאַשע.

דער פאַן וויטשעך האָט אים איבערגעריסן:

— הער מיך צו מיט קאָפּ, מעכטשע. זאָלסט מיר מאַכן פאַרן פאַן

צדיק און פאַר די פאַני צדיקאָווע מלבושים פון גאַלע אַטלאַס און זיידנ-צייג. איך מאַך דיך פאַרן הויף־שניידער פונעם פאַן צדיק און דו באַלאַנגסט צו זיין סוויטע. אַט האָסטו אַ בייטל מיט רענדלעך. גיי אין די קרעמלעך און קויה פון אַלעם בעסטן. טאָמער וועסטו פאַרקירצן די מאָס — זאָג איך דיר צו ביי מיין פריצישן האָנער: מען וועט דיך אַוועקלייגן אינ-מיטן מאַרק. צוויי פויערים וועלן שמייסן און שמייסן און זיי שמייסן נאָך.

— קרוין־פּוילן אין די לענג און אין די ברייט וועט קלינגען מיט

גלאַקן. די ליכטיקע האַרן פריצים, ווי אויך די זשירקעס מיינע ברידער, וועלן זיך ווונדערן און ווונדערן בעת זיי וועלן זען וואָס שער און נאָדל קאָן באַווייזן ווען מען גיט מעכטשען אין די הענט אַריין אַ בייטל מיט רענדלעך.

אַזוי האָט ר' מעכטשע געזאָגט און ער האָט אַ כאַפּ געטון מיט ביידע הענט דעם בייטל געלט וואָס דער פריץ האָט אים צוגעוואָרפן. אַ פריילעך־כער האָט ער זיך געטון אַ שפיי אין ביידע הענט אַריין, גענומען פון האַלדז אַראָפּ די שניידערישע מאָס און אין די אויגן פון אַלע שליאַכטשר־צעם און פריצהם אויסגעמאַסטן סימכע פלאכטען און פעשען די יתומה פאַר די נייע בנדי־מלכות.

קאפיטל אַכט

ר' פייווקע זיצט אויף אַ שטיין און שמועסט
מיט זיך אליין.

אמר — האָט כדרכו מיט זיך אליין געשמועסט ר' פייווקע דער ליט-
וואַק:

— דאָס פּאָלק ישראל איז אַן אלט פּאָלק און עס האָט זיך, דאַנקען
גאָט, אָנגעפּאָקט און אָנגעמאַזלט מיט דער וועלט. פון אַ סך צרות נעבעך
האָבן זיך יידן דערוווסט אַ סך אמתן. טייל אמתן האָט מען זיי מגלה
געווען מן השמים, אָבער ס'רוב זענען זיי דערגאַנגען פון אייגענעם קאַפּ-
ווייטיק.

יידן האָבן געזען, אַז מיט דער וועלט שטייט עס נישט פּויגלדיק.
האָבן זיי זיך גאָר מיישב געווען און געטון אַ טרונק בראַנפן און גענומען
זאָגן, טאַקע וועגן דער וועלט, הייסט עס, משלים און גלייכווערטלעך.

האָבן זיי גענומען, פייווקע, די וועלט און זי פּאַרגליכן צו אַ לייטער.
די פּיס פון דער וועלט־לייטער שטייען גאָר־גאָר אונטן. אירע שפיצן
גרייכן אַרויף גאָר־גאָר אויבן. סיי יידן און סיי מענטשן פון אַנדערע זיבעד
ציק אומות לויפן דאָרט אַרויף און לויפן דאָרט אַראָפּ. די וואָס לויפן
אַראָפּ, טוען עס געווענלעך מיט אַראָפּגעלאָזענע קעפּ און מיט ביטערע
הערצער. קיינער האָט נישט קיין חשק צו גיין אַראָפּ. ווי טיף אין דער
ערד מען דאַרף גיין ווייסט נישט קיין בן־אדם. קלוגע יידן, וואָס
זענען שוין אַ סך מאָל געווען פון די עולם ויורדים האָבן עפעס דערפון

סימכע פלאַכטע

דערציילט, נאָר קיינער האָט זיי נישט געוואָלט גלייבן. ווי לחכימא ברמיזא.

די וואָס לויפן אַרויף טוען עס געווענלעך זייער האָפּערדיק. זיי לויפן מיט אויפגעהויבענע קעפּ. וואָס איז דאָס געאייילעניש? עס הייסט, זיי לויפן צום מזל. דאָס מזל זאָל מכלומרשט שטיין אויבן אויף דעם שפיץ פון דער לייטער און אַלעמען אַקעגנטאַנצן מיט אַ קוילעטש. קלוגע יידן זאָגן: גראָד אויף דער לייטער קען מען זיך דערוויסן ווער עס איז אַ חכם און ווער אַ נאַר.

דער נאַר לויפט הענדום־פענדום, מאַכט מיט די הענט און שרייט צו דעם מזל, אַז אָט קומט ער און ער נעמט דעם קוילעטש. דער נאַר איז זיכער ווי דער טאָג, אַז ער איז דאָס בן־יחידל פון דער וועלט, און אַז אַלע שטערן אין הימל האָבן פאַרגעסן ווער עס האָט זיי געשלייערט און האָבן נאָר אין זינען איינעם — אים, דעם נאַר.

דער חכם גייט פאַמעלעכל. ער איז נאָר נישט זיכער צי דאָס מזל רופט אים טאַקע צום קוילעטש.

ווען אַלע לויפן — איז זיך דאָס מזל אַ סך מאָל מיישב און זאָגט צו דעם, וואָס איז שוין אַט־אַט, אַז ער איז במחילה אין טעות. ער מיינט נאָר אַן אַנדערן. זאָל ער אַזוי גוט זיין און זיך מטריח זיין אויף צוריק. נאָר נאָר אונטן אַראָפּ. אומר ועושה, כאַפּט מען אים פאַרן קאָלנער און מען טוט אים אַ שלידער אַראָפּ. ער קאָלערט זיך און קאָלערט זיך — עס איז אַ ביטערער רחמנות צו קוקן.

אָמר — אַזוי האָט ר' פייווקע דער ליטוואַק צו זיך אַליין גערעדט און געטראַכט זיינע מחשבות. כּדרכו האָט ער עס געטון זיצנדיק אויף אַ שטיין ביים ראַנד פון נאַרקאווער וואַלד. ער האָט געזשמורעט מיט זיינע אויגן צום הימל און געהאַלטן זיין דאַרן פינגער אויפן שטערן. דער וואַלד הינטער אים האָט גערוישט אין זיינע טונקלענישן. און ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט ווייטער צו זיך גערעדט:

— אויף דער דאָזיקער לייטער לויפט איצט דער גרעסטער נאַר וואָס די וועלט האָט ווען עס איז געווען. אַן אמתער טיפּש און נאָר אַ גרויסער פּראָסטאַק. ער לויפט און זעט צומאָל נישט דאָס מזל וואָס שטייט אויבן אויפן שפיץ. ער קוקט בלויז אויפן קוילעטש און וויל נייערט פּרעסן, דער

י. י. טרונק

זולל-וסובא. דארף ער דאך צעברעכן דאָס געניק? אלא וואָס דען? — קריכט אונטער אים ר' פייווקע דער ליטוואַק. א ייד פון דער ליטע און אַ ממזר-קאָפּ. אַ ליטוואַק האָט אומעטום אויגן און קוקט זיך גוט אַרום: אויף אַלע זייטן. איי פייווקע, פייווקע, דו האָסט זיך אָפגעברייט אין אַלע חכמות און הייבסט אָן צו גלייבן אין דער נאַרישקייט. אַ געזונט דיר אין די ביינער, דו דאַרפסט דען מער ווי אַ ציבעלע? ווייס איך וואָס! אַ ליט-וואַק איז סתם טשיקאָווע צו זען ווי רב מוזל אויבן אויף דער לייטער וועט במחילה צעהושט ווערן ווען ער וועט זען ווי אַ חכם און אַ נאַר קריכן צוזאַמען צו אים אַרויף בקאַמפּאַניע.

ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט זיך אויפגעהויבן פון שטיין און גע-וואַלט גיין אין וואַלד אַריין דאווענען מנחה. די זון האָט זיך שוין טיף געהאַט פאַרקירעוועט צו מערב צו און די הימלען האָבן אָנגעהויבן צו ווערן רויט. ער האָט נאָך אַ מאָל צו זיך אַ זאָג געטון.

— די חו"ל האָבן געזאָגט: אומעטום ווו עס שטייט „ויהי“, שטייט הינטער דער פּאָלע פונעם „ויהי“ אַ צרה. אין נאַרקאָווע האַלט עס ביים „ויהי“. אַ ליטוואַק טאָר נישט זיין קיין חזיר און אַרונטערקוקן דעם „ויהי“ אונטער דער פּאָלע. ווער שטייט דאָרט? פאַרליר נישט דעם קאָפּ. פייווקע ליטוואַק, ווען דו קריכסט אויף דער לייטער צום רב מוזל! קוק זיך גוט צו ווי דער חברה-מאַן האַלט דעם קוילעמטש. קליג זיך און כאַפּ! ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט זיך אויפגעהויבן פון שטיין. ער איז אַוועק אין צערוישטן וואַלד וועמעס ביימער-שפיצן האָבן זיך אָנגעהויבן אָנצוצינדן מיט דער רויטקייט פון דער שקיעה.

ר' פייווקע האָט זיך דאָרט אַוועקגעשטעלט אונטער אַ בוים און געדאוונט מנחה.

קאפיטל ניין

ר' מעכטשע האַלט וואַרט. — פעשע און סימכע פּלאַכ־
טע אין ר' מעכטשעס בגדי־מלכות. — ווי אַזוי איז
זיך ווייטער נוהג ר' פייווקע דער ליטוואק. — עס
קלאַפט אין פענצטער.

ר' מעכטשע דער שניידער האָט געהאַלטן וואָרט און געוויזן דער
וועלט וואָס ער קאָן. ער האָט אַרויסגעלאָזט פון זיינע הענט סימכע פּלאַכ־
טען אין אַ לאַנגע ווייסע זשיפּיצע פון עכטן שאַרכנדיקן אַטלעס. אַ בייטל
מיט רענדלעך האָט ער, ר' מעכטשע, געהאַט, — האָט ער גענומען דעם
אַלטן אויסגעקראַכענעם ספּאַדיק, וואָס פעשע האָט געהאַט געברענגט פון
דער רביצינס בוידעם, און אים בכבוד גדול צוריקגעשיקט אויפן בוידעם.
ער האָט געקויפט אַ שפּאַגל־נייעם ספּאַדיק די גרייס פון אַ קוימען.
סימכע פּלאַכטע האָט אין דעם נייעם ספּאַדיק געהאַט טוויזנט חז. שפּע־
טער האָט ער פאַר סימכע פּלאַכטען באַזאָרגט אַן אמתן יאַמשענעם שטעקן
מיט אַ קאַפּ פון זיבן פונט די וואָג.

פעשען האָט ער אָנגעטון אויף אינדערוואַכנס ווי אַ נגידותטע און
אויף שבת ווי אַ רביצין. ער האָט איר געמאַכט אמתע בגדי־מלכות, היינו:
יופקעס און מאַנטילקעס. נאַרקאווע האָט זיך געהיירשט פון וואַנען קומט
צו ר' מעכטשען אַזאַ באַהאַוונטקייט אין ווייבערישע מאַדעס. מן־הסתם
האָט עס אים דער מלאַך פּימפּער געוויזן אין חלום. דעם ערשטן שבת האָט
פעשע זיך אָנגעטון אַ שוואַרצע זיידענע יופּע, אויף די פּלייצעס האָט זי
זיך פאַרוואַרפן אַ רויט טערקיש טוך און אויפן קאַפּ אָנגעטון אַ טיפע
קופּקע מיט שפיצן און ציטער־נאָדלען. זי האָט גענומען אַ קרבן־מנחה־

י. י. טרונק

סידור און אים איינגעוויקלט אין א פאטשיילע, געטון א קוש די מזוזה און געקומען אין דער ווייבער־שול אריין. אלע ווייבער האבן ארויסגעקוקט פון די סידורים, געשאקלט מיט די קעפ ווי עס וואלט געווען אריינגעקוקט מען די גרעסטע פריצה און מורא געהאט צו רעדן א הויך ווארט. יעכטשע די זאגערין האט פעשען אָנגענומען פאר דער האנט און אוועקגעשטעלט אויבנאָן ביי דער רביצין.

דאָס נעמלעכע האָט מען דעם ערשטן שבת געטון מיט סימכע פלאַכ־טען. יידן האָבן אים אָנגענומען אונטערן אָרעם, אוועקגעפירט צו דער מזרח־וואַנט און אנדערגעשטעלט ביים רב. מען האָט פאַר אים אויפגע־מישט אַ סידור, נאָר ער האָט דאָרט אַריינגעקוקט ווי אַ האָן אין בני־אדם. ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט ווייטער געדאוונט הינטערן אויוון און געזאָגען קריעה־ובליה סיי אינדערוואָכן און סיי אין שבת.

ר' פייווקע האָט געקויפט אַן אַלמער מיט ספרים און אים אוועקגע־שטעלט ביי סימכע פלאַכטען אין שטוב. ביי דער טיר האָט ר' פייווקע אָנגעקלאַפט אַ מזוזה פון עצי־זית. ער האָט זי דערטאַפט ביי אַ דורכ־פאַרנדיקן ארץ־יש־ראַלייד. ביי דער וואַנט האָט ער אוועקגעשטעלט אַ קופערנעם כוור, כדי עס זאָל אויסקוקן ווי ביי אַ רב.

נישט געקוקט אויף דער גדולה איז ר' פייווקע אַרומגעזאָגען, ווי מיר האָבן שוין געזאָגט, אָפגעריסן און אָפגעשליסן. ער איז געזאָגען אין די אייגענע שמאַטעוואַטע בגדים אין וועלכע ער איז אָנגעקומען קיין נאָר־קאָוע. נייערט ער האָט זיך איינציקווייז אַרויסגעקליבן פון הינטערן בית־המדרש־אויוון און אָנגעהויבן צו לערנען ביי סימכע פלאַכטען אין שטוב. דער פריץ האָט טאָג ביי טאָג געשיקט פון כל־טוב. דאָס פייער האָט זיך אין סימכע פלאַכטעם קיך קיינמאָל נישט אויסגעלאָשן. די גאָרנדיקע טעפ האָבן געקאָכט און דאָס פאַר־פאַלק האָט טאָג און נאַכט געפרעסן, ווי די קישקעס ביי זיי וואָלטן געווען אָן אַ דנאָ.

פון צייט צו צייט האָט פעשע צוגעטראָגן פאַר ר' פייווקען אַ שיסל מיט געקעכץ. ער האָט עס נישט געוואָלט טועם זיין. ער האָט זיך ווייטער מפרנס געווען פון דער ציבעלע, וואָס ער האָט געהאַט ליגן אין זעקל. דאָס אַרעמאַנסקע זעקל זיינס איז תמיד געלעגן לעבן דער גמרא, וואָס ד' פייווקע האָט געלערנט.

סימכע פלאכטע

אזוי זענען פארגאנגען וואָכן און וואָכן. דאָס מול האָט אַרײַנגעשײַנט צו סימכע פלאַכטען ווי אַ ליכטיקע זון.

ווי מיר האָבן שוין געזאָגט שטייט אומעטום הינטערן „ויהי“ אַ פינצ-טערער לץ. האָט זיך דער לץ מײַשב געווען און פלוצעם אַ קלאַפּ אָנגעטון בײַ סימכע פלאַכטעם פענצטער. מען האָט געמײנט, אז ס'איז כלל כל הקצים און סימכע פלאַכטע מעג צוריק אָנטון די שאַנדעס. נאָר דער קליגסטער לץ קאָן זיך אַמאָל באַנאָרײַשן ווען ער ווײַסט נישט, אז הינטער סימכע פלאַכטען שטייט אַ ייד פון דער ליטע, אַ ייד אַ ממזר-קאַפּ, דאָס מײַנט מען אונדזער ר' פּיווקען.

דאָס גאַנצע שפּיל פון ר' פּיווקען מיטן לץ וועלן מיר מיט גרויס נחת און פּרײַד ברענגען צו אַ באַשײַד. מיר וועלן עס טון דערצײלן אײַן די ווײַטערדיקע קאַפּיטלען לױט אונדזערע באַשײַדענע מיטלען.

זיבעטער מייל

קאפיטל איינס

יחוס ביי יידן און להבדיל ביי גויים. — אַ פּריץ מוז
וויסן ווער עס איז געווען זיין זיידע. — אַזיסט מעג ער
ווערן אַ קוימענקערער.

ווי מיר ווייסן פון חומש, האָט יצחק צעטיילט די וועלט צווישן זיינע
זין יעקב און עשו. יעקבן האָט ער אוועקגעגעבן דאָס בית-המדרש און די
גמרא, און עשו — דאָס פעלד און די שווערד. פון דעמאָלט אָן איז
שווער צו דערקענען, אז יידן און גויים זענען אַמאָל געווען לייבלעכע
ברידער און זענען געזעסן צוזאַמען אין איין בויד פון אַ מאמע. אַמאָל,
אַמאָל, איידער עשו האָט נאָך געקריגן פון יצחקן די שווערד איז ער אויך
מז-חסתם צוזאַמען מיט יעקבן געגאַנגען אין חדר אַריין צו שם ועבר.
אַלץ וואָס דען? נאָך יצחקס ברכות איז יעקב ווייטער פאַרבליבן אַ ייד
אַ יושב-אווהל. עשו איז געוואָרן אַ פּריץ און געגאַנגען אויף זיינע פעלדער
אויף געיעג.

פאַרט זענען זיי דאָך אַמאָל געווען לייבלעכע ברידער — איז ביי
ביידע פאַרבליבן איין גלייכער חשק. דער חשק צו יחוס. סיי יידן און סיי
להבדיל גויים ווילן וויסן מאין באת, ווער איז געווען דיין זיידע? כדי
צו וויסן לאַן אתה הולך — ווער וועלן זיין דייןע אייניקלעך?

יידן יחסענען זיך מיט רבנים און גדולי-התורה, מיט גוטע-יידן און
מחברים פון ספרים. גאָר שיינע יידן יחסענען זיך מיט דור המלך.
אַזוי ווי קיינער גלויבט נישט דעם זכרון, און צו וואָס טאַקע פרעגן
ביי די נעכטיקע טעג? האָבן גאָר יחוסדיקע יידן ביי זיך ליגן יחוס-
בריוו. די בריוו זענען געשריבן אויף פאַרמעט און מיט געכתיבטן כתב-

אשורי, צי נאָר רש"י-כתב. עם שטייט דאָרט יאוונע ויאָסנע די גאַנצע קייט פֿון יחוס. בן אחר בן. די שלשלת הרבנים והצדיקים פון וועלכע אַ ייד קומט אַרויס. די יידן, וואָס יחסענען זיך פון דוד המלך האָבן אויך אַ כתב, באַשריבן — פארשטייט זיך, בן אחר בן — אָנגעהויבן פון דוד המלך און ווייטער, אַלע מלכים וואָס האָבן נאָך אים געקיינט אין ירד-שלים און דאָרט יומם ולילה געזעסן און געלערנט און געזאָגט תהילים. דאָס בית-המקדש איז בעונותינו הרבים חרוב געוואָרן און יידן זענען אַוועק אין גלות. דוד המלכס אייניקלעך האָבן זיך מיישב געווען און גע-וואָרן גאונים און גדולי-התורה. דעם כתר-מלכות האָבן זיי אַ קאַפּעטשקע אַוועקגעלייגט ביז משיח וועט קומען און דערווייל געוויזן וואָס זיי קענען אין ים-התלמוד — עד היום הזה.

אַזעלכע יחוס-בריוו זענען געווען נוי אַ ליכט אין יידישע הערצער. מען האָט זיי אַרויסגענומען און געוויזן מהותנים ווען עס האָט געהאַלטן ביי אַ שידוך.

גויים להבדיל — נישט סתם גויים, נאָר פריצים — האַלטן אויך זייער שטאַרק פון יחוס. אויך זיי האָבן אַלטע פארמעטן. דאָרט שטייט נישט באַשריבן מיט גאָליש-טינט און מיט יידישע אותיות, נייערט מיט גאַלדענע גרויסע גויאישע אותיות. די יידישע אותיות אין די יידישע פאַר-מעטן שטייען הריפיש און לומדיש און ווי יידן מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ. די גויאישע אותיות, להבדיל, אין די פריצישע פארמעטן, שטייען מיט גדלות און מיט הוצפה און קוקן אויס נייערט ווי ביקסן און ווי שווערדן און אַנדערע כלי-זין — אָדער ווי שווערע פינצטערע פאַלאַצן, צי סתם תיפּלחם און עבודה-זרהם.

געווענלעך יחסענען זיך נישט די גויאישע אייניקלעך מיט תורה און מיט צדקות ווי עס טוען יידן. עשון האָט מען געבענטשט מיטן ועל חרבך תחיה — האַלט ער זיך דערביי. אין די גויאישע יחוס-בריוו ווערט דער זיידע הגדול געמאַסטן לויט די צאָל מענטשן, וואָס ער, דער זיידע, האָט אויסגעהרגעט מיט דער שווערד, לויט דער צאָל פעלקער, וואָס ער האָט מכניע געווען אונטער די קאָפיטעס פון זיין פּערד, לויט דער צאָל שטעט, וואָס ער האָט פאַרברענט און לויט דער צאָל לענדער, וואָס ער האָט איינגענומען און חרוב געמאַכט. אָט די אַלע מעשים פון די גויאישע

סימכע פלאַכטע

זיידעס — נאָך וועלכע די פריצים יחסענען זיך בן אחר בן — שטייען פאַרשריבן, ווי מיר האָבן שוין דערציילט, אין אַלטע פאַרמעטן. די שליאַכעצקע אייניקלעך האַלטן די פאַרמעטן ווי אַן אויג אין קאַפּ. טאָמער ווערט חס ושלום אַזאָ פאַרמעט פאַרלוירן און מען קען נישט גוט אויס־רעכענען די צאָל הרוגים וואָס דעם זיידנס שווערר האָט אַוועקגעלייגט, נו, — דעמאָלט בלייבט דאָס אייניקל שטיין אדם־נאָקעט ווי אַ לעקיש. מען נעמט זיך נישט מער אַראָפּ פאַר אים דאָס היטל. דער מלך לאָזט אים שטיין הינטער דער טיר ווי אַ מדינה־נייער.

אַזוי היטן זיך די זיידעס, סי יידן און סי, להכבדיל, גויים. נישט מער, וואָס אַ ייד, אפילו נישט קיין יחסן, האָט סייווי זכות־אבות. די דריי אבות און די פיר אמהות קען ביי אים קיינער נישט צונעמען. ביי אַ פריץ אָבער, טאָמער ווייסט ער נישט ווער דער זיידע איז, איז אָך און וויי. ער מעג שוין נעמען דעם בעזים און ווערן אַ פראַסטער קווי־מענקערער.

קאפיטל צוויי

דאס חדר־מיוחד פון פאן וויטשעך. — דאס גאלדענע
קעסטעלע מיטן כתב־יחוס. — אַרויסגעפלוין דאס גאל־
דענע קעסטעלע. — חושך אין נאַרקאָווער הויף.

צווישן אלע חדרים און סאַליעס פון נאַרקאָווער פריץ פאן וויטשעך
טשאַפלאַק־טשאַפלינסקי האָט זיך געפונען אַ חדר־מיוחד. קיינער, אפילו
די פּאַני יאַרוויגע, האָט נישט געטאַרט אַהין אַרײַנשמעקן. עס איז געווען
סגור ומסוגר אויף זיבן קונציקע שלעסער. דאָס שליסעלע צו די שלעסער
האָט דער פּאַן וויטשעך אַרומגעטראָגן ביי זיך אויפן האַרץ, הינטער אַלע
העמדער און זשופאַנעס. ס'איז נישט קיין שפּילעכל! אין אָט דעם של־
סעלע האָט געהאַנגען דאָס גאַנצע פּריצישע דאָברע מזל פון פּאַן ווײַ־
טשעך און זײַן משפּחה.

אין דעם חדר מיוחד אונטער זיבן שלעסער איז געשטאַנען אַ גרוי־
סער אייזערנער קאַסטן. אין יענעם קאַסטן איז געלעגן די שווערד, וואָס
מיט איר האָט דער ערשטער זיידע פון פּאַן וויטשעך דערהרגעט אַן
אַנדערן גרויסן פּריץ און ביי אים צוגענומען ווי זאַקרויב די שפּיז מיטן
פאַנצער ווי אויך דאָס ווילדע פּערד אויף וועלכן יענער פּריץ איז געריטן!
אין דער מלחמה אַרײַן. לעבן דער שווערד איז געלעגן אַ גאָלדן קעסטעלע.
אויך, פאַרשטייט זיך, פאַרשלאָסן אויף זיבן שלעסער. אין אָט דעם קעס־
טעלע איז ערשט געלעגן דאָס רעכטע און געדיכטע.

עס איז דאָרטן געלעגן דער פאַרמעט מיטן יחוס פון פּאַן וויטשעך.
איז דעם פּאַן וויטשעך געווען גאָר גוט אויפן האַרצן, ער האָט זיך
געהאַט אָנגעטרונקען מיט אַ סך ווײַן, זיך אויסגעטאַנצט אויף אַ סך בע־

סימכע פלאכטע

לער און גוט געהאט אַרומגעשלעפט ר' גאָדלען פאַר דער באַרד. דער פּאָן ווויטשעך האָט זיך אַרומגעקוקט איבער זיינע גיטער און געזען דאָס רוב עושרו — האָט ער געוואַרט, אז קיין ביזו אויג זאָל נישט זען — וואַרים גויים גלייבן אויך אין אַן עין־הרע — און זיך גאָר פאַמעלעכל, אויף די שפּינדלעך, צוגעגנבעט צו דער פאַרשלאָסענער טיר, אויפגעפנט די זיבן שלעסער, אריינגעגאנגען אין חדר־מיוחד און פאַרהאַקט הינטער זיך די טיר. שפעטער האָט ער אויפגעשלאָסן די זיבן שלעסער פון אייזערנעם קאַסטן. ער האָט אָנגעקוקט די שווערד פון דעם ערשטן זיידן. מיט גרויס השק האָט ער ווייטער אויפגעשלאָסן די זיבן שלעסער פון דעם גאָלדענעם קעסטלע. דער פּאָן ווויטשעך האָט זיך אומישנע אָנגעטון אַ פאַר שפּאַקולן און נאָכאמאָל און נאָכאמאָל איבערגעלייענט די גאָלדענע אותיות פון כתב־יחוס. דאָס הייסט דעם פּריצישן הערב.

ויהי היום — דער פּאָן ווויטשעך גייט זיך אזוי אַריין פאַמעלעכל און האַפּערדיק אין חדר־מיוחד. ער טוט זיך נאָר אַ ריר צו צום אייזערנעם קאַסטן — ווערט אים פינצטער פאַר די אויגן. די זיבן שלעסער זענען אויפגעבראַכן. ער טוט אַ רים אויף דעם קאַסטן. אים ווערט נאָך פינצטער־דער פאַר די אויגן, — דאָס גאָלדענע קעסטלע איז אַרויסגעפלוגן. דעם זיידנס שווערד ליגט אין דעם קאַסטן און קוקט פון דאָרט אַרויס צום פּאָן ווויטשעך ווי אַ פאַרשעמטע אלמנה. מישטיינס געזאַגט, וואָסער ווירדע האָט די גאַנצע שווערד, ווען מען ווייסט נישט צו דערציילן די גבורות פון זיידן און מען קאָן נישט — בכתב — איבערציילן די הונדערטער הרוגים, וואָס די דאָזיקע שווערד האָט אַוועקגעקוילעט אין מלחמות?

תחילת האָט דער פּאָן ווויטשעך געוואָלט פאַלן אין חלשות. נאָר אַ פּריץ פאַלט נישט אין חלשות. האָט ער געוואָלט אויפהייבן דאָס גרויסע נעוויין. מחמת, אָן אָט דעם כתב ווער וועט וועלן אויף אים קוקן? ער מעג — אזוי איז געווען דעם פּאָן ווויטשעכס ערשטע מחשבה, — זיך אָנטון אין שמאַטעס און זיך אַוועקזעצן צוזאמען מיט די בעטלערס אויף די טרעפן פון אַ תּיפּלע און בלעקערצן.

דער פּאָן ווויטשעך איז געשטאַנען עטלעכע כּהרפּ־עינים און געקוקט אויפן ביטערן חורבן. ער האָט נאָכאמאָל גענישטערט. נישטער אַהער און נישטער אַהין. דאָס גאָלדענע קעסטלע איז נישטאָ.

י. י. טרונק

הָאָט ער געכאפט אַ ביקס און מיט אַ יאָמערלעך געוואלד אריינגע-
לאָפן אין די סאַלעס.

די פּאַני יאָדוויגע, די טעכטער, אַלע לאַקאַיעס און משרתים זענען
זיך צוזאמענגעלאָפן אויפן גרויסן געוואלד פון פּאַן וויטשעך. קיינער
הָאָט אים כמעט נישט דערקענט. עס הָאָט זיך אויסגעדוכט, אז דער פּאַן
וויטשעך איז פּלוצעם עלטער געוואָרן מיט דרייסיק יאָר. די הָאָר אויפן
קאָפּ זענען אים געווען צעפּלאַשעט ווי ביי אַ משוגענעם, די אויגן אַרויס-
געזעצט און פּאַרלאָפן מיט בלוט, די שיינע שלאַכעצקע וואַנצעס זענען
אים געהאנגען איבערן מויל ווי צוויי צעשויבערטע רוחות. דער פּאַן וויר-
טשעך הָאָט געצילעוועט מיט דער ביקס, געטופעט מיט די פיס, געשריגן
מיט ביטערע קללות און געשאַלטן זיך און אַלעמען און געסטראַשעט, אַז
אָט נעמט ער און מאַכט פון אַלצדינג אַ תּל־עוּלם.

מען איז זיכער געווען, אז דער פּאַן וויטשעך איז משוגע געוואָרן.
שפּעטער, ווען מען איז ענדלעך געוויר געוואָרן די בראַך, הָאָבן אויך
די פּריצהס אויפגעהויבן אַ ביטער געוויין. די פּאַני יאָדוויגע הָאָט זיך גע-
ריסן פּאַר די הָאָר. די בידע טעכטער הָאָבן געשריגן און געכליפעט. מען
הָאָט געווסט: אָן דעם כתב־יחוס איז מען אַראָפּ אין שאול־תּחתייה. מען
מעג גיין באַגלייך מיט אַלע פּויערטעס גראַבן קאַרטאָפּלעס און וואַשן גרעט.
ווער וועט גלויבן, אַז דער פּאַן וויטשעך איז אַ פּוילישער שלאַכטשיץ און
הָאָט געהאט אַזעלכע גבירישע זיידעס? היינט גלויבט מען נישט אויפן
וואָרט. מען מוז אַלצדינג הָאָבן שוואַרץ אויף ווייס. און דאָס כתב איז גאָר
ווי אַ פּייגעלע אַרויסגעפּלויגן צוזאמען מיטן גאָרדענעם קעכטלעלע.

קאפיטל דריי

מען זוכט און מען נישטערט. — דער פאָן ווויטשעך איז
מנדב ליכט און בוקט זיך צו עבודה־זרהס. — די אסיפה
פון די אָפּגעקומענע פּריצים באַשליסט צו בעטן טימכע
פּלאַכטען, אַז ער זאָל ראַטעווען.

אין נארקאָווער הויף איז געווען תּשעה־באב. מען האָט זיך קודם־כל
שטארק גענומען חושד צו זיין און צו פּאַרשן. חושד האָט מען געווען אלע,
פון קלענסטן ביוזן גרעסטן. אויף וועמען מען האָט נאָר געוואָרפן דאָס
מינדסטע אויג, האָט מען אים געהייסן זיך אויסטאָן אָדם־נאקעט און
געשניטן פון אים פּאסן. דאָס פּאַכען פון די בייטשן און די יללות פון
די געשמיסענע האָט מען געהערט אויף מיילן ווייט. אין בית — נישט
געווען אַ הויז פון אַ לאַקיי פון פּאָן ווויטשעך, וווּ מען זאָל נישט האָבן
געזוכט און גענישטערט און געשמיסן און געריסן. שמיים היינט, שמיים
מאָרגן — דאָס גאָלדענע קעסטעלע מיטן שליאכעצקן יחוס איז נישטאָ.
דער פּאָן ווויטשעך האָט זיך מיישב געווען מיט זיינע סוויטע־לייט,
די אָפּגעקומענע פּריצים און ביי זיי געפרעגט צי האָבן זיי שוין ווען עס
איז געהערט פון אַזאַ שוידערלעכער גניבה? די אָפּגעקומענע שליאכטשי-
צעס פון פּאָן ווויטשעכס סוויטע האָבן געשאַקלט מיט די גרויע קעפּ און
געזאָגט, אז ניין. עס גייט אים שוין נישט אין גאָלדענעם קעסטעלע, ניין-
ערט אין כתב, — האָט געשריגן דער פּאָן ווויטשעך און ווידער געכאפט
די ביקס און אַלעמען געוואַלט אויסשיסן.
מען האָט געלאָזט אויסרופן אין אַלע תּיפּלהס און אויסטרומייטערן
אויף אַלע יאָרדן, אַז ווער עס וועט ברענגען די גניבה, באקומט פון פּאָן

י. י. טרונק

וויטשעך א גוט און א טאכטער פאר א ווייב. עם האָבן נישט געפועלט קיין צוזאָגן מיט גוטן און מיט בייזן. ווי אין וואַסער אַריין.

האָט זיך דער פאן וויטשעך מיישב געווען און אליין געגאנגען אין די תּיפּלהס און אין די קלויסטערס. דאָרט האָט ער מנדר געווען ליכט און זיך געבוקט פאר אלע עבודה־זרהס — ווי געווענלעך א גוי — נאָר וואָס קאָן העלפן אַ הילצערנער יויזל? דער גנב, זעט אויס, האָט נישט געגלויבט דעם פאן וויטשעכס צוזאָגן. אפשר האָט ער, דער גנב, מורא געהאט פארן וואַרשעווער מלכות? וואָרים די ידיעה, אַז דער גאַנצער יחוס פון נאַרקאָ־ווער פּריץ הענגט אויף אַ האָר האָט דערגרייכט אַהין צו דער כּסא־מלכה. דעם גנב, אַפילו ווען ער זאָל האָבן געוואָרן דעם פאן וויטשעכס איידעם און באקומען נדן אַ גוט — וואָלט מען בלי ספק דאָרט אין וואַרשע גע־פערטלט אינמיטן מאַרק.

בקיצור, עם איז אין קול וקשב פונעם קעסטלעך מיטן יחוס־כתב.

דער פאן וויטשעך האָט אויפגעהערט צו עסן און געוואָרן בלאַס און איינגעדארט. ער האָט זיך מיישב געווען און זיך געלייגט אין בעט אריין, זיך אויסגעדרייט מיטן פנים צו דער וואנט און מיט קיינעם נישט געוואָלט רעדן קיין וואָרט.

מען האָט געמיינט, אַז עם עקט זיך מיט אים. דער פאן וויטשעך גייט אינמיטן פון זיינע בעסטע יאָרן זיך אָפּגעזעגענען מיט דער שיינער וועלט. עם האָט געהאלטן דערביי, מען זאָל שיקן נאָכן גלח, אז ער זאָל קומען מיטן ווייסן העמדל און שווענצלען דעם פאן וויטשעך טשאַפּלאַק־טשאַפּ־לינסקי קודם המיתה.

די פּאַני יאָדוויגע האָט נאָכאַמאָל גערופן אַן אסיפה פון די אָפּגעקור־מענע פּריצים, און מען האָט זיך געבראַכן די קעפּ און געזוכט עצות. האָט זיך אָנגערופן דער עלטסטער פון די אָפּגעקומענע פּריצים:

— ווי מיר ווייסן, האָט דער פאן וויטשעך געפונען אין וואָרד אַ וונדער־ייד. ער זיצט אין שטעטל נאַרקאָווע און דער פאן וויטשעך קאָר־מעט אים דאָרט מיט כּל־טוב. פארוואָס זאָל מען טאקע נישט הייסן דעם וונדער־ייד צו ווייזן וואָס ער קאָן און אויסגעפינען דאָס גאָלדענע קעס־טעלע מיטן כתב־יחוס?

סימכע פלאכטע

עס איז טאקע געבליבן ביי דער שליאכעצקער אסיפה, אז מען זאל שיקן א קארעטע נאך סימכע פלאכטען, דעם גרויסן ווונדער-טוער, און אים בעטן קומען אין פריצישן הויף אריין און ראטעווען דעם פאן וויי-טשעך מיט זיין גאנצער משפחה.

דאָ הויבט זיך אָן די מעשה מיטן „ויהי“. איז געקומען דער „ויהי“ און געהאלטן צוויי וואַג-שאַלן. אויף איין וואַג-שאַל האָט זיך אוועקגעזעצט דאָס רב מול צי דער לץ. מיר ווייסן עס נישט אויף קלאָר. און אויף דער אַנדערער — ר' פייזקע דער ליטוואק.

דאָס דאָזיקע גרויסע חידוש וועלן מיר אויף אונדזער שיינעם לשון יידיש דערציילן אין די ווייטערדיקע קאפיטלען מיט אלע פרטים. דערווייל וועלן מיר אַ ביסל אָפּכאַפּן דעם אָטעם.

קאפיטל פיר

שבחים וועגן יאנקל לערער. — דעם פאן וויטשעכס
בן־יחיד קומט צופארן נאך סימכע פלאַכטען. — מען
זוכט ר' פייִווקען דעם ליטוואַק. — סימכע פלאַכטע וויל
אויסזאָגן דעם סוד. — מיר פאַרן צום פריץ.

דער מייסטער יאנקל לערער (המכונה מאָרגנשטערן) פון לאָדזש האָט
געשריבן דאָס ערשטע מעשה־ביכל פון סימכע פלאַכטע. מיר, וואָס באלאָנ־
גען צו די שפעטערע און שוואַכערע דורות פון ייִדישע שרייבער, גייען
בלויז מיט גרויס עניוּות נאָך די פּיסטריט פון לאָדזשער מייסטער, און
האלטן זיך ביי זיינע פּאַלעס. אין זכות פון יענעם גדול, אונדזער פּאַר־
גייער, גלויבן מיר בכי־טוב אַדורכצוקומען דעם פּלאַנטער פון די מערק־
ווירדיקע און באמת ווונדערלעכע געשעענישן.

יאנקל לערער איז געשטאנען מיט ניינציק צי גאַר מיט קיילעכדיקע
הונדערט יאָר נענטער צו די געשעענישן ווי מיר, דערימאך האָט ער גיכער
געקאָנט וויסן ווו סימכע פּלאַכטע האָט געהאלטן בעת די פּריצישע קא־
רעטע איז מיט גרויס רעש אָנגעפאַרן פאר זיין טיר כּדי אים צו ברענגען
אין הויף אַרײַן און ראטעווען דעם פאן וויטשעך. ווי עס פּאַרזיכערט אונדז
יאנקל לערער, האָבן סימכע פּלאַכטע מיט פעשען געהאלטן פונקט גראָד
אין מיטן דער גרויסער אכילה. מן־הסתם איז עס טאקע אַזוי געווען. מיר
פּאַרלאָזן זיך אויף אַזא איש מהימן ווי אונדזער מייסטער. ער וואָלט עס
נישט געווען געשריבן, ווען ער וואָלט עס נישט געווען געוויסט אויף
זיכער.

מיר האַלטן, הייסט עס, ביי דער קארעמע.

סימכע פלאַכטע

א הערלעכע קארעטע געשפאנט אין פיר שאַרפע סוסים איז ווי א זויכער א פאַר-אַן געגעבן צו סימכע פלאַכטעם טיר. פון אויבן אויפן באַק און פון הינטן פונעם געזעס איבער די רעדער זענען אראָפּגעשפרונגען לאַקאיעס אָנגעמוענע אין ליווריען און מיט סאמעטענע מיצן אויף די קעפּ. זיי זענען געשווינד צוגעלאָפּן צו דער טיר פון דער קארעטע, זי אויפֿ-געפראַלט און זיך פארבויגן ביז צו דער ערד.

פון דער קארעטע איז אַרויסגעשטיגן דער בן־יחיד פון פריץ. ער האָט געהייסן פאן סטאַך. א בלאַנדער שייגעץ, הויך און געוויקסיק. פון אים האָט מען געשמועסט, אז אין רייטן און אין שיסן שטייגט ער אריבער דעם פאן וויטשעך. פוילן קלינגט מיט אים. די גרעסטע שרים רייסן זיך איבער אים און ווילן אים פאַר אן איידעם.

אינמיטן דער שורה פון אויסגעשטעלטע לאַקאיעס איז דער יונגער פריץ, פאן סטאַך, מיטן היטל אין דער האנט אַריינגעגאנגען מיט גרויס דרך־אָרץ צו סימכע פלאַכטען. ער האָט אים געטראָפּן ביי דער רעכטער שיסל. א נס, וואָס איידער דער יונגער פריץ האָט באוויזן זיך גלייך צו מאַכן די האָר אויפן קאָפּ, אַזוי ווי עס שיקט זיך ווען מען גייט אַרײַן צו א הייליקן מאן — האָט דערווײַל סימכע פלאַכטע זיך אין גרויס איי-לעניש אָנגעטון די ווייסע זשיפּיצע מיטן ספּאַדיק. דער פריץ וואָלט אים אַזיסט געטראָפּן אין שפּאַנצער און הויזן.

סימכע פלאַכטע איז שוין געווינט געווען צום שוויילטאַג. ער איז ביי זיך זיכער געווען, אז אָט ברענגט מען אים נייע מתנות. אויך פעשע האָט אַזוי געגלויבט. זיי האָבן זיך בשמחה רבה מכין געווען צו די זעק וואָס דער פאן וויטשעך שיקט.

זיי האָבן אָנגעקוקט דעם פאן סטאַך מיטן היטל אין דער האנט, און מיט די אויגן געזוכט אין די ליידיקע הענט פון די פריזישע לאַקאיעס. נישטאָ קיין זעק. דאָס פאַרפאַלק איז ביטער פארבליפט געוואָרן; וואָס הייסט עס? אויף דעם פריזישן דרך־אָרץ זענען זיי נישט געווען קיין מכינים. זיי האָבן רק געקוקט אויף די הענט און געזוכט די פרעס.

— יאשניע פאניע צדיק, האָט דער פאן סטאַך געזאָגט מיט גרויס ערפּורכטיקייט און ציטערניש. זיין הויכע, שיינע געשטאַלט האָט זיך פאר-

י. י. טרונק

בויגן פאר סימכע פלאכטען, — דער טאטע און די מאמע לאָזן אייך נאָר פריינטלעך גריסן.

סימכע פלאכטע גופא איז, ווי מיר ווייסן, נישט געווען קיין גרויסער בעל-דברן. ער האָט זיך שוין געהאט צוגעוויינט נייערט צו קוקן אין מויל אריין זיינע מנהיגים ר' פייווקען דעם ליטוואק און פעשען דער יתומה. האָט ער אָנגעהויבן צו פינטלען מיט די אויגן און אהין געגלאַצט צום ספרים-אַלמער און צו דער גמרא, ביי וועלכער ר' פייווקע איז תמיד גע-זעסן מיט זיין זעקל. גראָד איז ר' פייווקע נישט געווען. סימכע פלאכטע האָט אויפגעהויבן זיינע קעלבערנע אויגן און אַ קוק געטון אויף פעשען. זי איז אויך געווען צעמישט און געגלאַצט אויפן פאן סטאך ווי ער שטייט צווישן די אויסגעפוצטע לאַקאיעס און בייגט דעם קאָפּ פאר איר מאן, סימכע פלאכטען. יענער איז פון שרעק געווען בלאַס ווי די וואנט און נישט געקאָנט נעמען דעם לעפל אין מויל אַריין. ווי מיר ווייסן האָט פעשע געקאָנט עפענען אַ פּיסק אויף פּויליש. איידער וואָס און ווען האָט זי דערווייל געענטפערט דעם פאן סטאך:

— אַ גרויסן און שיינעם דאנק פארן גרום, פאניע דזשעדזשיץ!
פעשע האָט אויך נישט געווסט, וואָס דער פאן סטאך איז אויסן און זי האָט געקוקט אויף ר' פייווקעס אָרט לעבן ספרים-אַלמער.
נאָכדעם ווי דער פאן סטאך האָט דעם צדיק און דער צדיקאווע אָפּ-געגעבן די גריסן פון פאן ווייטשעך און דער פאני יאָרוויגע, האָט ער גע-דרייט דאָס שיינע פּריצישע הימל צווישן זיינע ווייכע איידעלע הענט און ווייטער גערעדט:

— דער טאטע מיינער, דער נארקאווער פאן, האָט זייער אַ ביטערע צרה. ער האָט שוין געקלאַפּט ביי אַלע טירן און געטון אַלע תּחבּוּלוֹת. אַלצדינג איז אומזיסט און קיינער קאָן אים נישט העלפּן. האָט ער מיך, זיין איינציקן זון, אַהער געשיקט מיט אַ קארעטע און לאַקאיעס, כדי צו פאַרבעטן דעם פאן צדיק אין הויף אַריין. מײן טאטע, דער פּריץ, איז זי-כער, אַז קיינער קאָן עס נישט טון, אַחוץ דעם יאַשניע פאן צדיק.
אַזוי האָט דער פאן סטאך געזאָגט מיט גרויס הכּנעה און געוויזן אויף די לאַקאיעס, וואָס זענען געשטאַנען מוכן ומזומן מיט גרויס כּבוֹד. סימכע פלאכטען אַרויסצוטראָגן אין דער הערלעכער קארעטע אַריין.

סימכע פלאַכטע

סימכע פלאַכטע האָט נישט פאַרשטאַנען דאָס געהויבענע פּוילישע לשון פון פּאָן סטאַך. נאָר ער האָט געוואוסט, אז מען פאַרלאַנגט פון אים א מופת. איז אים געוואָרן פינצטער פאַר די אויגן און ביטער אין מויל. אויף דער פעטער שיסל געקעכץ, וואָס איז געשטאַנען פאַר אים, האָט ער איצט געקוקט ווי אויף א שיסל מיט סם.

ער האָט געוואָלט וויינען, פון זיך אַראַפּרייסן די ווייסע זשיפיצע מיטן ספּאַריק, פאַלן צו די פיס פון פּאָן סטאַך און אים קושן די שטיינל און דערציילן דעם אמת. דעם גאַנצן בייגל האָט ער געוואָלט אַרויפלייגן אויפן קאַפּ פונעם פאַרשאַלטענעם ליטוואַק, און בעטן דעם פּאָן סטאַך, אַז ער זאָל אים שענקען דאָס נאַקעטע לַעבן. ער איז גרייט איבערצולאָזן פעשען מיטן ליטוואַק און זיך צוריק אָנצוטון די פלאַכטע מיט די שאַנ-דעם און צו טראָגן וואסער כמקדום. ער האָט אָבער נישט געקאָנט רירן מיט קיין פינגער. אויך פעשע איז געבליבן שטיין אַ צעמישטע און נישט געוואוסט וואָס צו טון.

דער פּאָן סטאַך האָט עס נאָר אויסגעלייגט: די צעמישונג נעמט זיך דערפון, וואָס דער פּאָן צדיק מיט דער פּאַני צדיקאווע זענען פאַרואַרגט וועגן זיין טאַטנס אומגליק. ער איז דעריבער נאָך זיכערער געוועזן, אַז דער הייליקער מאַן וועט שוין ווי עס איז אדורכקומען מיטן פּאַן-בוג און צוריק ארויסקריגן דאָס גאָלדענע קעסטעלע.

פּלוצים האָט זיך ר' פייווקע דער ליטוואַק באוויזן אין דער טיר. כּדרכו איז ער געגאַנגען קריעהובליה און האָט געהאַלטן דאָס צעריסענע שמויסענע מיצל אין דער האנט. מיט אַן אַראַפּנעלאָזענעם קאַפּ האָט ער דורכגעשפּאַנט צווישן דער שורה פּריצישע לאַקאַיעס.

דער פּאָן סטאַך האָט זיך אויף אים אומגעקוקט אַ פאַרחידושטער. ר' פייווקע האָט שאַרף אָנגעקוקט דעם בלאַסן ציטערדיקן סימכע פלאַכטען און אַ זאָג געטון אויף אַ באַפעלערישן קול:

— זעצט זיך אַריין אין דער קארעטע, ר' סימכעצקע. מיר פּאַרן צום פּרייץ.

די לאַקאַיעס האָבן אָנגענומען סימכע פלאַכטען און אים כּמעט ווי אַרויסגעטראָגן אין דער קארעטע. מען האָט אים דאָרט אוועקגעזעצט

י. י. טרונק

אויבנאָן. די פּים האָט מען אים צוגעדעקט מיט אַ גרויסע פעל פון א בער.
דער פּאן סטאך האָט זיך געזעצט אויף א בענקל אקעגנאיבער.
ר' פייווקע דער ליטוואק איז אַרויפגעקראָכן אויפן באַק. אין זיינע
שמאַטעוואטע בגדים און מיטן צעריסענעם שמויסענעם מיצל אויפן קאָפּ
האָט ער זיך אַוועקגעזעצט לעבן אויסגעפּוצטן קוטשער.
דער קוטשער האָט געטון אַ קנאַל מיט דער בייטש. די פּיר סוסים
האָבן געטון א נעם. די קארעמע האָט זיך ווי א וויכער געלאָזט איבערן
שטעטל נארקאָווע.
ביי דער טיר איז געשטאנען פעשע די יתומה, זי האָט נאָכגעקוקט
דעם שטויב, וואָס האָט זיך געהויבן הינטער דער קארעמע — און האָט
פאַרבאָרן די הענט.

קאפיטל פינף

שוין אין דער קארעטע שיט סימכע פלאכטע מיט נסים.
ששון ושמחה אין נאַרקאָווער הויף. — דער גרויסער
קבלת־פנים.

ווי מען האָט נאָר אין פריזישן סאָד דערהערט דאָס קנאַלן פון דער
בייטש און דאָס שאַרפע אַנפאַרן פון דער קאַרעטע, האָט זיך דער פּאָן
ווייטשעך אויסגעדרייט מיטן פנים פון דער וואַנט, געזאָגט, אז עס הונט
גערט אים און זיך געהייסן געבן עסן. מען האָט בחוש געזען אין אים
אַ שינוי צום גוטן. דאָס פנים האָט זיך אים אָנגעהויבן צו רייטלען. דער
פּאָן ווייטשעך האָט געהאַט גרויס בטחון, אז דער נאַרקאָווער צדיק וועט
אים צוריקגעבן דאָס גאָלדענע קעסטלע מיטן כתבי־חום. פון אָט דעם
בטחון האָט ער פשוט צוריק באַקומען די כוחות. ער וואָלט איצטער נאָר
געכאַפט אַ טענצל, נישט געקוקט אויפן גרויסן אומגליק. די אָפגעקומענע
פריצים פון זיין סוויטע און די פּאַני יאָרוויגע, וואָס זענען געשטאַנען ביים
בעט און געוואַרט אז דער גלח זאָל קומען און צוגרייטן דעם פּאָן וווי־
טשעך צו יציאת־נשמה, — האָבן איצט געזען באַשיימפּערלעך, אז ווען
דער ווונדער ייד זיצט נאָך אויף דער קאַרעטע און פּאַרט, טוט ער שוין
נסים. עס האָט זיך ביי אַלעמען געשטאַרקט דער בטחון אז די מעשה
מיטן גאָלדענעם קעסטלע וועט זיך ענדיקן בכי טוב. דער פּאָן ווייטשעך
וועט זיך ווידער קאָנען ווייזן צווישן די פריצים מיט זיין הערב און מיט
זיין יחוס.

די פּאַני יאָרוויגע איז מיט גרויס שמחה אַרויסגעלאָפן אויפן גאַניק
מקבל פנים צו זיין דעם צדיק.

י. י. טרונק

די קארעטע איז אָנגעפאָרן. די פיר סוסים האָבן געהאקט מיט די קאָפּיטעס. באַשיימפערלעך האָבן אויך די שטומע כהמות געווסט מיט וועמען זיי פאָרן. די לאַקאיעס זענען אַראָפּגעשפרונגען פון דער קארעטע, ברייט אויפגעפנט דאָס טירל און מיט גרויס דרך ארץ אַראָפּגענומען די בערן־פעל פון סימכע פּלאַכטעס פּיס.

סימכע פּלאַכטע איז געזעסן אויבנאָן נישט טויט און נישט לעבע־דיק. ער האָט אויסגעקוקט גלייך ווי מען וואָלט אים געווען געפירט צו דער תּליה. ער האָט געפּינטלט מיט די אויגן און געציטערט מיט אַלע רמ"ח אברים.

פון אינעווייניק אין הויף האָט מען בשעת מעשה געהערט: דער פּאָן ווויטשעך איז שוין אַראָפּגעקראָכן פון בעט. ער רעדט שוין מיט מענטשן. בינו לבינו — אַנשטאַט זיך צו לאָזן באַשפּריצן פונעם גלח און זאָגן ווי־דו — האָט ער גאָר פון גרויס שמחה אויפגעגעסן אַ האַלבע גאַנז. און ער וויל נאָך! עס האָט ווידער באַשיימפערלעך אויסגעזען: נאָך זיצנדיק אין דער קארעטע שיט שוין סימכע פּלאַכטע מיט נסים ווי אַ לעכערדיקער זאַק.

די פרייד איז געווען גרויס. דערווייל האָבן די לאַקאיעס גענומען אין די הענט אַריין סימכע פּלאַכטען און אים אַרויפגעפירט אויפן גאַניק. אַליין האָט ער נישט באַוווּזן צו גיין, מחמת די פּיס האָבן זיך אונטער אים געוואַקלט. ער איז נישט געווען ביי די חושים און האָט געציטערט ווי אַ בלאַט.

אויפן גאַניק איז דער קבלת־פנים פאַר סימכע פּלאַכטען געווען גאָר אין לשערה. די פּאַני יאָרוויגע מיט די טעכטער האָבן זיך פאַר אים געבוקט ביז צו דער ערה. אַלע משרתים און לאַקאיעס האָבן אַראָפּגעכאַפט די היט־לען און זיך געבוקט. ענדלעך איז אַראָפּ דאָס עצבות פון פּריצישן הויף. פון אינעווייניק פון די סאַליעס קומען אַן ידיעות נאָך ידיעות, אַז דער פּאָן ווויטשעך איז שוין גאָר כּמנהגו. ער גייט שוין אַרום כאַהר האַרם און רעדט און לאַכט ווי ער וואָלט אויפגעשטאַנען תּחית־המתים. די לאַקאיעס האָבן געהאַט נאָך אַ סיבה צו זיין כּשמחה. זינט די מעשה מיט דער גניבה האָבן זיי אַלע געלעבט אין איין טויט־שרעק. קיינער איז נישט זיכער געווען, צי וועט מען אים פּלוצעם נישט אויסטון נאַקעט און שלאָגן

סימכע פלאכטע

מכות-רצה. איצט — אזוי זענען אלע געווען זיכער ווי דער טאָג — וועט דער גנב מיטן גאָלדענעם קעסטלעך אַרויפשווימען ווי בוימל אויפן וואַ-סער. מען וועט ענדלעך קאָנען אָפּפאַפּן דעם אָטעם און זיין רואיק מיט דער הויט און מיטן לעבן.

די שמחה האָט דערגרייכט עד לֵב השמים. אַפילו די גאָר אונטער-שטע משרתים, די מיסטערענער און די קוימענקערער האָבן זיך געפרייט און זיך געווינטשעוועט.

פון גרויס הדרה האָט קיינער נישט באַמערקט ווי הינטער די לאַך-קאיעס וואָס האָבן געפירט סימכע פלאַכטען איז נאָכגעגאַנגען אַ ייד אין שמאַטעוואַטע בגדים און מיט אַ צעריסן שמויסן מיצל אין דער האַנט — ר' פייווקע דער ליטוואַק.

די הויפישע כלבים זענען זיך צוזאַמענגעלאָפּן און אויך געווען אָנגעד-שטעקט מיט דער פריילעכקייט. דערמאָך האָבן זיי נישט געבילט און זיך נישט געוואָרפן אויף ר' פייווקע. הנם עם איז גאָר נישט געווען על פי דרך הטבע פון פרייצישע הינט צו פאַרשווייגן און זיך נישט צו וואַרפן אויף אַן אָפּגעריסענעם ייד אַן אַרימאָן.

פלוצעם האָט מען געהערט דעם פאַן ווויטשעכס קול. ער האָט אַליין געעפנט די טיר פון דער גרויסער סאַליע און אַנטקעגנגעקומען סימכע פלאַכטען. ער האָט זיך טיף פאַרבויגן און אויסגעשטרעקט ביידע הענט צום טויט-בלאַסן נאַרקאָווער צדיק. דער פאַן ווויטשעך האָט דער ערשטער באַמערקט ר' פייווקע דעם ליטוואַק און ער האָט זיך אויך פאַר אים פאַרבויגן. ער, דער פרייז, האָט מיט גרויס נערירטקייט מקבל פנים געד-ווען די ביידע אָנגעקומענע יידן און האָט זיי אַריינגעבעטן אין דער אינעד-ווייניקסטער סאַליע ווי די גרעסטע חשובים.

אזוי האָט ר' פייווקע סימכע פלאַכטען ווייטער אַרויפגעפירט אויף דער ליטער און ביי זיך געטראַכט: אָט גייט ער, דער צעדרייטער, און איך פייווקע ליטוואַק, גיי נאָך נאָך אים דער צווייטער. דאָס מזל גייט אונדז פאַראוים מיט אַ טראַמפּייטער.

דאָס אַלצדינג וועלן מיר דערציילן באַריכות און ברייטער אין די קומענדיקע קאַפיטלען.

קאפיטל זעקס

סימכע פלאכטע זיצט אויף דער גאלדענער פאטער־
שטול און הינטער אים שטייט ר' פייווקע דער ליט־
וואָק. — גנבים זענען נישט קיין וועלף. — דריי טעג
אויף י ש ו ב.

דער פאן וויטשעך האָט די לאַקאיעס געהייסן אוועקזעצן סימכע
פלאַכטען אויף דער שענסטער פאָטער־שטול אין דער סאַליע. אַ שווערע
פאָטער־שטול פון באַגילטן האַליץ — זי איז אַרום און אַרום געווען אויס־
געשניצט מיט מלאַכימלעך. איבער איר אָנלען האָט געשוועבט דער פּוֹר־
לישער אָדלער. דער פאן וויטשעך גופא האָט זיך געזעצט קעגנאיבער
סימכע פלאַכטען אויף אַ פּראָסטערע שטול און אים אָנגעהויבן צו דער־
ציילן די מעשה מיטן גאָלדענעם קעסטלע.

— איך ווייס, האָט דער פאן וויטשעך צום סוף צוגעגעבן מיט
גרויס בטחון, אַז דעם נאַרקאָווער ווונדער־ייד איז לייכטער אויסצוגעפינען
די טייערע גניבה ווי עמיצן אַנדערש אויפצוהויבן אַ פּעדער. איך ווייס,
דאָס האָט אויך דער פאן וויטשעך צוגעגעבן, אַז עס איז נישט קיין קליינע
עבירה אָפצורייסן דעם צדיק אויף אַ מינוט פון דעם מאָדליען־זיך. איך
האָב טאַקע אויסגעמיטן דעם צדיק באַלד מטריח צו זיין. נאָר קיינער
האָט נאָר נישט באַוויזן עפעס צו טון. דער גנב איז ווי אין וואַסער אַריין.
דאָס מעסער ליגט אויפן האַלדז. דער צדיק מוז מיר אָפּגעבן דאָס גאָל־
דענע קעסטלע מיטן כתב־יחוס.

סימכע פלאַכטע האָט נישט געהערט און נישט פאַרשטאַנען קיין
איין וואָרט פון דעם וואָס דער פאן וויטשעך האָט געזאָגט, ער האָט רק

סימכע פלאכטע

געפינטלט מיט די אויגן און זיך געוואָלט וואַרפֿן צו די פֿיס פֿון פֿרייז, אים קושן די שטיוול און אָנווייזן אויף ר' פייווקען דעם ליטוואַק ווי אויף דעם גאַנצן חייב. סימכע האָט אָבער פֿשוט נישט געקאָנט רירן מיט קיין אבר.

דער פּאָן ווויטשעך האָט געוואַרט צו הערן דאָס גוטע וואָרט פֿונעם מויל פֿון ווונדערייִד — נאָר אָנשמאַט סימכע פֿלאַכטען האָט ער גאָר געהערט ר' פייווקעס קול. ר' פייווקע איז געשטאַנען מיטן צעריסענעם מיצל אין דער האַנט הינטער סימכע פֿלאַכטעם גאָלדענער פּאַטער־שטול. — עס איז טאַקע אַ לייכטע זאַך פֿאַרן גרויסן צדיק צו געפינען דעם גנב און דיר, וויעלמאָזשני פּאָן פֿרייז, אָפּצוגעבן דאָס גאָלדענע קעסל טעלע מיטן כתב־יהוס, האָט ר' פייווקע געזאָגט, אָבער פֿאַרט איז עס נישט אזוי לייכט ווי עס דוכט זיך דיר אויס, ליכטיקער האַר. צו געפֿי־נען די וועלף און צו ראַטעווען דיין געליבט פּערדל איז געווען בלי־ערך לייכטער. דאָס איז פֿאַרן גרויסן צדיק, פּאָן פֿלאַכטע, ממש געווען אַ שפּילכל. ער האָט נאָר באַדאַרפט אַ ריר צו טון מיטן פינגער. גנבים, ווי עס דיר באַוווסט, יאָשניע פּאַניע, באַלאַנגען צו די קליגסטע מענטשן — און וועלף זענען דווקא נישט פֿון די קליגסטע חיות. אַ וואָלף פּאַרלאָזט זיך תּם אויף זיינע ציינער און אויף זיין כּוח. האַקט מען אים אויס די ציינער, און מען ווייזט אים ווער עס איז עלטער. גנבים אָבער, טוען זייערע מעשים מיט גרויס חכמה און באַרעכנטיקייט. זיי ווייסן אַלע דרכים פֿון אַ מענטש, און קליגן זיך צו גיין אויף די זעלביקע דרכים כדי אים מוזיק צו זיין.

דער פּאָן ווויטשעך איז געוואָרן בלאַס ווי די וואַנט און אויפּגע־הויבן זיינע אויגן צו ר' פייווקען דעם ליטוואַק:

— אָבער אָן דעם כתב־יהוס, קלוגער זשידעק, בין איך גלייך ווי אַ טויטער. איך מוז האָבן דאָס גאָלדענע קעסטעלע.

ר' פייווקע האָט געשמיכלט און אויפּגעהויבן דאָס צעריסענע מיצל איבערן גאָלדענעם פּוילישן אָדלער:

— דו וועסט עס האָבן, יאָשניע פּאַניע, דו וועסט עס האָבן. מען מוז אָבער טראַכטן. מען מוז האָבן ישׁוב־הדעת. מען מוז געפינען דעם

י. י. טרונק

גנב מיטן גאלדענעם קעסטעלע, נייערט אויף זיין אייגענעם דרך. אויפן דרך פון א קלונג מענטש.

— וויפל צייט דארף דער פאן צדיק האָבן צו באַקלערן די זאך? האָט דער פאן ווויטשעך געפרעגט אַ בלאַסער.

— דריי טעג, יאָשניע פּאַניע, האָט ר' פייווקע געשמייכלט און געדשאַקלט מיטן קאַפּ. דריי טעג אין די הונדערטער טעג פון אַ יאָר זענען נישט מער ווי אַ טראָפּן אין ים. פאַרן שכל אָבער איז עס אַ מטמון מיט צייט. אין דריי טעג, יאָשניע פּאַניע, קאָן זיך אַלצדינג איבערדרייען אויף קאַפּויער. אין די דריי טעג קאָנען מיר קליגער זיין ווי דער קליגסטער גנב און דיר צוריק געבן דאָס גאַלדענע קעסטעלע.

— דו ביסט אַ קלוגער זשידעק, האָט דער פאן ווויטשעך געזאָגט מיט אַן אומגעדרודיקן שמייכל, און איך גיב דעם צדיק די דריי טעג. איך וועל שיקן נאָך מאַשקען דעם אַרענדאַר. זאָל ער אייך האַלטן במשך די דריי טעג, אייך אָפּגעבן אַ באַזונדער צימער, וווּ איר זאָלט טראַכטן וועגן גאַלדענעם קעסטעלע און זיך מאַדליען צו אייער פּאַן-בונג. ביי מאַש-קען אין דער קרעטשמע וועט אייך זיין, כ'מייזן דיר און דעם פּאַן צדיק, וווייל ווי די וועלט. איר וועט דאָרט האָבן פון פּויגל-מילך. טראַכט נאָר און מאַדליעט זיך און ברענגט מיר דאָס גאַלדענע קעסטעלע.

דער פּאַן ווויטשעך האָט געשיקט אַ שליח-מיוחד צו ר' משה בערן דעם אַרענדאַר, אַז אויב דאָס לעבן איז אים ליב, זאָל ער קומען באַתו הרגע.

סימכע פּלאַכטע האָט שוין אינגאַנצן מער נישט געוואָסן וואָס מיט אים טוט זיך. ער איז געבליבן זיצן אויף דער גאַלדענער פּאַטער-שטול. ר' פייווקע דער ליטוואַק איז געשטאַנען הינטער אים, כסדר געהאַלטן דאָס צעריסענע שמויסענע מיצל איבערן פּויגלישן אָדלער און געשאַקלט מיטן קאַפּ.

קאפיטל זיבן

ר' משה־בער דער אַרענדאָר זיצט אויף דער חזקה. —
די וואַסערן לויפן און אין דער קרעטשמע בלייבט אַלץ
כמקדמ. — ועד ארבע הארצות.

ר' משה בער דער אַרענדאָר האָט געהאַלטן די קרעטשמע ביים פּאַן
ווייטשעך ווי אַ חזקה פון אבות־אבותינן. קיינער געדענקט נישט זינט ווען
ר' משה בער זיצט אין דער קרעטשמע. דער עלטער־עלטער זיידע פון
ר' משה בערן האָט געהאַט די חזקה פון עלטער־עלטער זיידן פון פּאַן
ווייטשעך. ווען עס האָט זיך אָנגעהויבן אין דער קרעטשמע די קייט פון
ר' משה בערן מיט זיינע אבות — דאָס ווייסט קיינער נישט.

די וואַסערן לויפן און די צייטן בייטן זיך. טעג און נעכט, זומערס
און ווינטערס, שוועבן פאַרביי, קיינער קאָן זיי מער נישט ציילן. די עלט־
סטע וועלדער פּאַלן אונטער דער האַק פון העקער — אויף זייער אָרט
שטייען אויף אַנדערע וועלדער. אין די וויגן טוישן זיך די דורות — אויף
די בית־הקברותן פּאַלן איין די מצבות און די טויטע ווערן פּאַרגעסן.
אפילו דאָס פּוילישע גאָלדענע רענדל איז פּאַרט נישט דאָס אייגענע ווי
אין קדמונים — מחמת אינצווישן האָבן געבושעוועט יקותן און —
די מקחים זענען געגאַנגען אין דער הויך. אַלצדינג איז אונטערגעוואָרפן
דעם וואַנדל פון דער צייט. — די אַרענדע, וואָס ר' משה בער צאָלט דעם
פּאַן ווייטשעך ענדערט זיך נישט אויף אַ פרומה. ער צאָלט פונקט אזוי
פיל וויפּל זיינע זיידעס אין קדמונים.

ר' משה בער זיצט אויף זיין חזקה פונקט אזוי פעסט ווי דער פּאַן
ווייטשעך אין זיין הויף. אין גאַנץ סרוין־פּוילן איז גאָר נישט בנמצא קיין

י. י. טרונק

ייד, וואָס וועט זיך אונטערשטיין צו קומען צום פּאָן ווייטשעך, אים דער-
לייגן אויף די שכירות און אויסדינגען ר' משה בערן די קרעטשמע.
עס איז נישט מעגלעך. מחמת ער, ר' משה בער, האָט די חזקה אויף
דער קרעטשמע.

אָט די חזקה ווערט געהיט ווי אַן אויג אין קאָפּ סיי פון פּאָן וויי-
טשעך און סיי להבדיל הונדערט הבדלות פון די גדולי־הרבנים אין פּוילן.
וואָלט זיך געווען געפונען ערגעץ אין פּוילן אַ ייד, וואָס וואָלט גע-
פרווט ניין אויף אַזאַ שאַלקהאַפּטיקן איינשטעלעניש און געקומען צום
פּאָן ווייטשעך אים דערלייגן אויפן רענדל און אויסדינגען די קרעטשמע —
דער פּאָן ווייטשעך וואָלט דעם ייד אַרויסגעיאָגט מיט די הינט. די פּוילי-
שע רבנים להבדיל וואָלטן אים געלייגט אין חרם אַרײַן.
עס איז געחתמעט מיט אַ שאַרפּן איסור נאָך פון די צייטן פון ועד
אַרבע האַרצות.

קאפיטל אַכט

שפע אין אַ יידישער קרעטשמע אין פוילן. — אינמיטן
פעלדער און לעבן אַ זאַמדיקן פוילישן וועג. — אַ ייד
צווישן גויים איז זשעדנע צו טון מצוות. — זונטיק און
אין חגאות ביי ר' משה־בערן אין דער קרעטשמע.

באַשירעמט זינט דורות דורך דער גענאָד פון די פריצים און דעם
דין פון חזקה — איז ר' משה בער געזעסן אין זיין קרעטשמע כמלך
בגדוד. ווי אַ בין אין איר האָניק איז ר' משה בער געזעסן אין שפע און
אין כל־טוב. זיינע זיידעס און עלטער זיידעס האָבן פאַר אים געזאַמלט
די שפע — און ער האָט צוגעטון דאָס זייניקע פאַר זיינע קינדער, וואָס
וועלן נאָך הונדערט און צוואַנציק יאָר דאָ זיצן נאָך אים. עס וועט זיך
אם ירצה השם ציען אזוי לאַנג ווי לאַנג יידן וועלן בלייבן אין פוילן, דאָס
הייסט, ביז משיח וועט קומען.

אין שטעטל נאַרקאָווע איז טאַקע ר' גאָדל געווען דער „פני". אין
מיטן מאַרק האָט ער געווינט אין אַן אייגן הייזל אַקעגנאיבער דעם אַלטן
שטאָט־ברונעם און גענאַנגען מיט אַ שטעקעלע, וואָס ער האָט געהאַט מיט־
געברענגט פון די לייפציקער יאַרירן — דאָ אָבער אויף די פעלדער צווישן
ימים מיט גויים, הינטער די פלייצעס פון פאַן ווויטשעך איז ר' משה בער
געוואַקסן און גענומען אויף זיך לייב; ער איז געווען רייך אין קי און און
שעפּסן, אין הינער און אין גענרז. די סטאַדאָלע הינטער דער קרעטשמע
איז ביי אים תמיד געווען אַ פּולע און געשמעקט מיט איר היי ווי אַ מוצאי־
שבתדיקע בשמים ביקס.

אַ ייד צווישן גויים איז הונגערדיק און זשעדנע צו טון מצוות. אַ ייד

י. י. טרונק

אויף די פוסטע פעלדער קאָן נישט טון דאָס אייגענע ווי אַ ייד צווישן יידן — די מצוות זענען דאָ געגליכן צו אבנים־טובות. מען מוז זיי זוכן און אויף זיי אויסקוקן.

אַ ייד אין אַ קרעטשמע אין מיט וועג — זוכט און וואַרט מיט וואָס צו קאָנען מהנה זיין אָן אַנדערן ייד.

פלעגן טאָקע אין דער סטאָדאַלע איבערנעכטיקן די אָרעמעלייט און ארחי־פרחי וואָס זענען אַדורכגעפאָרן אויף אָפגעריסענע ביידלעך אויפן פּוילישן וועג האַרט ביי ר' משה בערס קרעטשמע. די אָרעמעלייט האָבן זיך אויסגערוט די ביינער אויף די שמעקנדיקע הייען. די פּגירה־פערדלעך פון די אָרעמאַנסקע בוידן האָבן אויך נישט „געלייגט דערנעבן“. די אָרעמע יידן און ווייבער האָבן אין דער קרעטשמע באַקומען גרויסע פּולע שיסלען מיטן פעטן געקעכט, וואַרים פּריש ברויט, טעפּ מיט מילך און פעצענעס קעז, — ווי אויך אַ נדבה, שיינע פּוילישע גראַשנס.

די קרעטשמע, וואָס האָט ווי אַ געטרייע מאַמע געשפּיזט ר' משה בערן און זיין הויזגעזונד איז געשטאַנען כמעט ווי אין מיטן פעלד, האַרט ביי אַ ברייטן זאַמדיקן פּוילישן וועג. מיט איר שווערן שטרויענעם דאָך איז זי געשטאַנען צווישן אַ פּאָר אַלטע דעמבעס. אויפן שפיץ פון איינעם פון די דעמבעס האָט זיך געפונען אַ נעסט פון אַ בושל. פונקט ווי ביי די יידן אין דער קרעטשמע, האָבן זיך אויך דאָרט אין דער בושל־נעסט געטוישט די דורות. נייערט וואָס ר' משה בער און זיינע זיידעס פאַר אים האָבן זיך נישט גערירט פון אָרט, אָבער די בושלען זענען אַוועק אין די מרחקים ווען ס'האָבן אָנגעהויבן בלאָזן האַרבסטיקע ווינטן, און זענען צו־ריק געקומען ווען די דעמבעס האָבן זיך אָנגעהויבן צו באַדעקן מיט יונגע בלעטער.

די פענצטער פון דער קרעטשמע האָבן ווי אָפּענע אויגן אַרויסגעקוקט אויפן זאַמדיקן פּוילישן וועג.

פון דעם קוקן אויף דעם דאָזיקן וועג האָט גערונען די שפע ביי ר' משה בערן.

ווער עס איז נאָר אַדורכגעפאָרן האָט זיך אָפּגעשטעלט. זומער, ווען די שטויבן האָבן געגעסן די אויגן האָבן זיך אָפּגעשטעלט וועגענער און בוידן. ווינטער — ווען די שנייען זענען געלעגן הויך־אָנגעשימע און גע־

סימכע פלאַכטע

פינקלט, האָבן זיך אָפגעשטעלט די אָנגעפעלצטע שליטנס. תמיד איז ביי ר' משה בערן אין דער קרעטשמע געווען פול מיט גוים. מען האָט גערטרונקען בראָנפן און גענעסן פון די וורשמן וואָס האָבן געהאָנגען איבער ר' משה בערס קראָסטיש. יידן האָט ר' משה בער אַריינגענומען צו זיך אין די הינטערשטע חדרים, זיי האָבן געקאָנט דאָרט אָפדאווענען, און ער האָט זיי געגעבן צו עסן פון זיינע אייגענע טעפ און שיסלען.

בייטאָג און ביינאַכט האָט עס אין דער קרעטשמע געווימלט פון קונים.

ערשט זונטיק און אין די נויטישע חנאות האָט מען ערשט געקאָנט זעען וואָס עס הייסט אַזוינס שפע אין אַ יידישע קרעטשמע אין פּוילן.

באגינען כלחוד, האָט די תיפלה אין דאָרף אָנגעהויבן צו קלינגען. דער זאמדיקער פּוילישער וועג הינטער די פענצטער פון דער קרעטשמע האָט אויסגעקוקט ווי אַ פאַרביקער יאַרד. עס זענען פאַרבייגעגאנגען מחנות פויערים און פויערטעס, די פויערים זענען געגאנגען אָנגעטון אין פאַרביקע הויזן, און די גויעס — אין פאַרביקע קליידער און פאַרטעכער און מיט טיכלעך אויף די קעפ. מען איז געגאנגען אין דער תיפלה אַריין. — איז דען מעגלעך סתם פאַרבייצוגיין פאַר ר' משה בערס קרעטשמע און אַהין אַרײַן נישט אָפטרעטן?

אינעווייניק, הינטערן קראָסטיש, איז ר' משה בער געשטאנען אין דער יאַרמלקע און אין שפּאַנצער און הויזן. לעבן אים איז געשטאנען גערנערל זיין אשה, אַ הויכע באַלייבטע יידענע מיט אַ ברייט רויט פנים. גענערל איז תמיד געווען אָדער אין די הויכע חרשים, אָדער געהאט אַ קינד ביי דער ברוסט. די יידן אין די פּוילישע קרעטשמעס האָבן זיך ברוך השם געפרוכפערט און געמערט ווי די אמאָליקע יידן אין לאַנד מצרים.

ר' משה בער און גענערל זענען געשטאנען און געגאָסן בראָנפן. צוואנציק הענט וואָלטן עס נישט געקאָנט באַווייזן, וואָס אָט די פיר יידישע הענט האָבן אוועקגעטון אין אַ זונטיק.

איבער די פעלדער האָט געקלונגען די תיפלה און גערופן די גוים זיי זאָלן צו איר קומען — אָבער דער יויזל מעג נישקשה אַ קאפעטשקע דאָרט צווארטן. פאַר אַלע הוימס מוז אַ גוי מאכן אַ כוסה.

מיטאָנצייט זענען די המונים גאָיעס צוריק גענאַנגען פון דער תיפלה. ביי ר' משה בערן אין קרעטשמע האָט זיך געטון קעפ אויף קעפ. משקה האָט זיך גענאָסן ווי וואַסער. ר' משה בער האָט אַלע מאָל געמוזט אַרויפֿ ברענגען פון קעלער פרישע טונדלעך מיט געשמאַקן בראַנפן. עס איז געווען אַ געשריי און געוואַלד סיי מחוץ דער קרעטשמע און סיי אינעווייניק אין דער קרעטשמע גופא.

עס זענען געקומען גוים מיט פירלען און האַרמאָניקעס און האָבן געשפילט און געזונגען. פויערים און פויערטעס האָבן געטרונקען און זיך געווינטשעוועט און געווינטשעוועט ר' משה בערן און גענענדלען, זיין יידענע. די יידן האָבן צוריקגעווינטשעוועט און גענאָסן בראַנפן. די פירלען און די האַרמאָניקעס האָבן געשפילט און די שמחה אין דער קרעטשמע האָט געשטיגן פון שעה צו שעה. אונטער די דעמבעס אינדרויסן האָבן זיך שקצים און שיקעסס אוועקגעלאָזט אין א טענצל. גוים, וואָס זענען שוין געווען גאָר בנילופנדיק האָבן זיך אָנגעהויבן צו שלאַגן. די פויערטעס האָבן געשריגן און זיי פונאנדערנגעריסן. טיילמאָל האָט אויך גערונען בלוט. אָבער די שמחה איז דערפון נישט געמינערט געוואָרן אויף אַ האָר. פויער ערים וואָס האָבן איבערגעכאַפט די כוסה און זיך מער נישט געקאָנט האלטן אויף די פיס, האָבן זיך אוועקגעלייגט שלאַפן אונטער די דעמבעס אָדער אונטער ר' משה בערס קראָס־טיש.

ווען די זון האָט זיך אָנגעהויבן זעצן האָט שוין ר' משה בער נישט געקאָנט איבערצוילן די אָנגעשיטע קופעס מיט מטבעות. שפעט אין דער נאַכט האָט ר' משה בער צוגעמאַכט די קרעטשמע. ביי אַ חלבן ליכטל האָט ער זיך אוועקגעזעצט צוילן דעם זונטיקדיקן פרוין. דאָס געשפיל פון די פירלען און דאָס געזאַנג פון די גוים איז פאַר מעלעך צעשווומען איבער די פעלדער און איבער דעם ברייטן פוילישן וועג. אין אַ זונטיק צי אין אַ חנא האָט ר' משה בער ערשט גאָר שפעט געקאָנט אָפּכאַפן דעם מעריב און זיך אוועקזעצן עסן וועטשערע.

פון ר' משה בערן און פון דער קרעטשמע, אין וועלכער אונדזער העלד סימכע פלאַכטע האָט באַוווּזן שפּאַנג־נייע ווונדער וועלן מיר נאָך הערן אין די ווייטערדיקע קאפיטלען גאָר באַזונדער.

קאפיטל ניין

ר' משה בער קוקט אן סימכע פלאכטען און ר' פייווֹר
קען דעם ליטוואַק. — דער פּאָן ווויטשעך רעדט
האַרבע דיבורים. — מען פירט בכבוד גדול סימכע
פּלאַכטען צו ר' משה בערן אין דער קרעטשמע.

אויפן פּאָן ווויטשעכס רוף איז ר' משה בער דער אַרענדאַר הענדום־
פענדום געקומען אָנצולויפן אין הויף אריין. קוים וואָס ער האָט באַוויזן
אַרונטערצונעמען דאָס היטל, האָבן אים שוין די לאַקאיעס געכאַפט אונט־
טער די הענט און אין גרויס איילעניש אריינגעפירט אינעווייניק אין
פּאַלאַץ אַריין.

הגם ר' משה בער האָט נישט געווינט אין נאַרקאָווע — נייערט
טאָג ווי נאַכט געזעסן אין דער קרעטשמע — פונדעסטוועגן איז עס אים
געקומען צו די אויערן וואָס עס טוט זיך אין שטעטל מיטן אמאָליקן וואַ-
סערטרעגער. יידן ציטערן און פּלאַטערן פאַר סימכע פּלאַכטען און פלייסן
זיך אים אָנצוטון כבוד סיי אין גאַס סיי להבדיל אין דער שול. דער פּריץ
פּאָן ווויטשעך — קיינער ווייסט נישט ווי אזוי — האָט זיך מיישב גע-
ווען און דעם וואסערטרעגער געקרוינט פאַר אַ למד־וואָוניק. ר' משה
בער האָט אויך געהערט דערציילן די מעשה מיטן ליטוואַק. פון אַלדי
שוואַרצע יאָר איז פאַרטראָגן געוואָרן קיין נאַרקאָווע אַ ליטוואַק, גייט אָנט
געטון קריעה ובלילה, עסט נישט מער ווי אַ ציבעלע, דערפאַר דרייט ער
דאָס גאַנצע רעדל. ר' משה בער האָט נישט גוט פאַרשטאַנען, וואָס האָט
דאָ צו טון אַ ליטוואַק? און ווי אזוי קומט בכלל אַ ליטוואַק קיין נאַר-
קאָווע?

א מעשה, וואָס ערשט די ווינטן אויף די פעלדער ברענגען זי פון שמעטל אין דער קרעטשמע אַרײַן, באַקומט נישט דאָס אײַגענע פנים ווען זי קומט צו ר' משה בערן אונטערן שמרױענעם דאך, זי וואַקסט אויפן וועג, און ווערט נאָך ווױנדערלעכער אין איר ווױנדער.

דאָ אין פּאַלאַץ האָט ר' משה בער בחוש געזען דאָס גאָר אויסטער-לישע געשעעניש. ווען נישט וואָס דער פּריץ גופא איז געשטאַנען דערנעבן, וואָלט זיך ר' משה בער געריבן די אויגן און געפאַלן — שונא־ציון — אין די הינער-פלעט. ער וואָלט זיך אפשר צעלאַכט אויפן קול ווי ער פּלעגט עם טון אין דער קרעטשמע.

ר' משה בער האָט געזען סימכע פּלאַכטען, דעם נאַרקאָווער וואָס סערטרעגער ווי ער זיצט אין אַ וויסער זשיפּיצע און אין אַ ספּאַדיק אויף דער שענסטער גאַלדנסטער פּאַטער-שטול אין פּאַן ווױטשעכס סאַ-ליעס. הינטער דער פּאַטער-שטול שטייט טאַקע דער ליטוואַק. דער ליט וואַק קוקט אויס פּונקט אַזוי ווי ר' משה בער האָט עם געהערט דערציילן. אַן אָפּגעריסענער און אָפּגעשליסענער אַרעמאַן מיט אַ צעריסן מיצל אין דער האַנט. אַקעגנאיבער זיי אויף גאָר אַ פּראָסטער שטול זיצט דער יאַשניע פּאַן.

ר' משה בער האָט נישט געוואָס, צי זאָל ער שמייכלען? צי זאָל ער זיך בוקן? צי זאָל ער אויך ציטערן און פּלאַטערן ווי עם טוען — לויט ווי מען דערציילט — די יידן אין נאַרקאָווע?

דער פּאַן ווױטשעך איז אויפגעשטאַנען פון דער פּראָסטער שטול, זיך געטון אַ דריי ביי דער וואַנצע ווי אין די גוטע צייטן, און געזאָגט צו ר' משה בערן שאַרף און פון אויבן אַראָפּ:

— האָרד, מאַשעק, זאָלסט מיר אָנגרייטן דאָס שענסטע צימער אין דער קרעטשמע. דער גרויסער פּאַן צדיק און דער קלוגער זשידעק זיין דיר נער וועלן ביי דיר ווױנען דריי טעג. איך וועל אויף אלצדינג האָבן אַן אויג — און דו זאָלסט גאַרנישט טון, ניערט טראַכטן ווי אַזוי צו קאָכן פּאַרן צדיק און אים צו געבן פון פּױגל-מילך. זאָל זיך דיר אויסדאַכטן, איך טו דיר אַן דעם גרויסן כבוד און ווױן ביי דיר דריי טעג אין דער קרעטשמע. פאַר אלצדינג וועל איך דיר באַצאָלן מיט גאַלדענע רענדלעך. אַחוץ דעם שענק איך דיר די אַרענדע אויף אַ צייט פון פינף יאָר. טאַמער

סימכע פלאכטע

וועל איך מיך אָבער דערוויסן, אז דעם יאשניע פאן צדיק האָט געפעלט אזוי גרויס ווי אַ נעגעלע — איז ביי מיין פריצישן האָנער: איך וועל צו זאמענפויפן אלע מיינע הינט און דיך אַרויסיאָגן פון דער קרעטשמע צוזאמען מיט גענענדלען, דיין ווייב, מיט דייןע קינדער און מיט דייןע בעבעכעס. איך וועל רופן אַן אנדערן ייד און אים אוועקגעבן די קרעטשמע אויף איביקע צייטן.

אַלצדינג וועט געטון ווערן לויט דיין ווילן, יאשניע פאניע, האָט ר' משה בער געזאָגט און ווידער אַ קוק געטון אויף סימכע פלאכמען און אויף ר' פיווקען דעם ליטוואק.

דער פאן ווויטשעך האָט באַפּוילן, אז די הערלעכע קארעטע זאָל קומען צוריק צופאָרן פארן גאַניק. די לאַקאיעס האָבן ווידער אָנגענומען דעם אָנהושימדיקן סימכע פלאכמען פאר די הענט, אים אויפגעהויבן פון דער גאָלדענער פאַטער־שטול און אים אַרויסגעפירט צו דער קארעטע. הינטער אים זענען נאָכגעגאנגען ר' פיווקע. דער ליטוואק און ר' משה בער דער אַרענדאר. ביידע האָבן זיי געהאלטן די הימלען אין די הענט. דער פאן ווויטשעך און זיין הויזגעזינד זענען נאָכגעגאנגען גאָר־גאָר פון הינטן מיט גרויס הכנעה און אונטערטעניקייט.

מען האָט סימכע פלאכמען ווידער אוועקגעזעצט אויבנאָן אין דער קארעטע און אים צוגעדעקט די פים מיט דער בערן־פּעל. הויך אויבן אויפן באַק ביים קומשער איז פון איין זייט געזעסן ר' פיווקע דער ליט־וואק, און פון דער אנדערער — ר' משה בער דער אַרענדאר.

דער פאן ווויטשעך איז בכבודו ובעצמו אראָפּגעגאנגען פון די טרעפּ פון דעם גאַניק און נאָכגעקוקט אין דער קארעטע צי סימכע פלאכמע זיצט גוט און בכבוד. ער האָט נאָכאמאָל זיך געטון אַ דריי ביי דער וואַנט צע און דערמאָנט ר' משה בערן, אז אָדער ער וועט נישט צאָלן פינף יאָר קיין אַרענדע, אָדער — ער וועט אים אַרויסיאָגן מיט הינט פון דער קרעטש־מע. עס ווענדט זיך נאָר ווי אזוי ער וועט זיך נוהג זיין מיטן פאן צדיק.

דער קומשער האָט אַ קנאל געגעבן מיט דער בייטש. די קארעטע האָט זיך געלאָזט צו ר' משה בערן אין דער קרעטשמע.

אין הויף ביים פאן ווויטשעך טשאַפּלאַק־טשאַפּלינסקי זענען אלע געווען זייער האָפּערדיק.

קאפיטל צען

נאַרקאָווער יידן האָבן געהערט אַ שמועס צווישן ר' משה בערן דעם אַרענדאָר און דער יידענע גענענדל און עס באַשריבן לדורות.

דער מייסטער יאנקל לערער פון לאָדזש האָט עס נאָר דערציילט בדרך אגב. אַנדערע נאַרקאָווער יידן, וואָס האָבן אויך באַשריבן פאַר די שפּעטער־דיקע דורות די ווונדערלעכע געשעענישן מיט סימכע פלאַכטען האָבן פאַרדאַכט דערציילט פון אַ שמועס צווישן דער יידענע גענענדל מיט איר מאַן ר' משה בערן דעם אַרענדאָר. מן־הסתם זענען זיי געשטאנען הינטער דער טיר פון דער קרעטשמע און זיך אונטערגעהערט. זיי זענען נישט די איינציקע יידן, וואָס זענען דעמאָלט געשטאנען ביי דער קרעטשמע. אַ סך מענטשן, מיינסטנס פראַסטע גוים, האָבן די קרעטשמע ממש באַלאַגערט. גוים האָבן פאַרגעסן זייערע פעלדער און זייערע בהמות. מען האָט נייערט פון מויל צו מויל דערציילט וואָס עס טוט זיך אינעווייניק אין דער קרעטשמע מיט דעם ווונדער־ייד.

מירן נישט כאַפּן די לאַקשן פאַר דער יויך און בעסער וואָרט ביי וואָרט דערציילן, וואָס די אויבנדערמאָנטע יידן, טאקע אליין פון נאָר־קאָווע, האָבן געשריבן אין זייערע זכרונות.

די יידענע גענענדל איז שוין דאָס וויפּלטע מאָל אין טאַג אַרויסגע־נאנגען פון סימכע פלאַכטעם חדר און געהאַלטן אין די הענט פולע און קאַלטע שיסלען מיט איבערגעשטאנענעם כל־טוב. די שיסלען זענען גע־ווען פול, פונקט ווי מען האָט זיי אריינגעטראָגן. סימכע פלאַכטע האָט זיך נישט צוגעפירט צו די מעדנים, וואָס גענענדל האָט פאַר אים גע־

סימכע פלאַכטע

קאָכט. געקאָכט האָט זי פאר אים טאָג ווי נאכט. פון הויף זענען אַלע מאָל געקומען אנדערע שליחים אריינצוקוקן אין די טעפ. זיי זענען באלד צו ריקגעלאָפן צום פאן וויטשעך און אים דערציילט ווי עס האלט.

ר' משה בער דער אַרענדאַר איז געשמאַנען אין שפּאַנצער און אין דער יארמלקע און געזען ווי גענענדל ברענגט אלץ צוריק, וואָס זי האָט אַריינגעטראָגן מיט אַ שעה צופריער. ער האָט געקוקט אויף די שיסלען און געזיפצט. ר' משה בער האָט נעבעך גאָר שטארק מורא געהאט, אז סוף כל סוף וועט עס אויסגיין צו זיין קאַפּ, און אז ער הימלט מיט דער קרעטש־מע. דער פאן וויטשעך וועט זאָגן, אז ער, ר' משה בער, קאָזט סימכע פלאַכטען הונגערן.

— ער עסט ווידער נישט? האָט ר' משה בער געפרעגט און געקוקט אויף די פולע שיסלען אין די הענט פון זיין יידענע גענענדל.

— איי, משה בער, האָט גענענדל געזאָגט און געהאלטן די שיסלען איבער איר בויך (גראָד איז זי דעמאָלט געווען אין העכסטן חודש און אַט־אַט זיך געריכט אין קימפעט אַריין). ווען נאַרקאָווע נעמט עמיצן אין מויל אַריין זאָל מען אָפּגעהיט ווערן. איך בין אַ נאַרישע יידענע און קאָן מיך נישט אין סידור. איך בין אויפגעצויגן אין דאַרף. זאָג איך דיר, מיט דעם דאָזיקן וואסערטרעגער איז עפעס נישט גלאַטיק. גויים זענען טאקע נישט מער ווי גויים. אָבער אפילו ערלים ווייסן אמאָל וואָס זיי זאָגן.

— וואָס הייסט נישט גלאַטיק, גענענדלש? — האָט ר' משה בער געפרעגט מיט אַ שוואַך קול און זיך אַ קראַץ געטון אונטער דער פאַטיל־ניצע, אפשר קאָכטו נישט דאָס ריכטיקע?

גענענדל האָט ווייטער גערעדט און אלץ געהאלטן די פולע שיסלען איבער איר מעוברתן בויך:

— מיין מאַמע עליו השלום איז אויך געווען אַ פּראָסטע יידענע און אויך אויפגעכאָוועט אין דאַרף. הגם זי איז כסדר געווען צווישן גויים, האָט זי פונדעסמוועגן געוואוסט צו דערציילן שיינע מעשיות פון צדיקים. שבת נאָכן עסן האָט זי דערציילט מעשיות פון לַמַּדְרֵוּאוּוּנִיקֵעִס. זיי זענען אַלע וואסערטרעגער און האַלצהעקער און קאַנען קלאַמפּערשט נישט קיין „מוציא“ איבער אַ רעטעך.

— אָבער גענענדלשי, — האָט ר' משה בער א מאך געטון מיט די הענט, — האָסט באדארפט אמאָל צו זיין אין נארקאווע און זען ווי דער דאָזיקער סימכע טראַגט וואסער און לעקט אויס די טעלער אויף אלע התונות! ער איז געווען דער הוכא ומלילא פון שטעטל.

— משה בער, האָט גענענדל אים געדראָט מיטן פינגער, די מאמע עליו השלום האָט תמיד געזאָגט, אז א ייד דארף מען נישט גלויבן. א ייד, דערצו אַ פראַסטן ייד, מוז מען קוקן אויף די הענט. ער קאָן זיך אויסדאכטן אַ נאָרנישט, און אין מיטן דערין איז ער גאָר אַ למד-וואָוו.

— ווייס איך וואָס, גענענדלשי, דיין מאַמע עליו השלום האָט דאָרט געזאָגט — האָט ר' משה בער געענטפערט ווי אַן אָפגעשמיסענער — ער עסט טאַקע נישט דער דאָזיקער סימכע פלאַכטע?

— ער רירט זיך נישט צו צו קיין שום שיסל — האָט גענענדל געזאָגט, — רק ער שטייט ביי דער וואנט אָנגעטון אין טלית און תפילין און שאַקלט זיך און שאַקלט זיך. עס כאַפט אָן אַ פחד צו קוקן.

— און דער ליטוואַק? — האָט ר' משה בער געפרעגט.

— דער ליטוואַק זיצט ביים פענצטער, ער האַלט דעם פינגער אויפן שטערן און קוקט אַרויס אינדרויסן צום הימל. אַמאָל הויבט ער זיך אויף פון בענקל, גייט צו צו סימכע פלאַכטען, קוקט אים אָן און זאָגט:

— סאַקלט זיך, סאַקלט זיך, ר' סימכעצקע. הכלל, משה בער, עס איז נישט פשוט.

ר' משה בער האָט זיך געקראַצט אונטער דער פאַטילניצע און איז אַריין אין דער גרויסער שטוב פון דער קרעטשמע.

פון דרויסן האָט מען געהערט דאָס זשומען פון אַ סך מענטשן. מחנות גויים זענען געקומען פון די דערפער. טאָג ווי נאכט האָבן זיי באַלאַגערט ר' משה בערס קרעטשמע און געווארט אויפן ווונדער מיטן גאָלדענעם קעסטעלע. פון גרויס ערפורכטיקייט זענען אַ סך גויים גע- שטאנען אָן די היטלעך.

קאפיטל עלף

פריצים קומען אַנצופאַרן אין קאַרטעס צו ווינטשען
ווען דעם פאַן ווויטשען. — פאַר דער קרעטשמע טוט
זיך קעפּ אויף קעפּ. — נסים אויף נסים. —
ויהי ביום השלישי.

די ידיעה מיטן געגנבעטן גאַלדענעם קעסטלעע און דעם ווונדערייד
סימכע פלאכטע פון נאַרקאָווע האָט זיך ווי אַ ליכטיקער בליץ פאַרשפּרייט
אין אַלע דערפער מיילן ווייט אַרום. אויף די פּליגל פון די ווינטן האָט דאָס
פאַר זיך אַליין גרויסע ווונדער נאָך צוגעקריגן ווונדער איבער ווונדער. סיי
אין די פּויערישע כאַטעס, סיי אין די פּריצישע הייף האָט מען נישט
מער געטון סיידן בייטאָג און ביינאכט דערפון געשמועסט און דערציילט.
די דריי טעג זענען פאַמעלעכל אױסגערונען אויפן זייגער פון דער
צייט. די מעשיות זענען געוואקסן פון מינוט צו מינוט.

פון ר' משה בערס קרעטשמע גופא האָט מען דערציילט גוואלדיקע
נסים. ביי גוים האָבן זיך ממש געשטעלט די האָר אויפן קאַפּ. גאָר פרומע
גוים האָבן זיך אַזש איבערגעצילמט.

ס'זענען געקומען פּויערים און זיך געשווירן כל המיני שבועות: זיי
האָבן געזען מיט די אייגענע אויגן ווי איבער ר' משה בערס קרעטשמע
הענגט אַ שטערן. ביינאכט לייכט די ערד אַרום דער קרעטשמע ווי אַן
אַנגעצונדענע לאַמטער. אין דעם שטיבל וווּ סימכע פלאכטע שטייט ביי
דער וואַנט איינגעהילט אין טלית און שאַקלט זיך הערט מען כסדר אַ
געקלאַפּעריי און געפייפּעריי. אַפילו די שטאַרקסטע פּויערים ווען זיי
הערן דאָס, ווערן דערציטערט און עס קלאַפט זיי אַ צאָן אָן אַ צאָן. טייל

י. י. טרונק

האָבן געהערט ווי ר' משה בערס הינער האָבן זיך אַלע צעקרייעט פונקט אין מיטן דער נאכט. די בושלען אין דער נעסט האָבן אָנגעהויבן צו רעדן ווי מענטשן. זיי זענען צוגעפלויגן צו סימכע פלאַכטעס פענצטער און אים געפרעגט וואָס ער וויל. דעם גנב איז נישטאָ מיט וואָס מקנא צו זיין. אפילו די מוראשקעס אין וואַלד האָבן פאַרלאָזט זייערע מוראשניקעס און זוכן דאָס גאָלדענע קעסטעלע פון פאַן וויטשעך טשאַפלאַקטשאַפלינסקי.

אין פאלאץ אריין צום פאַן וויטשעך זענען אָנגעפאַרן קארעמעס מיט שכנישע פריצים. זיי זענען געקומען אָפּווארטן דאָס גרויסע נם און ווינטשעווען דעם פאַן וויטשעך לכבוד דעם וואָס ער וועט למזל אָפקריגן דאָס גאָלדענע קעסטעלע מיטן הערב. ער וועט ווידער זיין דער אייגענער יחסן כמקדם. הגם פון גנב איז נאָך נישט געווען קיין שפור און סימכע פלאַכטע שטייט דערווייל ביי דער וואנט איינגעהילט אין א טלית און שאַקלט זיך. עס מאכט נישט אויס. עס נויגט זיך שוין צום דריטן טאָג.

סיי דער פאַן וויטשעך און סיי אַלע פריצים זענען זיכער געווען, אז דאָס קעסטעלע ליגט שוין ביים נארקאווער פרייז אין דער קעשענע. אין הויף האָט מען עץ החשבון געפראוועט סעודות, געטרונקען מער, און אפילו געשאָסן אויף וויואט.

ביי ר' משה בערן אין דער קרעטשמע האָט זיך געטון קעפ אויף קעפ. הונדערטער פויערים און פויערטעס זענען געשמאנען און געווארט און דערציילט חידושים פון סימכע פלאַכטעס שטוב. פון גאָר-גאָר העט ווייטע דערפער זענען פויערים געקומען אויף פורלעך אָפּצווארטן דאָס ווונדער. קאָן מען דאָך נישט שטיין מיטן לידיקן מאָגן — האָט זיך ביי ר' משה בערן אין קרעטשמע געשמארקט דער פדיון ווי קיינמאָל נישט. אין אַ פראַסטן מיטוואַך האָט זיך דאָרט אַ גאָס געטון די שפע. ר' משה בער האָט צום סוף אויך אָנגעהויבן צו גלויבן, אז מיט סימכע פלאַכטען איז די מעשה נישט גלאַטיק. גענענדל'ס מאמע עליו השלום האָט פאַרט געוואוסט וואָס זי רעדט וועגן די למדוואָוו.

גענענדל האָט כסדר געקאָכט און אַריינגעטראָגן פולע שיסלען צו סימכע פלאַכטען אין חדר אַריין. שפעטער האָט זי זיי צוריק אַרויסגע-טראָגן נישט אָנגערירטע.

סימכע פלאכטע

ויהי ביום השלישי — פאמעלעכל האָבן אָנגערוקט די לעצטע שעהען פון דריטן טאָג. די זון האָט שוין גענומען פארקירעווען איר די שיל צו מערב צו. אין הויף האָבן די פריצים געטרונקען מעד. ביי דער קרעטשמע האָבן זיך געמערט און געמערט די המונים גויים. ס'האָט געזשומעט און געזשומעט.

עס האָבן געפרעגט סיי די פויערים סיי די שליאכטע: וואָס וועט טון סימכע פלאכטע? אַ סך חשובע לייענער שטייען אויך טיף-פארטראכט־טע און קוקן דעם מחבר אויף די הענט. הענט פארמאכטע. אלץ בלי נדר וועט ווערן יאָוונע וויאַסנע און האָבן אַן אסמכתא אין די שפעטערע קאפיטלען. קאפיטלען פריילעכע און צעלאכטע.

קאפיטל צוועלף

ר' פייווקע זיצט אויפן ראנד פון נאָרקאָווער וואַלד
און שמועסט מיט אַ ייד, וואָס האָט אַ מאַדנע
געשטאַלט.

ויהי היום השלישי — עס איז געווען אין דריטן טאָג נאָך הארט
פאַר זון־זעצן. די הימלען אויף מערב־זייט האָבן געברענגט רויטע און צע־
גליטע. ר' פייווקע דער ליטוואַק איז כּדרכו געזעסן אויף אַ שטיין ביים
ראַנד פון נאָרקאָווער וואַלד. ער האָט געהאט אַ קאפּעטשקע איינגעדרימלט.
אין דרימל האָט זיך אים אויסגערוכט: עמעצער רירט אים אָן פאַר
דער פּליצע. ר' פייווקע האָט האַלב אויפגעמאכט די אויגן.

לעבן אים אויפן שטיין איז געזעסן אַ מאַדנער פאַרשוין. אַ הויכער
דאַרער ייד מיט אַ לאַנגער נאָז און מיט אָפּענע ליפּן, וואָס פון צווישן זיי
האָבן ארויסגעשטשירעט גרויסע שאַרפע ציין. הגם עס איז געווען אין אַ
פּראַסטן מיטוואָך און דווקא אין מיטן זומער־לעב, פונדעסטוועגן האָט
דער פרעמדער ייד אויף זיך געטראָגן אַן אויסטערלישע הלבשה. ער איז
געווען אָנגעטון האַלב ווי אַ פּורים־שפּילער. אויפן קאָפּ האָט ער געטראָגן
אַ הויכע יארמלקע. די יאַרמלקע איז געווען פון לויטער עטרה־גאַלד.

ר' פייווקען דעם ליטוואַק האָט זיך אַפּילו אויסגערוכט, אז ער חלומט
און עס איז נייערט אַן איינרעדעניש. פונדעסטוועגן האָט ער אויסגע־
שטרעקט אַ דאַרן פינגער פון זיין האַנט און אָפּגעשטעקט דעם פרעמדן
פאַרשוין שלום־עליכם.

— שלום־עליכם אַ ייד אַ פּורים־שפּילער, האָט ר' פייווקע געזאָגט,
מן־הסתם קומט אַ ייד פון מרחקים? אויף וועלכן וועג האָט איר פאַר־
לויבן אייער וואַכעדיקע קאפּאַטע?

— עליכם-שלום, ר' פייווקע, האָט דער פארשוין געענטפערט און נאָך מער געעפנט זיינע ליפן און געטון אַ שמייכל (ר' פייווקען האָט גע-
חידושת פון וואנען דער פרעמדער ייד ווייסט זיין נאָמען), איך קום דווקא
נישט פון מרחקים. און איר קאָנט מיך, ר' פייווקע סערדצע, ווי אַ ביזן
שילינגער, מחמת מיר זענען גאָר יידן שותפים. מיר טוען צוזאמען און
עסק.

הנס אַ ליטוואק ווייסט נישט פון זיך ווונדערן, פונדעסטוועגן האָט
זיך ר' פייווקע געווונדערט און ער האָט געזאָגט:

— אַ שיינער שותף אַ ייד אַ פורים-שפילער! ווער זענט איר דען?
איך האָב דעם כבוד אייך נישט צו קענען. ווי איר זאָגט, בין איך כלל-
מרשט אייער שותף?

— איך בין דאָס מזל, — האָט דער פארשוין געענטפערט קורץ און
שארף. — אַצינד קענט איר מיך שוין, ר' פייווקע?

— אַצינד קען איך אייך, — האָט ר' פייווקע געענטפערט געלאַסן.
— אָבער זאָגט מיר נאָר, ר' פורים-שפילער, ר' מזל, וואָס טוט איר דאָ
לעבן מיר? עס איז דאָך פאַר אונדז עפעס אַ הייסע צייט! איר זענט דאָך,
רב מזל, גאָר אַ פוסט-און-פאָסטניק! און איינפאַל פון אַ ייד גראָד איצט
אוועקצוזעצן זיך אויף דאָטשע. גיט אָפּ דאָס קעסטלע, ר' מזל!

דער פרעמדער פארשוין האָט איבערנעלייגט אַ פוס איבער אַ פוס און
זיך גערקאצט אונטער דער גאָלדענער יארמלקע:

— ווייסט איר וואָס, ר' פייווקע — האָט ער געזאָגט — וואָס וועלן
מיר זיך פאַרען מיט אַ וואַסערטרענער? עס פאָסט גאָר נישט פאַר צוויי
יידן לומדים, ווי מיר ביידע זענען קיין עינ-הרע, און מיר זאָלן מאַכן אַן
עסק מיט אַ גראָבן יונג. כאַפט אים דער וואַטעמאָכער, ר' פייווקע, און
זאָל זיך דער גנב וואַרנן מיטן גאָלדענעם קעסטלע. זעצט זיך צו מיר
אויף דער קני, ר' פייווקע סערדצע, און איך וועל מיט אייך אוועקפליען
צו די רויטע יידעלעך.

— איי, ר' מזל! ר' מזל! — האָט ר' פייווקע אַ שמייכלדיקער גע-
שאַקלט מיטן קאָפּ. — איך ווייס נישט צי איר זענט אַ מלאך, צי אַ
ייד ווי אַלע יידן. איך ווייס נאָר, אַז איר דרייט דעם גלגל-החזור און
מאַכט מיט מענטשן זומער און ווינטער. דעם גלגל פון דער וועלט האָט

י. י. טרונק

איר יאָ אין כוח צו דרייען און אַרויפצושלעפן אויפן גלגל אַ ייד אַ פּראָסטן
וואַסערטרעגער סטייען אייך נישט די הענט, האָ?
דאָס מוזל האָט געטון אַ הוסטל און זיך נישט דרייסט אַ קראַץ געטון
אונטער דער גאָלדענער יאַרמלעקע.

— איי, ר' פייווקע ליטוואַק! איר פאַרגעסט, אַז איר רעדט מיטן מוזל
פון דער וועלט? וואָס הייסט עפעס עס סטייען מיר נישט די הענט? פשוט,
עס לוינט זיך מיר נישט צו טרייבן דאָס ראָד פון דער וועלט צוליב אַ
נאַרקאווער וואַסערטרעגער, אַ סימכע פּלאַכטע.

— אויב אזוי, רב מוזל, — האָט ר' פייווקע געזאָגט — ווייסט איר
נישט, זאָלט איר מיר מוחל זיין, ווער עס האָט אייך געשלייערט. איך
בין געווען זיכער, אַז גאָר אויבן, ביים גלגל־החזור פון דער וועלט, ווייסט
מען מער ווי פייווקע ליטוואַק. עט, ווייס איך וואָס! ווי איך זע, ווייסט
איר אַ סך ווייניקער ווי איך. עס איז גאָר מעגלעך, אַז איר שטייט גאָר
ווייטער פון דעם העכסטן שכל ווי מיר דאָ אויפן עולם־החתון. האָט
איר קיינמאָל נישט געלערנט קיין גמרא? דאָרט שטייט בפירוש געשריבן:
ווען עס ברענגט זיך דאָס נידעריקסטע אַרויף צו דעם העכסטן, הייסט
עס, אַט האָט זיך דער גלגל געטון דעם אמתן דריי. שטייט מען ווי איר,
פאַניע מוזל, ביים רעדעלע פון דער וועלט און עס קומט אויס אַרויפצו־
דרייען אַ סימכע פּלאַכטע, מוז מען צופריער דעם גלגל־החזור גוט אויס־
שמירן מיט דושעגעכץ.

— איר זענט דאָך אַ ייד אַ ליטוואַק, ר' פייווקע — האָט דאָס מוזל
ווייטער גערעדט — ווי זאָגט מען ביי אייך אין דער ליטע — אַ ייד אַ
גערויכערטע לילקע. לוינט זיך טאַקע אזוי פיל צו אַרבעטן ביי אַ פשוטן
וואַסערטרעגער?

— עס לוינט זיך, עס לוינט זיך — האָט ר' פייווקע געזאָגט שאַרף
און אומגעדולדיק. צי פאַרשטייט איר דען נישט, וואָס אזוינס עס הייסט
אַרויפשלעפן אויפן גלגל החזור דעם גרעסטן גאַרנישט פון דער וועלט?
זייט נישט קיין נאַר, רב מוזל, און ברענט צוריק דאָס קעסטעלע.
דאָס מוזל האָט אונטערטעניק אַ שאַקל געטון מיטן קאַפּ, ווי איינער זאָגט:
— אַז פייווקע ליטוואַק זאָגט — איז פאַרפאַלן. און כהרף עין פאַר־
שוונדן געוואָרן.

קאפיטל דרייצן

די וועלט טוט זיך אָן אין אַ ווייסן קיטל צוליב סימכע
פלאַכטעס יום־הדין. — דאָס קעסטעלע קלאַפט אין
פענצטער.

עס איז געווען די לעצטע נאכט. גאָר באַגינען כלחודך האָט געדארפט
קומען אין דער קרעטשמע אַריין דער פּאָן ווויטשעך מיט אַלע פּריצים
אַפּצונעמען דאָס גאָלדענע קעסטעלע. די לבנה האָט אויפגעשיינט אויפן
הימל ווי קיינמאָל נישט צופריער. זי איז עפעס געווען גרעסער ווי אַלע
מאָל און האָט זיך געקייקלט צווישן די שטערן אין הימל. זי האָט זיך
געקייקלט פונקט אין דער זייט צו ר' משה בערס קרעטשמע. זי, די לבנה,
האָט ממש געגאָסן פון זיך אַ טויט־ווייס־ליכטיקייט. אַ ליכט פון אַ בר
מינן. די פעלדער, די וועלדער, די ביימער און אפילו אלע מרחקים אַרום
ר' משה בערס קרעטשמע זענען געלעגן אין אַ טויט־בלאַסער ווייסקייט.
עס האָט אויסגעקוקט ווי די וועלט וואָלט זיך אין דער דריטער נאַכט,
די לעצטע נאַכט פאר סימכע פלאַכטעס יום־הדין, אָנגעטון אַ יום־כּפורדיקן
קיטל.

עס איז די לעצטע נאכט פון דעם דריטן טאָג ווי סימכע פלאַכטע
האָט גאָרנישט גענומען אין מויל אַריין. די יידענע גענענדל האָט כּסדר
צוריק געטראָגן די פּולע שיסלען. סימכע פלאַכטע האָט זיך נישט אַוועק־
געריט פון דער וואַנט, נישט אויסגעטון טלית און תּפילין און זיך רק
געשאַקלט און געשאַקלט. דאָס בלאַסע לבנה־ליכט איז אַריינגעפלאָסן דורכן
פענצטער. עס האָט זיך צוואַמענגעגאָסן מיט דעם ווייסן טלית, וואָס האָט
איינגעהילט סימכע פלאַכטען. ער האָט אויסגעקוקט ווי אַ לייכטנדיקער
בר־מינן, וואָס שאַקלט זיך.

י. טרונק

ר' פייווקע דער ליטוואק איז געזעסן ביים פענצטער און ארויסגע-
קוקט אויף דעם באלבנהטן אינדרויסן. א ווייס-זילבערנע שטיקלייט איז
געלעגן איבער דער ביינאכטיקער וועלט. קיין שאַרף — אויך די ביימער
זענען אנטשוויגן געוואָרן.

די לבנה איז גרעסער און גרעסער געוואָרן און זיך געקייקלט איבער
די באַשטערנטע הימלען. איצט — ווען עס האָט דערגרייכט צו חצות
האָט זי זיך ווי אָפגעשטעלט איבער ר' משה בערס קרעטשמע. די לבנה
האָט אַראָפגעקוקט ווי אַ גרויס און ליכטיק-צעשמיכלט פנים פון אַן
אַדעם-עליון.

עס האָט דערגרייכט חצות. די לבנה האָט זיך ווי אַראָפגעלאָזט איבער
דער קרעטשמע.

אַ האָן האָט א קריי געטון.

ביים פענצטער, ווו ס'איז געזעסן ר' פייווקע דער ליטוואק האָט זיך
קוים געהערט אַ קלאַפּ.

ר' פייווקע דער ליטוואק האָט אַרויסגעשטעקט דעם קאַפּ דורכן
פענצטער.

— פּאַניע פּאַד-פּאַן-בוג, דאָס בין איך, סטעפּאַן, האָט זיך געהערט
אַ דערשראָקן געפליסער פון אַ מענטש אונטער דעם פענצטער.

— אַ נס, וואָס דו ביסט געקומען, סטעפּאַן, האָט ר' פייווקע שטיל
און שאַרף געזאָגט אין דער נאַכט אַרײַן, נאָך אַ רגעלע און מען וואָלט
דיך אַהער געברענגט צו מיר אָן אַ קאַפּ. איי סטעפּאַן, איך רופּ דיך שוין
פון לאַנג. פאַרוואָס האָסטו מיר נישט באַלד אָפגעברענגט דאָס קעסטעלע?

— כ'האָב מורא געהאַט, פּאַניע פּאַד-פּאַן-בוג, האָט דאָס קול דער-
ציטערט געזאָגט, כ'בין די גאַנצע דריי טעג געלעגן באַהאַלטן טיף אין אַ
סטויג מיט היי.

— אַוודאי, סטעפּאַן, ווייס איך, אַז דו ביסט געלעגן טיף אין אַ
סטויג מיט היי, האָט ר' פייווקע געזאָגט, נאָך אַ מינוט און מען וואָלט
דיך פון דאָרט אַפּערגעיאָגט מיט פייערדיקע ריטער. דו ביסט אַ גליקלעך
כער מענטש, סטעפּאַן, וואָס דו ביסט געקומען באַצייטנס, אַן אמתער

סימכע פלאַכטע

חכם. אַ חכם קומט אין דער צייט. גיב זשע אָפּ דאָס קעסטלע און כ'זאָל דיין געביין מער נישט זען. דערפאַר שענק איך דיר דאָס לעבן.

— איך האָב נישט דאָס קעסטלע ביי זיך, פאניע פאָדפאן־בוג, האָט דאָס קול געענטפערט מיט גרויס אימה.

ר' פייווקע דער ליטוואק האָט אַרויסגעשטרעקט אַ האנט דורכן פענצטער און אַפּערגעצויגן אַ צעשויבערטן קאַפּ פון אַ יונגן שייגעץ.

דער שייגעץ האָט אָנגעקוקט די ווייסע געשטאלט פון סימכע פלאַכט־טען, וואָס האָט זיך געשאַקלט ביי דער וואנט. די געשטאלט האָט פון זיך געוואָרפן אַ לאַנגן אויסגעצויגענעם שאַטן. עס האָט אויסגעקוקט, אַז אויך דער שאַטן וויגט זיך אויף דער מיט לבנה־ליכט באַגאַסענער וואַנט פון צימער. דער שייגעץ האָט געטון אַ געשריי, ווי פון לעצטע אנגסטן, אַ צאָן האָט אים געקלאַפּט אָן אַ צאָן:

— וויי איז מיר, פאניע פאָדפאן־בוג, דאָס גאָלדענע קעסטלע ליגט באַגראָבן אונטער אַ בוים.

— אַווראי ווייס איך, אַז עס ליגט אונטער אַ בוים, האָט ר' פייווקע געזאָגט האַלב מיט גוטן און האַלב דראָענדיק. — וואָס מיינסטו, סטעפאַן, די ביימער דערציילן מיר נישט וואָס עס ליגט אונטער זיי באַגראָבן? — ר' פייווקע האָט אַרויסגעשטרעקט זיין דארע האנט אין דרויסן אַרויס און געדראָט אין דער נאכט אַריין. — איך קאָן דיר, סטעפאַן, פאַר אַ גוטן יוג און איך האָב אויף דיר רהמנות. האָב איך באמת נישט דאָס האַרץ צוצוקוקן ווי די שוואַרצע טייוולאָגנים וועלן זיך באלד אויף דיר אַרויפּוואַרפן, נאַרישער יונג. בעסער באַזין זיך באַצייטנס און גיב אָפּ דאָס קעסטלע. שפעטער וועל איך דיר לאָזן צורו און דיר מוחל זיין.

— אָבער איך האָב מורא צו גיין אַליין אין וואַלד אַריין, האָט אין דרויסן אַלץ געציטערט דאָס קול, עס סטראַשעט פון אַלע זייטן. דער פחד וואַרפט מיך און דאָס בלוט ווערט מיר קאַלט.

— ווייסט וואָס, סטעפאַן?! האָט ר' פייווקע געזאָגט, אָט קריך איך אַרויס פון פענצטער און גיי מיט דיר אין וואַלד אַריין. נעם נאָר מיט אַ רידל. איך טו עס דערפאַר ווייל דו ביסט אַ גוטער יונג.

י. י. טרונק

— איך דאנק דיר פארן דיין גוטסקייט, יאשניע פאניע פאָד־פאן־כּונג;
א רידל ליגט דאָ אונטערן פענצטער. וועלן מיר די טייוולאָנים שענקען
דאָס לעבן?

— זיי נישט קיין נאר, סטעפאן, איך שענק דיר דאָס לעבן. קום
צום בוים מיטן קעסטעלע.
ר' פייווקע דער ליטוואק איז אַרויסגעקראָכן פון פענצטער אין דער
נאַכט אַריין.

קאפיטל פערצן

די לבנה שטייט איבערן קוימען פון ר' משה בערס
קרעטשמע. — ר' פייווקע דער ליטוואק און דער שיי-
געץ סטעפאן גייען אַוועק נאָכן קעסטעלע.

ווען ר' פייווקע איז געווען אינדרויסן מיט די פיס אויף דער ערד,
איז די לבנה פונקט געשטאנען אקעגנאיבער דעם קוימען פון ר' משה
בערס קרעטשמע. זי האָט געגאָסן אויף דער וועלט אַ קאלטע און ווייסע
ליכטיקייט. מען האָט באמת געקאָנט מיינען, אז די קרעטשמע האָט זיך
אַוועקגעשטעלט אינמיטן עפעס אַ ווייסן געשטאַרבענעם טאָג. די שטיל-
קייטן אינדרויסן זענען געווען אין לשער. זיי האָבן געשמעקט מיט בר-
מיננס. די פעלדער זענען געלעגן ווי וואַכעדיקע אין דער לבנה-נאַכט.
מען האָט בפירוש געקאָנט ציילן יעדן בוים, וואָס איז געשטאנען אין
די מרחקים. די ביימער זענען געשטאנען שטילע. די עטלעכע דעמבעס
ביי דער קרעטשמע האָבן ווייס און קאלט געלויכטן מיט זייערע שטאַמען.
מען האָט אַפילו געזען אויף זייערע שפיצן דעם שאָטן פון דער בושל-
נעסט.

דער שייגעץ סטעפאן איז געשטאנען אַ צעטרייסלעכער, ווי ער וואָלט
געווען אַ נאקעטער אינמיטן אַ שארפן פראָסט. ער האָט אָנגעקוקט ר'
פייווקען דעם ליטוואק און געמיינט, אז דאָס איז דער זעלביקער שאָטן,
וואָס ער האָט געזען אינעווייניק זיך ווייגן אויף דער וואנט. נייערט
דער שאָטן האָט זיך פלוצעם פארוואנדלט אין אַ ייד אַן אָרעמאן.
דאָס האָט סטעפאנען נאָך מער צעשראָקן. ער האָט זיך געוואָרפן
ר' פייווקען צו די פיס.

ר' פייווקעס שאָטן האָט זיך געצויגן אויף דער באַלכנהטער ערד.
ר' פייווקע האָט אויפגעהויבן אַ פינגער צו סטעפאנען. אויך דער שאָטן
אויף דער ערד האָט אויפגעהויבן אַ פינגער.
— זיי נישט קיין נאָר, סטעפאן, האָט ר' פייווקע פריינטלעך גע-
זאָגט און דעם שייגעזי אָנגענומען פאר דער האנט.
— האָט רחמנות, יאָשניע פאניע פאָד-פאָן-בוג, האָט סטעפאן געכלי-
פעט ביי ר' פייווקעס פיס.
כ'האָב רחמנות, כ'האָב רחמנות, האָט ר' פייווקע געזאָגט און פלור-
צים געטון סטעפאנען אַ גלעט איבערן קאָפּ, אז איך גיי מיט דיר ביסטו
זיכער. קום, וועלן מיר גיין צום בוים נאָכן קעסטעלע!

דער קאָפּ פון אָדס-עליון — די לבנה — איז געהאנגען אַ ליכטי-
קער איבער ר' משה בערם קרעטשמע אין יענער לעצטער נאכט; די לבנה
האָט געלאכט און ביי זיך געטראכט: ר' פייווקע, דער וואכער טרוימער
און סטעפאן, דער דערשראָקענער חומר — אָט גייען זיי אוועק צווישן די
בויםער...!

און איך, אני הקטן, וועל זיך אויך פארשטעלן פאר אַ שאָטן און זיי
נאָכגיין טריט ביי טריט. אלצדינג בלינדער וועל איך פארצייכענען אויף
אַ קוויטל, — און עס דערציילן אין קומענדיקן קאפיטל.

קאפיטל פופצן

אונטערן דרייצנטן בוים ליגט באהאלטן דאָס גאַל-
דענע קעסטעלע. — סאַקעלט זיך, סאַקעלט זיך, ר'
סימכעצקע! — די לבנה רוקט זיך אַוועק פון דער
קרעטשמע.

ר' פייווקע דער ליטוואק מיט דעם שייגעץ סטעפאן זענען געגאנגען
און געגאנגען אין דער ווייסער לבנה-נאַכט. ר' פייווקע האָט סטעפאנען
כסדר אָנגעהאלטן פאר דער האנט.
זיי זענען אַרויפגעקומען אויף אַ סטעזשקע אין דער מיט-פּעלד.
— דאָ איז עס! — האָט סטעפאן געפליסטערט.
ר' פייווקע האָט זיך אומגעקוקט. ביי דער זייט, פאַזע דער סטעזש-
קע, האָט זיך געצויגן אַ שורה טאַפּאַל-ביימער.
עס איז נישט געווען ווייט פון וואַלד. דער וואַלד האָט פּלוצים אָנ-
געהויבן לייכט צו רוישן.
— פון דאנען צום וואַלד האָב איך אָפּגעצייילט צוועלף ביימער —
האָט סטעפאן געזאָגט — אונטערן דרייצנטן בוים האָב איך באַגראָבן
דאָס גאָלדענע קעסטעלע.
— האָט עס קיינער נישט געזען? — האָט ר' פייווקע געפרעגט —
ווייסט דערפון קיינער נישט? טאַמער חלילה ווייסט דערפון אַ פּויגל,
סטעפאן טייערער, ביסטו אַ פאַרלוירענער אויף אייביק. דער טייוול וועט
דיך בראָטן לעבעדיקערהייט. איך וועל דיר נעבעך גאַרנישט קענען העלפן.
— ניין, יאַשניע פּאַניע פּאַד-פּאַן-בוג, קיין פּויגל ווייסט נישט דער-
פון, און וועט ווייטער דערפון נישט וויסן.

י. י. טרונק

ר' פייווקע דער ליטוואק האָט אויפגעהויבן די האַנט און אָפגעציילט צוועלף ביימער.

ביים דרייצנטן בוים האָט ער זיך אָפגעשטעלט און שאַרף געזאָגט צו סטעפאנען:

— גראָב!

סטעפאן האָט גענומען דעם רידל אין דער האַנט אריין און געגראָבן אונטערן דרייצנטן בוים. די ערד האָט זיך לייכט אויפגעשיט. די לבנה האָט אַריינגעלויכטן אין גרוב. פֿון צווישן די אויפגעגראָבענע בוים-וואָרצן לען האָט באַלד אַ גלאַנץ געטון דאָס גאָלדענע קעסטעלע.

סטעפאן האָט שטיל געכליפּעט. ר' פייווקע האָט זיך טיף אַרונטער געבוין און אַרויסגענומען דאָס גאָלדענע קעסטעלע. ער האָט עס געדרייט און געדרייט צווישן די פינגער און עס צוריק אַריינגעלייגט אין גרוב, און עס טיפער אַרונטערבאהאַלטן אונטער די בוים-וואָרצלען.

— שיט צו, סטעפאן, — האָט ר' פייווקע דער ליטוואק שאַרף געזאָגט, און אנטלויף אהיים. א וואָך צייט טאָרסטו נישט גיין אויף דער דאָזיקער סטעזשקע און נישט צוקומען צו די ביימער. טאָמער וועט דיין צונג דאָס מינדסטע דערציילן פֿון גאָלדענעם קעסטעלע און וווּ עס איז געלעגן באַגראָבן — איז, סטעפאן טייערינקער, בין איך באמת דיך נישט מקנא. די טייוואָנעס וועלן דיך שוין מער קיינמאָל נישט אָפלאָזן. דו ווייסט, סטעפאן, אז איך בין דיר אַ פריינט און בין אויסן נייערט דיין טובה.

סטעפאן האָט צוגעשיט דעם גרוב.

— לויף אהיים, סטעפאן! האָב נישט קיין מורא! אז איך זאָג עס דיר, מענסטו זיין זיכער.

— איך דאנק דיר, יאשניע פאניע פאָד-פאן-בוג! סטעפאן האָט אַ קוש געטון ר' פייווקען אין די הענט אריין און גענומען אַנטלויפן איבערן ביינאַכטיקן באַלבנהטן פעלד.

ר' פייווקע דער ליטוואק איז צוריקגעגאנגען צו דער קרעטשמע. דורכן פענצטער איז ער צוריק אריינגעקראָכן אין שטוב. סימכע פלאַכטע איז כסדר געשטאַנען ביי דער וואַנט און זיך געשאַקלט.

סימכע פלאַכטע

ר' פייוקע איז צו אים צוגעגאנגען און אים שאַרף אָנגעקוקט.
— סאַקלט זיך, סאַקלט זיך, ר' סימכעצקע — האָט ר' פייוקע
געזאָגט און זיך אוועקגעזעצט ביים פענצטער און אַרויסגעקוקט אין
דרויסן.
די לבנה האָט זיך פאמעלעכל אָנגעהויבן אוועקצורוקן פון איבער
ר' משה בערס קרעטשמע.

קאפיטל זעכצן

אַ פריצישער יאַרד אַרום ר' משה בערס קרעטשׂ
מע. — די פריצים קוקן אויף די פולע שיסלען און
שאַקלען מיט די קעפּ. — האַסט דאָס גאַלדענע קעסׂ
טעלע, פּאַניע ווויטשעך!

גאָר באַגינען, כלחוד, האָט מען דערהערט ווי פאר דער קרעטשמע
פּאַרן אָן מיט גרויס רעש די הויפּישע קאַרעטעס. עס זענען געקומען אַנצור
פּאַרן דער פּאַן ווויטשעך, די פּאַני יאָדוויגע מיט די טעכטער, ווי אויך די
אַפּגעקומענע פּריצים. עס זענען אויך אָנגעפּאַרן שאַרפע קאַרעטעס מיט
שכּנישע פּריצים און פּריצהס, וואָס זענען געקומען פּון זייערע הייף צו
זען ווי דער פּאַן ווויטשעך באַקומט צוריק דאָס גאַלדענע קעסטלע מיטן
יחוס. נאָכאַמאָל האָבן זיי געוואָלט ווינטשעווען דעם פּאַן ווויטשעך און
מאַכן פּון דאָס ניי די גרויסע סעודה לכּבוד דעם געראַטעווען שליאַכטיגן.
עס האָט זיך אויסגעראַכט: ר' משה בערס קרעטשמע האָט זיך פּלור
צום אוועקגעשטעלט אינמיטן אַ פּריצישן יאַרד.

פאר דער טיר פון דער קרעטשמע זענען שוין געשטאַנען ר' משה
בער דער אַרענדאַר און זיין ווייב גענענדל. ר' משה בער האָט געהאַלטן
דאָס היטל אין דער האַנט און צוואַמען מיט זיין ווייב זיך טיף געבוקט
פאר די פּריצים.

דער פּאַן ווויטשעך טשאַפּלאַקטשאַפּלינסקי איז דער ערשטער מיט
גרויס האַפּערדיקייט אַראָפּ פּון זיין קאַרעטע. ער איז צוגענאַנגען צו ר'
משה בערן און זיך גאוהדיק געדרייט ביי זיין לאַנגער שליאַכעצקער
וואַנצע:

— נו, מאָשעק! האָסט עפעס גוט געקארמעט דעם יאַשניע וויעל־
מאָזשנע פאַן צדיק?

ר' משה בער האָט זיך טיף געבוקט כמעט ביז צו די פיס פון פאַן
ווויטשעך און געזאָגט:

— כ'האָב אלצדינג געטון לויט דיינע באפעלן, יאַשניע פאַניע, איך
האָב דעם צדיק געגעבן פון פויגל־מילך. מיין ווייב גענעדל האָט זיך
רערמאָנט פון קאָכן אלץ וואָס זי האָט נאָר ווען־עס־איז געלערנט ביי איר
מאַמע און ביי אירע באַבעס, צו מיין גרויסן לייד מוז איך דיר מעלדן,
יאַשניע פאַניע, אז דער צדיק האָט זיך צו גאָרנישט נישט צוגערירט. רק
ער איז געשטאַנען ביי דער וואנט און זיך געמאָדליעט ווי מיר יידן טוען
עס אין יום־כפור. ער האָט געפאַסט ווי מיר יידן פאַסטן אין יום־כפור.
יאַשניע וויעל־מאָזשני פאַניע! עס איז נישט קיין שפילעכל דיין גאָלדן
קעסטלע.

דער פאַן ווויטשעך האָט זיך געפילט געהויבן, וואָס דער צדיק גיט
זיך אזוי פיל מי צוליב אים. די זיכערקייט זיינע וועגן גאָלדענעם קעס־
טעלע איז נאָך שטאַרקער געוואָרן. פונדעסטוועגן האָט ער געטון אַ ברומ,
מכלומרשט אָפצושרעקן דעם ייד.

דערווייל איז די פאַני יאָדוויגע מיט אירע טעכטער אַראָפגעשטיגן
פון דער קאַרעמע. אויך די שכנישע פריצים מיט זייערע פריצים האָבן
פאַרלאָזט זייערע קאַרעטעס און אַרומגערינגלט דעם פאַן ווויטשעך מיט
זיין אַרענדאר.

דער פאַן ווויטשעך מיט דער פאַני יאָדוויגע מיט אַלע פריצים
און פריצים זענען אַריינגעגאַנגען אין דער קרעטשמע. ר' משה בער איז
געלאָפן פאַראַויס. צוזאַמען מיט גענעדלען זיין אשה האָט ער אַריינגע־
געברענגט די פולע קאַלטע שיסלען מיט מעדנים, צו וועלכע סימכע פלאַכ־
טע האָט נישט צוגערירט קיין פינגער. די גרויסע לייט האָבן מיט פיל
דרך־אראַץ אָנגעקוקט די פולע אָפגעשטאַנענע שיסלען מיט עסנס. די פריר
צים האָבן פאַרווונדערט געשאַקלט מיט די קעפ און זיך געדרייט ביי די
וואַנצעס. זיי האָבן געקוקט איינער אויפן אנדערן.

— דער יאַשניע פאַן צדיק פאַסט צוליב מיר! — האָט דער פאַן
ווויטשעך ענדלעך אַרויסגעזאָגט מיט פיל גערירטער גאווה. די פריצים

י. י. טרונק

האָבן נאָכאמאָל געטון אַ קוק- אויף די שויסלען און זיך געדרייט ביי די וואַנצעס. אלע אין איין קולִּל האָבן געזאָגט:

— טאק! יאָ! עס איז באשיימפערלעך. דער יאשניע פאן צדיק פאסט. פאניע ווייטשעך! האָסט דאָס גאָלדענע קעסטעלע מיטן הערב. מען מעג דיר שוין אָפגעבן דעם מזל־טוב.

די פריצים און די פריצהס האָבן זיך אויסגעשטעלט אין אַ שורה. די שליאַכטישעס האָבן אַרונטערגענומען די היטלען. פאמעלעכל און שטיל אויף די נעגל זענען אלע צוגעגאנגען צו דער טיר פון סימכע פלאכטעס צימער. דער פאן ווייטשעך האָט זיך אַראָפגעבויגן און מיט גרויס האַרץ קלאַפעניש אַריינגעקוקט דורך דער שפאַרע.

סימכע פלאכטע איז געשטאנען איינגעהילט אין טלית און תפילין ביי דער וואַנט און האָט זיך געשאַקלט.

ר' פייווקע דער ליטוואק האָט זיך אויפגעשטעלט פונעם בענקל ביים פענצטער. ער האָט אַרונטערגענומען פון זיין קאָפּ דאָס צעריסענע שמויסענע מיצל, איז צוגעגאנגען צו דער טיר און האָט זי געעפנט.

אלע פריצים און פריצהס זענען געבליבן שטיין נבהל ונשתומם און האָבן זיך אלע צוזאמען טיף געבוקט.

— יאשניע וויעלמאָזשני פאניע פריץ! — האָט ר' פייווקע גע- זאָגט — דער גרויסער צדיק פאן פלאַכטע האָט שוין פאר דיר אויסגעמאָר- ליעט דאָס גאָלדענע קעסטעלע מיט דיין שליאַכעצקן הערב.

אין דער קרעטשמע האָט געהערשט אַ גרויסע שטילקייט. אפילו ר' משה בער דער אַרענדאָר איז געוואָרן בלייך ווי די וואַנט.

קאפיטל זיבעצן

ווער איז דער גנב? אַ בשר ודם צי די נשמה פון אַ געהרגעטן שליאכטשיץ? — ר' פייווקע ליטוואַק הייסט צוזאמענרופן אַלע זכרים און נקבות און סימכע פלאַכטע וועט באַווייזן ווונדער.

ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט אָנגענומען זייער אן ערנסטע מינע און האָט געזאָגט צום פאן ווייטשעך:

— עס איז געווען אַ שווערער עסק דיין גאָלדן קעסטלע, יאָשניע פּאַניע, פּאַרט האָבן די תּפּילות פון פאן פּלאַכטע בייגעקומען אַלע שטרויכ־לונגען. ביסט אַ גליקלעכער פּריץ צו האָבן דיין אייגנס אזא צדיק, — אזוי האָט ר' פייווקע געזאָגט און ער האָט האַפּערדיק אַ קוק געטון אויף די אַנדערע פּריצים, וואָס זענען געשטאנען מיט די היטלען אין די הענט און זיך גערדייט די וואָנצעס.

— דאָס גאָלדענע קעסטלע — האָט ער ווייטער געזאָגט — האָבן מיר שוין. אמת, אַקוראַט אין דער האנט האָבן מיר עס נאָך דערווייל נישט. מיר ווייסן נאָך נישט אַקוראַט ווער עס איז דער גנב און ווער עס האָט דאָס גאָלדענע קעסטלע. די שווערקיט ליגט אין דערין, וואָס מיר ווייסן נישט צי עס איז געווען אַ מענטש, וואָס האָט זיך שאַלקהאַפֿ־טיק איינגעשטעלט אַריינצוקומען אין דיין פּאַרשלאָסן חדר־מיוחד, יאָשניע פּאַניע, און דאָרט אויפצוהאַקן די זיבן שלעסער פון אייזערנעם קאַסטן און אַרויסצוגעבענען דאָס גאָלדענע קעסטלע. עס איז גראָד מעגלעך, אַז אזא גנב איז גאָר נישט בנמצא אין קרוין פּוילן. דער גנב איז אפּשר — די נשמה פון יענעם גרויסן העלדישן שליאכטשיץ, וועמען דיין זיידע

הנדול — דער ערשטער ווייטשעך פון דיין שליאכטישן שטאם — האָט דערהרגעט אויפן שלאכט־פעלד? א מענטש, ווי עס איז דיר באַווסט, יאָש־ניע פּאַניע, האָט דעם זכרון פון אַ קאַץ. ער פאַרגעסט. אַ נשמה פאַרגעסט נישט. זי געדענקט סיי דאָס גוטע, וואָס מען טוט איר און סיי דאָס שלעכ־טע. די נשמה פון יענעם געקרויודעטן שליאכטישיגן זוכט נקמה און טרעט נישט אָפּ זינט הונדערטער יאָרן פון די פענצטער פון דיין פּאַלאַץ. זי האָט דאָס מיט גרויס ביטרעקייט אריינגעשוועבט אין דיין חדר־מיוחד און דיר צוגעגנבעט דיין הערב.

די פּריצים און פּריצהס זענען געוואָרן בלאַס פון אימה. ביים פּאַן ווייטשעך האָט זיך אויף דאָס פּריצישע היטל געטרייסלט אין די הענט. ער האָט נאָכאַמאָל אַ קוק געטון אויף סימכע פּלאַכטען, וואָס האָט אַן איינגעהילטער אין טלית, זיך נישט אויפגעהערט צו שאַקלען ביי דער וואנט. דעם פּאַן ווייטשעך האָט פאַרפעלט לשון און ער האָט אומבאהאַלפּן געגלאַצט אויף ר' פייווקען דעם ליטוואַק.

ר' פייווקע איז געשטאַנען און געלאַסן געשמייכלט. ער האָט געקלאַפּט מיט זיין דאַרן פינגער אויף דעם צעריסענעם שמויסענעם מיצל, וואָס ער האָט געהאַלטן אין דער האַנט.

— זיי נישט פּאַרוואַרגט, יאָשניע פּאַניע, — האָט ר' פייווקע באלד ווידער געזאָגט, ווי עס זאָל נישט זיין האָט שוין דער צדיק פּאַן פּלאַכטע דאָס קעסטעלע. אויף דערויף האָט ער שוין אַ צוואַנג און ער מאַדלעט זיך ווייטער. נאָר וואָס דען? מיר מוזן וויסן ווער עס איז דער ננב? אַ מענטש, וואָס לעבט צווישן אונדז? צי יענער דערהרגעטער שליאכטישיג, וואָס וויל דיר אָפּטון אַ שפיצל?

— ווי אזוי וועלן מיר עס וויסן, קלוגער זשידעק? האָט דער פּאַן ווייטשעך געפּרעגט אַ צעטומלטער און געקוקט אויף ר' פייווקען דעם ליט־וואַק.

— אין דעם גייט עס טאַקע — האָט ר' פייווקע בנעימותדיק געענט־פּערט. מיר מוזן עס גוט אויספאַרשן. דעריבער, יאָשניע פּאַניע, רופּ צוזאָר מען אַלע דייע מענטשן, סיי זכרים און סיי נקבות. אפילו די יאָשניע וויעלמאָזשנע פּריצים און פּריצהס וואָס זענען געקומען דיר ווינטשעווען מוזן אויך זיין דערביי. וואָרים, יאָשניע פּאַניע, שאַלקהאַפּטיקע ננבים

סימכע פלאכטע

געפינען זיך נישט בלויז ביים פראָסטן פּאָלק און ביי משרתים. צוזאמען וועלן מיר אלע אַרויסגיין אויפן פעלד. דער צדיק פאן פלאַכטע וועט זיך אַוועקשטעלן צווישן אונדז אַלעמען. און ער וועט שוין וויסן. ווי עס איז דיר באַווסט, יאַשניע פּאַניע, פון דער הייליקער שריפט, ווייסן צדיקים אופן פעלד אַ סך מער ווי זיי ווייסן אין פאַרשלאָסענע חדרים. אונטערן הימל און צווישן די ביימער וועט דער גנב אַרויסקומען ווי בוימאָיִל אויפן וואַסער, און מיר וועלן דיר אָפּגעבן דאָס גאַלדענע קעסטעלע. דער פּאָן ווויטשעך האָט זיך טיף געבוקט פאר ר' פייווקען דעם ליטוואק און צוגעזאָגט אַלצדינג צו טון ווי ר' פייווקע האָט באַפוילן, — אַבי שוין צו האָבן אין דער האַנט דאָס גאַלדענע קעסטעלע מיטן יחוס.

איז דאָס מזל פון דער וועלט אַ בלינדע מאַשינקע און עס אַרבעט דערביי אַ האָרעפּאַשנע געזעץ? ניין! דאָס מזל פון דער וועלט איז אַ פּריילעכע קאַטאַרינקע און דער חכם וואָס קוקט זיך צו איז אַ טרויעריקער לץ. דער חכם, וואָס קוקט זיך צו וויל באַשרייבן מיט דער פּעדער ווי אַזוי עס דרייען זיך די רעדער. אין די ווייטערדיקע קאַפיטלען וועלן מיר עס טון בלינדער.

קאפיטל אכצן

עס טראַמפּייטערט דער טראַמפּייט. — עס פעלט
נישט קיין פליג. — סימכע פּלאַכטע איז כמעט אויפן
עולם האמת. — קומט, יאַשניע פּאַנגאַויע פּריציס!

געזאָגט און געטון — דער פּאן ווויטשעך האָט תּיכּה אַרויסגעשיקט
אַ שלּיח מיט אַ טראַמפּייטער, אז אנשים, נשים וטה פון זיינע משרתים
און לייב־אייגענע זאָלן זיך כּהרף־עין פּאַרזאַמלען אַרום ר' משה בערס
קרעטשמע. עס איז פּאַרשטייט זיך געוואָרן אַ גרויסע כּהלה. ראשית,
האָט מען תּחילת נישט געוואוסט צו וואָס דער פּריץ רופּט צוזאַמען מיט אַ
טראַמפּייטער אַלע זיינע משרתים און אונטערטעניקע? אפּשר האָט מען
דאָס גאַלדענע קעסטעלע גאָר נישט געפונען און עס הויבט זיך פּגנדאָס־
ניי אָן דאָס גרויסע שמייסעניש? שנית, ביי יעדן איינעם האָט געציטערט
דאָס הארץ, טאַמער האָט דער גנב אים אונטערנעוואָרפן דאָס קעסטעלע?
דער צדיק ווייסט נישט קיין קונצן און ער וועט אָנווייזן אויף דעם, ביי
וועמען דאָס קעסטעלע ליגט באַהאַלטן, נישט געקוקט דערויף וואָס יעדער
נער איז גאָט די נשמה שולדיק?

עס איז צוריק געוואָרן הושך און מען האָט זיך געריכט אויף דעם
ערגסטן. לאנג באַלאַמוטשען איז אָבער נישט געווען קיין צייט. דער טראַמפּ־
פּייטער האָט געשאַלט און גערופן זיך צוצוואַיילן — עס ווארטן שוין
אין דער קרעטשמע דער פּאן ווויטשעך מיטן גאַנצן הויף. ווער עס וועט
זיך פּאַרשפּעטיקן — וועט מען פון אים רייסן לעבעדיקע שטיקער.
כּחפּזון האָט מען אַלצדינג אַרויסגעלאָזט פון די הענט: די גוים —
די האק און דאָס אַקער־אייזן, און די פּויערטעס — דאָס וואשן גרעט

סימכע פלאַכטע

און דאָס געקאָממענע טייג אין די מולטערס. מען איז הענדום־פענדום געלאָפֿן צו ר' משה בערס קרעטשמע.

דער שליח מיטן טראָמפֿייטער האָט נישט אויפֿגעהערט צו טראָמ־פֿייטערן.

אויפֿן זאָמדיקן פּוילישן וועג און אויפֿן פעלד ביי דער קרעטשמע איז שוין געווען שוואַרץ פֿון מענטשן. אינדרויסן ביי דער קרעטשמע־טיר איז געשטאנען דער פּאָן ווויטשעך מיט דער פּאַני יאדוויגע און די טעכ־טער. ווי אויך אַלע פּריצים און פּריצהס, סיי די אָפּגעקומענע, וואָס האָבן געגעסן „חסד־ברויט“ אין נאַרקאָווער הויף, סיי די שכנישע פּריצים, וואָס זענען געזעסן אין כל־טוב אויף זייערע אייגענע גיטער. מען האָט געווארט, אַז די משרתים און פּאַראָבקעס פֿון פּאָן ווויטשעך זאָלן קומען.

דער טראָמפֿייטער האָט געשאלט כל־זמן עם האָט נאָך געפעלט איי־נער.

ענדלעך האָט דער טראָמפֿייטער אויפֿגעהערט צו טראָמפֿייטן. דער פּאָן ווויטשעך האָט איבערגעצוילט זיינע משרתים און אונטערטעניקע. עם האָט נישט געפעלט פֿון אַ פּליג אויף דער וואַנט.

איצט האָט זיך געעפּנט די טיר פֿון דער קרעטשמע. צוויי פּריצישע לאָקאיעס באטרעסטע אין גאָלדענע פּראַנזן און אָנגעטון אין טייערע ליִוורייעס האָבן אונטער די הענט אַרויסגעפירט סימכע פּלאַכטען אויפֿן אינדרויסן. סימכע איז געגאנגען אָנגעטון אין טלית און תּפילין און איז געווען בלאַס ווי דער טויט. מען האָט געזען בהויש: במשך די דריי טעג, וואָס ער איז געשטאנען ביי דער וואַנט און האָט נישט געגעסן איז פֿון אים געוואָרן הויט און ביין. ער האָט אויסגעקוקט נייערט ווי אַ שאָטן פֿון דעם אמאָליקן נאַרקאָווער סימכע פּלאַכטע. מען האָט געזען, אַז ער ווייסט שוין גאָרנישט וואָס מיט אים טוט זיך. ער דערקענט נישט קיין מענטשן, און האַלט פּאַרגלייזט די אויגן גלייך ווי ער וואָלט שוין איצט מער געווען אויפֿן עול־ס־האמת ווי דאָ אויף אונדזער עול־ס־השקר. די לאָ־קאיעס האָבן אים געהאַלטן אין די הענט ווי מען האַלט אַ פעדער. ער האָט געקוקט אויף אַלעמען מיט בליקן, וואָס אַט־טאָט און דער גאַנצער סימכע פּלאַכטע צעפּאלט זיך אויף שטויב.

י. ג. טרונוק

באלד נאך סימכע פלאכטען איז פון דער קרעטשמע ארויסגעגאנגען
ר' פייווקע דער ליטוואק. אין דעם צעריסענעם שמויסענעם מיצל אויפן
קאפ און אין זיין שמאטעוואטן הולך האָט ער אויסגעקוקט גאָר אויסטער-
ליש צווישן די אויסגעפוצטע פריצים און פריצהס, וואָס זענען געשטאַנען
אינדרויסן און מיט גרויס דרך-ארץ און ערפורכטיקייט געקוקט סיי אויף
ר' פייווקען, סיי אויף דעם כמעט טויטן סימכע פלאכטען.
— אַצינד, איר יאַשניע פאַנאָווע פריצים, און איר, אַלע משרתים
און פאַראַבקעס פון יאַשניע פאַן וויטשעך! קומט וועל איך אייך אַרויס-
פירן אויפן פעלד! — האָט ר' פייווקע הויך און באַפעלעריש געזאָגט
און זיך שאַרף אַרומגעקוקט אויף די גרויסע לייט און אויף דעם פרי-
צישן עולם אַרום.

קאפיטל ניינצן

מען גייט! — באזונדער זכרים און באזונדער נקבות. —
ר' פייווקע האלט סימכע פלאכטעס יאמשענעם שטע־
קן. — אלע זענען גאלע ערלעכע לייט. — דער פאן
וויטשען פאלט שיעור אין חלשות.

די פריצים און פריצהס, דער פאן וויטשעך מיט זיין הוינגעזינד
און מיט זיינע משרתים האבן גערירט פון דער טיר פון דער קרעטשמע.
פון פאראויס האבן די צוויי לאקאיעס געפירט סימכע פלאכטען אונטער
די אָרעמס.

גאָר דער ערשטער פאראויס האָט האָפּערדיק געשפּאנט ר' פייווקע
דער ליטוואק.

פון הינטן זענען נאָכגעגאנגען די מחנות פויערים און פויערטעס.
ר' משה בער האָט פארמאכט די קרעטשמע און צוזאמען מיט גענענדלען,
זיין יידענע, איז ער מיטגעגאנגען זען דאָס ווונדער מיטן גאָלדענעם קעס־
טעלע. עס איז אים אויך טשעקאווע געווען צו וויסן, ווער עס וועט זיך
ארויסווייזן דער גנב? א גנבישער בשר־ורם, צי — ווי ר' פייווקע מיינט
— א געשמאָרבענע נשמה פון א פארצייטישן שליאכטשיץ, וואָס דרייט
זיך שוין זינט הונדערטער יאָרן ביי די פענצטער פון פאן וויטשעכס פאר־
לאץ און וויל אים אָפטון א שפיצל?

ר' פייווקע דער ליטוואק האָט די גאנצע מחנה ארויסגעפירט אויפן
זעלביקן פעלד, ווו ער איז די נאכט צופריער געגאנגען מיט דעם שיינען
סטעפאן. מען איז צוגעקומען צו דער סטעזשקע מיט די בייער.
ר' פייווקע האָט אלעמען געהייסן זיך אויסשטעלן אין צוויי שורות.
א שורה זכרים און א שורה נקבות. די פריצים און די פריצהס האָבן זיך

י. י. טרונק

געמוזט אוועקשטעלן באגלייך מיט די נידעריקסטע משרתים פון פאן וווי-
טשעך. עם האָט די פריצים אפילו נישט געשמעקט און זיי האָבן זיך גע-
דרייט ביי די וואַנצעס. נאָר פארפאלן! ר' פייווקע הייסט, און עם איז
נישטאָ וואָס צו מאכן.

ר' פייווקע האָט געזאָגט הויך, אז אלע זאָלן הערן:

— דער צדיק, פאָן פלאַכטע, איז איצט שטארק פארטון אין זיינע
תפילות. דאָס שווערסטע מוז ער נאָך בייקומען. עליכן דעריבער, האָט ער
באפוילן, אז איך, ד"ה זיין דינער ר' פייווקע, זאָל דערווייל טון די פראָס-
טערע מעשים, כדי געווייר צו ווערן ווערן עם האָט געגנבעט דאָס קעס-
טעלע. פארשטייט זיך, אלצדינג וועט געטון ווערן אונטער דער השגחה
פון פאָן פלאַכטע.

דאָ האָט ר' פייווקע געהייסן די לאַקאיעס אַרײַנפירן סימכע פלאַכטען
צווישן די צוויי שורות. ר' פייווקע איז געגאנגען פון פאָראוים. הויך איז
דער האנט האָט ער געהאלטן סימכע פלאַכטעס באקאנטן שטעקן. מיר מוזן
נאָך צוגעבן: פאָרנדיק פון נארקאווע אין פאלאץ אַרײַן צום פריץ האָט ר'
פייווקע נישט פארגעסן מיט זיך מיטצונעמען דעם בארימטן שטעקן פון
סימכע פלאַכטען, כדי מיט אים צו טון די וונדער, ווען מען וועט דארפן.

עם האָט זיך אָנגעהויבן דער ערשטער פרוו. דאָס הייסט: צו געפיר-
נען צווישן די לעבעדיקע מענטשן דעם גנב פונעם קעסטעלע.

ר' פייווקע איז צוגעגאנגען צום ערשטן פון די זכרים און האָט אים
לייכט אָנגערירט מיט סימכע פלאַכטעס שטעקן. באַלד האָט ער אַ שאַקל
געטון מיטן קאָפּ און הויך געזאָגט: ניין! ער איז נישט דער גנב. אזוי
איז ר' פייווקע צוגעגאנגען צו אַ יערן איינעם פון די זכרים. סיי צו די
פראָסטע משרתים, סיי צו די פריצים. אלע זענען געווען בלאַס ווי דער
טויט. מחמת יעדער, וואָס איז געשטאנען און געווארט, אז ר' פייווקע
זאָל אים אָנרירן מיטן שטעקן, האָט נישט געוואוסט ווי אזוי עם וועט אויס-
פאלן זיין פסק. די אימה איז געווען אויף אלעמען גלייך, גלייך ווי אלע
וואַלטן געווען שולדיק. דער, וואָס איז שוין געשטאנען פון הינטן און ר'
פייווקע האָט שוין אויף אים געזאָגט דעם גליקלעכן „ניין“, האָט ממש
געוואַלט טאַנצן פון שמהה. טויזנט שטיינער האָבן זיך אים אַראָפגע-
קאלערט פון האַרץ.

סימכע פלאַכטע

ר' פייווקע האָט זיך אָפגעפארטיקט מיט דער שורה פון זכרים און גע- הייסן די לאַקאיעס אַרײַנפירן סימכע פלאַכטען צווישן די נקבות. די חשובע פריצהם אין זייערע בגדימלכות זענען נעבעך געשטאנען צוזאמען מיט די פראַסטע משרתות און קעכינס. ר' פייווקע איז ווידער געגאנגען פון פאַראויס מיט סימכע פלאַכטעס שטעקן און געטון דאָס נעמלעכע וואָס פריער.

ר' פייווקע האָט שוין אַלעמען געהאט אָנגערירט מיטן שטעקן און ביי יעדן איינעם געשאַקלט מיטן קאָפּ און געשריגן: ניין! ער איז צוגע- גאָנגען צום פאן וויטשעך, וואָס איז געשטאנען אינגאנצן אַ פאַרלוירע- נער, מחמת אים האָט זיך אויסגעדראַכט, אז ער איז ווידער ווייט פון קעסטלע און איז ווידער אויס יחסן. ר' פייווקע האָט דעם פאן וויטשעך אָנגעקוקט מיט געלאַסענער בנעימות און געזאָגט:

— ניין, יאָשניע פאַניע פרייז! אַלע דיינע מענטשן זענען גאַלע ערלעכע לייט. צווישן זיי האָבן מיר נישט וואָס צו זוכן. דער גנב איז נישט צווישן די לעבעדיקע.

הגם די שמחה פון אַלעמען איז געווען אין לשער, וואָרים אַלע — איבערהויפט דעם פאן וויטשעכס משרתים — זענען געווען זיכער, אז איצט האָט עס גענומען אַן עק צו די השדים, זוכענישן און שמייסענישן — פונדעסטוועגן האָבן זיי געקוקט מיט גרויס רחמנות אויפן צעטומלטן נאַרקאווער שלאַכטישיין. מען האָט געזען בחוש: דעם פאן וויטשעך ווערט נישט גוט און ער האָט בדעה אַוועקצופאַלן אין סאמע מיטן פעלד.

קאפיטל צוואנציק

מען נעמט זיך צו די דרייצן ביימער. — וואָס זאָגט
 דיר דער בוים. — יאַשניע פּאַניע? אונטער מיר ליגט
 דאָס גאַלדענע קעסטעלע! אַרום דעם גאַלדענעם קעסט-
 טעלע טוט זיך און טוט זיך.

ר' פייווקע דער ליטוואק האָט דעם פאן ווויטשעך טשאַפּלאַקטשאַפּ-
 לינסקי געגעבן סימכע פּלאַכטעס שטעקן אין דער האַנט אַריין, און גע-
 זאָגט אויפן הויכן קול, אז אַלע זאָלן הערן:

— אַצינד וועלן מיר גיין זוכן דאָס גאַלדענע קעסטעלע!

ר' פייווקע איז געגאנגען פּאַראַוים צוזאַמען מיטן פּאָן ווויטשעך.
 נאָך אים איז געגאנגען סימכע פּלאַכטע געפירט פון די לאַקאַיעס. נאָך
 זיי — דער אנשים, נשים וטף.

מען איז צוגעקומען צום ערשטן פון די דרייצן מאָפּאַל-ביימער.

— קלאַפּ דריי מאָל אָן אין בוים מיטן צדיק פּאָן פּלאַכטעס שטעקן!

— האָט ר' פייווקע געזאָגט צום פּאָן ווויטשעך.

דער פּאָן ווויטשעך האָט דריי מאָל אָנגעקלאַפּט אין בוים.

— האָסט געהערט וואָס דער בוים זאָגט דיר, יאַשניע פּאַניע? —

האָט ר' פייווקע געפרעגט מיט גרויס פּשטות.

— ניין, איך האָב גאַרנישט געהערט — האָט דער פּאָן ווויטשעך

געזאָגט א דערשראָקענער.

— דער בוים זאָגט דיר — האָט ר' פייווקע הויך גערעדט, אז אַלע

זאָלן הערן — ניין, יאַשניע פּאַניע! — אזוי זאָגט דער בוים — איך

האָב נישט אונטער מיר דאָס גאַלדענע קעסטעלע מיט דיין יחוס.

סימכע פלאכטע

— איצט וועלן מיר גיין צו די אנדערע ביימער — האָט ר' פייווקע געזאָגט און געהייסן דעם פאן ווייטשעך אָנקלאַפּן ביי די אנדערע צוועלף ביימער.

ביים דרייצנטן בוים, נאָכדעם ווי דער פאן ווייטשעך האָט אין אים אָנגעקלאַפּט דריי מאָל, האָט ר' פייווקע פּלוצים געטון א שאַרפּן שאַקל מיטן קאָפּ און אַרויסגעכאַפּט ביים פּאַן ווייטשעך סימכע פּלאַכטעס יאמ־שענעם שטעקן.

אַלע זענען דערציטערט געוואָרן.

— דו הערסט וואָס דער בוים זאָגט צו דיר, יאַשניע פּאַניע? — האָט ר' פייווקע כמעט ווי געשריגן.

— ניין, איך הער גאָרנישט — האָט דער פאן ווייטשעך געענטפּערט מיט אַ שוואַך קול.

— יאַשניע פּאַניע! — האָט ר' פייווקע זיך צעשריגן אינמיטן דעם געזעמל פון אַלע איידעלע און פּראָסטע גויים — הערסטו דען נישט, יאַשניע ניע פּאַניע, ווי דער דרייצנטער בוים שרייט צו דיר געוואַלד? יאַשניע פּאַניע! — אזוי זאָגט דער דרייצנטער בוים — אונטער מיר ליגט דיין גאָלדן קעסטעלע! אונטער מיר ליגט דיין גאָלדן קעסטעלע, יאַשניע פּאַניע! — אזוי זאָגט דער דרייצנטער בוים.

ס'איז געוואָרן א שטילעניש. אַ סך פּריצים האָבן פּאַמעלעכע אַרונט־טערגענומען די היטלען. אַלטע גויים האָבן זיך איבערגעצאָלט.

ר' פייווקע האָט ווייטער געשריגן הויך:

— זאָל ווערן געברענגט א רידל!

בתוך כּרי דיבור האָט מען געברענגט אַ רידל.

ר' פייווקע האָט גענומען דעם רידל אין דער האַנט אריין און אים דערלאנגט דעם פּאַן ווייטשעך.

— קיינער טאָר נישט גראָבן סיידן דו אַליין, יאַשניע פּאַניע, נאָר דיר אַליין וויל דער בוים אָפּגעבן דאָס גאָלדענע קעסטעלע מיטן יחוס, — האָט בנעימותדיק געזאָגט ר' פייווקע דער ליטוואַק.

מיט ציטערדיקע הענט האָט דער פּאַן ווייטשעך אָנגעהויבן צו גראָבן אונטערן דרייצנטן בוים. ער האָט אויפגעגראָבן עטלעכע רידלעס און איז

י. י. טרונק

שיעור נישט געפאלן אין חלשות. — פון צווישן די בויס-וואָרצלען האָט אַרויסגעגלאַנצט דאָס גאַלדענע קעסטעלע מיט זיין יחוס-בריוו.
דער פּאָן ווייטשעך האָט איצט געוואָלט פאלן סימכע פלאכטען צו די פיס. ר' פייווקע דער ליטוואק האָט אַרויסגענומען דאָס גאַלדענע קעסטעלע פון אונטערן בויס, עס הויך אויפגעהויבן לעיני כל הקהל און עס אַלעמען געוויזן. עס איז געוואָרן א געשריי און א געוואלד; דאָס גאַלדענע קעסטעלע! די פּאַני יאָרוויגע האָט געוואָלט אַרויפפאלן ר' פייווקען אויפן האַלדן. סימכע פלאכטע איז געשטאַנען כמעט ווי אַ מת צווישן די צוויי לאַקאַיעס און דער פּאָן ווייטשעך איז געשטאַנען פאַר אים מיטן קאַפּ אַראָפּ און געוויינט פאַר שמחה. עטלעכע פרומע גויעס האָבן אנידערגע-קניט אין דער מיטפּעלד און אַנגעהויבן צו בלעקערצן.

די פּרייד פון דער וועלט איז אַ שאַטן. איז דער שאַטן פון דער וועלט אַ פּרייד? וועמען קען געראַטן צו וויסן דאָ באשייד?
דאָס געשעען איז נאָר אַ ביישפּיל. און דאָס ביישפּיל אַ דריי-שפּיל.
אַ מאָל איז דאָרט דאָס קליינע גרויס און אַ מאָל דאָס גרויסע קליין. אלץ-דינג האָט אַ מיין... און מען דאַרף זיך קאַנען פאַרטראַכטן אפילו ביי סימכע פלאכטען.

קאפיטל איין און צוואנציק

דער פאן ווויטשעך האלט ביים פארלירן אַ גרעסערן
אוצר. — די פריצהס מיט די גאלדענע פלעשלעך. —
ר' משה בער ברענגט אַ טאָפּ לאַקשאַן און סימכע פּלאַכ־
טע באַווייזט נייע נסים.

וואָלט איך אַפילו געהאט די שפּראַך און פּאַנטאַזיע פון אַ פּאַרצייִ-
טישן מייסטער ווי עס איז געווען יאַנקל לערער פון לאַדזש און וואָלט
איך געשריבן דאָס דאָזיקע ווערק מיט אַ גאָלדענער פען — וואָלט עס
אויך געווען איבער מיינע כוחות צו באַשרייבן וואָס עס האָט זיך געטון
מיט סימכע פּלאַכטען נאָך דעם גרויסן ווונדער מיטן גאָלדענעם קעסטלע.
דאָס געשריי און די ווינטשעוואַניעס פון די פּריצים האָט דערגרייכט עד
לב השמים. די פּריצים און די פּריצהס האָבן פון זיך אַראָפּגעריסן די גאָל־
דענע קייטן און אַנדערע תכשיטים און זיי געוואָרפן צו די פיס פון דעם
ווונדער־צדיק פון נאַרקאָווע. דאָס גאָלד האָט זיך געוואָלגערט אַרום סימכע
פּלאַכטען גלייך עס וואָלט געווען נייערט בלאָטע.

סימכע פּלאַכטע גופא — וואָס אַרום אים האָט געטומלט אַ וועלט,
וואָס מען האָט פאַר אים געוואָרפן די היטלען אין דער הויך און גע־
שריגן ווינאָט — ער אַליין האָט נישט געוואָסט לאַ בשוכבו ולא בקומו.
ער איז נישט געווען ביי די הוישים, האָט נישט געוואָסט וואָס מיט אים
טוט זיך, האָט נאָרנישט געזען און נאָרנישט געהערט. ווען נישט די צוויי
לאַקאיעס, וואָס האָבן אים אונטערגעהאַלטן, וואָלט ער זיך צעשאַטן ווי אַ
גל של עצמות.

דער פאן ווויטשעך אָבער איז געווען שטאַרק בנילופין. ער האָט

י. י. טרונק

געשפרונגען און געשריגן נאך גאָר ווי אַ יונגעראַמאָן. געוויינט און געלאַכט און זיך מיט אַלעמען געקושט, סיי מיט זכרים און סיי מיט נקבות. נאָך אויפן פעלד אונטער די צוועלף ביימער איז ער צוגעגאַנגען צו ר' משה בערן און אים געשאַנקען צען יאָר אַרענדע פאַר דער קרעטשמע, און האָט אים נאָך צוגעגעבן אַ בייטל מיט רענדלעך, — עס האָט געהייסן אַ מתנה פאַר דער יידענע גענענדל.

אינמיטן די שמחות און קושענישן האָט די פּאַני יאַרוויגע געטון אַ קוק אויף סימכע פּלאַכטען. איר איז פינצטער געוואָרן פאַר די אויגן. זי האָט געמאַכט אַ געוואַלד און זיך אָנגעכאַפט פאַרן קאַפּ. זי האָט געזען: אַטאָט וועט דער גרויסער צדיק אויסהויבן די נשמה אין די הענט פון די ביידע לאַקאיעס. זי האָט אַ געשריי געגעבן צום פּאַן ווויטשעך וואָס האָט נישט אויפגעהערט זיך צו דרייען די וואַנצעס און אַרומצוטאַנצן פון גרויס האַפּערדיקייט.

— ווויטשעך! האָט די פּאַני יאַרוויגע געגעבן דעם גרויסן געשריי, מיר האָבן טאַקע דאָס טייערע גאַלדענע קעסטלעך; מיר האַלטן אָבער ביים פּאַרלירן אַן אַנדערן און נישט קיין קלענערן אוצר. גיב אַ קוק, ווויטשעך! האָט די פּאַני יאַרוויגע געשריגן און מיט ביידע הענט געוויזן אויף סימכע פּלאַכטען — דער פּאַן צדיק פּאַסט!

דער פּאַן ווויטשעך האָט אָנגעקוקט סימכע פּלאַכטען, און אים איז אויך פונדאָסניי פינצטער געוואָרן פאַר די אויגן. צו פּאַרלירן אזא ווונדער-טוער אין זיינע גיטער, איז אויך נישט קיין קליין אומגליק! דער פּאַן ווויטשעך איז בלאָס געוואָרן און געגעבן דעם הויכן געשריי:

— דער יאַשניע וויעלמאָזשני פּאַן צדיק פּאַסט! שוין זאָל געברענגט ווערן די קאַרעטע!

עס האָט זיך פון אויפּסניי אָנגעהויבן אַ גרויס פּאַרעריי אַרום סימכע פּלאַכטען. די פּריצהס האָבן אַרויסגענומען פון זייערע געשטריקטע ביי-טעלעך גאַלדענע פּלעשלעך מיט שמעקוואַסער און זיי אונטערגעשטופּט סימכע פּלאַכטען אונטער דער נאָז. די נאָז פונעם נאַרקאָווער וואַסער-טרעגער איז נישט געוויינט געווען צו אַזעלכע איידעלע האַרץ-דערכאַפּע-נישן. זי האָט נישט געוואָסן דערפון, בעת סימכע פּלאַכטע האָט נאָך, פאַר קיין שום ייד געדאַכט, געטראָגן שאַנדעס אויף זיינע נאַקעמע פּלייצעס,

סימכע פלאכטע

און אויך נישט שפעטער צווישן די טעפ פון פעשען דער יתומה. צו די איידעלע געשמאקן פון די גאלדענע פלעשלעך, וואָס די פריצהס האָבן איר צוגעטראָגן האָט זיך סימכע פלאַכטעס נאָז צוגעהאָרעט ווי המן צום גרענער. דאָס לשון פון אַ גרויסער שיסל געקעכץ — אָט דאָס וואָס זי האָט פאַרשטאַנען. סימכע פלאַכטע איז געוואָרן ווייסער און ווייסער. קוים וואָס די לאַקאיעס האָבן אים געקאָנט דערהאַלטן אויף די פיס.

בינתים איז אָנגעקומען די קאַרעטע און מען האָט דעם נאַרקאווער צדיק קוים באַוווּזן אַוועקצוזעצן אויבנאָן. אַרום אים אין דער קאַרעטע האָבן זיך אַוועקגעזעצט די עלטערע פריצהס. זיי האָבן כסדר אים אונטער געטראָגן אונטער דער נאָז די גאלדענע פלעשלעך מיט שמעקדוואַסער. די קאַרעטע איז הענדוס־פענרום געפאַרן אין הויף אַרײַן. ר' משה בער דער אַרענדאַר האָט געקריגן דעם שאַרפן באַפעל לַמען־השם צו לויפן ווי אַ פּײַל פון בויגן און ברענגען צום פּאַן ווויטשעך אין פּאַלאַץ, וואָס עס געפינט זיך נאָר אין קרעטשמע פון עסנוואַרג. וואָרים, הגם אין די טעפ פון דער הויפּישער קיך קאָכט זיך די גרויסע סעודה לכבוד דעם נס — פּאַרט וועט דער פּאַן צדיק דערפון נישט טועם זײַן די גרוים פון אַ שמעקטאַבאַק. דער פּאַן ווויטשעך האָט ר' משה בערן צוגעזאָגט: אויב ער וועט באַוווּזן צו קומען באַצײטונס, איז אַ חוץ די צען יאָר געשענקטע אַרענדע, וועט ער נאָך צוקריגן פינף בחינמדיקע יאָר אַ צולאָג.

אין פּאַלאַץ האָט מען סימכע פלאַכטען אַוועקגעזעצט אויבנאָן אויף דער שענסטער און רײכסטער פּאַטער־שטול. דער קאָפּ מיטן ספּאַדיק האָט זיך אויף אים געוואַקלט ווי ביי אַ געשאַכטענער גאַנדז. אָט־אַט האָט ער געהאַלטן ביי יציאת־נשמה.

ר' משה בער האָט געברענגט אַ גרויסן טאָפּ מיט הייסע לאַקשן. ר' פּײַווקע האָט גענומען אַ לעפל און אַרײַנגעגאַסן סימכע פלאַכטען אין מויל אַרײַן דעם ערשטן לעפל עולם־הזה. סימכע פלאַכטע האָט באַלד גע־עפנט די אויגן, מען האָט געזען בחוש, אַז ער קומט צוריק צו די כּוּחַת. ער האָט געטון אַ קוק אויף ר' פּײַווקען ווי אַ געשלאָגענער הונט. ר' פּײַווקע קע האָט געזאָגט: עסט, ר' סימכעצקע! סימכע פלאַכטע האָט זיך נישט געלאָזט בעטן און געוווּזן לעיני כל הפּריצים והפּריצהס אַז ער קאָן זיך אַן עצה געבן מיט אַ טאָפּ לאַקשן.

קאפיטל צוויי און צוואנציק

קיין נארקאווע מיטן פאן צדיק! — ווי עס וואלט גע-
פארן דאס ווארשעווער מלכות. — אַרים און רייך
ברענגען מתנות.

אין פאלאץ פון פאן וויטשעך האָט מען נישט לאַנג באלאָמוטשעט.
מען האָט געהייסן שפּאַנען די הויפּישע קארעטעס כדי אָפּצופירן מיט
גרויס פּאַראַד דעם פּאַן צדיק אַהיים קיין נאַרקאַווע. די לאַקאַיעס און
משרתים האָבן דערווייל געפּאַקט קאַסטנעס מיט מתנות, זעק און קוישן פּולע
מיט כלי־טוב. פאַר דעם פּריצישן גאַניק האָבן שוין געוואַרט די קארעטעס
פון פּאַן וויטשעך און די קארעטעס פון די שכנישע פּריצים. אַלע גרויסע
לייט און שליאַכטשיצעס האָבן געוואַלט זיך באַטייליקן אין פּאַראַד לכבוד
דעם ווונדער־ייד און אים באַגלייטן קיין נאַרקאַווע. די פּריצישע פּערד
האָבן קוים געקאַנט איינשטיין און זיי האָבן געהירושעט און געקלאַפט
מיט די קאַפיטעס. די קומשערס האָבן געקנאַלט מיט די בייטשן. אַלע
האָבן זיך געפּרייט. די פּריצים האָבן זיך געפּרייט מיטן פּאַן וויטשעך
און די פּראַסטע פּרעמדע גוים האָבן זיך געפּרייט מיט די גוים פון
נאַרקאַווער הויף. ערשט איצט האָבן די משרתים פון פּאַן וויטשעך גע-
קאַנט אָפּעטעמען אָן פּחד און אָן אימה. אַלע האָבן גערעדט פון סימכע
פּלאַכטען ווי פון אַ מלאַך־הגואַל און אים געווינטשעוועט לאַנגע יאָרן.

מען האָט זיך אָנגעהויבן אַריינצוזעצן אין די קארעטעס.
נאָכן טאָפּ מיט לאַקשן איז עס נישט געווען דער אייגענער סימכע
פּלאַכטע. ער האָט אַפילו נישט אָנגעהויבן צו וויסן וואָס דאָ איז געשען.
אַז מען וועט אים נישט הענגען און אַז דער שוויטאַג הויבט זיך אָן מיט

סימכע פלאכטע

גאָר אַ נייעם אימפעט — דאָס האָט ער געזען וווּיל און באַשיימפערלעך. ווי די פריצים און פריצהס פאָרען זיך און לויפן אַרום אים — אויף דעם האָט ער נישט געקוקט. דער עיקר האָט ער געזען און געזען די זעק וואָס מען שלעפט פונעם פאַלאַץ און מען לאָדנט זיי אויף אויף פורן פון זיינגעטוועגן. ער האָט זיך דערמאָנט אָן פעשען דער יתומה און אַ קוק גע-טון אויף ר' פייווקען דעם ליטוואַק וואָס האַלט דעם באַקאנטן יאַמשענעם שטעקן אין דער האַנט.

מען האָט סימכע פלאַכטען אַוועקגעזעצט אויבנאָן אין דער ערשטער און שענסטער קאַרעמע. דער פּאָן ווויטשעך און די פּאַני יאַרוויגע האָבן מיט די אייגענע הענט אים אַרומגעדעקט מיט טייערע זיידענע טיכער. די אַנדערע פריצים און פריצהס האָבן אויך אַריינגעשטעקט די קעפּ אין סימכע פלאַכטעס קאַרעמע און נאָך אַ מאָל געוואַלט כאַפּן אַ קוק אויפן צדיק. ר' פייווקע דער ליטוואַק איז געשטאַנען ביי דער קאַרעמע ווי עפעס אַן אָפּגעריסענער און אָפּגעשליסענער אַרימער ייד. אויפן קאָפּ האָט ער, ווי תמיד, געטראָגן דאָס צעריסענע שמויסענע מיצל און אינגאַנצן האָט ער אויסגעקוקט ווי אויף אַ פּרעמדער התונה. ער איז געשטאַנען און גע-קוקט, קויסדקוים געשמייכלט.

ווען סימכע פלאַכטע איז שוין געזעסן אויבנאָן אין דער קאַרעמע אַרומגעבעט ווי אַ מלך, איז דער פּאָן ווויטשעך צוגעגאַנגען צו ר' פייווקען און האָט פאַר אים אַרונטערגענומען דאָס היטל און געפרעגט:

— קלוגער זשידעק און געטרייער דינער פון יאַשניע פּאָן צדיק!
זי וועסטו מיר דערלויבן צו פאָרן אין איין קאַרעמע מיטן ווונדער-טוער?
ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט געשאַקלט מיטן קאָפּ:

— מילא, אַז דו בעסטט מיר, יאַשניע וויעלמאָזשני פּאַניע, קאָן איך עס דיר נישט אָפּזאָגן. זעץ זיך אַרײַן אין דער קאַרעמע!

דער פּאָן ווויטשעך האָט זיך מיט גרויס גאוה אַריינגעזעצט צו סימכע כע פלאַכטען אין קאַרעמע. פאַרשטייט זיך, אַז ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אויפן בענקל אַקעגנאיבער דעם אויבנאָן.

באַרד איז אויפן באַק אַרויפגעקראַכן ר' פייווקע דער ליטוואַק. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט רעכטס ביים קומשער און כסדר געהאַלטן אין דער האַנט סימכע פלאַכטעס יאַמשענעם שטעקן. נאָך ר' פייווקען איז אויפן

באָס אַרױפגעקראַכן ר' משה בער דער אַרענדאַר. און האָט זיך אַוועקגע-
זעצט אויף דער לינקער זייט ביים קומשער.
מען האָט פאַרמאַכט די טיר פון דער קאַרעטע און זיך גענרייט צום
פּאַרן. די פּריצים און די פּריצהס זענען נאָך אַלץ געשטאַנען ביי דער טיר
און אַרױנגעשטעקט זייערע קעפּ דורך דעם פענצטערל.
— ווױואָט יאַשניע וויעלמאַזשני פאַן צדיק! האָבן עטלעכע שליאַכט-
טשיצעס געשריגן און זיך געדרייט ביי די וואַנצעס.
די פּאַני יאַרוויגע מיט די טעכטער האָבן זיך אַרױנגעזעצט אין דער
צווייטער קאַרעטע. די אָפּגעקומענע פּריצים — אין דער דריטער קאַרעטע.
די פּריצישע געסט און שכנים — אין די איבעריקע קאַרעטעס. אַרום און
אַרום איז עס געווען ביי אַ צען קאַרעטעס. עס האָט אויסגעקוקט ווי דאָ
וואָלט געפּאַרן נישט קיין קלענערער ווי דאָס וואַרשעווער מלכות.
פון הינטן נאָך די קאַרעטעס האָבן זיך נאָכגעשלעפט פּויערישע פּור-
לעך. אויך דאָס פּראָסטע גויאישע פּאַלק האָט נישט געוואָלט בלייבן הינד-
טערשטעליק אין דעם גענאָד פונעם גרויסן נאַרקאָווער צדיק. אויף די פּור-
לעך האָבן די פּויערים אַרױפגעפּאַקט וואָס זיי האָבן נאָר געהאַט פון זייער
באַלעבאַטישקייט: זעק מיט קרויט און קאַרטאָפּל, זעק מיט קאַשע און
גרויפן. טייל האָבן אויף זייערע פּורלעך אַרױפגעלייגט געבונדענע עופות,
צי נאָר אַ יונג קעלבל. אַרימע פּויערים וואָס האָבן פאַרמאַגט נישט מער
ווי דעם דלות האָבן אויך געוואָלט זיין שטיקלעך מחותנים אויף דער
חתונה. אַ יעדער פּויער וואָס האָט נאָר געהאַט עפעס האָט עס איינגעפּאַקט
אין אַ זאַק צי אין אַ קויש. באַין סום — אָן אַ פּערדל — האָט מען כּמחילה
גענומען די פּיס אין די הענט אַרױן און נאָכגעשפּאַנט צופּוסנס דעם גרויסן
מלכותדיקן אַרױנפּאַר פון סימכע פּלאַכטען אין שמעטל נאַרקאָווע.
כדי צוצוגעבן נאָר דעם גרויסן פּאַמפּ האָט דער פּאַן ווױטשעך באַ-
פּוילן אַז דריי רייטערס מיט טראָמפּייטן אין די הענט זאָלן רייטן פּאַראוים
און שאַלן אין דער לופּט: ער פּאַרט! ער פּאַרט! ער פּאַרט! ער פּאַרט!

קאפיטל דריי און צוואנציק

נאַרקאָווער יידן פאַרגעסן די דאגות־פּרנסה. — מען
הויבט זיך אָן דערמאָנען מעשיות וועגן סימכע פּלאַכ־
טען. — אין ר' תנחומס באַק־אויבן איז ליכטיק
ווי בייטאַג.

דאָס שטעטלע נאַרקאָווע האָט געהאַט, ווי מיר ווייסן, די גרויס פון
אַ טלומטר אין אַ קליין סידורל. יידן האָבן דאָרט נעבעך שווער געהאַרע־
וועט אויף דאגות־פּרנסה און אויסגעקוקט אויף די ווינטן, מאין יבוא
עזרי? טאָמער קומט אַ פויער עפעס קויפן צי פאַרקויפן? אַז משיח וועט
אם ירצה השם קומען וועלן מיר צוריק פאַרן קיין ארץ־ישׂראל. יידן וועלן
זיך דעמאָלט אויסגלייכן די ביינער. אויף די ביימער, ווי מיר ווייסן,
וועלן דאָרט אין ארץ־ישׂראל וואַקסן פיש מיט בולקעס, און די צווייגן
וועלן זיין ציבעכעס מיט ליולקעס. אַלצדינג, אם ירצה השם אין די טעג
פון משיחן. דערווייל, ביז וואַס־ווען, זענען מיר אין פינצטערן גלות און
יידישע פּרנסות זענען שווער ווי דער קריעת־ים־סוף.

פונדעסטוועגן — נאַרקאָווער יידן האָבן מיט אַמאָל פאַרנעסן צו
טראַכטן ווי אזוי מען וועט באַווייזן שבת צו מאַכן. אין די דריי באַרימטע
טעג וואָס סימכע פּלאַכטע מיט ר' פייווקען זענען געזעסן ביי ר' משה בערן
אין דער קרעטשמע, האָט מען אין נאַרקאָווע נישט מער געטון נאָר גע־
שמועסט פונעם פּריץ מיטן וואַסערטרענער. אין בית־המדרש האָט מען
געשמועסט דערפון אַפילו אינמיטן דער „קריאה“. בונם דער אונטער־שמש
האָט נישט איין מאָל געמוזט קלאַפן אין „שולחן“ אַריין און שרייען: שאַ!
לְהבדיל אין מרחץ האָט מען געשמועסט דערפון סיי אונטן אין דער מיקווה

י. י. טרונק

גופא בין אונטערטונקען לאונטערטונקען און סיי אויבן אויף די שווייך בענק ווו יידן האָבן זיך געשמייסן מיט הושענא-בעזעמלעך. מען האָט גע- שמועסט דערפון אינדרויסן אויפן מאַרק און אינעווייניק אין די קרעמל לעך, — און אפילו נאָר אינדערהיים נאָך וועטשערע צווישן די דברים בין איש לאשתו.

דאָס וואָס גענענדל די אַרענדאַרקע האָט געזאָגט צו ר' משה בערן אַז מיט סימכע פּלאַכטען איז נישט פשוט — האָט אַריינגעשלאָגן ווי אַ דונער אין די אויערן פון נאַרקאָווער יידן. עס האָט זיך זיי אָנגעהויבן לייגן אויפן שכל. פּראָסטע יידן און ווייבער האָבן זיך אָנגעהויבן צו דערמאָנען מעשיות פון סימכע פּלאַכטען. די מעשיות האָבן בפירוש געשמעקט מיט למד-וואָו, ווייבער האָבן זיך געשווירן, אַז נאָך בעת סימכע פּלאַכטע האָט געטראָגן וואַסער און אויסגעלעקט די טעלעך, האָבן זיי שוין חושד געווען אַז מיט אים איז נישט פשוט. אַ יידענע האָט דערציילט: אַמאָל ביינאַכט איז זי אַדורכגעגאַנגען פאַר ר' תנחום דעם בעקערס קעלער; אינעווייניק אין באַקט אויוון איז געווען ליכטיק ווי בייטאַג. מן-הסתם איז דאָרט בייזאַמען מיט סימכע פּלאַכטען געזעסן אליהו הנביא און זיי האָבן געלערנט סתרי-תורה. דער רב, די רביצין און עטלעכע יידן לומדים האָבן אפילו געטענהט: עס איז שווערלעך צו גלויבן אַז מיט סימכע פּלאַכטען איז נישט פשוט. סטייטש! נישט געפאָקט און נישט געמאָזלט, און נאָדיר אַ למד-וואָו! מאַלע וואָס גויים זאָגן. און אויב יאָ? וואָס האָט דאָ צו טון אַ ליטוואַק? און ווי קומט אַ ליטוואַק צו די למד-וואָו?

נאָר ווער האָט זיי געהערט? נאַרקאָווע איז געזאַנגען כאַדאַדאָם. מען איז גרייט געווען פאַר סימכע פּלאַכטען אַראָפּצונעמען דאָס היטל און אויף זיך אַליין צו קוקן מיטן גרעסטן ביטול ווי מיר וועלן עס בלי נדר דער- ציילן אין קומענדיקן קאַפיטל.

קאפיטל פיר און צוואנציק

דעם רב דערקוטשעט אַ שווערע תוספות. — רבי, ער
פאַרט! — דער רב טוט אַ שמעק טאַבאַק און זאַגט:
ביטול־תורה.

במשך די גאַנצע דריי טעג האָט נאַרקאָווע דערציילט פון סימכע
פלאַכטעם התנהגותן אין דער קרעטשמע; ווי אַלע גויים, סיי פריצים און סיי
פראָסטע ערלים, בוקן און בויגן זיך פאַר אים כורעים ומשתחווים. שפעטער
האָט מען דערציילט פון די נסים ונפלאות וואָס סימכע פלאַכטע באַווייזט
אויף דער ערד און אויפן הימל.

דער נאַרקאָווער רב זאָל לעבן האָט עס געהאַרכט מיט איין אויער.
הגם ער איז געווען אַ ייד אַ תם און אַ גרויסער מאַמין — האָט ער נאָר
געגלויבט אין זאכן וואָס גייען גלייך אויפן דרך־התורה. מאַלע וואָס גויים
און להכדיל ווייבער זאָגן! אזוי האָט ער געזאָגט צו דער רביצין און דער־
ביי געטון אַ שמעק טאַבאַק.

אַ חוץ דעם האָט אים לעצטנס שטאַרק דערקוטשעט אַ קשיה פון אַ
תוספות און ער האָט דעריבער נישט געקאָנט צוטון קיין אויג. כסדר איז
ער געזעסן ביי דער גמרא, געקלערט, געטראַכט און געמישט די גרויסע
און אַלטע ש"ס־בלעטער.

ער איז שטאַרק פאַרטון געווען אין האַרבן תוספות און האָט אַפילו
נישט געהערט ווי אינדרויסן פאַר די פענצטער פון דער בית־דין־שטוב
איז אַ געשטיי פון יידן און ווייבער. ווייסע חברה לויפן און שרייען: ער
פאַרט! דער רב זאָל לעבן האָט אַפילו נישט געהערט ווי עס שאַלן אין
דער לופטן די טראַמפייטן פון דעם פריצים רייטער. די קשיה פון תוספות

האָט אים געעגבערט אין קאָפּ און ער איז געבליבן שטיין אויפן ים-
התלמוד ווי אַ שיה, וואָס די ווינטן האָבן אויפגעהערט צו בלאָזן אין אירע
זעגל-טיכער.

די טיר פון דער בית-דין-שטוב האָט זיך פּלוצעם אַ ריס-אויף געטון.
אויף דער שוועל זענען געשטאַנען ר' געצל דער שול-שמש מיט דער פּאָ-
פירענער לאַמטערנע און ר' יאַקל דער שול-קלאַפּער מיטן הילצערנעם שול-
האַמער. ביידע אין איין קול און אָן אַטעם האָבן אַ געשריי געטון:
— רבי! ער פּאַרט:

דער רב האָט גענומען די רויטע פּאַטשיילע און זי אַוועקגעלייגט אויף
דער אָפּענער גמרא און האָט געטון אַ שמעק טאַבאַק.

— רבי! האָבן ביידע נאַרקאָווער שמשים ווירער צוזאַמען געזאָגט,
עס טוט זיך אין שטעטל אויף טיש און אויף בענק. די וועגן זענען פול מיט
פּריצישע קאָטשן און מיט מהנות גויים. מען רייט, מען שרייט, מען טראָמ-
פייטערט. יידן זאָגן, אַז סימכע פּלאַכטע פּאַרט צוזאַמען מיטן פּריץ אין
אַ גאַלרענער קאָטש, מען זאָגט אַז דער ליטוואַק גייט אָנגעטון אין אַ גאַל-
דענער יאַרמלקע, ער טרייבט אָן די סוסים זאָגט מען. יידן זאָגן, אַז עס
איז נישט פשוט מיט סימכע פּלאַכטען. עטלעכע נאַרקאָווער עקרות, וואָס
האָבן שוין אומעטום איינגעריסן וועלטן און האָבן גאָר נישט געקאָנט
פּועל זיין, לאָזן זיך שרייבן קוויטלעך ביי ר' שמשין דעם סופּר — זיי
האָפּן אויף דעם נייעם בעל-מופת.

דער רב האָט גענומען גאָר אַ שטאַרקן שמעק טאַבאַק, אַוועקגעלייגט
די פּאַטשיילע פון דער גמרא און זיך ווייטער גענומען מעיין זיין אין
שווערן תּוספּות.

— עט! האָט ער געזאָגט מיט אַ שמייכלע און געטון אַ פּאָך מיט
דער פּאַטשיילע אין דער לופּטן — פון ווען אָן זענען עס גויים געוואָרן
מבינים אויף אַ למדוואָו? וויים איך וואָס! ביטול-תּורה!
ר' יאַקל און ר' געצל זענען ביידע געבליבן שטיין ווי די לעמעלעך
און זענען אַוועק אין קיך צו דער רביצין.

קאפיטל פינף און צוואנציק

פעשעס פינצטערע חלומות. — חלום און וואָר. — פע־
שע טוט זיך אָן אין בגדי־מלכות. — נאַרקאָווע קוקט
אויס ווי דאָס טעלערל פֿון הימל.

עס האָט נישט גענומען קיין לאַנגע צייט — נאַרקאָווע האָט זיך
איינגעהילט אין אַ וואָלקן שטויב. יידן האָבן זיך געשטופט ביי די ווענט
פֿון זייערע הייזלעך, אַרויסגעקוקט פֿון די פענצטער פֿון זייערע דירות און
פֿון די טירן פֿון זייערע קרעמלעך. דאָס שטעמל און דער מאַרק זענען גע־
ווען פֿאַרנומען מיט די צען פּריצישע קאַרעטעס, מיט די פּויערישע פּור־
לעך און מיט די המונים גויים, וואָס זענען געגאַנגען און געגאַנגען אָנגע־
לאַדנט מיט זעק און מיט קוישן.

די דריי רייטערס אויף די פּערד האָבן נישט אויפגעהערט צו שאַלן
מיט זייערע טראַמפּייטן.

ווייבער און פּראַסטע יידן זענען שוין פֿון כּלחוד געווען ביי פעשען
די יתומה און איר דערציילט פֿון מלכות אין וועלכן סימכע פּלאַכטע קומט
צופּאַרן אַהיים. במשך די דריי טעג האָט זיך פעשע גוט אויסגעוויינט.
בינאַכט האָט זי געהאַט פינצטערע חלומות. זי האָט באַשימפּערלעך גע־
זען אין חלום צוויי ביימער. אויף די ביימער איז זי מיט סימכע פּלאַכטען
געהאַנגען — בלע המות לנצה — מיט שטריק אויף די העלדזער. די פּיס
זענען זיי געווען געבונדן מיט זעק. פֿון אונטן זענען געשטאַנען פּויערים
מיט לאַנגע ביימשן און האָבן זיי נישט אויפגעהערט צו שמיסן אַפּילו
טויטערהייט. איבער די ביימער־צווייגן זענען געפּלויגן און געקראַקעט
שוואַרצע קראַען און דווקא געוואָלט ביי די געהאַנגענע אויספּיקן די אויגן.

פעשען האָט אָפּגעגאַסן אַ קאַלטער שווייס ווען זי איז געשלאָפּן און געד-
 הלומט. זי האָט געפילט אויף איר לייב דאָס שאַרפּקייט פון די בייטשן.
 ווען די ערשטע שוואַרצע קראַף האָט אַריינגעשטעקט דעם שנאָבל אין פּע-
 שעם אויג און אָנגעהויבן צו פּיקן — עס איז פּונקט געווען אין הצוּת —
 האָט פּעשע פון שרעק געמאַכט אַ יאָמערלעך געוואַלד און אַראָפּגעשפּרונד-
 גען פון בעט. זי האָט זיך אָנגעכאַפט פאַרן האַלדז און פאַר די אויגן.

נאָך אַזעלכע ביטערע נעכט איז געוואָרן טאָג אין זומער־לעב. די ליבע
 זון האָט אַריינגעשיינט צו פּעשען דורכן פּענצטער. וואָס נענטער עס איז
 געקומען צום דריטן טאָג אַלץ מער יידן און ווייבער זענען געקומען און איר
 דערציילט וואָס דאָס שטעטל דערציילט פון סימכע פּלאַכטען איר מאַן.
 יידן וואָס קומען פון ר' משה בערס קרעטשמע שמועסן, אַז סימכע איז
 טאַקע אַ למד־וואָוון און אַ בעל־מופת. שפּעטער האָט זי געהערט, אַז נאָר-
 קאווע גייט כאַדאַראָם מיטן גאָלדענעם קעסטלע.

פּעשען איז שווער געווען אַריבערצוגיין איבער דער גאָלדענער בריק
 וואָס דאָס מזל האָט פאַר איר אויסגעלייגט אין דער לופּטן. אויף דעם
 וועג פון אירע פינצטערע חלומות צו איר ליכטיקער וואָר האָט פּעשע געד-
 טרעטן האַמעטנע. עפעס האָט זיך איר נישט צוגעגלויבט די גאַנצע מעשה.
 אָבער סוף כל סוף האָט אויך פּעשע געמוזט גלייבן.

ר' געצל מיט ר' יאָקלען זענען צו איר אַריינגעפּאַלן ווי אַ וויכער
 און ביידע מיט איין קול האָבן אַ געשריי געטון: ער פּאַרט: באַלד נאָכדעם
 איז אַריינגעפּאַלן אַ בלאַסע אויסגעדאַרטע יידענע, אַן עקרה, וואָס איז
 שוין אויסגעווען וווּ נאָר אַ גוטער־ייד און אַ בעל־מופת. גוט־ידישע
 משמשים האָבן זי געקאַנט ווי אַ בייזן שילינגער. די יידענע האָט פּעשען
 גערופן רביצין און איר אונטערגעשטעקט אַ קוויטל און אַכצן גראַשן ווי
 אַ פּרוין. רביצין! האָט די יידענע זיך געבעטן ביי פּעשען, פאַרגעסט עס
 נישט צו געבן דעם רבין ר' סימכען!

דאָ האָט זיך פּעשע די יתומה אויפּגעשטעלט ווי אַ האַפּערדיקע זאַנג
 נאָכן האַגל. הענדום־פּענדום האָט זי זיך אָנגעהויבן אַנצוטון די בגדי־שבת.
 וואָס ר' מעכטשע דער שניידער האָט פאַר איר געמאַכט.
 די קארעטעס מיט סימכע פּלאַכטען און מיט די פּריצים זענען מיט
 גרויס רעש אָנגעפּאַרן פאַר פּעשעם טיר. דאָס געסל וווּ זי האָט געווינט

סימכע פלאכטע

איז געווען שווארץ פון פויערים און להבדיל פון יידן. פעשע אן אָנגעטוענע אין ר' מעכטשעס יופקעס און מאַנטילקעס האָט געעפנט די טיר און אַרויס־געשטעקט אינדרויסן אַרויס איר קאַפּ מיט דער קופּקע און מיט די ציטער־נאָדלען.

פון דער ערשטער קארעטע האָט פּונקט געהאַלטן ביים אַרויסשטייגן סימכע פּלאַכטע. באַלד נאָך אים איז אַרויסגעשפרונגען דער פּאַן ווויטשער. פון די איבעריקע קארעטעס זענען אַראָפּגעגאַנגען אַלע פּריצים און פּרי־צהם. זיי האָבן זיך געשטופּט אַרום סימכען און אים געוואָלט העלפּן גיין. גויים אויף דער גאַס האָבן אַרונטערגענומען די היטלען. פעשע איז גע־בליבן שטיין ווי אַ קלאַץ און גענלאַצט מיט די אויגן. דער באַקופּקעטער קאַפּ האָט זיך איר שטאַרק געשאַקלט מיט אַלע בענדער און ציטער־נאָדלען. דאָ איז די פּאַני יאָדוויגע צו איר צוגעלאָפּן, זי אַרומגענומען און זי געקושט אויף ביידע באַקן און געזאַגט מיט גרויס גערירטקייט:

— פּאַני צאָדיקאָווע! פּאַני צאָדיקאָווע!

פעשע האָט נאָך קיינמאָל אין איר לעבן נישט באַקומען אַזאַ איידעלן קוש. זי האָט אויסגעבראַכן מיט אַ געלעכטער.

ר' פייווקע דער ליטוואַק איז נאָך אַלץ געזעסן אויפן באַק, געהאַלטן סימכע פּלאַכטעס יאַמשענעם שטעקן אין דער האַנט און געשמייכלט.

— וויוואַט יאַשניע פּאַן צדיק! האָט עס געהילכט אין דעם געסל.

דאָס שטעטעלע נאַרקאָווע האָט מיט אַמאָל אויסגעקוקט ווי דאָס טעלערל פון הימל.

קאפיטל זעקס און צוואנציק

סימכע פלאַכטע רבי און פעשע רביצין. — מופתים
אין נאַרקאָווע. — ר' מעכטשע מאַכט נייע זשיפּי-
צעס. — ר' פייווקע דער ליטוואַק.

פאַמעלעכע האָט זיך נאַרקאָווע אָנגעהויבן צוצוגעווינען צו סימכע
פלאַכטעס גדלות. פראַסטע יידן און ווייבער האָבן אויף אים אָנגעהויבן
צו קוקן ווי אויף אַן אמתן בעל-מופת. איבערהויפט האָבן ווייבער פאַר אים
איינגעלייגט וועלטן. פראַסטע יידן מיט ביטערע הערצער זענען אַריינגעקור
מען צו פעשען און איר דערלאַנגט אַכצן גראַשן כדי זי זאָל פאַר זיי בעטן
ביי ר' סימכען. פעשע איז גאָר נישט געשטאַנען נאָך די אַרימע יידישע
גראַשנס. פאַר איר טיר זענען כסדר פאַרפאַרן די פורן פון פאַן ווישטעך
און געברענגט כל-טוב. פויערים פון די דערפער האָבן געברענגט עופות,
אייער און פוטער. פונדעסטוועגן — די אַכצן גראַשן וואָס ווייבער און
פראַסטעס האָבן געגעבן, זענען ביי פעשען געווען זייער אָנגעלייגט.
מען האָט זי גערופן „רביצין“ און דאָס פנים האָט איר דערביי געשיינט
ווי די פולע לבנה. ווי מיר ווייסן פון פריער האָט פעשע געקאָנט ווינטשע-
ווען ווי די פרומסטע גבאיטע. זי האָט טאַקע געווינטשעוועט און צוגעזאָגט
אַלץ צו באַזאָרגן ביי איר מאַן דעם צדיק סימכע פלאַכטע. זי האָט צוגע-
זאָגט מופתים אויפן שאַק.

מען האָט אין נאַרקאָווע אָנגעוויזן אויף עקרות, וואָס זענען געהאַפן
געוואָרן ביי סימכע פלאַכטען. עלטערע ווייבער האָבן געמאַכט בריתן.
אַרימעלייט זענען געוואָרן גנידים. אַ מקשה-לילך ביי וועלכער מען האָט
שוין געהאַט אָנגעצונדן ליכט און צוזאַמעגעפויקט די חברה-קדישא — איז

סימכע פלאכטע

ממש מחיהמתים געוואָרן. פשוט ווי מען וואָלט דעם מלאך־המות אַרויס־
געיאָגט מיט אַ בעזים. און אַליץ דערפאַר ווייל מען האָט זי מזכיר געווען
ביים אַמאָליקן וואַסערטרענער.

צו סימכע פלאַכטען גופא האָט פעשע נישט צוגעלאָזט. זי האָט אים
געהאַלטן כמעט ווי פאַרשלאָסן. זי האָט אַליין געוואָלט פירן די רביסטווע.
דער עיקר האָט זי נישט געוואָלט, אַז יידן זאָלן איר אַריינקוקן אין די טעפּ.
זינט דער נייער גרויסער עליה ביים פריץ האָט זיך סימכע פלאַכטע מיישב
געווען; איצט באַדאַרף ער זיך שוין נישט מער אויסצורישטשען דעם האַלדו
און זיך שאַקלען ביי דער גמרא. אַ שאַד די צייט. סיי ווי זיצט ער פעסט
אויפן פערדל. בעסער וועט ער עוסק זיין אין ענינים וואָס זענען אים
נענטער צום האַרצן. ער האָט זיך נישט אַוועקגערוקט פון די שיסלען און
נישט צוגעמאַכט דאָס מויל לעבן זיי.

עס האָט נישט גענומען קיין לאַנגע צייט און סימכע פלאַכטע האָט
באַקומען אַ גרויסן בויך און דיקע אויסגעפאַשעטע באַקן. די ווייסע זשי-
פיצע איז אויף אים מער נישט אַרויפגעגאַנגען. מען האָט געשיקט נאָך
ר' מעכטשען דעם שניידער. ר' מעכטשע איז געקומען מיט זיין גאַנץ
קלאַפּער־געצייג און אויפגענייט פאַר סימכע פלאַכטען נאָך נייע גרויסע
און ברייטע רבישע זשיפיצעס. פעשע האָט נישט אַרויסגעלאָזט ר' מעכ-
טשען פון אויג און אים כסדר געוויזן מיטן פינגער וואָס ווייניקער צו
רעדן מיטן רבין זאָל לעבן — אזוי האָט פעשע געזאָגט. טוט בעסער,
ר' מעכטשע, וואָס אַ שניידער דאַרף טון און דרייט קיינעם נישט קיין
ספּאַדיק.

ר' מעכטשע האָט זיך געביסן אויף דער צונג. סימכע פלאַכטעס בויך
האָט אים פאַרבליפט. ער האָט געשווינד אַ קוש געטון די מזווה און איז
אַוועקגעגאַנגען.

אינדערהיים האָט זיך ר' מעכטשע געקראַצט אונטער דער פאַטילני-
צע און געזאָגט צו זיין אשה די מעכטשעכע: הלמאי זאָל איך זאָגן —
סימכע פלאַכטע קוקט טאַקע אויס ווי אַ גוטער־ייד.

ווי מיר ווייסן איז פעשע נישט געווען קיין גרויסע חכמה, נאָר פאַר
זיך אַליין האָט זי געטויגט. זי האָט געוואוסט, אַז מען דאַרף סימכע פלאַכט-

י. י. טרונק

מען וואָס ווייניקער ווייזן פאַר מענטשן, איבערהויפט פאַרן רב און אַנ-
דערע לומדים.

וואָס טוט מען אָבער שבת מיטן דאווענען?

האָט זי זיך געגעבן אַ קלוגע עצה און געמאַכט אַ מינין ביי זיך אין
דער היים. ס'איז געווען גאָר רביש! געדאוונט האָבן דאָרט סאַמע פּראָסטע
יידן, וואָס האָבן אַליין קוים געקאָנט צעקויען אַ וואָרט אין סידור. ביי זיי
איז רעכט געווען צו זען ווי סימכע פּלאַכטע שטייט ווי אַ גולם ביי דער
מזרח-וואַנט און גלאַצט אויף דער סטעליע. ס'זענען געווען יידן וואָס האָבן
אין אים געגלויבט.

תחילת האָט פּעשע אָנגעשלאָגן ר' פייווקען דעם ליטוואַק, אַז ער זאָל
ווערן גבאי אין סימכע פּלאַכטעס מינין. ר' פייווקע האָט געזאָגט אַ צי מיט
דער פּלייצע און געזאָגט: עט, ווייס איך וואָס, פּעסעצקע! געדאוונט האָט
ר' פייווקע ווייטער ביים אויוון פֿון נאַרקאווער בית-המדרש. נאָר געלערנט
האָט ער ביי סימכע פּלאַכטען אין שטוב. געלערנט האָט ער יומם ולילה
און תמיד געהאַט ליגן ביי דער גמרא דאָס אָרעמאַנסקע זעקל מיט דער
ציבעלע. פונעם זעקל האָט ער אַרויסגענומען וואָס ער האָט באַדאַרפט
אויף חיונה. פֿון סימכע פּלאַכטעס כל-טוב האָט ער נישט געוואָלט טועם
זיין כי הוא זה.

טייל מאָל איז ר' פייווקע געזעסן, ווי זיין שטייגער איז אויף אַ שטיין
ביים ראַנד פֿון נאַרקאווער וואַלד. ס'רוב איז עס געווען מנחה-צייט פאַר
זוואַנטערגאַנג. ר' פייווקע איז געזעסן און געהאַלטן דעם דאַרן ליטווישן
פינגער אויפן שמערן. יידן האָבן דערציילט אַז דאָרט רעדט ער מיט
עמיצן, אויף קלאָר האָט מען עס נישט געוואָסן.

סימכע פּלאַכטע האָט געדאַרפט אַרויפגעשלעפּט צו ווערן אַלץ העכער
און העכער אויף די שפיצן פֿון גלגל-החור. די גאָלדענע שטריק האָבן נישט
געטאַרט ווערן לויזער. דער וואַסערטרעגער האָט באַדאַרפט אַרויפצוקומען
נאָר העט — כפי המדובר — ווי ר' פייווקע האָט זיך מיטן מזל אויס-
גערעדט. מירן נישט מאַכן דערפֿון קיין סוד און עס בציבור דערציילן אין
אונדזער וואַזשנעם חיבור פאַר גאַנץ בראָד.

אכטער טײַל

קאפיטל איינס

דער חילוק צווישן נאַרקאָווער אַרעמעלייט און דעם
וואַרשעווער מלכות. — יועצים. — עס איז נישטאָ מיט
וואָס מקנא צו זיין די מלכי־ארץ.

נישט בלויז נאַרקאָווער אַרעמעלייט, נייערט אַרעמע יידן בכל תפוצות־
ישראל מיינען, אז אויף דער וועלט זענען נישטאָ קיין גרעסערע דאגות
ווי די זאָרג ווי אזוי מען נעמט אויף שבת. ווי מיר ווייסן, זענען דאגות־
פרנסה געגליכן צו קריעת ים סוף. גיי און שפּאַלט אַלע וואָך דעם ים!
מען האָט אפילו געווסט: פאַראַן נאָך אַ גרעסערע דאגה ווי דאגות־
פרנסה. און דאָס איז דאגות נכסים. לאָמיר נעמען אַ ייד אַ גביר. אויף
שבת האָט ער דווקא יאָ, און טאַקע אויף אַ פעטן שבת, אַ שבת — ווי
מיר זינגען אין די זמירות — מיט מעדנים און ברבורים אכוסים, גט־
שטאַפּטע אינדיקעס. אָבער דעם גביר קוועטשט דער שוך אַ סך מער ווי
דעם אָרימאָן. ער, דער גביר, שלאָפט נישט קיין נעכט און די האָר קריכן
אים אויס פון קאָפּ צוליב די ביטערע דאגות. וואָס איז? עס לאָזן אים
נישט שלאָפן די תבואות, וואָס ער האָט אין די שפייכלערס, דאָס געהילץ,
וואָס שווימט אויף דער ווייסל קיין דאַנציג, די רענדלעך, וואָס ער האָט
שטיין ביי די בעלי־חובות. וואָס מער שפייכלערס, מער געהילץ, מער
רענדלעך — אַלץ ביטערער זענען די נעכט און אַלץ שאַרפּער די דאגות.
דער רבונג של עולם נעמט אַ בשר ודם און צעשפּרייט אים אויף שבעה
ימים. דאָס האַרץ קאָן פּלאַצן.

מיינען יידן, אז לכל הפחות די גרויסע קעניגן פון דער וועלט לעבן
באמת אין אַן אייביקן ווילטאָג און ווייסן נישט וואָס דאגהנען הייסט.

י. י. טרונק

וואָס פעלט זיי? די שטעט זענען זייערע, די וועלדער און די פעלדער — זייערע, די מיניץ — זייערע און זיי קאָנען מאַכן רענדלעך וויפל עס גלױסט זיך. דערצו האָבן זיי היילות צופוס און צופערד. טאָמער האָט עמיצער אַ בייזן געדאַנק, נעמען די היילות און שטעכן און שיסן און מאַכן פון יענעם אַ תל־עולם.

אַזוי איז מען זיכער געווען אין נאַרקאָווע. מיט אירע שמחות און דאגות איז נאַרקאָווע געלעגן אין מיטן אַ ים פון גוים. אַ שטויבעלע אין מיטן די ווינטן פון דער וועלט. די ווינטן האָבן איר פון דער וועלט ווייניק דערציילט. אירע וועלט־נייעסן זענען געקומען פון הינטערן בית המדרש־אוויון און פון די שוויי־בענק אינעם מרחץ. טיילמאָל זענען פון ווייטע הקדשים געקומען אָרעמעלייט און ארהי־פרחי און געבראַכט קיין נאַרקאָווע נייעסן פון די מרחקים.

אין די אויגן פון נאַרקאָווער יידן איז די גרויסע וועלט געווען דער הויף פון פאַן ווייטשעך טשאַפלאַק־טשאַפלינסקי. אַהין זענען יידן נישט געקומען. ראשית, האָבן הינט נישט צוגעלאָזט. והשנית, וואָס האָבן יידן צו טון אין פריצישן הויף? סידן, פאַרשטייט זיך, אַזעלכע יידן ווי ר' גאָדל.

אין נאַרקאָווע האָט מען נישט געוואוסט, אַז דער פּוילישער מלך אין וואַרשע האָט אויך זיינע ביטערע דאגות און אַז אונטער דער גאָלדענער קרוין ווערט אויך פרי גרוי דער קאַפּ. ער האָט זיינע זאַרגן און קאַפּ־ברע־בענישן, גרעסערע נאָך ווי די דאגות פון יידן אין נאַרקאָווע, און דערביי העלפן אים די היילות מיט די ביקסן און שפּיזן ווי אַ טויטן באַנקעס. וואָס האָט אַ מלך מורא צו האָבן? ער האָט דאָך באַוואַפנטע היילות. איז אָבער די מעשה, וואָס דער אַנדערער מלך, זיין שכן, האָט אויך באַ־וואַפנטע היילות. מכלומרשט פאַרט איין מלך צום אַנדערן צו גאַסט איר בער די גרענעצן, מען איז זיך אַפילו־משדך. מען מאַכט בעלער און מען קושט זיך אין די פּיסקעלעך. אין האַרצן אָבער איז מען זיך דם־שנאים. טאָג ווי נאַכט טראַכט מען נייערט ווי אַזוי איינער דעם אַנדערן דורס צו זיי, און דורס זיין קאָן מען. מחמת ביי יעדן מלך שמייען די היילות גרייט אויפצוהויבן די שווער, אויסצושיסן מיט די ביקסן און צו מאַכן פון יענעם קאַשע.

סימכע פלאכטע

געלט אין דעם אוצר-המלכות פעלט נישט. נעמט דער מלך און רינגלט זיך ארום מיט מיניסטערן און יועצים. דאָס זענען אלטע גויים מיט גרויע קעפ און לאַנגע וואַנצעס. זיי האָבן געגעסן ברויט פון אַ סך אויוונס, און עס איז ביי זיי גאָר אַ גרינגע זאָך עמיצן אָנצוטון אַ ספּאַדיק און פירן אין באַד אַרײַן. אָט די יועצים קליגן זיך נאָר דעם מלך אָפּצוהיטן פון אַ בייז אויג און אין איינוועגס דעם צווייטן מלך פון יענער זייט גרענעץ אַזוי צו פאַרדרייען דעם קאַפּ, אַז ער זאָל נישט וויסן וווּ איין און וווּ אויס. איז דאָך גוט, איז אַבער די צרה וואָס ביים צווייטן מלך, פון יענער זייט גרענעץ, זיצן אויך פונקט אַזעלכע חכמים ונבונים, אויך גויים מיט גרויע קעפ און לאַנגע וואַנצעס, וואָס האָבן שוין אויך געגעסן ברויט נישט פון איין אויוון און האַלטן אויך אַ ספּאַדיק הינטער די פּאַלעס אים אָנצו-טון וועמען מען באַדאַרף.

איז עס אַ רעדל אָן אַן עק. אלע מלכים האָבן סודות און די סודות ווערן געהיט ווי אַן אויג אין קאַפּ. קיין פויגל טאָר דערפון נישט וויסן. טאָמער היליה — איך זאָל נישט עפענען מיין מויל צום בייזן — דער וויסן זיך ווער פון די יועצים פון דעם מלך פון יענער זייט גרענעץ, איז אויס מיט דער קאַפּאַטע.

לצים זאָגן, אַז די פויגל אויף די דעכער ווייסן גראָד יאָ די סודות און טראָגן זיי אַריבער — פאַר אַ גוטער מטבע, פאַרשטייט זיך, צו די יועצים פון דער פרעמדער מדינה, און ברענגען צוריק — אויך פאַר אַ גוטער מטבע — די סודות פון דער פרעמדער מדינה. אָט אַזוי דרייט זיך דאָס רעדל פון מלכותא דאַרעאַ.

קאפיטל צוויי

דער פוילישער מלך קאן נישט צוטון קיין אויג.

בימי סימכע פלאכטע ור' פייווקע דעם ליטוואק נאכדעם ווי עס איז געפונען געווארן דאס גאלדענע קעסטלע, דער פאן ווויטשעך איז צוריק געווארן דער גרויסער יחסן און פעשע די יתומה האָט געפירט רביסטווע — איז נדרה שנת המלך, האָט דער שלאָף געווייכט פון פוילישן קעניג אין וואַרשע, לעשעק דעם פליכעוואַטן, ירום הודו, עס האָט אים עפעס געדוועטשט אונטערן לעפעלע, און ער האָט נישט געקאָנט צוטון קיין אויג ביינאָכט אויפן גאלדענעם בעט מיט דער זילבערנער קאלדרע.

אַז אַ מלך שלאָפט נישט, איז עס געווענלעך אַ מלוכה-סוד.

אַלע יועצים פון די פיינמלעכע קעניגן פון קרוין-פוילן האָבן באַלד געוואוסט, אַז דער פוילישער מלך לעשעק שלאָפט נישט און פארוואָס ער שלאָפט נישט. אין פוילן גופא האָט דערפון נישט געוואוסט קיין פליג אויף דער וואַנט. ווער שמועסט אין נאַרקאָווע האָבן יידן דערפון נישט געוואוסט קיין פותר און קיין חלום. מען איז ווי תמיד געשטאַנען אין די קרעמלעך און ווי תמיד געהאַנדלט מיט די פויערים אויפן מאַרק — בעת גאָר אויבן, אין וואַרשעווער מלכות, האָט זיך פאַרהאַקט אַ שרייפעלע. אין אַזעלכע צייטן, ווען מיט מלכות שטייט עס נישט פויגלדיק, ווייזט זיך אַרויס, אַז די יושבים ראשונה במלכות, די גוים מיט די גרויע קעפּ און לאַנגע וואַנצעס, די קלוגע יועצים, וואָס קאָנען מכלומרשט אַלעמען אַנטון אַ ספּאַדיק — זיי ווייסן די ערשטע נישט פון קיין עצה און בלייבן זיצן אַרום דעם מלך ווי אַפּגעשמיסענע חרדיינגלעך.

וואָס זשע טוט דער מלך? קיין געלט פעלט נישט. שיקט מען אַרום

סימכע פלאַכטע

שטאפעטן איבער גאַנץ מדינת פוילן. מען רופט צוזאַמען די גרויסע פרוי-
צים קיין ווארשע. עס הייסט: מען רופט זיי צום סיים, צו דער אסיפה פון
די חכמי המדינה.

די גרויסע פריצים פון פוילן קומען אַלע צופאַרן ברוב עשרם און
העלפן דעם מלך זיך צו ברעכן דעם קאַפּ. ווי אזוי אַרויסצוקריכן פון דער
בלאַטע.

קאפיטל דריי

מען שיקט שטאפעטן צו די גרויסע פריצים און דער
ווייל מאכט מען בעלער.

אין די הייה פון אלע גרויסע פריצים אין פוילן, ובתוכם אויך צום
פאן וויטשעדן טשאפלאקטשאפלינסקי אין נארקאווע זענען אָנגעקומען
שטאפעטן פון ווארשע, באשר בכך, דער מלך בעט זיי, זיך מטריח צו זיין
קיין ווארשע צום סיים. מען באדארף זיך מיט זיי צו האלטן אן עצה.
די שטאפעטן, וואָס דער מלך שיקט צו די פריצים, זענען נישט עפעס
סתם אזוי משולחים וואָס קומען, זאָגן אָפּ דאָס זייעריקע און גייען אוועק.
די משולחים גופא זענען אויך גרויסע פריצים, יאָשניע-פאָנעס. זיי קומען
צופאָרן אין קארעטעס געשפאָנטע אין זעקס פייערדיקע סוסים נאָשפיץ
און מיט אַ גאַנץ געזעמל משרתים און לאָקאיעס.

די שטאפעטן לאָזט מען נישט באַלד אוועק. מען מאכט פאר זיי
גרויסע בעלער. וויין און מעד גיסט זיך ווי וואַסער. פון די דערביאיקע
שטעטלעך ברענגט מען יידישע קלעזמאָרים, זיי זאָלן שפילן פאר די געסט.
דערנאָך גייט מען אויף געיעג און מען שיסט הירשן און אַנדערע חיות.
אזוי פאָרגייען עטלעכע וואָכן. צום סוף שטעלט מען אויף אַן אויער און מען
הערט וואָס דער מלך אין ווארשע וויל און צו וואָס ער האָט געשיקט.
איי, וואָס אין ווארשע קאָן דערווייל דער מלך לעשעק דער פליכעוואַ-
טער נישט צוטון קיין אויג אויפן גאַלדענעם בעט מיט דער זילבערנער
קאַלדערע? איז ראשית, נישט געקוקט אויף אלע דאגות המלוכה, מאכט
אויך דער מלך בעלער און טאַנצט מיט זיינע קעכס-ווייבער. די יועצים,
וואָס ווייסן נעבעך נישט וווּ אויס און וווּ איין, טאַנצן אויך מיט און לאָזן
זיך ווויגליין. והשתיה כרת.

סימכע פלאכטע

הכלל, די קעניגלעכע שטאפעטן זענען אוועקגעפאָרן פון נאַרקאָווער הויף. ביים פּאָן ווויטשעך האָט מען געמאַכט נאָך עטלעכע בעלער און זיך געגרייט אין וועג אַריין קיין וואַרשע.

מען האָט איינגעשפּאַנט אַלע נאַרקאָווער קאַרעטעס. אַ פּאַרצייטישער פּריץ, דערצו אַזא יחסן ווי דער פּאָן ווויטשעך, פּאַרט נישט אַליין. מען מוז זיך ווייזן אין וואַרשע מיטן גאַנצן רוב עשרו און מיטן גרויסן שטאַט. זענען מיטגעפּאָרן די פּאַני יאַרוויגע מיט די טעכטער ווי אויך די אָפּגע-קומענע פּריצים. מען מוז זען אין וואַרשע, אַז דער פּאָן ווויטשעך איז געקומען צום סיים.

עס האָט געקלונגען אין אַלע גלאָקן: סיים!

קאפיטל פיר

אין ווארשע גופא פאָר דער אסיפה אין קעניגלעכן
שלאָס.

אין די פארצייטישע יאָרן, בימי סימכע פלאַכטע ור' פייווקע דער
ליטוואַק האָט אזא נסיעה קיין ווארשע געדויערט וואָכן. עס איז נישט
געווען קיין שפילכל מיט אזא שפע פול געפאָקטע קארעמעס אַדורכצוקור
מען די זומפן פון די אַמאָליקע פּוילישע וועלדער און די זאַמדן פון די
פּוילישע וועגן. מען האָט געמוזט איבערנעכטיקן אין אַלערליי קרעטשמעס
און כסדר טוישן די פּערד. איז מען אַדורכגעפאָרן פאָר אַ פּריצישן הויף,
האָט מען פונדאָסניי געפראָוועט בעלער. אָט אויף אזא אופן זענען פאָר
צייטישע פּריצים געפאָרן צום סיים קיין ווארשע.

סוף כל סוף האָט זיך פון דערווייטנס געוויזן די ברייטע רחבותדיקע
ווייסל. ביסלעכווייז האָבן זיך אָנגעהויבן אַרויסצוווייזן די שפיציקע דע-
כער, די טורעמס און טורעמלעך פון די ווארשעווער תּיפּלהס און די פאָ-
לאַצן פון די פּוילישע מאַגנאַטן. האַרט ביי די ברעגעס פון דער ווייסל איז
ווי אַ באַזונדערע שטאָט געלעגן דאָס קעניגלעכע שלאָס. אַ שטאָט מיט
טורעמלעך און מיט דעכער. דער פּאָן ווויטשעך מיט זיינע קארעמעס זע-
נען צוגעפאָרן צו די ראָגאַטקעס. עס האָבן זיך געעפּנט די שלאַגבויער
צו דער שטאָט. פּאָן ווויטשעך איז אַריינגעפאָרן קיין ווארשע מיט גרויס
פּאַראָד.

אין ווארשע האָט געקאָכט ווי אין אַ קעסל. לכּבוֹד דעם סיים זענען
אַלע הייזער געווען איינגעהילט אין פּאָנען און אין ווייסע פּוילישע אָדלערס.
ווען ס'איז צוגעפּאַלן די נאַכט, האָט מען אויף די גאַסן אָנגעצונדן שטורקאַצן
און פּעסער סמאָלע.

סימכע פלאכטע

אין דער באַלויכטענער נאכט זענען די גאָסן און פלעצער פון וואָר-
שע, די קראָמען און וויין-שענקען, פול געווען מיט שרים און פריצים,
פריצהס און האַרינטעס. אין דער סיים-צייט האָט מען כמעט גאָרנישט
געשלאָפן. מען האָט געזונגען און געשאָסן אויף וויואַט, געטרונקען וויין
און מער און געכאַפט אַ טענצל. פאַר די אויגן האָבן געשימערירט אַלער-
ליי בגדי-מלכות — גאָלד און זילבער און אבנים טובות.

די גלאָקן אין גאַנץ וואַרשע האָבן געקלונגען.

ווי אזוי עס איז געווען די אסיפה אין קעניגלעכן שלאָס, ווי אזוי מען
האָט ביים פאָן וויטשעך געפרענט אַן עצה און וואָס ער האָט געזאָגט,
דאָס וועלן מיר הערן ווייטער. עס לוינט צו הערן וואָס פון אַ סימכע פלאַכ-
טע קאָן אַלץ ווערן. עס האָבן אים אויפגענומען אַלע גרויסע הערן און
אויך דער מלך לעשעק אַליין האָט אים באַקומען גערן. און זיין הצלחה
האָט זיך געטון מערן ווי די וואַסערן אין מעערן און אין הימל די שטערן.

קאפיטל פינף

דער מחבר פירט די לייענער אַריין בחצרות המלך־
כיס. — וואָס מען זעט דאָרט קלעקט צו דערציילן פֿאַר
קינדס־קינדער.

דאָס פריזישע וואַרשע האָט זיך גוט אויסגעהוילעט און ס'האָבן זיך
געענדיקט אַלע בעלער. סוף כל סוף האָט מען זיך דערמאָנט צוליב וואָס
מען איז אָהער געקומען פון אַלע עקן פּוילן, און אז דער מלך וויל זיך אָן
עצה האַלטן מיט די פּוילישע פּריצים וועגן עפעס אַ מלוכה־סוד.
מען האָט באַשטימט אָן אסיפה אין קעניגלעכן שלאָס.

במשך פון אונדזער דערציילונג האָבן מיר דעם חשובן לייענער אַ סך
מאָל אוועקגעפירט אויף קהלישע אסיפות. ס'רוב זענען זיי געווען אין דער
בית־דין־שטוב ביים נאַרקאָווער רב. איצט וועלן מיר זיך נישט פּוילן און
אוועקגיין אויף אַן אסיפה בחצרות המלכים, דאָס הייסט, אין קעניגלעכן
שלאָס אַריין, וואָס ביי די ברעגעס פון דעם טייך ווייסל.

די אסיפה האָט מען צוזאַמענגערופן אין דער גרעסטער סאַליע פון
וואַרשעווער קעניגלעכן שלאָס. אַ סאַליע פון לויטער מירמל־שטיין. מירמל־
שטיינערנע ווענט און מירמל־שטיינערנע דילן. די סופיטן פון דער קעניג־
לעכער סאַליע זענען געווען באַמאָלט פון די גרעסטע מאָלער פון פּוילן
און פון מחוץ פּוילן. מחמת די זעלטענע געמעלעכצן האָט אויסגעקוקט,
אז אויבן איבער דער סאַליע פון מירמל־שטיין קומען פֿאַר גוואַלדיקע
מלחמות. עס יאָגן פייערדיקע פּערד, עס פליען קריגס־וועגענער, חיילותן
ממתין זיך מיט שפּיזן און מיט פּיילנכווינגס, הרוגים וואַלגערן זיך אין די
הונדערטער און בלוט גיסט זיך ווי וואַסער. איבערן שלאַכט־פּעלד אין די

סימכע פלאַכטע

וואָלקנס פליען מלאכים און שיטן פייער און ממיתן זיך צווישן אַנאַנדער פונקט ווי להבדיל אונטן די מענטשן.

אַרום און אַרום אויף די מירמלשטיינערנע ווענט פון דער סאַליע זע-נען געהאַנגען גרויסע גאַבעלינען און טעפּיכער. באַרימטע מייסטער האָבן דאָרט מיט גאַלדענע פעדים אויסגענייט און אויסגעהאַפטן אַלערליי מלכה-מות. מלחמות סיי צווישן מענטשן און סיי צווישן פיפערנאַטערס און וויל-קילאַקעס, ווי אויך געיעגן אין וויסטע וועלדער, וווּ מלכים ושרים שישן מיט גאַלדענע פּיילנבויונגס און יאָגן זיך נאָך לייבן און לעמפערטן, וועלע און העלפאַנטן.

בקיצור: ווען מען האָט נאָר געקוקט אויפן סופּיט און אויף די ווענט האָט מען באַלד געזען, אז מען געפינט זיך אין דער שענסטער סאַליע פון מלך און מען וואָלט געווען געשפּילט מיטן לעבן ווען די אַלע זאַכן זאָלן היליג טאַקע זיין אמתדיקע. דאַנקען גאָט, זענען עס נישט מער געווען נייערט ווי געמעלעכצן און קונץ־שטיק פון די מייסטער פון מלך.

אויף די מירמלשטיינערנע ווענט האָבן אויך געהאַנגען צענדליקער גאַלדענע העסעס. אין די העסעס האָבן געפלאַקערט גרויסע וואַקסענע ליכט. פון סופּיט האָבן אַראָפּגעהאַנגען געוואַלדיקע זשיראַנדאַלן. זשיראַנדאַלן פון קרישטאַל, גאַלד און זילבער. אומעטום האָט עס געפלאַקערט מיט וואַקס־ליכט און עס האָט אויסגעקוקט ווי ביים מלך אין סאַליע איז אַפילו איצט אין דער נאַכט אַ וואַרעמער גאַלדענער טאָג.

אינמיטן דער סאַליע איז געשטאַנען אַ לאַנגער גאַלדענער טיש. אַרום טיש ווייכע פאַטערשטולן פאַר די פּריצים, וואָס דאַרפן קומען און געבן דעם מלך אַן עצה. אויבנאָן אַ גאַלדענע כסא־מלוכה פאַרן קעניג גופאַ. אויפן טיש זענען געלעגן אַ סך פאַרמעטענע ביכער טייער געבונדן. דאָס זענען געווען די ספּרי־זכּרונות פון מלך. עס זענען געשטאַנען זילבערנע טינטערס מיט שפּאַנגל־ניי געשניצטע פּעדערן, אויך גרויסע גאַלדענע לייכט-טערס אין וועלכע עס האָבן ווידער געברענט וואַקסענע ליכט. וואָס איז דאָ אַ סך צו דערציילן? מיר זענען בהצרות המלכים.

קאפיטל זעקס

די קרובים למלכות. — די יועצים און די לאַפיטוטן
פון פוילישן קעניג. — עס גייט דער מלך אין דער
גאלדענער קרוין. — נאך אים גייט דעם מלכס נאָר.

ווען די פריצים האָבן זיך אָנגעהויבן צו זאַמלען אין דער קעניגלעכער
כאַליע האָבן זיך שוין דאָרט אַרומגעדרייט אַלערליי שרים. שרים אין
געשטיקטע בראַקאטענע זשופאַנעס, מיט שפיצן אויף די אַרבלען און
אַרום דעם האַלדז. אויף די קעפּ האָבן זיי געטראָגן געפּודערטע פאַרוקן
מיט צעפּ און אויף די פיס ווייסע זאַקן מיט טייערע שיכלעך. אַטדי
שרים האָבן אייגנטלעך נישט באַלאַנגט צו דער אסיפה, זיי זענען ניערט
געווען די קרובים־למלכות, די אחשתרנים בני הרמכים, די לעקער פון די
גאָלדענע טעלער ביים מלך. מן־הסתם זענען עס אויך געווען די סריס־
המלך און אַנדערע קעניגלעכע לאַפיטוטן פון וועלכע עס דערציילט אונדז
בפרטות די מגילה.

די פריצים האָבן זיך אויסגעזעצט אַרום דעם לאַנגן גאָלדענעם טיש
און געקוקט אויף דער ליידיקער כס־המלוכה אויבנאָן.

אויפן מלך מוז מען נאָך צוואַרטן.

כאַלד זענען געקומען די קלוגע יועציהמלך, די וואָס האַלטן אַן אויג
אויף דער מלוכה. ווי מיר האָבן שוין פריער געהאַט דערציילט זענען עס
געווען אַלמע גויים מיט גראַע קעפּ. זיי האָבן געטראָגן גרויסע דיקע שפאַַ-
קולן, געהאַט לאַנגע נעז און שפיציקע גאַמבעס און אויסגעקוקט ענלעך
צו די ווילדע רויב־פייגל, וואָס זענען געווען געמאָלן אויף די געמעלעכצן
אין דער סאַליע. אויף די דינע ליפעלעך פון די יועציהמלך איז געלעגן

א שטיל און בייו שמייכעלע. זיי האָבן אַלעמען אָנגעקוקט דורך די שפּאַ-
קולן און זיך זייער קאַלט און העפּלעך באַגריסט.

קוים וואָס עס האָט זיך אָנגעהויבן צו פאַרבינדן אַ שמועס צווישן
די פּריצים ביים טיש און מען האָט אָנגעהויבן צו דערציילן וועגן אַלערליי
געיעגן — האָבן זיך פּלוצעם ברייט אַן עפּן געטון צוויי טירן אין דער
סאַליע. פון די אינעווייניקסטע חדרים האָט זיך געהערט אַ שאַרף בלאָזן
פון פאַנפאַרן. צוויי פון די רואי פּני המלך אין סאַמעטענע הויזן און מיט
געפּוּדערטע פאַרוקן אויף די קעפּ האָבן זיך אַוועקגעשטעלט פון ביידע
זייטן טיר. אַלע פּריצים ביים גאַלדענעם טיש האָבן זיך אויפגעשטעלט.
די טראַמפּייטן האָבן נישט אויפגעהערט צו שאַלן.

דער ערשטער איז אַרויסגעקומען אַ הויכער לאַנגער שר אין אַ פּאַ-
דוק, מיט אַ סך שפיצן אַרום דעם האַלדז און אין ווייסע זאַקן מיט לעטש-
לעך אויף די פּיס. ער האָט געהאַלטן אַ לאַנגן שטעקן אין דער האַנט און
דריי מאָל אַ קלאַפּ געטון אויף דער שוועל.

דאָס איז געווען דער צערעמאָניע-מייסטער פון מלך.
נאָכדעם זענען אַרויסגעגאַנגען די בלאָזערס מיט זילבערנע טראַמ-
פּייטן און האָבן כסדר געשאַלט.

באַלד דערנאָך איז אַרויסגעקומען דער מלך לעשעק דער פּליכעוואַ-
טער, ירום הודו, אין די בגדי-מלכה און מיט אַ גאַלדענער קרוין אויפן
קאָפּ. הינטערן מלך האָט נאָכגעטענצלט אַ קליין גויטשיקל מיט אַ הויקער.
דאָס גויטשיקל איז געגאַנגען אָנגעטון אין מלבושים, וואָס זענען געווען
האַלב רויט און האַלב געל. אויפן קאָפּ האָט ער געטראָגן אַ שפיציק מיצל
מיט גלעקלעך און אין דער האַנט עפעס אַ מין שטעקעלע מיט אַ גלעקל
און מיט בענדלעך.

דאָס איז געווען דער נאַר פון מלך. דער, וואָס איז משמח דעם מלך
מיט נאַרישקייטן. אין מיטן די נאַרישקייטן זאָגט דער נאַר צום מלך טייל-
מאָל זאַכן וואָס ווען דער משנה-למלך זאָל עס זאָגן וואָלט ער באַלד גע-
זוואָרן מיט אַ קאָפּ קירצער. דעם מלכס נאַר מעג אַלץ, און דער מלך, —
צי ער וויל צי נישט, — מוז גאָר מיטלאַכן אַפילו ווען מען זאָגט אים
דאָס ביטערסטע. אזוי פירט עס זיך זינט קדמונים אין אַלע הצרות
המלכים. קעגן דעם מלכס נאַר קאָן קיין שום מלך נישט זיין קיין חכם.

י. י. טרונק

— זאָל אייביק לעבן דער קעניג לעשעק! האָבן אַלע פּריצים ווי איין מענטש אַ געשריי געטון.

דער מלך האָט לייכט אַ שאַקל געטון מיט דער קרוין אויפן קאָפּ. דער נאַר הינטער אים האָט אויך אַ שאַקל געטון מיטן מיצל מיט גלעקלעך. דער מלך האָט זיך אַוועקגעזעצט אויבנאָן אויף דער כסא־מלוכה. הינטער דער קעניגלעכער שמוץ האָט זיך אַוועקגעשטעלט דעם מלכם נאַר.

ווען דער מלך לעשעק האָט זיך אַוועקגעזעצט, האָבן זיך אויך אַלע פּריצים צוריק אַוועקגעזעצט אַרום דעם גאָלדענעם טיש. אַ קליינע וויילע האָט געהערשט אַ שטילעניש. דער מלך האָט לייכט אַ קלאַפּ געטון מיט אַ פינגער אין גאָלדענעם טיש אַריין.

דער נאַר הינטער דער כסא־מלוכה האָט געגעבן אַ געשריי:
— יאַשניע פּאַנאָויע שליאַכמע! עס הויבט זיך אָן די קעניגלעכע אסיפה.

קאפיטל זיבן

דער מלך דערציילט זיינע מלוכה־זארגן. — שווייג
נאָר! — די וואַג־שאַלן רירן זיך נישט. — דער פּאַן
ווייטשעך דערציילט פון סימכע פּלאַכטען און מען
שיקט גאַלדענע קאָטשן קיין נאַרקאָווע כדי אים צו
ברענגען.

דער מלך לעשעק ירום הודו האָט געטון אַ הוסטל און אָנגעהויבן צו
דערציילן פאַרוואָס ער איז געווען גענויט צוזאַמענצורופן די פּריצים פון
אַלע עקן פּוילן און פאַרוואָס ער האָט געהאַט אַזעלכע ביטערע נעכט אויף
זיין גאָלדן בעט.

— היות ווי עס איז אַלעמען באַוווסט האָב איך, דער מלך פון
פּוילן, תמיד אַרום זיך געהאַט די סאַמע קלינסטע יועצים — דאָ האָט
דער מלך געוויזן מיט אַ פינגער אויף די גראַע גויים מיט די לאַנגע וואַג־
צעם, וואָס זענען געזעסן אַרום אים און געקוקט דורך זייערע שפּאַקולן —
איך האָב אויך געהאַט שטאַרקע היילות, און דער עיקר מהנות רייטער,
וואָס זענען געפּלויגן ווי די ווינטן און געקאָנט רייטן דעם טייוול אין די
אויגן אַריין. אָבער עס איז ידוע אַז בלויז כּוח אָן חכמה האָט דעם ווערט
פון אַן אויסגעבלאָזן איי! זענען טאַקע — וואָס שייך קלוגשאַפט — אַלע
שונאים פון פּוילן און אַלע מלכים פון יענער זייט גרענעץ געשטאַנען
אַקעגן מיר גאָר אויף דער אונטערשטער מדריגה. כלומרשט האָבן זיי אויך
געהאַט יועצים און מיניסטאַרן. אַקעגן מיינע יועצים — און דאָ האָט
ווידער דער מלך געוויזן אויף די גראַע גויים מיט די שפּאַקולן — זענען
אַלע זייערע יועצים נישט געווען מער ווי מלופּס־קינדערלעך.

— ביסט גערעכט מלך לעשעק! האָט זיך דער נאַר הינטער דער כסאָ-מלוכה אָנגערופן אינמיטן דעם מלכס רייד — דעריבער זוכסטו טאָקע אַ קלוגן מיט ליכט. דו וועסט אים אָבער נישט געפינען. איך קאָן נאָר איין חכם — און ער איז דער נאַר הינטער דיין קעניגלעכער שטול.
— שווייג נאַר! האָט זיך דער מלך כלומרשט געבייזערט און ווייטער גערעדט:

— אזוי האָט עס זיך אין פּוילן געפירט פון קדמונים. פּוילן האָט געהאַט די סאַמע קליגסטע יועצים. דער פּוילישער מלך האָט געקאָנט שלאָפן רואיק. אַ האָר וואָלט אים נישט געקרימט געוואָרן אונטער דער קרוין.

— האָט זיך אָבער געמאַכט, האָט דער מלך ווייטער געצויגן זיינע ווערטער און שאַרף אָנגעקוקט די פּאַרזאַמלטע פּריצים אַרום דעם גאָלד-דענעם טיש, אַז איין מלך נאָענט פון מיינע גרענעצן און דווקא אַ מלך, וואָס טראַכט נאָר אָפּצורייסן פון פּוילן שטיקער, הגם זיינע ריידעלעך זענען זיסער ווי האָניק און זיין צונג רעדט נאָר פון שלום און פּריינטשאַפט. אַט דעם מלך איז געראָטן זיך אַרומצוריינגלען מיט אַ כּנופּיה יועצים. איך וועל נישט זאָגן, אַז זיי זענען קליגער פון מיינע — און דער מלך לעשעק האָט געוויזן מיט אַ פינגער אויף די קעניגלעכע יועצים אויבנאָן — אָבער זיי זענען אויך נישט אויף קיין האָר נאַרישער. דאָס איז נישט גוט. די וואָג-שאַלן פון חכמה און עצה צווישן מיר און דעם פיינטלעכן מלך האָבן זיך זינט דורות געבויגן אויף דער זייט פון פּוילן. פּלוצעם האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט נישט אַהין און נישט אַהער. וויפל קלוגשאַפט מיינע יועצים לייגן אויף זיי אַרויף — לייגן יענע יועצים אויך אַרויף פונקט אויף דער קווינט. די וואָג-שאַלן רירן זיך נישט פון אַרט. איך קאָן דעריבער נישט שלאָפן.

די פּריצים אַרום דעם גאָלדענעם טיש האָבן געשוויגן. די קעניגלעכע יועצים האָבן זיך אָנגעקוקט דורך די שפּאַקולן און זיך געדרייט ביי די וואָנצעס.

דער קעניג האָט ווייטער געצויגן זיינע ווערטער:

— על כּן מוז פּוילן האָבן אַ חכם, וואָס זאָל זיין קליגער פון אַלעמען און זאָל איבערוועגן די שטייענדיקע וואָג-שאַלן אויף אונדזער זייט.

— קיין קליגערן פון א נאר וועסטו נישט געפינען אין דער גאנצער וועלט, האָט זיך דעם מלכס נאר אָנגערופן הינטער דער כסא-מלוכה.
— שווייג נאר! האָט זיך דער קעניג מכלומרשט געבייזערט, זיך אַרומגעקוקט אויף דער שלאַכטע אַרום דעם גאָלדענעם טיש און געוואַרט אויף תשובה.

אזוי ווי דער פּאָן ווויטשעך טשאַפּלאַקטשאַפּלינסקי איז איצט געווען פון די גרויסע יחסנים, איז ער געזעסן נישט ווייט פון קעניגלעכן אויבנ-אָן. ער האָט זיך געטון אַ דריי ביי דער לאַנגער וואַנצע און זיך אָנגע-רופן:

— אדוני מלך! האָט דער פּאָן ווויטשעך געזאָגט מיט גרויס האָפּער-דיקייט, אויב דאָס איז די סיבה פון דייע זאָרגן, איז באמת אַ שאַר איין און איינציקע נאַכט וואָס דו טוסט נישט צו קיין אויג. איך האָב אין מיין שטעטל אַ ייד אַ ווונדער-טוער. ער איז באמת יענער וועלט-חכם וואָס דו זוכסט. דאָס איז אַ ייד, וועלכער ווייסט אַלצדינג וואָס עס טוט זיך אויף דער ערד און אויפן הימל. עס איז נישטאָ פאַר אים קיין שום פאַרבאָרגענע זאַך. ער קוקט אין די ווייטקייטן און אין די פינצטערנישן ווי איך קוק איצט אויף דיר, אדוני קעניג. נעם אים אַריין צווישן דייע יועצים, און אַלע קעניגן, וואָס טראַכטן אויף דיר שלעכטס מעגן באַצייטנס נעמען זייערע מיניסטראַרן און מאַכן פון זיי בעטלערס. קיינער וועט זיך נישט קאָנען צו דיר גלייכן אין עצה און אין חכמה.

און דאָ האָט דער פּאָן ווויטשעך דערציילט פון סימכע פּלאַכטען און פון זיינע מופתים, אָנגעהויבן פון דעם סוסל מיט די וועלף און אויסגעלאָזט ביים גאָלדענעם קעסטעלע מיטן יחוס.

הגם דאָס רוב פון די פריצים האָבן שוין די מעשה געהאַט געהערט, מחמת עס האָט זיך געטראָגן איבער הוילן, פונדעסטוועגן האָט מען דעם פּאָן ווויטשעך געלאָזט נאָך אַ מאָל דערציילן. דער מלך איז געזעסן און געהאַרט און צוגעשאַקלט מיט דער גאָלדענער קרוין אויפן קאָפּ.

אויף די דינע ליפּעלעך פון די יועצי-המלוכה אויבנאָן האָט זיך באַ-ווין אַ גיפטיס שמייכלע. זיי האָבן אָנגעקוקט דעם פּאָן ווויטשעך דורך זייערע שפּאַקולן און געפרוּווט איינצוווענדן אַז ס'איז נישט שייך צוצור-לאָזן אַ ייד צו די סודות-המלוכה.

י. י. טרונק

דעם מלכס נאַר הינטער דער כסא־המלוכה האָט דאָ אויפגעהויבן
זיין שטעקעלע פונקט איבער דעם מלכס קרוין און געזאָגט:

— אַרוני קעניג! דאָס קליגסטע וואָס דו קאָנסט אַ מאָל טון אין דיין
קעניגלעכן לעבן איז צו טון קאָפּויער ווי עס ראָטן דיר דינע יועצים.
שיק נאָך דעם ייד!

עס איז געבליבן אויף דער אסיפה צו שיקן גאָלדענע קאָטשן קיין
נאַרקאָווע און צו ברענגען סימכע פּלאַכטען אין קעניגלעכן שלאָס אַריין
קיין וואַרשע.

אין קומענדיקן קאַפיטל וועלן מיר דערציילן ווי נאָך דער אסיפה
האָט זיך דער פּוילישער מלך אויסגעשלאָפּן אויף זיין קעניגלעכן בעטל.
די גאָלדענע קאָטשן זענען הענדום־פענדום אַוועק קיין נאַרקאָווע דעם
שטעטל. דעם מלכס באַפעל איז געפּלויגן ווי אַ שאָס צו ברענגען סימכע
פּלאַכטען אין קעניגלעכן שלאָס.

קאפיטל אַכט

אין נאַרקאָווע האָט זיך געשטעלט אַ יאַר־ד 19
מלכים. — עס שפילט דעם מלכט קאָפּעליע פאַר סימכע
פּלאַכטעס טיר.

נאַרקאָווע איז אויפגעצייטערט געוואָרן ווען עס האָבן געטון אַ פּאַר
אַריין אין שטעטל אַ רייע מיט גאַלדענע קאָטשן. פון די פענצטער פון די
קאָטשן האָבן אַרויסגעקוקט גענעראַלן און שרים, וואָס יעדער פון זיי איז
געגאַנגען אָנגעטון אין בגדי־מלכות און אויסגעזען ווי אַ קעניג. אין טל־
ומטריקן שטעטלע נאַרקאָווע האָט זיך פּלוצעם געשטעלט אַ יאַר־ד פון
מלכים. באַלד זענען אַריינגערופן אין שטעטל די זעלנער פון דער קעניגלע־
כער גוואַרדיע, נישט סתם יוונים, נאָר טאַקע זעלנער אין בגדי־מלכות, אין
גאַלד און אין זילבער און מיט פּעדערן אויף די זעלנערישע היט. זיי זענען
גערופן אויף ווייסע פּערד ווי די לייבן.

דער משקל הראשון איז געווען, אַז דער מלך פון פּוילן, לעשעק דער
פּליכעוואַטער, גייט מאַכן אַ גירוש אויף יידן. יידן מעגן נעמען די בעבע־
כעס און זיך אָפּטראַגן פון טייערן נאַרקאָווע און איבערלאָזן דאָס בית־
המדרש פאַר די פּוסטע ווינטן און איבערלאָזן די מצבות אויפן בית־
עלמין.

אַבער צו וואָס דאַרף מען אַזאַ עשרות כדי אַרויסצוטרייבן יידן פון
נאַרקאָווע? איז געבליבן אַז ס'איז נישט קיין גירוש.
נאַרקאָווע האָט זיך גאָר באַרואיקט ווען מען האָט געזען דאָס באַ־
קאַנטע פנים פון פּריץ טשאַפּלאַק־טשאַפּלינסקי צווישן די שרי־מלוכה אין
די גאַלדענע קאָטשן.

י. י. טרונק

אָבער וואָס איז עפעס נאַרקאָווע אזוי נתעלה געוואָרן?
באַלד האָט מען געזען ווי אַלע גאַלדענע קאָטשן פאַרפאַרן פאַר סימ-
כע פּלאַכטעם שטוב. די קעניגלעכע גוואַרדיע אויף די ווייסע פּערד האָט
זיך אויסגעשטעלט ווי אויף אַ פאַראַדע און אָנגעהויבן צו שפּילן אויף
פּייפּיאָלן, קלאַרנעטן און שאַלאַמייען. פּויקן האָבן געפּויקט.
אינמיטן פון דעם ראַשיקן שפּיל פון דער קעניגלעכער קאַפּעליע אויף
די ווייסע פּערד זענען אַלע שרים אַראָפּגעגאַנגען פון די גאַלדענע קאָטשן
און זיך אַוועקגעשטעלט ביי סימכע פּלאַכטעם טיר. בראַש פון זיי איז גע-
שטאַנען דער נאַרקאָווער פּריץ פאַן ווויטשעך און ער האָט סיי מיט דרך-
אַרץ און סיי מיט היימישקייט אָנגעקלאַפּט ביי דער טיר.

קאפיטל ניין

אין שליחות פון מלך לעשעק דעם פליכעוואַטן ירום
הודו. — ווו איז ר' פייווקע דער ליטוואַק? — מיר פאַרן
צום מלך, ר' סימכעצקע! — פעשע קוקט אַרויף צו
די שטערן אין הימל.

ווו סימכע פלאַכטע האָט פונקט געהאַלטן בעת די גאַלדענע קאָטשן
זענען צו אים פאַרפאַרן, איז זיך דער לייענער מן־הסתם משער. ער איז
געועסן אין שפאַנצער און הויזן און געהאַלטן סאַמע ביי דער הייסטער
אכילה. ער וואָלט גאָר נישט געווען געווסט ווען פעשע וואָלט אים
נישט געטון אַ קלאַפּ מיט אַ קאָבלעפל איבער דער האַנט און אַ געשריי
געגעבן:

— סימכע! עס גייט אויף אונדז אַן אומגליק!

קוים וואָס זי האָט באַוויזן אויף אים אַרויפצוואַרפן די רבישע מלכודת
שים. סימכע פלאַכטע האָט געפינטלט מיט די אויגן. פעשע איז צוגעלאָפן
צו דער טיר. פון גרויס איילעניש האָט זי פאַרגעסן אַוועקצולייגן דעם
קאָבלעפל און אים געהאַלטן אין דער האַנט. פאַר אירע אויגן האָט אַ
בליץ געטון דאָס גאָלד פון די קאָטשן אינדרויסן און פון די בגדי־מלכות
פון די שרים וואָס זענען געשטאַנען אויף איר שוועל.

— פאַני צדיקאווע! האָט דער פאַן ווויטשעך צו איר געזאָגט און
אַריבערגעטרעטן די שוועל. נאָך אים זענען געגאַנגען מיט פעסטע טריט
די שריי־מלכה. ס'האָט זיך געהערט דאָס געקלאַפּ פון די זילבערנע שפאַרן
אויף זייערע רויטע שטיוול און דאָס געקלימפער פון די זילבערנע שווערדן,
וואָס האָבן געהאַנגען אויף זייערע בגדים.

איך האָב דעם כבוד דיר צו מעלדן, האָט דער פּאָן ווויטשעך ווייטער געזאָגט, אַז איך און אַלע וווייליגעבוירענע האָרן וואָס די זעסט, זענען געקומען פון וואַרשע אין שליחות פון אונדזער גרויסן קעניג דער אַלמעכטיגער קער האָר פון פּוילן לעשעק דער פּליכעוואַטער. זיין מאַיעסטעט וויל פּרעגן אַן עצה ביים יאַשנעם פּאָן צדיק דיין מאַן — און איך בין זיכער, אַז ער, דיין מאַן, וועט עס בעסער וויסן פון אַלע קלוגע לייט, מחמת ער איז דער קליגסטער פון די מענטשן. דער מלך לעשעק וועט אים שפעטער גרויס מאַכן, אַ סך גרעסער ווי איך וואָלט עס געווען בכוח צו טון.

אַזוי האָט געזאָגט דער פּאָן ווויטשעך און ער האָט זיך טיף פאַר נויגט פאַר סימכע פּלאַכטען. אויך די שרים האָבן זיך פאַרנויגט. סימכע פּלאַכטע האָט, פאַרשטייט זיך, נישט פאַרשטאַנען וואָס מען רעדט צו אים, נאָר ווי תמיד האָט ער באַלד דערפילט די גרויסע סכנה און זיך ווידער געוואָלט וואַרפן צו די פיס פון פּאָן ווויטשעך און בעטן ביי אים, אַז ער זאָל אים צוריק לאָזן ווערן נאַרקאָווער וואַסערטרעגער. ער האָט אָבער נישט געקאָנט עפענען דאָס מויל.

פעשע איז אויך געוואָרן ווייס ווי די וואַנט ווען זי האָט געזען די שרים וואָס האָבן געגלאַנצט אין גאָלד און אין זילבער. פון גרויס צעמישער ניש האָט זי כסדר געהאַלטן דעם קאָבלעפל אין דער האַנט און מיט די אויגן געזוכט דעם ליטוואַק ר' פייווקען. פונקט ווען דאָס אומגליק איז אַריין דורכן דאָך איז דער ליטוואַק ווי אויסגערונען.

— דער ליטוואַק ימח־שמו! האָט פעשע געשאַלטן מיט פאַרביסענע ליפּן, געזוכט מיט די אויגן ר' פייווקען און כמעט ווי נישט געהערט וואָס דער פּאָן ווויטשעך זאָגט.

פּלוצעם — מען ווייסט נישט ווי אַזוי און פון וואַנען — איז ר' פייווקע געשטאַנען אינמיטן דעם געזעמל פון די קעניגלעכע שרים. כדרכו איז ער געשטאַנען אין זיינע אַרעמאַנסקע בגדים און געהאַלטן אין דער האַנט דאָס צעריסענע שמויסענע מיצל.

— אַ, האָט דער פּאָן ווויטשעך אַ געשריי געטון און אויסגעשטרעקט ביידע הענט צו ר' פייווקען דעם ליטוואַק, אָט איז ער, דער קלוגער זשיר דעק, דער דינער פון יאַשנעם פּאָן צדיק! יאַשניע פּאַנאָווע, האָט זיך דער

סימכע פלאכטע

פאן ווייטשעך געוואַנדן צו די וואַרשעווער שריי-מלוכה, פון אָט דעם ביז גאָר קלוגן זשידעק האָב איך אייך גאָר פאַרגעסן צו דערציילן.

ר' פייווקע האָט אַ געשריי געטון צו סימכע פלאַכטען:

— זעצט זיך אַרויף אויף דער גאַלדענער קאַטש, ר' סימכעצקע, מיר פאַרן צום מלך!

ר' פייווקע האָט עס גאָר נישט באַדאַרפט צו זאָגן. די שרים האָבן שוין געהאַלטן דעם טויט-בלאַסן סימכען אונטער די הענט און מיט גרויס כבוד און ערפּורכט אים אַרויסגעפירט אינדרויסן צו די גאַלדענע קאַטשן. די קעניגלעכע גוואַרדיע אויף די ווייסע פּערד האָט פונדאָסניי אויפֿ-געשפּילט מיטן גרויסן קנאַק.

דאָס פּראָסטע פּאַלק פון נאַרקאָווע האָט מען גאָר נישט צוגעלאָזט קוקן. יידן און ווייבער האָבן בלוזי אַרויסגעקוקט פון די שכנישע טירן און פּענצטער. אויפן מאַרק איז געשטאַנען גאַנץ נאַרקאָווע און געהערט פונדערווייטנס דאָס שאַרפע שפּילן פון דעם מלכס קאַפּעליע. יידן האָבן נישט געווסט ווהין און צו וואָס מען פירט סימכע פלאַכטען אַוועק פון נאַרקאָווע. טייל האָבן געזאָגט, אַז מען פירט אים הענגען און דערנאָך וועט מען אַרויסטרייבן אַלע יידן פון פּוילן. טייל האָבן געזאָגט — מען גייט אים מאַכן פאַר אַ משנה-למלך און אין פּוילן הויבן זיך אָן פאַר יידן ישועות און נחמות. טייל האָבן געזאָגט, אַז עס גרייטן זיך די ימות-המשיה. קיינער האָט נישט געווסט אויף קלאָר.

דערווייל האָט מען סימכע פלאַכטען אַריינגעזעצט אין דער גאַלדנ-סטער פון די גאַלדענע קאַטשן. אַ קאַטש מיט ברייטע פּענצטער ווי עפּעס אַ פאַרנדיקער קעניגלעכער פּאַלאַץ. אַכט ווייסע סוסים ווי די לייבן זענען געווען געשפּאַנט נאַשפּייץ. ביי די זייטן אַרום סימכען האָבן זיך אַוועקגע-זעצט די חשובסטע פון די שריי-מלוכה, גענעראַלן אַנגעטוענע אין ווייסן סאַמעט און מיט לאַנגע גראַע וואַנצעס. אויפן באַק האָבן אַפּילו דער קוטשער און די לאַקאָיעס געטראָגן פאַרוקן אויף די קעפּ, און אַליין אויס-געקוקט נישט ווייניקער חשוב ווי די שריי-מלוכה.

אינמיטן די גרויסע פאַראַרדן האָט מען כמעט נישט באַמערקט ווי ר' פייווקע דער ליטוואַק איז אַרויפגעקראַכן אויפן באַק פון דער גאַלדענער

י. י. טרונק

קאָטש און האָט זיך אין זיינע צעריסענע בנדים אַוועקגעזעצט לעבן דעם שרישן קומשער.

מען האָט עס ר' פייווקען נישט געשטערט, מחמת דער פאן ווויטשעך האָט געזאָגט, אז דאָס איז דער דינער פון דעם ווונדעררייד. די גאָלדענע קאָטשן און די קעניגלעכע רייטער האָבן פאַרלאָזט נאַר-קאָווע מיט דער אייגענער ווינטיקער שנעלקייט פונקט ווי זיי זענען געדומען. נאַרקאָווע איז מיט אַמאָל צוריק געוואָרן דאָס פּיצעלע יידישע שטעטעלע. יידן זענען נאָך לאַנג געשטאַנען אויפן מאַרק און געשמועסט און זיך געבראַכן די קעפּ. אויך פּעשע איז לאַנג געשטאַנען פאַר איר טיר און אַריינגעקוקט אין די פּוסטע מרחקים וווּ די גאָלדענע קאָטשן מיט סימכע פּלאַכטען זענען פאַרשוונדן ווי אַ חלום.

זי איז געשטאַנען און געקוקט און געקוקט. ערשט ווען ס'איז געוואָרן נאַכט און די הימלען האָבן זיך אויסגעזייעט מיט שטערן, האָט זי אויפֿ-געהויבן איר קאָפּ און געקוקט אין די שטערן אַריין. שפּעטער האָט זי פאַרהאַקט הינטער זיך די טיר פון איר דירה און זיך אַרויפגעוואָרפן אַן אָנגעטוענע אויפן ליידיקן בעט.

קאפיטל צען

די גאָלדענע קאָטשן מיט סימכע פּלאַכטען פּאַרפּאַרן
צו ר' אלין אין דער קרעטשמע.

אין וואַרשע האָבן יידן אין יענע צייטן נישט געמאַרט וווינען. יידן
האָבן געמעגט קומען אין דער קעניגלעכער שטאָט אַריין סײַדן אין די סײַם־
טעג כדי צו פירן מסחר. בלייבן אין וואַרשע האָבן זיי בלויז געמעגט אײַ-
בערן טאָג. אזוי ווי סימכע פּלאַכטע האָט געמוזט וווינען נאָר בײַ אַ ייד,
זענען די גאָלדענע קאָטשן מיטן צדיק פּאַרפּאַרן אין אַ יידישער קרעטשמע
הינטער וואַרשע.

מיט גרויס געפּילדער האָט מען דעם אַרענדאַר אַרויסגערוּפּן פּון דער
קרעטשמע.

ר' אלי (אזוי האָט געהייסן דער אַרענדאַר) האָט פּאַרט געוווינט הייַ-
טער וואַרשע — איז עס בײַ אים נישט געווען קײַן נאָווינע צו זען ווי פּאַר
זײַן קרעטשמע פּאַרן פּאַרבייַ סײַ גאָלדענע קאָטשן פּון מלך, סײַ קעניגלעכע
דייטער, און סײַ הויכגעשטעלטע שרים.

אַבער ער האָט זײַ נייערט געזען פּאַרבייַפּאַרנדיקע.

ווען ר' אלי האָט דערהערט ווי די קעניגלעכע קאָטשן שטעלן זיך אָפּ
פּאַר זײַן טיר, איז ער אַרויסגעלאָפּן פּון דער קרעטשמע נישט טױט און
נישט לעבעדיק. ער האָט געהאַלטן דאָס היטל אין דער האַנט און זיך גע-
בוקט טײַה ביז צו דער ערד.

ר' אלי האָט נאָר פּאַרלוירן דאָס לשון בעת ער האָט געזען ווי פּון
דער ערשטער און שענסטער גאָלדענער קאָטש פירן די רײַכסטע שרים
אַרויס אַ רב אין אַ ווייסער זשיפּיצע און אין אַ ספּאַדיק, און ווי פּון באַק
קריכט אַראָפּ אַ ייד אַן אַרעמאַן, אַ קרײַעהױבלײַה.

י. י. טרונק

— מאָשעק! האָט דער עלטסטער שר אין דער ווייסער סאַמעטענער
הלבשה אַ געשריי געטון צום דערשראָקענעם אַרענדאַר. מיר ברענגען דיר
אַ יאַשנעם פאַן צדיק. מיר ווייסן נישט ווי לאַנג ער וועט ביי דיר וווינען.
דו זאָלסט אים באַהאַנדלען ווי דעם מלכּם אַ גאַסט. באַצאָלן וועט מען דיר
פון קעניגלעכן אוצר.

ר' אלי האָט זיך אינגאַנצן געטרייסלט. ער האָט נישט געוואוסט וואָס צו
טון. ער האָט געוואָלט פאַלן צו די פיס, — נאָר ער האָט נישט געוואוסט:
צו וועמענס פיס — צי פאַר די הויכגעשטעלטע שרים, צי פאַר דעם קע-
ניגלעכן גאַסט, דעם רב אין דער ווייסער זשיפיצע?

— יהודי בלא! האָט ר' פייווקע דער ליטוואַק אַ געשריי געטון צו ר'

אַרין, הערט וואָס מען דברט צו איך!

ר' אלי האָט אויפגעהויבן די אויגן און נאָך אַמאָל אָנגעקוקט דעם
ייד, דעם אַרימאָן צווישן די אויסגעפוצטע שרי-מלכות. דאָס ווונדער איז
פאַר אים נאָך גרעסער געוואָרן אין די אויגן. פונדעסטוועגן האָט ער זיך
דורך אַן אייגענעם ייד אָנגעהויבן צו פילן אַ קאַפעטשקע היימישער. ער האָט
זיך געבויגן און געבוקט, פאַראוים געלאָפן אין דער קרעטשמע אַריין און
אַרויסגערופן זיין ווייב און להבדיל די עטלעכע שיקסעס וואָס זענען גע-
ווען משרתות ביי אים אין דער קרעטשמע.

מען האָט דעם מלכּם געסט, דעם רב מיט ר' פייווקען, מיט פיל הכנעה
אַריינגעפירט אינעם גרעסטן חדר פון דער קרעטשמע. דאָס חדר האָט מען
אויפאינדערגעשווינד אויסגעקערט מיט אַ סך בעזימס, אויפגערוימט און
אויסגעפוצט מיט דעם שענסטן וואָס ר' אלי דער אַרענדאַר האָט פאַר-
מאָגט. אויפן טיש האָט מען אַוועקגעשטעלט די זילבערנע שבת-לייכטער
און אין זיי אָנגעצונדן ליכט.

די קעניגלעכע שרים האָבן נאָך אַמאָל ר' אלין אָנגעזאָגט מיט גרויס
ירגון, ער זאָל וויסן וועמען ער האָט ביי זיך. ער זאָל נאָר נישט זשאַד-
לעווען וואָס שייך עסן און טרינקען און אַנדערע תענוגים פאַרן צדיק. ער
זאָל נישט קוקן אויף קיין שום הוצאות, מחמת דעם מלכּם אוצר שטייט
פאַר אים אָפן.

און די גאָלדענע קאָטשן זענען אַוועק פון דער קרעטשמע ווי אַ וויי-

כער.

קאפיטל עלף

ווייסט איר ווער איך בין, ר' סימכעצקע? — ר' פייווקע
דער ליטוואַק הויבט אָן צו רעדן.

וויבאַלד די קעניגלעכע שרים זענען נאָר אוועקגעפאָרן האָט ר' פייווקע
אַנגעזאָגט ר' אלין דעם אַרענדאָר, אז ער קאָן אַרײַנקומען אין צדיקס חדר,
סײַדן נאָר ווען מען וועט אים רופן. ער איז געבליבן אַלײַן מיט סימכע
פלאַכטען.

סימכע פלאַכטע איז נעבעך געשטאַנען ווי אַ קלאַץ אינמיטן דער
שטוב און געקוקט אויף ר' פייווקען דעם ליטוואַק. ר' פייווקע האָט אים
צוריק אָנגעקוקט. זײַנט ער קאָן סימכע פלאַכטען האָט זיך אים אָנגע-
הויבן אויסדאַכטן, אז אין אָט דעם בהמהשן קאַפּ האָט איצטער עפעס
אויפגעשימערט ווי אַ שטראַל פון פאַרשטאַנד. ר' פייווקע האָט אים שאַרף
אַפגעמאַסטן מיטן בליק פון קאַפּ ביז די פיס.

— איר ווייסט וווּ מיר זענען איצט, ר' סימכעצקע — האָט ר'
פייווקע אים ענדלעך געפרעגט מיט אַ שמייכל.

— לאָמיר אַנטלויפן, ליטוואַק, האָט סימכע פלאַכטע געזאָגט. מיר
קאָנען דאָ אַרויסקריכן דורכן פענצטער און אַנטלויפן אין אָט יענע וועל-
דער, האָט ער געזאָגט און געוויזן מיט אַ פינגער אויף די וועלדער אין
דער ווייטנס.

— מען לויפט נישט, האָט ר' פייווקע געשמייכלט.

— מען וועט אונדו הענגען, ליטוואַק, האָט סימכע פלאַכטע אַ ריטש
געטון מיט זײַנע לעצטע כוחות, אַ וואָרף געגעבן דעם רבישן ספּאַדיק
אויף דער ערד און געבליבן שטיין בגילוי־ראש להבדיל ווי אַ גוי.

י. י. טרונק

ר' פייווקע האָט זיך געלאָסן אוועקגעזעצט אויף אַ בענקל און נאָך
אַמאָל שאַרף אָנגעקוקט סימכע פּלאַכטען.

— הער, סימכע, האָט ר' פייווקע געזאָגט נאָך אַ קליינער וויילע,
איך ווייס נישט צי דו וועסט פאַרשטיין אפילו איין וואָרט וואָס איך רעד
צו דיר. דו האָסט פאַרשטאַפּטע אויערן און אַ פאַרשטאַפּטן קאָפּ, ר'
סימכעצקע, און דו ביסט אויפן עולם־העשיה נישט מער ווי אַ שטומער
פיש. נישקשה, — דער ליטוואַק פייווקע האָט דיך אַרויפגעשלעפט גאָר
אויבנאָן אַזש ביז צו דער כסא־מלוכה. צי מען וועט אונדו הענגען ווייס
איך נישט. אפשר יאָ. ווען מען גייט און מען גייט און מען קומט אַרויף
צום סאַמע שפיץ — איז אָדער מען ברעכט דאָס געניק, אָדער מען זעט
טאַקע אַלצדינג וואָס מען וויל זען. דו ביסט אַ גראַבער קאָפּ, ר' סימ
כעצקע. דו ווייסט כאָטש ווער איך בין?

— ליטוואַק! פייווקע ליטוואַק! האָט סימכע פּלאַכטע געמופעט מיט
די פיס.

— טאַקע פייווקע ליטוואַק, האָט ר' פייווקע געשמיכלט. ווייסטו
כאָטש, גראַבער קאָפּ, פאַרוואָס איך האָב דיך, גראַד דיך, אַרויפגעשלעפט
אויפן גלגל־החזור? דו זאָגסט — הענגען. אפשר יאָ. עס לוינט זיך אַלץ,
ווען פייווקע ליטוואַק וויל אַ קוק טון אויף דער וועלט און מאַכן מיט
איר אַ חשבון.

סימכע פּלאַכטע האָט ווייטער געוואָלט ריטשען, נאָר דאָס קול איז
אים נישט אַרויס פון האַלדו און ער האָט בלויז געמאַכט מיט די גראַבע
ליפּן.

— הער זשע מיך אויס, סימכע פּלאַכטע, האָט ר' פייווקע ווייטער
געזאָגט מיט אַ שמיכעלע, — הגם דו ביסט דער שטומסטער פיש אין
די וואַסערן פון דער וועלט, — פאָרט בין איך מיט דיר צוזאַמען גענאָג
גען אַ גרויס שטיק פון מיין וועג. איך, פייווקע, צוזאַמען מיט דיר, סימכע
פּלאַכטע, אָדער אַרויף גאָר הויך אָדער אַראָפּ גאָר אונטן — ס'איז באַמת
אַ שאַרף שטיקל גמרא. יעדע לעצטע מינוט איז אַ שטיקאווע מינוט, און
איך מוז דיר פאָרט, בהמה, זאָגן ווער עס איז פייווקע ליטוואַק.

און ר' פייווקע האָט אָנגעהויבן צו רעדן. עס האָט אויסגעקוקט, אז
ער זעט גאָר נישט סימכע פּלאַכטען און רעדט סתם צו די לידיקע ווענט.

סימכע פלאכטע

אין קומענדיקן קאפיטל וועלן מיר דערציילן ווי ר' פייווקע האָט פאַר סימכע פלאכטעס פאַרשטאַפּטע אויערן דערציילט פון וואַנען ער איז געקומען און ווו ער איז געבוירן — ער וויל נישט קיין כבוד און וויל נישט קיין געלט. ער איז סתם טשיקאווע אַ שפּיל צו טון מיט דער וועלט.

קאפיטל צוועלף

ר' פייווקע דערציילט סימכע פלאַכטען פון ווערעמל
מיטן ליכטעלע.

יש שתי מדרגות — פאראן צוויי מדרגות פון דעם גאָר אונטן,
האָט ר' פייווקע דער ליטוואק אָנגעהויבן צו רעדן צו סימכע פלאַכטען.
ר' פייווקע האָט אָנגעהויבן דווקא אויף לשון-קודש און דווקא מיט אַ
שאַרפן גמרא-ניגון גלייך ווי ער וואָלט געשטאנען פאַר אַ שטענדער ערגעץ
אין אַ קלויז אין דער ווייטער ליטע. דער חומר האָט זיין גאָר אונטן, האָט
ר' פייווקע געזאָגט, און דער שכל האָט אויך זיין גאָר אונטן. דער גאָר
אונטן פון חומר קוקט אויס נייערט ווי אַ בלינדער וואָרעם וואָס ליגט
טיף אין דער בלאָטע און נאָגט פון זיין אייגענעם בויך. דער גאָר אונטן
פון שכל איז געגליבן צו אַ פיצעלע ליכטעלע אינמיטן פון ווינטן. דאָס
ליכטעלע צאנקט און צאנקט. יעדע רגע קאָן עס אויסגעלאָשן ווערן און
כליבן אין אַן אייביקער חשכות.

אַלצדינג וויל אָבער גיין העכער און האָבן אַן עליה. דער גאָר אונטן
פון חומר, דאָס נעכעכדיקע ווערעמל, וויל אויסוואקסן צו אַ גרויסן וואָך
רעם, צו אַ חיה, צו אַ גיפטיקן פיפערנאָטער. גרייַלעך וואָלט עס השק
געהאט אָנצופילן מיט זיין אויסגעוואקסענער ווערעמדיקייט גאָר די
וועלט, און צו פארצוקן און אויפפרעסן אַלצדינג וואָס פאלט אים אין די
בלינדע אויגן אַריין.

דאָס פיצעלע ליכטעלע, די אונטערשטע מדרגה פון שכל, צאנקט,
און אָט ווערט עס אויסגעלאָשן. נישט געקוקט אָבער אויף איר ווינציקייט
חלומט עס גאָר צו ווערן די גרויסע זון. אויפצולויכטן אין גאָר דער וועלט
און אַריינצוקוקן מיט איר ליכטיקייט אין אלע ווינקעלעך און שפארונגעס.
אַלא וואָס דען? — זאָגט פייווקע דער ליטוואק — ניין! עס איז נישט

סימכע פלאַכטע

קיין דרך. ווען דאָס ליכטעלע וועט אויסוואַקסן צו אַ זון און דאָס ווערעמל צו אַ חיה — איז וואָס זשע וועט זיין? אָנשטאַט וואָס עס זענען זיך דס־שונאים דאָס ווערעמל מיטן ליכטעלע, וועלן זיך ווערן דס־שונאים די זון מיט דער גרויסער חיה. די וועלט וועט נאָך ווערן משוגענער ווי זי איז איצט. ניין! אָמר — זאָגט פייווקע ליטוואַק (ר' פייווקע האָט זיך דערביי גמראַדיק צוגעזונגען) ווי איך בין אַ ייד, עס איז נישט קיין דרך. סימכע פלאַכטע איז געשטאנען ווי אַ קלאַץ און געקוקט ווי ר' פייווקע שאַקלט זיך אין אים אַרײַן ווי אין אַ שטענדער. ר' פייווקע האָט ווייטער גערעדט:

— מיר קומען ביידע טאקע פון גאָר אונטן, ר' סימכעצקע. דו שוין דעם בלינדן ווערעמל, איך — פון דעם צאנקענדיקן ליכטעלע.

— אלא וואָס דען? ווער דו ביסט און ווי דו האָסט אויסגעקוקט, סימכע פלאַכטע, ווייס איך. דיין שליחות ווי דאָס ווערעמל אין דער וועלט האָסטו אויכגעפירט בשלמות. האָסט אויסגעלעקט טעלער, גענאנגען אָדס־נאקעט אין געטראָגן וואסער.

— איך, פייווקע ליטוואַק, איך בין געווען דאָס קליינע ליכטעלע פון שכל, דאָרט אין דער ליטע. האָב איך געצאנקט און געצאנקט גאָר אונטן. געטראכט האָב איך אָבער דערפון, אַרויסצוקריכן פון דעם אונטן און צו ווערן די זון.

איך — די זון אין דער ליטע, דו — אַ חיה אין נארקאווע? איז נישט געווען קיין דרך, ר' סימכעצקע סערדצע. טאָ וואָס ישע טוט פייווקע דער ליטוואַק?

איז ער דאָך אַ ממזר־קאַפּ, איז ער זיך מיישב, פייווקעלע, און קוקט אַרײַן אין חקירה־ספרים. זאָגן דאָרט די חכמים אזוי צו זאָגן: כדי צו מאַכן פון דער וועלט אַ שטיקל טאָלק מוז מען אַ פרוו טון און צוואַר מענשפאנען דאָס ווערעמל מיט דעם ליכטעלע אין איין מזל. מען מוז, זאָגן די חכמים, אזוי לאנג זיי צוואמענשפאנען, טרייבן מיט דער בייטש און שרייען וויאָ ביז די זוניקייט מיט דער חיהשקייט וועלן זיך אפשר צוואמענגיסן אין איין ליכטיקייט. דאָס ליכט וועט ווערן אַ יי נס מיט דער פינצטערניש. כ'ווייל דיר גאָר נישט זאָגן, גראַבער קאַפּ, סימכע פלאַכטע, ווי די חכמים האָבן עס אָנגערופן אין זייערע חקירה־ספרים.

קאפיטל דרייצן

ר' פייווקעס טאטע מאמע.

— אמר — האָט געזאָגט ר' פייווקע דער ליטוואק צו סימכע פֿלאַכטען:

— אזוי ווי, שטיק בהמה, כ'האָב דיר אַ קאפּעטשקע דערציילט פון וואָס איך טראַכט, ממילא מוז איך דיר אויך דערציילן ווער איך בין און פון וואַנען איך קום. און ווער עס האָט מיך ארויפגעפירט אויף די אַלע מחשבותן.

— ליטע, ליטע, דו ביסט אַן ארץ מגדלת חכמים. איי וואָלט דאָס ווערעמל דאָרט געהאַט אַ ביטער לעבן. וואָס איז די ליטע? אַ שהיה פיה. מאַגער און אָרעם. די פעלדער — קוים זיי זשיפען. די ביימער — קוים זיי וואַקסן. וואָס וואָלט דאָס ווערעמל נעבעך דאָרט געפרעסן? דערפאַר פאַרן ליכטעלע איז די ליטע ממש אַ גן־עדן. אַלץ איז גראַשנדיק אין דער ליטע. קאָן דאָרט אין דער גראַשנדיקייט דאָס ליכטעלע צאָנקען און טראַכטן וועגן דער זון.

אין אָט דער ליטע האָט מיך געבוירן אַ יידענע אַ ליטוואַטשקע. אַ קבצנטע אין זיבן פּאַלעס, אַ מדינה־גייערקע. אַ פאַרשוואַרצטע, אַ פאַר־פינצטערטע, אַ הונגעריקע מאַמע, ווי דער שטייגער איז אין דער ליטע. מיין טאַטע, דער מדינה־גייער, האָט זיך מיישב געווען און געשטאַרבן ערגעץ אין אַ קדש. אַז פייווקעלע האָט זיך באַוווּזן אויף דער וועלט — האָט זיך די מאַמע, די מדינה־גייערקע, מיישב געווען: וואָס וועט זי זיך אָפּמוטשען מיט אָט דעם פייווקעלען? און זי איז אַוועק אַהין פון וואַנעט מען קומט שוין נישט צוריק, סײַדן אַמאָל עמעצן צו הלום.

סימכע פלאַכטע

איז פייווקעלע געבליבן אן אַרעמאנסקע יתומל. אַרעמעלייט מדינה-דייער האָבן אים גענומען בירושה. מאַלע וואָס סע מאכט זיך! פייווקע קאָן אַמאָל אויסוואַקסן אַ וויסטע קאליקע. און עס איז ידוע, אז אין די בוידן פון מדינה-דייער איז אַ קאליקע מיט גאָלד אַפצוועגן. ער מאכט: ווייך יידישע הערצער.

פייווקע האָט זיך אויפגעכאָוועט אין די בעטלערישע בוידן, וואָס האָבן זיך געשלעפט איבער דער אַרעמער ליטע. מילא, פון צרות און קלעפּ איז אַפגערעדט. אָבער געוואקסן איז ער קיין עין-הרע און געפאָרן איבער דער וועלט.

אין די ליטווישע קלויזן האָט ער געזען ווי יידן נעמען אַ ספר, קוקן דערין אַריין און ווערן קליגער. הייסט עס, האָט פייווקע געטראכט, אז ווען מען קוקט אַריין ווערט מען קליגער. אפשר איז די וועלט אויך אַ ספר? האָט פייווקע געטראכט, און ווען מען פאָרט אין בוידן איבער דער וועלט, הייסט: מען מישט די בלעטער פון דער וועלט. הייסט: מען לערנט די וועלט. מען מאכט פון דער וועלט אַ ש"ס-גמרא און מען לערנט זי. איז — ווען מען האָט אַ ממזר-קאָפּ קנעלט מען טאקע די וועלט און מען ווערט דערפון קליגער.

קאפיטל פערצן

ר' פייווקע פאָרט איבער דער ליטע אין אַרעמאַנסקע
ביידן און טראַכט וועגן דער וועלט.

האָט ר' פייווקע דער ליטוואַק ווייטער גערעדט צו דער בהמה סימ' כע פלאַכטען:

— אזוי בין איך מיך אויסגעזעסן אויף אַרעמאַנסקע בוידן. די בירנע פערדלעך האָבן געצויגן און די בוידן האָבן זיך געהאָקעט. איך בין גע- זעסן אין היץ און אין קעלט, אין רעגן און אין שנייען. אַרעמעלייט האָבן אין די בוידן געדאוונט מיט מנין און געלערנט גמרא. געמאַכט בריתן. מיט די קליינע קבצנימלעך האָט מען געלערנט דרדק און חומש מיט רשי. ביי אונדז אין דער ליטע איז מען נישט גורם קיין עמי־הארצים.

מיר זענען געפאָרן וואַלד אויס, וואַלד איין, פון שטעטל צו שטעטל, פון ישוב צו ישוב. די יאָרן זענען פארגאנגען אויף די בוידן און אין די הקדשים. אין די פרייטיק־צו־נאַכטסן און שבתים איז מען געשטאַנען ביי די טירן פון די קלויזן און בתי־מדרשים. פייווקע האָט געלערנט וועלט. אלא וואָס דען? די ליטע, סימכע פלאַכטע סערדצע, איז גאַלע תורה. אַלע קענען זיי דאָרט. דער וואַסערטרעגער שטייט ביי דעם ברונעם, ציט אַרויף אַן עמער מיט וואַסער און טראַכט וועגן אַ תוספות. די ליטוואַקעס, אַ געזונט זיי אין די ביינער, זענען הונגעריקע יידן. האָבן זיי נישט וואָס אַריינצולייגן אין די קישקעס, לייגן זיי אַריין דאָרט תורה. האָט מען די תורה אין די קישקעס, — צי מען וויל יאָ צי נישט, — ווערט מען פא- מעלעכל אויס ווערעמל און מען ווערט אַ שכלדיק ליכטעלע.

— דאָס ליכטעלע מוז דורכאויס געפינען דאָס ווערעמל — כדי

סימכע פלאַכטע

די וועלט זאָל האָבן אַ טאָלק. צו דעם האָט זיך דערטראכט פּייווקע ליט-
וואק, ווען ער איז אמאָל דורכגעפאָרן דורך אַ פינצטערן וואַלד.
האָט ער געהערט, אז אין פּוילן איז פאראן אַ שטעטעלע נארקאָווע,
איז דאָרט דאָ אַ סימכע פּלאַכטע. אַ ייד אַ נייע בע נייע מע. אַ ייד אַ
ברעסער און קאָן נישט קיין צלם פאַר קיין אַלף. אַ ייד גאָר-גאָר פון אונטן.
האָט זיך פּייווקע מיישב געווען און אַ פאַר געטון קוקן.

קאפיטל פופצן

דעם מלכס נאָר קומט אַ קוק טון אויף ר' פייווקען. —
זיי שמועסן.

ר' פייווקע דער ליטוואק האָט זיך פלוצים אויסגעטון די שמאטע-
וואטע קאפאָטע און דאָס צעריסענע שמויסענע מיצל. ער איז געבליבן
שטיין אין א העמד פון וועלכן עס זענען געפאלן שטיקער. ר' פייווקע
האָט אויסגעקוקט ווי ער וואָלט פלוצים איינגעשרומפן געוואָרן צו עפעס
נאָר אַ קליין יידעלע. נישט מער ווי אַ ביסעלע הויט און ביין. א גרוגרת
דר' צרוק. אַ טונקל גופל באוואקסן מיט האָר. די ריפעלעך האָבן אים
אַרויסגעשטארצט פון דער מאָנערער הויט. דער נאקעטער אויסגעקראַכע-
נער קאָפּ מיט גרויסע טיף באברעמטע אויגן און מיט אַ קליין אויסגע-
צופט בערדעלע איז אים געזעסן אויפן לאנגן האלדז ווי ער וואָלט דאָרט
געווען אַריינגעשרויפט.

ר' פייווקע איז צוגעגאנגען צו דעם גרויסן מגושמדיקן סימכע פלאַכ-
טען. ער האָט זיך לעבן אים אוועקגעשטעלט. אן אויסגעטוענער האָט ער
לגבי סימכען אויסגעקוקט ווי אַ קארליקל. אַ וויסקראַביקל. סימכע פלאַכטע
האָט אים ביז אָנגעקוקט. ר' פייווקע האָט צו אים אַפּערגעהויבן די טיף-
באַברעמטע אויגן:

—אַט אזוי, ר' סימכעצקע, זענען מיר גענאנגען צוזאמען ווי דאָס
ליכטעלע מיטן וואָרעם. דאָס ליכטעלע האָט אויפגעלויכטן. דער וואָרעם
איז געוואקסן. צי וועלן מיר ביידע אַרויפסומען נאָר נאָר אין דער הויך
און זיך אוועקשטעלן אויפן שפיץ — און ווערן א יי נס? אָדער מיר

סימכע פלאכטע

וועלן זיך אַראָפּקאַלערן ביי דע אויף צוריק צו בלייבן צו וויי? הא, וואָס איר זאָגט, ר' סימכעצקע?

פּלוצים האָט זיך אַן עפּן געטון די טיר. ר' אלי דער אַרענדאר איז מיט גרויס ערפורכטיקייט געשטאַנען אויף דער שוועל.

ר' אלי האָט געוואָלט זאָגן „רבי“ — נאָר זעננדיק סימכע פּלאַכטען בגילוי ראש און ר' פייווקען א נאקעטן, האָט ער אינדערגעשווינד בלויז אַרויסגעזאָגט:

— יידן, עפעס א שר איז געקומען צו רייטן פון וואַרשע און פרעגט זיך אויף אייך.

ר' פייווקע האָט זיך אויפאינדערגעשווינד אָנגעטון די קאַפּאַטע. ער האָט אויך אַרויפגעזעצט דעם ספּאַדיק סימכע פּלאַכטען אויפן קאַפּ. אויף דער שוועל איז געשטאַנען אַ קליין גויטשיקל מיט אַ הויקער. ער איז געגאַנגען אָנגעטון אַ סאַמעטענעם מאַנטל און אַ היטל פון אַ גרויסן פּריץ.

— גיי אַרויס, מאַשעק, האָט דאָס גויטשיקל שאַרף באַפוילן דעם אַרענדאר, איך קום פון קעניגלעכן שלאָס און האָב עפעס צו רעדן מיט די געסט פון זיין מאַיעסטעט.

ר' אלי האָט זיך איינגעבויגענערהייט אַרויסגערוקט הינטערוויי-לעכס.

דאָס גויטשיקל האָט פון זיך אַראָפּגעוואָרפן דעם סאַמעטענעם מאַנטל און דאָס רייכע פּריזשע היטל. ער איז געבליבן שטיין אין די געלד־רויטע מלבושים פון מלכס נאָר.

דעם מלכס נאָר האָט לאַנג געקוקט אויף סימכע פּלאַכטען. דאן האָט ער שאַרף אָנגעקוקט ר' פייווקען דעם ליטוואַק און זיך הילכיק צעלאַכט. — איך זע, האָט דעם מלכס נאָר געזאָגט, אז סיי אין די פּאַלאַצן פון די קעניגן און סיי אין די קרעטשמעס ביי יידן — אומעטום גייט דאָס אייגענע שפּיל. איינער איז דער גרויסער, דער חשוב און דער עלטסטער. אַזוי צו זאָגן — דער מלך. דער צווייטער איז אַ קליינער און אַ נישט־קער. ער איז דער נאָר פון מלך. דו אָפּגעריסענער זשידעק, ביסט מן־הסתם דער נאָר ביי דעם דאָזיקן באַרימטן ווונדער־ייד?

י. י. טרונק

— האָסט געטרעפן אויף דער האָר, יאָשניע פּאַניע, האָט ר' פּיווקע געזאָגט.

—הייסט עס, האָט ווייטער געפרעגט דאָס קליינע גויטשיקל, אמאָל איז די וועלט אַ ייִדישע קרעטשמע און אמאָל אַ כּסאָ-מלּוּכּה? סע געווענדט זיך נאָר ווי אזוי זי דרייט זיך אויס דעם דאַשעק?

— ביסט גאָר אַ קלוגער פּרייַן, האָט געזאָגט ר' פּיווקע דער לייטוואק.

— איך בין דעם מלכס נאַר. ווען איך שטיי הינטער דער כּסאָ-מלּוּכּה טראָג איך אַ מיצל מיט גלעקלעך, האָט געענטפּערט דאָס גויטשיקל. איך בין דאָס גלעקל פון דער מלּוּכּה.

— ביסט דאָך כאמת אַ חכם, האָט געזאָגט ר' פּיווקע דער לייטוואק.

דאָס גויטשיקל האָט זיך שטאַרק צעלאַכט.

נאָך אַ ווייל האָט ער געזאָגט:

— הער, מאָשעק! אמאָל איז געווען אַ שפּעדיקער באַל אין קעניג-

לעכן שלאָס. ס'זענען געווען צוגאסט צוויי שכנישע מלכים. דער מלך האָט זיך גערימט, אז ער פאַרמאָגט דעם גרעסטן נאַר און ער האָט מיר באפוילן צו זאָגן ביי דער סעודה דאָס גרעסטע נאַרישקייט. גראָד איז מיר גאָרנישט איינגעפאַלן און איך בין געווען שטאַרק פאַרמשהשחורט. איך בין גע- גאַנגען איבער די וואַרשעווער גאַסן און געטראַכט. דאָס גרויסע נאַריש- קייט איז מיר נישט איינגעפאַלן. כ'האַב געטרעפן אַ ייד און אים געגעבן אַ גאָלדן רענדל, אז ער זאָל מיר זאָגן עפּעס אַ גרויס נאַרישקייט. דער ייד האָט עס מיר געזאָגט. שפּעטער האָב איך עס נאָכגעזאָגט הינטער דער כּסאָ-מלּוּכּה. דער גאַנצער באַל האָט זיך געקאַטשעט פאַר געלעכטער. די פרעמדע קעניגן האָבן מקנא געווען דעם פּוילישן מלך מיט זיין נאַר, איר, יידן, באַשיימפּערלעך זענט איר דעם מלכס נאַראָנים אין דעם שפּיל פון דער וועלט — דעריבער זענט איר אזוי קלוג.

— אויך איך האָב אמאָל געטרעפן דעם גאָר גרויסן נאַר — האָט

געזאָגט ר' פּיווקע דער לייטוואק. — אויך ער האָט געטראָגן אַ מיצל מיט גלעקלעך. איך בין געזעסן אויף אַ שטיין ביים נאַרקאווער וואַלד און געטראַכט מחשבותן. דער נאַר האָט זיך צו מיר צוגעזעצט. ער איז גע- ווען דאָס מזל פון דער וועלט. אזוי צו זאָגן, גאָטס נאַר. דאָס מזל האָט

סימכע פלאַכטע

מיר אָנגעשלאָגן צו שליסן מיט אים שותפות. אומעטום מוז זיין דער נאַר, וואָס פירט דאָס רעדל — און ער פירט עס אַמקלינגסטן.

דעם מלכס נאַר האָט זיך הויך צעלאַכט. ער האָט זיך צוריק אָנגעד-טון דעם פריצישן מאַנטל מיטן היטל, איז אַרויסגעגאַנגען אינדרויסן פאַר דער קרעטשמע, האָט זיך אַרויפגעזעצט אויף זיין פערד און צוריק געריטן קיין וואַרשע.

אין קומענדיקן קאַפיטל וועלן מיר דערציילן ווי ביים מלך לעשעק דעם פליכעוואַטן, קיין ביזו אויג זאָל אים נישט שאַטן, האָבן זיך געפירט הייסע דעבאַטן צווישן די פריצים און מאַנגאַטן. מען האָט זיך דער-טראַכט גאָר טיף צו שטעלן סימכע פלאַכטען אויף דער פּריוו. די שריי-מלוכה, — אַחד הממעיט ואַחד המרבה האָבן באַשלאָסן צו פרעגן סימכע פלאַכטען רעמענישן זייער האַרבע.

קאפיטל זעכצן

ווידער אַן אסיפה בחצרות המלכים — די יועצי־המלך
שרייען געוואַלד. — דאָס אַלטע פּריצל רעדט וועגן
חכמות און וועגן נאַרישקייטן.

נאָכדעם ווי סימכע פּלאַכטע איז געזעסן צוויי טעג על חשבון המלך
אין ר' אליהו קרעטשמע, האָט מען אין קעניגלעכן שלאָס אין וואַרשע
ווידער צוזאַמענגערופן די גרויסע אסיפה. וווידער איז זי פּאַרגעקומען אין
דער גרויסער סאַליע און ביי דעם לאַנגן גאַלדענעם טיש. אויבנאָן אויף
דער כסא־מלוכה איז געזעסן דער מלך לעשעק דער פּליכעוואַטער, אָנגער
טון אין זיין קרוין און אין די בגדי־מלכות. הינטער דער כסא־מלוכה
איז כּנהוג געשטאַנען דעם מלכס נאַר. אַרום און אַרום זענען געזעסן די
פּריצים מכל קצווי־פּוילן, און האַרט ביים אויבנאָן — די קלוגע יועצי־
המלך אין זייערע שפּאַקולן.

דער מלך לעשעק האָט דערציילט וועגן דעם ייד אויף וועלכן דער
פּריץ ווויטשעך טשאַפּלאַק־טשאַפּלינסקי האָט אָנגעוויזן, אַז ווען מען
וועט אים אַ שטעל אַרויף געבן אויף די וואַג־שאַלן פון חכמה, וועט פּוילן
ווידער כּמקדם שטיין בראש פון אַלע קלוגע מלוכות: דער מלך וועט רואיק
שלאַפּן אויף זיין גאַלדן בעט — האָט דער מלך לעשעק נאָכגעזאָגט די
ווערטער פון פּאַן ווויטשעך — און אונטער דער זילבערנער קאַלדרע וועט
ער אויסשטעקן אַ פּייג צו אַלע זיינע שונאים.

דער דאָזיקער יידישער וועלט־חכם איז שוין געברענגט געוואָרן קיין
וואַרשע כדי אים צו וויוון פאַר אַלע שרי־מלוכה. פאַרשטייט זיך, אַז
ער וווינט נישט אין וואַרשע גופא, נייערט הינטער וואַרשע אין דער
קרעטשמע ביי אַ יידישן אַרענדאַר. און ער, דער מלך לעשעק, רופט
זונדאָסניי צוזאַמען די גרעסטע פּריצים פון פּוילן און פּרעגט ביי זיי
וואָס צו טון ווויטער מיט דעם אַהער־געברענגטן יידישן חכם.

סימכע פלאַכטע

די יועציהמלוכה — הגם זיי האָבן קיינמאָל נישט געהאַט צווישן זיך איין דעה און זענען געווען צווישן זיך ברוגז, האָבן זיך אַלע צוזאַמען אויפגעשטעלט און אָנגעקוקט דעם מלך לעשעק דעם פליכעוואַטן דורך זייערע שפּאַקולן:

עס איז נאָך אין דער וועלט נישט געהערט געוואָרן — האָבן די יועציהמלוכה אין איין קול געזאָגט צום מלך לעשעק, — און זיי זענען גרייט עס נאָכצווייזן אין די ספּריהמדינות, סיי אין די געדרוקטע און סיי אין די וואָס ליגן בכתב־יד אין די שפּיטעוועכעצן פון די גנזיהמלך. עס איז נאָך נישט געהערט געוואָרן — האָבן די יועציהמלך געזאָגט — צווישן אַלע מלכי מזרח ומערב, אַז מען זאָל צולאָזן צום העכסטן ראַט פון מלך אַ מענטש, וואָס קאָן נישט רעדן לאַטיין ווי אַ וואַסער, אַ מענטש, וואָס האָט נישט געענדיקט די שקאַלעס פון מלך וווּ מען לערנט די פּריצים ווי אזוי צו פירן אַ מלוכה. אַ מענטש, וואָס האָט נאָך נישט געעסן ברויט פון אַ סך אויוונס און קאָן נישט אויף אויסנווייניק דאָס און דאָס — דאָ האָבן די יועצים אויסגערעכנט אויף לאַטיין וואָס אַ מלוכה־יועץ דאַרף קענען אויף אויסנווייניק און עס האָט געדויערט אַ היפשע צייט ביז זיי האָבן עס אויסגערעכנט און האָבן נאָך צוגעגעבן, אויך אויף לאַטיין, אַ סך „און אזוי ווייטערס“. מען קאָן נישט נעמען גלאַט אזוי אַ מענטש, און דערצו אַ ייד, און דערצו אַ ייד פון אַ נאַרקאָווע און אים אוועקזעצן ביים רעדל און אים הייסן זאָגן דעות. סידן מען וויל אוועקשטעלן די וועלט אויפן קאָפּויער און מאַכן פון סדר־העולם אַ האַנטשערקע. אזוי האָבן דער־קלערט די יועציהמלך און זייערע דינע ליפּעלעך האָבן געציטערט. די יועציהמלך האָבן זיך ביז אויף אַלעמען אומגעקוקט דורך זייערע שפּאַקולן און אויפן פּאַן ווויטשעך האָבן זיי געוואָרפן אַ בליק ווי זיי וואָלטן אים געוואָלט אויפּעסן אַ לעבעדיקן.

דאָ האָט זיך מיט אַמאָל אָנגערופן איינער אַ נאָר אַלטער פּריץ, אַ גוי אַ בן־שמונים. אַליין האָט ער שוין נישט געקאָנט גיין און אַ לאַקאָי האָט אים געמוזט פירן. די הענט זענען ביי אים געווען פון סאַמע טרור קענע אָדערן און האָבן שטאַרק געציטערט. אויך דאָס קעפּל מיטן פאַרוק און מיטן צעפּל האָט אויף אים געציטערט. זיין גאַנצער עול־טהוה איז גע־ווען צו נעמען אַ שמעק־טאַבאַק פון זיין גאָלדן פּושקעלע. די ווייסע שפּיצן

י. י. טרונק

פון זיין האַלדז-קאַלנער, ווי אויך די פינגער פון זיינע הענט זענען געווען כסדר באַשיט מיט שמעקטאָבאָק. ער האָט געטראָגן גרויסע גאַלדענע שפּאַקולן מיט טונקעלע גלעזער פֿון וועלכע מען האָט נישט אַרויסגעזען די אויגן.

— אַרדני קעניג, און איר פּאַנאָויע שליאַכטע, האָט דער אַלטער פּריץ געזאָגט און גענומען אַ שמעקטאָבאָק פֿון זיין גאַלדענער פּושקע, איך ווייס אז איר זענט אַלע געלערנטער פּאַר מיר, ווי אויך באַהאַונטער אין די עניני-מלוכה. דערפּאַר אָבער, אַרדני קעניג, זענען יאָרן אויך גוטע שפּאַלעס. ביי מיינע אַכציק יאָר האָב איך נישט-קען עפעס געלערנט. — און איך מוז אויך זאָגן, פּאַנאָויע שליאַכטע, אז איך האָב שוין געזען אַלערליי חכמים. איך האָב געזען חכמים וואָס פּאַרשטייען זיך טאַקע אויף אַלערליי חכמות און קלוגשאַפטן. פּרענט מען אָבער ביי זיי אַ נאַרישקייט בלייבן זיי שטיין ווי די לעמעשקעס. זיי כאַפּן צומאָל נישט וואָס מען פּרעגט. אין זייער גרויסן מוח איז גאָר נישט פּאַראַן קיין אָרט פּאַר נאָ-רישקייטן. סאַמע חכמה! איז דוכט זיך וואָס פעלט זיי? פּאַנאָויע שליאַכט-טע! ניין! עס פעלט זיי די אַנדערע זייט פֿון דער חכמה. עס פעלט זיי די חכמה וואָס מען קען זיך נישט אויסלערנען אין שפּאַלעס. מחמת די גרעס-טע חכמה איז פּאַר זיך אַליין גאַרנישט. זי איז נישט מער נייערט ווי אַ משלֵ צו נאָך אַ טיפּערן נמשל. דעריבער איז אויך די נאַרישקייט נישט שטענדיק טאַקע גאַלע נאַרישקייט. טייל מאָל זעט אויס, אז די טיפּע קלוג-שאַפט וואָס קאָן נאָר רעדן אין משלים און גלייכענישן — זי איז זיך מיישב און קומט צו אונדז אַרײַן נישט מיט שפּאַקולן אויף דער נאָז און נישט מיט ספרים אונטערן אָרעם. זי וויל אונדז כלל נישט אָפּשרעקן און זיך ווייזן ווי דאָס גרויסע וויסעניש. די גאָר קלוגע קלוגשאַפט מאַכט עס קליגער; זי פּאַרשטעלט זיך כלומרשט פּאַר אַ נאַרישקייט און רעדט צו אונדז דורך אַ משל פֿון דעם פּשוטסטן שטייגער. מכלומרשט ווייסט זי נישט וואָס זי רעדט און דערפּאַר רעדט זי גראָד וואָס זי ווייסט.

דאָס אַלטע פּריצל האָט זיך שטאַרק צעהוסט און האָט ווידער גענר-מען אַ שמעקטאָבאָק פֿון דער גאַלדענער פּושקע. דער מלך לעשעק אויף דער כּסא-מלוכה און דער נאַר הינטער דער כּסא-מלוכה האָבן זיך ביידע

סימכע פלאַכטע

אויפמערקזאם צוגעהערט. די יועציהמלך האָבן אויפגעשטעלט זייערע שפאָקולן אויפן אַלטן פריצל און אים זייער בייז אָנגעקוקט.

נאָכן שמעקטאַבאָק האָט זיך דאָס פריצל ווייטער צערעדט:

— איז מײן עצה, אדוני קעניג, אז מען זאָל געווייזן ווערן צו וואָסער סאָרט חכמים עם באַלאַנגט אָט דער ייד פון נאַרקאָווע. איז ער פון די אויסגעלערנטע, פון די וואָס רעדן נאָר מיט חכמות און פאַרשטייען נישט דעם נמשל פון אַ נאַרישקייט — איז דאָס גלייכסטע אים צוריק צו שיקן אין זיין שטעטל. ווי קאָן אזא זשידעקל מער וויסן ווי די קלוגע יועציהמלך וואָס זענען אויסגעגאַנגען אַלע דינע שקאַלעס, אדוני הקעניג, און רעדן לאַטייניש ווי אַ וואַסער? רופן זאָלסטו אים נאָר אויב ער איז פון יענע חכמים, וואָס די חכמה ליגט זיי אין די נירן ווי אַן עצם, און ווי יעדער עצם האָט זי אַ גוף מיט אַ נשמה, דאָס הייסט: אַ משל מיט אַ נמשל; אַ חכמה, וואָס קאָן זיך אַנטון אין אַ לבוש פון אַ נאַרישקייט כדי פאַר אונדז צו באַהאַלטן איר קלוגשאַפט.

די יועציהמלך האָבן מיט זייערע בליקן געקוקט דורך די שפאָקולן ווי מיט שאַרפע שפּיזן. זיי האָבן געשאַקלט מיט די גראַע קעפּ און געוויזן מיט די פינגער אויף זייערע שטערנס, אז דעם אַלטן פריץ פעלט לאַ עליכם די קלעפּקע.

די אַנדערע פריצים האָבן געפרעגט:

— פון וואַנען וועלן מיר עם אָבער וויסן, יאַשניע פאַניע כראַביע, צו וועלכן סאָרט חכמים עם באַלאַנגט דער ייד פון נאַרקאָווע?
דער אַלטער פריץ האָט ווידער גענומען אַ שמעקטאַבאָק פון דער נאָלדענער פושקע און געענטפערט:

— זייער פשוט, יאַשניע פאַנאָווע, מיר וועלן ביי אים פרעגן אַ רע-טעניש. דאָס הייסט, מיר וועלן אים פרעגן כלומרשט אַ נאַרישקייט הינד-טער וועלכער עם באַהאַלט זיך אַ מעשה-היהיה. דער זין פון אַ דרד-העולם. וועט דער ייד וויסן דעם זינפולן דרד-העולם, וואָס האָט זיך מתלבש געווען אין אַ פוסטער בבא-מעשה — איז עם אַ סימן אז ער איז טאַקע פון די וואַרהאַפטיקע חכמים, און דו, מלך לעשעק, זיי זיך נישט לאַנג מיישב, נעם אים באלד אַרויס פון דער קרעטשמע און זעץ אים אוועק ביי דעם גאַל-דענעם טיש און האַלט זיך מיט אים אַן עצה.

קאפיטל זיבעצן

דער זינג־פויגל און דאָס רעטעניש.

די פריצים ביים גאָלדענעם טיש האָבן געשוויגן און געוואַרט וואָס עס וועט זאָגן דער קעניג לעשעק.

— אז דו ביסט יאָ אזוי קלוג, פּאַניע כראַביע, האָט זיך אָנגערופן דער קעניג לעשעק, אפשר קאָנסטו אונדז זאָגן וואָסער רעטעניש מיר זאָלן פּרעגן ביים פּאַן ווויטשעכס ייד?

דאָס אַלְטע פּריצל האָט געענטפּערט:

— אדוני קעניג! ווי דו ווייסט בין איך נאָך געווען פון די מקורבים ביי דיין טאַטן דעם מלך יאַצעק דעם הינקעדיקן און ביי דיין זיידן דעם מלך וואַצעק דעם בלינדן און איך ווייס דעריבער וואָס עס טוט זיך בחדרי־חדרים פון דיין קעניגלעכן שלאָס. ווייס איך, אז אין דיין שלאָס־חדר הענגט אַ גאָלדן שטייגל מיט אַ טייערן זינג־פויגל. ער וועקט דיך אַלע אינדערפרי מיט זיין זיס פייפן און דו קאַרמעסט אים אַליין מיט דינע קעניגלעכע הענט. ווייס איך אויך, אז לעבן דעם גאָלדן שטייגל איז אין דער וואַנט אויסגעהאַקט אַ קליין שענקל פאַרשלאָסן מיט אַ גאָלדן טירל. אין דעם דאָזיקן שענקל האַלטסטו דעם זיגל פון דער פּוילישער מלוכה. איז מיין עצה: זאָל מען אין דעם שענקל אַריינשטעלן עסן און טרינקען פאַרן פויגל, וואָס זאָל אים קלעקן אויף דריי טעג. דערנאָך זאָל מען נעמען דעם פויגל און אים אַריינלאָזן אין שענקל און עס פאַרשליסן אויפן גאָלד־דענעם טירל. דאָס שטייגל זאָל מען באַהאַלטן, קיינער זאָל נישט וויסן אז אין דיין שלאָס־חדר האָט זיך אַמאָל געפונען אַ זינג־פויגל. עס איז, דוכט זיך, נאָר אַ קליינע פאַסירונג. מען וועט פּרעגן ביים ייד, זאָל ער

סימכע פלאכטע

זאָגן וואָס עס איז געשען אין דיין קעניגלעכער שלאָף־שטוב. אויב ער וועט עס וויסן, איז אַ סימן אז ער איז פון יענעם מין חכמים, וואָס די קלוגשאַפט איז זייער דרך־הטבע און זי ליגט אין זייער בלוט ווי אַן עצם. דאָ האָבן זיך די יועצי־המלך אויפגעשטעלט און הויך צווישן זיך גערעדט אויף לאַטיין און געוויזן מיט די פינגער אוף זייערע שטערנס, דאָס הייסט: דעם אַלטן פּריץ פעלט לאַ עליכם די קלעפקע. עס האָט זיי אָבער גאָר נישט געפועלט. דער גאַנצער אסיפה, ובתוכם דעם מלך לעשעק, איז דעם זקנם עצה שטאַרק געפּעלן געוואָרן און מען האָט באַשלאָסן אומר ועושה צו טון אזוי ווי דער אַלטער פּריץ האָט גע־ראַטן.

קאפיטל אכצן

מען טוט מיטן זינג־פויגל ווי דער זקן האָט געראָטן. —
און מען שיקט אַ גאַלדענע קאָטש צו ברענגען סימכע
פלאַכטען אין קעניגלעכן שלאָס.

כאיש אחד איז די גאַנצע קעניגלעכע אסיפה אויפגעשטאַנען פון
זייערע פאָטערשטולן אַרום דעם גאַלדענעם טיש. אויך דער מלך לעשעק
דער פליכעוואַטער איז אויפגעשטאַנען פון דער כסא־מלוכה. פאַרשטייט
זיך, אַז דעם מלכס נאַר איז פוס־טריט נאָכגעגאַנגען דעם מלך לעשעק.
צוזאַמען זענען אַלע אַריינגעגאַנגען אין קעניגלעכן שלאָף־חדר.
דאָרט איז געשטאַנען דאָס גאַלדענע בעט מיט דער זילבערנער קאָל־
דרע אויף וועלכן דער מלך פון פוילן האָט לעצטנס נישט געקאָנט צוטון
קיין אויג. ביי דער וואַנט איז טאַקע געווען דאָס פאַרשלאָסענע גאַלדענע
טירל פונעם באַהאַלטענעם שענקל. דערלעבן איז געהאַנגען דאָס גאַלדענע
שטייגל. אינעם שטייגל האָט אַרומגעהיפּט און געפיפן דער טייערער זינג־
פויגל.

מען האָט געטון ווי דער זקן האָט געראָטן. דער מלך לעשעק האָט
אַרויסגענומען אַ גאַלדן שליסעלע פון די טאַשן פון זיינע קעניגלעכע הויזן
און דערמיט אויפגעשלאָסן דאָס גאַלדענע טירל. די לאָקאיעס האָבן אַרייַן־
געשטעלט אין שענקל עסן און טרינקען פאַרן פויגל אויף דריי טעג.
דערנאָך האָט דער מלך לעשעק באַפוילן זיין לייב־דינער אַרויסצו־
נעמען דעם זינג־פויגל פון דעם שטייגל און אים אַרייַנצולאָזן אינעם
באַהאַלטענעם שענקל און אים דאָרטן צו פאַרשליסן הינטערן גילדערנעם
טירל.

דער לייב־דינער האָט געטון כמצוות המלך. אָבער ווען מען איז

סימכע פלאכטע

געגאנגען פארשליסן דאָס טירל האָט זיך דער פּוּיגל מיישב געווען און אַרויסגעפּלויגן.

די לֶאָקאַיעס און שרײַ-מלוכה האָבן זיך איבערן מלכס שלאָף-חדר אַרומגעיאָגט נאָכן פּלענדיקן פּוּיגל. ענדלעך האָט מען אים געכאַפּט און אים בכבוד גדול ווידער אַרײַנגעזעצט אין שענקל. דאָ איז דער פּוּיגל דאָס צווייטע מאל אַרויסגעפּלויגן. מען האָט זיך ווידער נאָך אים געיאָגט און מען האָט אים ווידער געכאַפּט.

דער מלך לעשעק ירום הודו בכבודו ובעצמו האָט איצט גענומען דעם פּוּיגל מיט דער האַנט און אים מיט גרויס פּאַרזיכטיקייט אַרײַנגעזעצט אין שענקל אַרײַן, און אײַגנהענדיק מיט זײַן שליסעלע פּאַרשלאָסן דעם פּוּיגל הינטער דעם גאַלדענעם טירל. דאָס גאַלדענע שליסעלע האָט ער צוריק אַרײַנגעלייגט אין דער קע-שענע פון זײַנע קעניגלעכע הויזן.

אַלע האָבן דערין געזען אַן אצבע-אלהים און אַ גרויס ווונדער און האָבן באַווונדערט די קלוגע עצה פון דעם זקנישן פּריצל.

דאָס פּריצל האָט גענומען דעם גרויסן שמעקטאַבאָק און געזאָגט: — אדוני קעניג לעשעק און איר, יאַשניע פּאַנאָווע שליאַכטע! איצט האָבן מיר אַ משל מיט אַ פּאַסירונג. דער פּוּיגל וואָס איז צוויי מאל אַנט-לאָפּן און צוויי מאל געכאַפּט געוואָרן, האָט אונדז גאָר קלוג געלערנט וואָס צו פרעגן. באַהאַלטס דאָס שטײַגל! און דו, אדוני מלך, שיק אין דער קרעטשמע אַרײַן נאָך דעם נאַרקאווער ייד. מיר וועלן אים פרעגן און מיר וועלן זען וואָסער סאָרט חכם ער איז.

אין די קעניגלעכע שטאַלן איז אַרויסגעגעבן געוואָרן דעם באַפעל תיכף ומיד צו שיקן אַ גאַלדענע קאַטש אין דער קרעטשמע אַרײַן צו ר' אלײן דעם אַרענדאָר און תיכף ומיד צו ברענגען סימכע פּלאַכטען אין קע-ניגלעכן שלאָס.

אין קומענדיקן קאַפיטל וועלן מיר דערציילן ווי סימכע פּלאַכטע דורך ר' פייווקעס מויל טרעפט די רעטענישן גאָר ווײַל, די יועציהמלך כאַפּט אָן אַ גרויל און זײער פנים ווערט שוואַרץ ווי קויל. אָבער דער מלך לעשעק און די הויכע שליאַכטע שרייען: זאָל לעבן דער וועלט-חכם סימכע פּלאַכטע!

קאפיטל ניינצן

ר' פייווקע זיצט אין דער קאטש און טראכט וועגן
מזל. — ר' פייווקע דערציילט דעם אמת ווי אַ משל. —
וויוואָט דער וועלט־חכם!

ווען די גאָלדענע קאָטש מיטן מלכס שליחים זענען געקומען צופאָרן
צו ר' אלֶין אין דער קרעטשמע, האָבן זיי נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות
מחמת הרצים יצאו דחופים בדבר המלך, מען האָט געהייסן, אַז עס זאָל
זיין תיכף ומיד. די קעניגלעכע אסיפה האָט געוואָרט. מען איז אַריינגע-
פאלן מיט גרויס איילעניש אין דער קרעטשמע, אַ כאַפּ געטון סימכע
פלאַכמען און אים אויפאינדערגעשווינד אַריינגעזעצט אין דער גאָלדענער
קאָטש. אין גרויס יאָגעניש האָט זיך ר' פייווקע קוים דערבעטן און געוויזן
אויף זיך ווי אויף דעם לייב־דינער פונעם צדיק און אַז אויך אים מיינט
מען. מען האָט ווייטער נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און ר' פייווקען
אַ וואָרף־אַריינגעגעבן אין דער קאָטש צו סימכע פלאַכמען און אַוועק ווי
אַ וויכער קיין וואַרשע.

וואוּהין מען פירט זיי, צי לחיים, צי למות און וואָס מען וויל מיט
זיי טון? — דאָס האָט נישט געוואָסט נישט בלויז סימכע פלאַכמען. ער
האָט בכלל גאָר נישט געוואָסט. אויך ר' פייווקע איז געזעסן אין זיינע
אַרעמאַנסקע בנדים און זיך געבראַכן דעם קאַפּ אונטערן צעריסענעם שמוי-
טענעם מיצל.

די קאָטש איז געפלוּיגן ווי אַ פּייל פונעם בויגן. פאַר ר' פייווקעס
אויגן האָבן געמיניעט פעלדער און ביימער. ער האָט אַ קוק געטון אויף
די שליחי־המלך. זיי זענען געזעסן און געשוויגן ווי די וואַנט.

סימכע פלאכטע

ר' פייווקע דער ליטוואק האָט זיך פאַרטראַכט. צום סוף איז ער געקומען צו דער מסקנה אז פאַרפאַלן — מען מוז דערציילן דעם אמת. ער מוז זיך פאַרלאָזן און זען ווי זיין שותף, דער ר' מול, וועט זיך באַנען מען מיטן נאַקעטן אמת. צי וועט דאָס מול מיט אים, מיטן נאַקעטן אמת הייסט עס, אויך באַווייזן אַרויפצופירן סימכע פלאַכטען ביז צו דער כסא־מלכה כמדובר, אזוי ווי ר' פייווקע האָט זיך אויסגעֶרעדט מיט אים אויפן שטיין ביים נאַרקאָווער וואַלד? — ביים סאַמע שפיץ וועלן מיר זען, האָט ר' פייווקע געטראַכט, וואָסער פאַרשוין עס איז דאָס מול פון דער וועלט — צי איז עס טאַקע אַ ממזר־קאַפּ, וואָס קאָן זיך טון אַן עצה, צי גאָר אַ שלימזל און אַ לעמעשקע — אַ משל כהרס הנשבר אויף וועלכן מען קאָן דאָס מינדסטע נישט בויען? עס איז גריילעך מעגלעך, האָט ר' פייווקע אַ שמיכל געטון צו זיך אַליין, אז אויף די עלטערע יאָרן מעג מען אַ טראַכט טון מכוח ווידוי. וואָס איז? מען וועט הענגען? מילא, ווען אַפילו פייווקע ליטוואַק וועט הענגען אויף איין תליה מיט אַ סימכע פלאַכטע איז עס אויך נישטקשה פון אַ שפיצל. וואַרט זשע! האָט ר' פייווקע צו זיך געזאָגט. פון הקירה־ספרים ווייסן מיר, אז אַלצדינג איז בלוז אַ משל צו אַ נמשל. מוז מען דעם נאַקעטן אמת אויך זאָגן גלייך ווי ער וואַלט געווען נייערט אַ נמשל. מיר וועלן זען — האָט ר' פייווקע געטראַכט.

ער איז געזעסן ביי דער זייט פון סימכע פלאַכטען. די שליח־המלך האָבן געשוויגן ווי די שטיינער. פאַר די קאָטש־פענצטער האָבן געמיניעט די ביימער.

— מיר וועלן זאָגן דאָס משל, האָט ר' פייווקע ווייטער געטראַכט. און עס איז כדאי צו קוקן אויף וואָסער טעלערל דאָס מול וועט אויסלייגן דעם נמשל.

ווי ר' פייווקע איז אזוי געזעסן און געטראַכט איז די קאָטש דערווייל געפאַרן איבער די וואַרשעווער גאַסן. ר' פייווקע האָט אַרויסגעקוקט פון די קאָטש־פענצטער. די וואַרשעווער גאַסן זענען פול געווען מיט קאָטשן און מיט רייטערס, מיט פריצים און פריצהס. אין די קאָטש־פענצטער איז געווען אויסגעשטעלט דאָס גאַנצע כל־טוב פון עולם־הזהו.

י. י. טרונק

די קאָטש איז פארפאָרן פאר דער ברייטער טעראַסע פון קעניגלעכן שלאָס. פונדערווייטנס האָט זיך געזען די ווייסל. די שליחי־המלך האָבן געאיילט און מען האָט די ביידע יידן אַרויפגעפירט איבער ברייטע מירמל־שטיינערנע טרעפ און גלייך אַריינגעפירט אין קעניגלעכן שלאָף־צימער. דאָרט האָבן שוין געוואַרט דער מלך לעשעק דער פליכעוואַטער, דער נאָר פונעם מלך, די הויכע שליאַכטע ווי אויך די קעניגלעכע ראַטגעבער. די ראַטגעבער האָבן ביז געקוקט דורך זייערע שפּאַקולן.

דער מלך לעשעק און די שרי־מלוכה האָבן קוים באַוויזן זיך אומצור־קוקן אויפן רב אין דער ווייסער זשיפיצע מיטן ספּאַדיק, און דער עיקר אויף דעם קריעה־ובליהדיקן ייד, וואָס האָט זיך פּלוצעם אַריינגעכאַפט אין קעניגלעכן שלאָף־צימער. — ר' פייווקע דער ליטוואַק האָט זיך אַוועק־געשטעלט אויף דער גאָלדענער שוועל, געהאַלטן דאָס צעריסענע שמוי־סענע מיצל אין דער האַנט און געזאָגט:

— אדוני מלך, און איר הויכע שרים פון פּוילן! דאָס ערשטע מאָל איז דעם פּוילג געגראָטן און ער איז פּריי אַוועקגעפּלויגן. דאָס צווייטע מאָל איז דעם פּוילג אויך געגראָטן אַוועקצופּליען. דאָס דריטע מאָל — אין מלכס האַנט איז דעם פּוילג נישט געגראָטן און ער איז נישט אַוועק־געפּלויגן.

געמיינט האָט ר' פייווקע צו זאָגן בדרך משל דעם גאַנצן ביטערן אמת פון די געשעענישן. דאָס ערשטע מאָל — מיטן פּערד אין וואַלד איז עס געראָטן. דאָס צווייטע מאָל מיטן גאָלדענעם קעסטעלע איז עס ווידער געראָטן. איצטער איז ער אין מלכס האַנט, און ער, ר' פייווקע, ווייסט דערווייַל נישט צי עס וועט אים געראָטן.

אין דער ערשטער רגע האָט דעם מלך לעשעק ירום הודו און דער הויכער שליאַכטע פאַרפעלט אַטעם פון דעם גרויסן ווונדער. אויף דער גאָלדענער שוועל, איידער מען פרעגט אים נאָך, ווייסט שוין דער נאָר־קאָווער ווונדער־ייד אַלצדינג וואָס עס האָט פּאַסירט מיטן טייערן זינג־פּוילג! אַלע זענען געשטאַנען מיט אַפּענע מיילער און באַקוקט סימכע פּלאַכטען. מען האָט פאַרנעסן, אז אויף דער גאָלדענער שוועל איז סך־הכל דער זאָגער גאָר געווען אַט דער ווינציקער קריעה־ובליהדיקער יידל פייווקע. פאַר אַלעמען איז אויסגעקומען: ר' פייווקע האָט דאָ נישט מער

סימכע פלאַכטע

געטון סידן וואָס עס האָט געהייסן דער הויכער רב אין דער וויסער זשיפיצע און מיטן ספּאָדיק אויפן קאַפּ.

ווען נאָך אַ קליינע וויילע איז מען געקומען צו זיך און באַנומען וואָס עס איז געשען — האָבן אַלע, די הויכע שליאַכטע בראש מיטן מלך לעשעק דעם פליכעוואַטן אַ געשריי געטון:

— ווינאַט! זאָל לעבן דער וועלט־הכם פאַן סימכע!

דעם מלכם נאָר האָט אַ קלונג געטון מיט אַלע גלעקלעך פון זיין מיצל און איז צוגעגאַנגען צו ר' פייווקען און אים אַ קלאַפּ געטון אויף דער פלייצע. די איבריגע גרויסע שרים האָבן אַרומגערינגלט סימכע פלאַכטען און אים געווינטשעוועט.

קאפיטל צוואנציק

די פוילישע מלכה מיט אירע הויף־דאָמעס קומען זען
סימכע פּלאַכטען.

באַלד האָט זיך פאַרשפּרייט אין אַלע זאַלן פון קעניגלעכן שלאָס די ידיעה פון דעם גרויסן גליק וואָס האָט געטראָפּן דער מדינה פּוילן. דאָס גליק צו האָבן אין אירם אַ שטעטל דעם גרעסטן חכם אין דער וועלט. פּוילן פאַרמאָגט איצט אַ ייד, וואָס איידער מען פרעגט אים נאָך טרעפט ער שוין די שווערסטע רעטענישן. די סריסיהמלך האָבן עס באַלד דער־טראָגן צו די אויערן פון דער פּוילישער מלכה, דער קעניגין יאַדוויגע. דער הויך־געוויקסיקער. תיכּף ומיד האָט די מלכה אויסגעדריקט דעם פאַרלאַנג, אַז זי וויל אויך זען דעם וועלט־חכם פון נאַרקאָווע.

יאַדוויגע די הויך־געוויקסיקע האָט געשיקט דעם ראש־הסריסים צו בעטן ביים מלך לעשעק דעם פליכעוואַטן די דערלויבעניש.

פאַרשטייט זיך, אַז אין זיין גרויסער פרייד האָט עס איר דער מלך נישט אָפּגעזאָגט.

די מלכה איז באַלד בכל יפיה, אין איר גאַנצער שיינקייט, אַרייַנגעקומען צום מלך אין שלאָף־צימער. זי איז געגאַנגען אָנגעטון אין אַ קלייד פון שווערן בראַקאַט וואָס איז געווען אויסגעשטיקט מיט פּערל און גאַלד, אַ קלייד מיט אַ לאַנגער שלעפע. קליינע פּאַזשעך האָבן געמוזט האַלטן ביי די זוימען פון דער שלעפע און נאַכטראָגן זי פון הינטן. די מלכה האָט טאַקע אויסגעקוקט ווי אַ גרויסע גילדענע פּאַווע מיט אַ פנים פון אַ זעלמענער יפת־תואר. אַרום דער מלכה זענען געגאַנגען די הויף־דאָמעס אויך אין טייערע קליידער מיט לאַנגע שלעפעס. די באַגלייטערנים

סימכע פלאכטע

פון דער קעניגין האָבן געבלענדט מיט זייער שיינקייט ווי די לבנה אין דער מיט־חודש. די שרים און אפילו דער מלך גופא האָבן זיך טיף געבוקט.

דאָ האָט דער מלך לעשעק נאָך אַ מאָל אויפגעהויבן זיין קול און דער־ ציילט דער מלכה אַלצדינג, וואָס דאָס אַלטע פּריצל האָט געראַטן, די גאַנצע מעשה מיטן זינג־פּויגל און ווי אזוי דער נאַרקאָווער ווונדער־ייד האָט געטראָפּן דאָס רעמעניש נאָך איידער מען האָט אים געפרעגט. דער מלך האָט צוגעגעבן: ווען פּוילן האָט אַזאַ וועלט־חכם איז זי די זיכערסטע מדינה און איך, לעשעק, וועל רואיק שלאַפּן און האָבן די שענסטע חלור מות.

סימכע פּלאַכטע האָט געפּינטלט מיט די אויגן און געקוקט אויף דער שיינקייט פון די קעניגלעכע ווייבער. ער האָט נאָך אַזעלכעם נישט געזען אין זיין לעבן. מער האָט ער גאָר נישט באַנומען. דאָס אַלטע פּריצל האָט לעיני כל גענומען אַ גרויסן שמעקט־אַבאַק פון זיין גאָלדענער פּושקע.

לכבוד דעם גרויסן געשעעניש אין מלכות פּוילן האָט מען געהייסן ברענגען די טיערסטע וויינען. מען האָט אַריינגעברענגט גאָלדענע קאַנען מיט וויין און אים פּונאַנדערגעגאַסן אין בעכער פון אַלטן גראַווירטן זיל־ בער. אַלע האָבן געטרונקען וויואַט לכבוד סימכע פּלאַכטען דעם וועלט־ חכם פון מלכות פּוילן.

אַזוי ווי אפילו גוים ווייסן, אַז אַ ייד טאָר נישט טרינקען קיין יין־ נסך, האָט מען אויפּאנדערגעשווינד געשיקט אַ גאָלדענע קאַטש צו ר' אַלין אין דער קרעטשמע כדי צו ברענגען אַ בוטלע וויין כשר־לפּסח אייגנס פאַרן צדיק. אַלץ איז געטון געוואָרן אין גרויס איילעניש און ר' אַלי איז שיעור נישט געשטאַרבן פון חידוש און שרעק ווען די קעניג־ לעכע לאַקאיעס זענען אַריינגעפאַלן אין דער קרעטשמע און אים געהייסן נעמען אַ פּלאַש יום־טובדיקן וויין. ר' אַלין צוזאַמען מיט דער פּלאַש וויין האָבן זיי אַ כאַפּ אַריין געגעבן אין דער גאָלדענער קאַטש און זענען מיט אים אַוועקגעפּלויגן קיין וואַרשע.

קאפיטל איין און צוואנציק

ליהודים אין נאַרקאָווע. — מען גייט אַקעגן דעם קרוב
למלכות.

אין צווייטן טאָג צומאָרגנס האָט מען איינגעשפּאַנט די שענסטע
קעניגלעכע קאָטשן כדי אָפּצופירן סימכע פּלאַכטען צוריק אַהיים אין זיין
שטעטל נאַרקאָווע. דער מלך לעשעק דער פּליכעוואַטער האָט זיך מיט אים
האַרציק געזעננט און געזאָגט, אז אויב דאָס מלכות פּוילן וועט באַראַרפּן
אַן עצה וועט מען נאָך אים שיקן און זיך מיט אים באַראַטן. אַ סך שרים
זענען מיטגעפּאַרן אים צו באַגלייטן. פּאַרשטייט זיך, דער פּאַן ווויטשעך
טשאַפּלאַק־טשאַפּלינסקי האָט זיך געפּילט ווי דער אויבערשטער פּון
שטייט און האָט אַרום זיך געמאַכט אַ רעש גלייך ווי ער וואָלט טאַקע
געווען דער שני־למלך ביי סימכע פּלאַכטען. דער פּאַן ווויטשעך האָט גאָר
נישט געוואָלט פּון אים אָפּטרעטן. ער איז געפּאַרן אין דער אייגענער
קאָטש וואָס סימכע פּלאַכע און זיך געזעצט לעבן אים אויבנאָן ווי אַ לייב־
לעכער מחותן.

ר' פּיווקען דעם ליטוואַק האָט מען ערגעץ אַוועקגעזעצט אויף די
גאָר הינטערשטע פּורן וואָס האָבן נאָכגעפירט פּאַשע פּאַר די קעניגלעכע
פּערד. מען האָט ר' פּיווקען אַוועקגעזעצט צווישן די זעק.

נאָך איידער די קאָטשן מיט סימכע פּלאַכטען זענען מיט גרויס פּאַ־
ראַד אָנגעקומען קיין נאַרקאָווע, האָט מען דערווייל פּאַראוים געשיקט אַ
שליח־מיוחד אויף אַ פּערד. ער איז געריטן מיט אַ באַפּעל, אז נאַרקאָווע
זאָל מיטן גאַנצן קנאַק מקבל־פּנים זיין דעם מלכס וועלט־חכם, און מען
זאָל מאַכן אין שטעטל אילומינאַציעס.

סימכע פלאכטע

זינט נארקאווע שטייט האָט מען דאָרט נישט געווסט וואָס דאָס הייסט אזעלכעס אילומינאציעס. אָבער דער שליח-מיוחד וואָס איז צוגע-ריטן צום רבס בית-דין-שטוב האָט דאָרט געזאָגט וואָס דאָס מיינט. דער רב האָט בחיפזון געשיקט נאָך ר' גאָרלען אז ער זאָל זיך צוזאָמנערען מיטן מלכס גוי, מחמת קיינער אין נארקאווע קאָן זיך נישט כאַפּן וואָס דאָס מלכות איז גוזר אויף יידן. ר' גאָרל איז געקומען און האָט עס באַלד צעקייט.

ר' גאָרל האָט גערופן ר' געצלען דעם בית-דין-שמש און ר' יאָקלען דעם שול-קלאַפער און זיי געהייסן אַרומגיין מבית לבית און הייסן אַרויס-שטעלן אין די פענצטער אָנגעצונדענע שבת-לייכטער און הנוכה-לעמפלעך. ר' גאָרל האָט אויף זיך גענומען אַלץ צו באַזאָרגן כדת המלך, אזוי ווי עס פירט זיך אין לייפציק. ר' גאָרל האָט אויך געהייסן, אז מען זאָל אַקעגנ-טראָגן די שטאָט-חופּה דעם אָנקומענדיקן קרוב-למלכות. אונטער דער חופּה זאָלן גיין מיט אָנגעצונדענע הברלות אין די הענט דער רב און די ראשי-הקהל פון נארקאווע. דאָס מוז געשען, האָט ר' גאָרל געסטראַשעט, און מען טאָר נישט פּרעגן קיין קשיות. סיידן מען וויל זיין אַ מורד במלכות.

ביי פּעשען אין שטוב איז געווען שוואַרץ פון יידן און ווייבער. מען האָט איר געווינטשעוועט. פּעשע האָט זיך אָנגעטון אַלע יופּקעס און מאַנ-טילקעס וואָס ר' מעכטשע דער שניידער האָט איר געמאַכט, ווי אויך איר טיפּע קופּקע מיט אַלע ציטער-גאָרלען. אויף די פלייצעס האָט זי זיך פאַרוואָרפן דאָס טערקישע טוך.

אין אַלע יידישע פענצטער אין נארקאווע האָבן באַלד אויפגעלויכטן שבת-לייכטער און הנוכה-לעמפלעך. אַרעמעלייט האָבן אַריינגעשטעלט גראַשנדיקע ליכטלעך אין די אויסגעשאַבענע לעכער פון קאַרטאָפלעס. די אָנגעצונדענע קאַרטאָפלעס האָבן זיי אַרויסגעשטעלט הינטער די צע-בראָכענע שויבן. אויפן מאַרק נישט ווייט פון דעם שטעטל-ברונעם האָט מען אָנגעצונדן אַ גרויס פּאָס מיט סמאָלע. ר' גאָרל האָט קאַמאַנדעוועט און אַלע האָבן אים געקוקט אין מויל אַרײַן און געפּאָלגט. נארקאווע האָט אויסגעקוקט ווי אַ הנוכה-לאַמפּ אין אַ נגידשער שטוב. באַלד האָט זיך געהערט דאָס שפּילן פון טראַמפּייטן און פּייפּיאָלן,

י. י. טרונק

און דאָס פּוּיקן פּון פּוּיקן. דאָס האָט געשפּילט דעם מלכּם קאַפּעליע וואָס איז אַרײַנגערײַטן אין שטעטל אַרײַן אויף ווייסע פּערד ווי די לײבן. נאָך דער קאַפּעליע האָבן זיך באַווײזן די גאַלדענע קאַטשן. אין דער ערשטער קאַטש איז געפּאַרן סימכע פּלאַכטע מיטן פּאַן ווײַטשעך טשאַפּלאַקטשאַפּ-לײנסקי.

די ווייבער אויסגעפּוצטע אין כּגד־ישבת האָבן אַקעגנגעפּירט פּעשען די יתומה. מען האָט זי געפּירט ווי אַמאָל צו דער חופּה פּון איר חתונה.

פּון דער אַנדערער זײט האָט מען געטראַגן די שײנע שטאַט־חופּה (מיר געדענקען זי פּון סימכע פּלאַכטעס חתונה). אונטער דער חופּה איז געגאַנגען דער רב און אַלע חשוב־העיר. אַלע האָבן זיי געטראַגן אָנגעצונג־דענע הברלות. ר' גאַדל איז געגאַנגען פּאַראוים און געפּאַכעט מיטן שטע־קעלע וואָס ער האָט געהאַט מיטגעברענגט פּון די לײפּציקער יאַרדן.

די חופּה־שטאַנגען האָבן געהאַלטן די פּיר שטאַט־שמשים, מיט ר' געצלען און ר' יאַקלען בראש. ר' יאַקל דער שול־קלאַפּער האָט גע־פּאַכעט מיט זײן הילצערנעם שול־האַמער. ר' געצל דער בית־דין־שמש האָט אַרײַנגעשטעלט אַ ברענעדיק ליכט אין זײן גרויסער פּאַפּירענער לאַמ־טערנע.

נאָך זיי איז נאָכגעגאַנגען גאַנץ נאַרקאָווע, אנשים, נשים וטף.

שבת צום דאַווענען האָט מען כּכבוד גדול געפּירט סימכע פּלאַכטען אין שול אַרײַן און אים אַוועקגעשטעלט אויף דער מזרח־וואַנט לעבן רב זאָל לעבן. צום לײענען האָט מען סימכע פּלאַכטען מכּבד געווען מיט „ששי“ און געמאַכט אַ „מי שברך“ דעם מלך לעשעק ווי אויך דעם קרוב למלכות הגביר המפורסם, לפני מלכים יתיצב, מורנו ורבנו ר' שמחה. ווי ר' שמחה טאַטע האָט געהײסן האָט מען בשום אופן נישט געקאָנט געווייר ווערן.

דאָס קומענדיקע קאַפּיטל וועט זײן דאָס לעצטע פּון אונדזער דערצײ־לונג דער קלוגער און דער שײנער. מיר וועלן זיך גאַר פּרײַנטלעך געזע־גענען מיט די לײענער. מיר וועלן נישט זײן ווי אַנדערע פּאַרפּאַסער, וואָס ווען עס קומט צום סוף נעמען זיי אָן אַ מויל מיט וואַסער און ווילן נישט זאָגן וואָס עס איז געוואָרן פּון זײערע פּאַרשױנען. צי טוען זיי דאָס פּון

סימכע פלאַכטע

רשעות, צי עם טוט זיך זיי נישט לױנען? אדרבה! גייט און פרעגט ביי ר' יונה! מיר אָבער, אם ירצה השם, וועלן אומבאַדינגט מעלדן, וואָס עם איז געוואָרן פון אונדזערע העלדן. ווי אַן אַדער ויף גיבן מיר דעם צוזאָג — אז אַלצדינג וועט זיך ענדיקן בכי־טוב. מחמת מיר ווילן נישט אז יידן זאָלן האָבן שווערע געמיטער — עם איז זיי נעבעך אזוי אויך שווער און ביטער.

קאפיטל צוויי און צוואנציק

דער מחבר איז מוסר־מודעה, אַז ער וועט נישט גיין
אויף די שלעכטע דרכים פון אַנדערע פאַרפאַסער.

ווי מיר ווייסן זענען די פאַרפאַסער די מדריכים פונעם מענטש. זיי
פירן אים כידוע בדרך הישר און לערנען אים מידות טובות. לייזער האָט
זיך ביי זיי זינט לאַנגע יאָרן אַריינגעזעצט אַ שאַלקהאַפטיקער מנהג:
שוין גאָר ביים סוף פון אַ מעשה ווען מען האַלט, ווי געווענלעך, נאָך
אַלע היוםם און דעם לייזער פאַרפעלט אָטעם און ער וויל שוין וויסן
וואָס עס איז געוואָרן מיט די אַלע שבעה מדורי הגעשעענישן דורך וועל־
כע דער מחבר האָט אים אַדורכגעפירט, אָט דעמאָלט ווען אַלע פעדים
לויפן זיך צוזאַמען און מען האַלט שוין, דאַנקען גאָט, ביים לעצטן בלעטל,
זאָגן די מחברים סטאַפּ. שטעלן דאָס לעצטע פינטל און מאַכן זיך אויס
דעם וועג. גיי טרעף! דעם מחבר גייט עס נישט איבערן לב טאַמער חס
ושלום האָט פאַרט אַ לייזער אַ שטיקל נחת.

גאָר וויסט און ביטער טוט זיך ביי די טראַגעדיע־שרייבער.

ביי זיי איז עס שוין אַ מנהג פון טויזנטער יאָרן אַרומצושלעפן זיי־
ערע העלדן איבער די אַקטן ווי איבער די קעסלען פון גיהנום. זיי פייניקן
און מוטשען אַ מענטש, אַז עס נעמט אָן אַ רחמנות צו קוקן. איז דאָס
זיי נאָך אַלץ ווייניק און ווען עס קומט צום לעצטן בלעטל איז אַדער
זיי נעמען דעם העלד און טויטן אים מיט אַ מיתדמשונה, אַדער זיי
וואַרפן אים סתם אַריין אין כּה־הקל און קיין פּויגל טוט נאָך אים נישט
קיין פּיפּס.

מענטשן, וואָס האַלטן זיך פאַר די בחירי־היצורים און די אויבערשטע

סימכע פלאכטע

פון שטייטל, די מחברים מיין איך, זיי האָבן דאָס יהדות צו באַרערן אַ וועלט, וואָס על פי אַלע ספרי־הקירה איז זי געגראָטן ווי אַ שבתדיקער לאַקשנאָגל. אונדזער וועלט איז דאָך כידוע די בעסטע פון אַלע וועלטן. אַלצדינג אויף איר איז כי טוב, גוט און וויל, ליכטיק און ציכטיק. אַלע אויף איר עסן זיך פון גרויס גוטפריינטשאַפט פון די פּיסקלעך. און בראש שטייט דער מענטש ווי די קרוין פון דער גוטסקייט. אַט אזא וועלט נע־מען די מחברים און וואַרפן אויף איר בלאַטע אָדער מאַכן פון איר אַ פּלעדערוויש.

מיר אָבער, דאָס הייסט, דער ערשטער מחבר פון „סימכע פּלאַכטען“ ר' יאַנקל לערער פון לאָדזש המכונה מאָרגנשטערן, און ואני הקטן, די צווייטע האַנט פון יאַנקל לערער, אַזוי צו זאָגן זיין שני־למלך — מיר זענען יידן בני רחמים, מיר זענען נישט קיין גזלנים און מיר ווילן נישט פאַרשוואַרצן ביי דער וועלט דאָס פנים. מיר ווייסן נישט פון קיין שלעכ־טע־יאַרדן — נאָר מיר געדענקען דעם מאַמר חז"ל: בטוב העולם נידון. די וועלט, ווי מיר האָבן זי קענען געלערנט אין דער מעשה פון סימכע פּלאַכטע, איז נייערט אַן אייביקע שבע־ברכות. קיינעם אויף איר נעשיט נישט צו להכעיס. אדרבא, וווּ מיר טוען זיך ווענדן און קערן לייכטן באַלד די זון און די שטערן: די גליקן טוען זיך מערן ווי די פיש אין טייך און ווי אין וואַלד די בערן. מיר, די מחברים פון „סימכע פּלאַכטע“ זענען באַ־רעמהאַרציקע שרייבער. מיר ווילן חס ושלום נישט מצער זיין קיין מענטש לעבע לייבער, רק בלויז משמח זיין יידן און ווייבער. און מיר זאָלן אַלע נאָך בימינו צוזאַמען דערלעבן משיח צדקנו. טאַקע בנערינו ובזקנינו ונאמר אמן.

קאפיטל דריי און צוואנציק

כבֿקרת רועה עדרו. — פונקט ווי דער פֿאַסטעך בלאַזט
אויף זיין האַרן. — אַזוי וועט דאָ דער מחבר דערציילן
וואָס פֿון זיינע העלדן איז געוואָרן.

סימכע פֿלאַכטע מיט זיין ווייב פעשע די יתומה האָבן אויסגעלעבט
זייערע יאָרן אין גרויס עושר וכבוד און אין אַלדעם גוטן. זיי האָבן געגעסן
און געטרונקען און באַקומען בייכער.

באַלד נאָך די געשעענישן ביים מלך לעשעק האָט זיך געעפנט די
טראַכט ביי פעשען דער רביצין. זי האָט יעדעס יאָר געמאַכט אַ ברית.
ביי סימכע פֿלאַכטען אין „רבישן הויף“ איז געוואָרן אַ יאָרד פֿון קינדער,
מלמדים, גבאים און משמשים. ר' סימכע פֿלאַכטע און פעשע זיין אשה
האָבן געלעבט פֿונקט צו די הונדערט און צוואַנציק יאָר. — און האָבן
דערלעבט צו זען ווי פֿון זייערע קינדער, אייניקלעך, אור-אייניקלעך און
אור-אור-אייניקלעך זענען געוואָרן גרויסע לייפציקער סוחרים, רבנים און
טאַקע גוטע יידן אויך. אויף אַלע יידן געזאָגט אַזאָ כבוד און אַזאָ נחת.
אַלע זענען זיי געווען קרובים למלכות עד היום הזה.

דער נאַרקאָווער רב זאָל לעבן ווי אויך די קלוגע רביצין זענען נפטר
געוואָרן בשיבה טובה. דער רב האָט אַלץ נישט געקאָנט רעכט איינבייסן
די מעשה מיטן נאַרקאָווער וואַסערטרענגער. ער האָט געשוויגן כדי נישט צו
זיין קיין מורד-במלכות. ער איז געזעסן יומם ולילה על התורה ועל העבודה.
ביי דער פטירה איז עס דעם מלאך המות נישט לייכט אָנגעקומען זיך
אַן עצה צו געבן מיטן רבס לייכטיקער נשמה. אַפילו אויפן טויטנבעט איז
געווען לאַ פֿסק פומיה מגירסא. ווי מיר ווייסן פֿון דער גמרא האָט דער

סימכע פלאכטע

מלאך המות נישט קיין שליטה אויף יידן וואָס האַלטן גראַד אינמיטן לערנען.

הגם ר' שעפּסעלע דער מורה-הוראה איז געווען דער עלטסטער זון פון נאַרקאָווע — פונדעסטוועגן האָט ער איבערגעלעבט אַלע זקנים און ער לעבט נאָך עד היום הזה. ר' שעפּסעלע האָט באַקומען אַ ברכה פון אַ גרויסן מקובל אַז ער וועט אים ירצה השם דערלעבן משיחן. מן-הסתם וועט עס אזוי זיין. דערווייל, ביז משיח וועט קומען זיצט ר' שעפּסעלע אין זיין טוליפּל און לערנט פון אויסנווייניק סיי נגלה און סיי נסתר.

ר' מעכטשע איז געווען עד יום מותו דער הויף-שניידער ביי סימכע פּלאַכמען. ער איז אַוועקגעגאַנגען פון דער וועלט אַ פריילעכער און מיט אַ שניידעריש גלייך-ווערטל. פאַרן טויט האָט ער זיך געהייסן געבן אַ גלעזל בראַנפן און געזאָגט, אַז דאָס לעבן איז געגליבן צו אַ פּאָר צעריסענע תּחתונים, וועלכע מען מוז כּסדר שטשאַבען. ער איז געשטאַרבן בשיבה טובה.

אויך ר' זישע דער ברחן איז אהיים געגאַנגען צו זיינע עלטערן אין אַ גוטער עלטער. וואָס עלטער ער איז געוואָרן אַלץ שענער האָט ער געגראַמט גראַמען. מען האָט אים מקבר געווען ביי ר' שמעלקען דעם ברחן. שפעטער איז צווישן זייערע קברים אויסגעוואַקסן אַ גרויסער און שיינער בוים.

ר' פייוועלע דער קלעזמער איז אויך געשטאַרבן בשיבה טובה. ווען עס האָט שוין געהאַלטן ביים בלע המות לנצח און מען איז געגאַנגען אָנ-צינדן ליכט, האָט ר' פייוועלע זיך געהייסן געבן דאָס פּירעלע און אָפּנע-שפּילט אַ ווידוי. פּייגל האָבן זיך געזאַמלט אויפן דאַך פון ר' פייוועלעס הייזל און מענטשן זענען דאָרט געשטאַנען הינטער דעם פענצטער כּרי צו האָרבן ווי ר' פייוועלע שפּילט צום לעצטן מאָל. הגם חברה-קדישאַ האָט זיך שוין מכּוין געווען האָט מען געמיינט אַז נאַרקאָווע וועט צעגיין פון מתיקות.

ר' געצל דער בית דין שמש און ר' יאָקל דער שול-קלאַפּער האָבן אויך אויסגעלעבט זייערע יאָרן אין שמישער שפּע. זיי זענען געוואָרן פון די מקורבים ביי דער קרוב-למלכותמע דער רביצין פעשע.

ר' נאָרל האָט זיך ווויטער געדרייט אין „הויף“ ביים פּאָן וווי-
טשעך. מען האָט אים דאָרט ווי תמיד גערופן „מאָי גאָרל“, אים געריסן
פאַר דער באָרד און פאַרשטופט מיט אים אַלע לעכער. קיין לייפציק
אויף די יאָרדן איז ער שוין מער נישט געפאַרן. ער איז געווען „זשידעק“
ביים פּאָן ווויטשעך ביז העט טיף אין די שמונים. נאָך זיין פטירה איז
געבליבן אַ שיינע ירושה אין רענדלעך. די יורשים האָבן געמוזט פאַר-
ריכטן דעם איינגעפאַלענעם „גדר“ אויפן „גוטן אָרט“ און חברה-קדישא
האָט געמאַכט אַ סעודה כיד המלך.

דער פּאָן ווויטשעך האָט געהאַלטן וואָרט און האָט געשאַנקען ר' משה
בערן די אַרענדע פון דער קרעטשמע אויף אַ משך פון פּופּצן יאָר. נאָך
די פּופּצן יאָר האָט זיך דער פּאָן ווויטשעך מיישב געווען און אים אַוועק-
געשאַנקען די קרעטשמע אויף לצמיתות. נאָך דעם גרויסן ווונדער מיטן
נאָלדענעם קעסטעלע האָט זיך די שפע אין ר' משה בערס קרעטשמע פאַר-
טאַפּלט און פאַרצענפאַכט. פון די ווייטסטע דערפער זענען גוים געקור
מען טרינקען ביי ר' משה בערן בראָנפן. גוים האָבן עס געהאַלטן פאַר
אַ סנוּלָה צו אַ גערעמעניש. ר' משה בער און זיין יידענע גענענדל האָבן
דערלעבט קינדס קינדער. אַלע זענען געבליבן אין דער קרעטשמע און זי
האָט זיי מפרנס געווען מיט עושר און מיט כבוד. ר' משה בער און גע-
נענדל האָבן דערלעבט אַ שיבה טובה און זענען ביידע געשטאַרבן אין איין
טאָג און יש אומרים, אַז אַפילו אין איין מינוט. אַזוי האָבן זיי זיך גע-
וונטשן כל ימיהם און דער אויבערשטער האָט עס זיי צוליב געטון.

דער פּאָן ווויטשעך האָט באַלד נאָך סימכע פּלאַכטעם נסים געמאַכט
אַ ברית און געהאַט אַ בן-זכור. מען האָט עס אויך געהאַלטן פאַר אַ מופת
פון נאַרקאָווער צדיק. צום פּאָן ווויטשעכס נאָלדענעם קעסטעלע האָט זיך
שוין מער קיינער נישט צוגעדירט. יעדן טאָג האָט ער געקאַנט איבער-
לייענען דעם כתב-יהוס און קוקן אויף דעם זיידנס שווערד. ביי אים
איז די גיטער איז יעדעס יאָר געווען דאָס גרויסע גערעמעניש. ער איז
זיכער געווען, אַז דאָס איז בזכות סימכע פּלאַכטען. דער פּאָן ווויטשעך
איז ביי סימכע פּלאַכטען אין „הויף“ געוואָרן כמעט ווי דער „שבת-
גוי“. ער האָט זיך געהאַלטן אַ מקורב ביי פעשען און כסדר געזאָגנט צו
שאַפן פאַר איר די בעסטע און פעטסטע עופות. אַלע מאָל ווען פעשע

איז געלעגן אין דער קימפעט איז די פאני יאדוויגע געקומען איר ווייני
טשעווען און געברענגט די שענסטע מתנות.

באלד נאָכדעם ווי סימכע פלאַכטע איז בכבוד גדול צוריק אָפגע-
שיקט געוואָרן קיין נארקאווע איז די מלכה פון פוילן, יאדוויגע די הויך-
געוויקסיקע, פארגאנגען אין טראָגן. צום יאָר איז זי געלעגן געוואָרן מיט
א בן-מלך. מען האָט עס אויך געהאלטן פאַר סימכע פלאַכטעס אַ מופת.
די שמחה איז געווען אין לשער און דער מלך לעשעק דער פליכעוואַטער
האָט געהייסן קלינגען אין אלע גלאָקן. מען האָט געטיילט נדבות אַרעמע-
לייט, יעדן אַ האַרטן פוילישן גראַשו, מען האָט געשאַנקען פאַרלעגענע
פאַראַטקעס און אַרויסגעלאָזט אלע גנבים פון די תפיסות. ס'האָבן זיך
אָפילו שפעטער געמאַכט גרויסע גניבות און מען איז נישט זיכער געווען
מיט דער ווייסל פונעם אויג, נאָר נישקשה, דערפאַר האָט פוילן געהאַט אַ
בן-מלך. איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר, נאָכדעם ווי דער מלך לעשעק
און די מלכה יאדוויגע זענען געשמאַרבן בשיבה טובה, איז דער נעמלע-
כער בן-מלך געוואָרן דער מלך פון פוילן. ער האָט געהייסן: סטאך דער
שיקלדיקער, אָדער סטאך דער צענטער.

די מעשה מיט סימכע פלאַכטען און ווי אזוי ער האָט געטראָפן די
רעטענישן האָט זיך פאַרשפרייט ווייט איבער אלע גרענעצן פון פוילן. די
מלכים, וואָס האָבן געהאַט שאַקלהאפטיקע געדאַנקען וועגן פוילן האָבן
געציטערט ווי די פיש. זייערע יועצים האָבן זיך געלייגט איבערן בענקל
און אליין מודה געווען, אז קעגן אזאַ ווונדערלייך ווי סימכע פלאַכטע
זענען זיי נייערט געגלייבן צו די מילכן. ס'גלייכסטע איז איצט צי זיצן
שטיל און נישט טשעפען מיט פוילן. פוילן איז, צוליב סימכען, געווען
זיכער אין איר שלום ושלחה. דער מלך לעשעק דער פליכעוואַטער האָט
גאַרנישט געטון, רק זיך גאַנצע טעג משמח געווען מיטן בן-מלך.

איצט וועלן מיר אייך עפעס זאָגן וועגן די יועציהמלך, — יענע
גוים, וואָס האָבן דורך זייערע שפאַקולן קרום געקוקט אויף סימכע פלאַכ-
טען. מיר ווייסן וויל, אז די לייענער וועלן זיך נישט אָפּעסן דאָס האַרץ
ווען מיר וועלן פאַר אָט די שונאיישראל צוגרייטן אַ שוואַרצן סוף. טוען
מיר עס טאַקע בכבוד גדול און דערציילן פון זיי המנם מפלה. יידן
מעגן זיך פרייען ווען ביי זייערע שונאים איז אַ בהלה. דער רוב פון די

יועציהמלך האָט נישט משלים שנתם געווען און זיי זענען געשטאָרבן ווי די פליגן. די וואָס זענען איבערגעבליבן, האָט זיי דער מלך לעשעק מיט גרויס בזיונות אַרויסגעיאָגט פון זיין שלאָס און זיי זענען געוואָרן פשוטע בעטלערס. טייל האָבן געבלעקערצט אויף די טרעפ פון תיפלהם. טייל ווידער זענען מיט זעק אויף די פלייצעס און מיט באַנדורעס אונטערן אָרים, אָפגעריסענע און אָפגעשליסענע אַרומגעגאַנגען איבער פוילן מקרעטשמע לקרעטשמע און האָבן דאָרט געשפילט פאַר שכורע פויערים. זיי האָבן אויך געשפילט פאַר ר' משה בערס קרעטשמע. ר' משה בער האָט זיי צוגעוואָרפן אַ האַרטן פוילישן גראָשן און געהייסן ווייטער שפילן. זיי האָבן אויך געבעטלט פאַר סימכע פלאַכטעס פענצטער. די רביצין פעשע האָט זיי צוגעוואָרפן אַ ביין פון אירע עופות. זיי האָבן אים גע־גריזשעט און געווינטשעוועט פעשען כל־טוב כדרך הבעטלערס. איך ווינטשט מיר און אַלע יידן, אַז אַלע שונא־ישראל זאָלן האָבן אַזאַ שוואַרצן סוף ווי יענע יועציהמלך. וד"ל.

ר' אלי דער אַרענדאָר איז צוזאַמען מיט זיין ווייב געשטאָרבן בשיבה טובה און געלעבט האָבן זיי אין גרויס שפע. זינט דער מעשה מיט סימכע פלאַכטען זענען די גרויסע שרים געקומען צורייטן פון וואַרשע צו ר' אליין אין דער קרעטשמע און געמאַכט ביי אים די כוסה. אַ טייל פון זיי האָבן זיך ביי אים אָנגעשכורט ווי פראַסטע גוים — און ס'איז גאָר אַ חרפה צו דערציילן.

אויף דעם אַלטן קלוגן פריצל, וואָס האָט געגעבן דעם מלך לעשעק די טייערע עצה מיטן זינג־פויגל, זאָגט מען, אַז ער לעבט נאָך ער היום. ער שמעקט נאָך טאַבאַק פון דער גאָלדענער פושקע און גיט עצות. אינ־גאַנצן זיכער דערין בין איך נישט. עס איז אָבער אַ דבר־ידוע, אַז ער איז געווען פון די יושבים־ראשונה אויך ביי דעם נייעם מלך סטאָד דעם שיקלדיקן אָדער דעם צענטן, וואָס איז געזעסן נאָך הונדערט און צוואַנציק יאָר אויף דער פוילישער כסא־מלוכה.

דעם מלכס נאָר איז כמקדם פאַרבליבן דער נאָר הינטער דער כסא־מלוכה און אויך ער איז געשטאָרבן זאָט מיט יאָרן. באַגראָבן האָט מען אים הינטערן פלווט. נאָראַנים באַגראָבט מען הינטער די פלווטן. דעם לייענער וועט אפילו די דאָזיקע ידיעה נישט שמעקן. בנאמנות, כ'האָב

סימכע פלאַכטע

נישט דערצו קיין עצה. עס פירט זיך אזוי אין דער וועלט זינט קדמונים
— ואין לשנות. עם לאָזט זיך נישט ענדערן.
ר' פייווקען דעם ליטוואק האָט מען אין דער גרויסער שפע גאָר
אינגאנצן פאַרגעסן. שפעטער האָט מען זיך אין נאַרקאָווע געכאַפט, אז
דער ליטוואק איז עפעס ווי אויסגערונען. ווען און וווּ האָט מען נישט
געוואוסט. אַ יונגל פון דער נאַרקאָווער ווייסער חברה האָט שפעטער דער-
ציילט, אז ער האָט געזען ר' פייווקען דעם ליטוואק מיטן זעקל אויף די
פלייצעט און מיטן גראָבן אַרעמאַנסקען שטעקן אין דער האַנט אַוועקגיין
אַ באַרוועסן אויפן וועג, וואָס פירט פון נאַרקאָווע צו די ווייטע
ווייטענישן.

דעם פיינישע יידנטום

ביכערסעריע פון דעם צענטראל־פארבאנד פון פוילישע יידן
אין ארנענטינע

עדאקטאר: מאַרק טורקאָוו

פארלאַנג־לייטער: אברהם מיטלבערג

ביז איצט דערשינען:

- (1) מאַרק טורקאָוו: מלכה אָושיאני דערציילט... (אויספארקויפט)
- (2) ה. ד. נאָמבערג: י. ל. פּרץ (אויספארקויפט)
- (3) וו. גראַסמאַן - וויערניק: טרעבלינקע (אויספארקויפט)
- (4) פּרץ גראַנאַטשטיין: מיין חרוב שטעטל סאָקאָלאָוו (אויספארקויפט)
- (5) ישראל טאַבאַקטבלאַט: חורבן לאָדזש (אויספארקויפט)
- (6) זרובבל: בארג חורבן (קאַפיטלען פוילן) (אויספארקויפט)
- (7) אלחנן צייטלין: אין א ליטעראַרישער שטוב (אויספארקויפט)
- (8) דײַר. ח. שאַקעט: פוילן — 1946 (אויספארקויפט)
- (9) ז. סענאַלאָוויטש: טלאַמאַצקע 13 (אויספארקויפט)
- (10) מ. נודעלמאַן: נעלעכטער דורך טרערן (אויספארקויפט)
- (11) דײַר מאיר באלאַבאַן: די יידן־שטאָט לובלין (אויספארקויפט)
- (12) ישראל אפרת: היימלאָזע יידן (אויספארקויפט)
- (13) דײַר יעקב שאַצקי: אין שאָטן פון עבר (אויספארקויפט)
- (14) דוד פּלינקער: א הויז אויף גושיבאָוו (אויספארקויפט)
- (15) דײַר הלל זיידמאַן: טאַנבוך פון וואַרשעווער געמאַ (אויספארקויפט)
- (16) קינדער־מאַטריאָלאָגיע (זאַמלונג פון דאָקומענטן) (אויספארקויפט)
- (17) חיים גראַדע: פּליטים (לידער) (אויספארקויפט)
- (18) ש. קאַטשערגינסקי: פּאַרטיזאַנער נייען!... (אויספארקויפט)
- (19) פּרידע זרובבל: נע ונד (פאַרצייכנונגען פון א פּליטה) (אויספארקויפט)
- (20) מרדכי שטריגלער: מאירדאַנעק (אויספארקויפט)
- (21) יעקב לעשטשינסקי: אויפן ראַנד פון אָפּגרונט (אויספארקויפט)
- (22) ז. סענאַלאָוויטש: געברענטע טריט (אויספארקויפט)
- (23) אברהם טייטלבוים: וואַרשעווער הייה (אויספארקויפט)
- (24) טאַניאַ פּוקס: א וואַנדערונג איבער אָקופּירטע געביטן (אויספארקויפט)
- (25) ש. ל. שניידערמאַן: צווישן שרעק און האָפענונג (אויספארקויפט)
- (26) לעאָ פּינקלשטיין: מגילת פוילן (אויספארקויפט)
- (27) יאַנאַס טורקאָוו: אַזוי איז עס געווען... (חורבן וואַרשע) (אויספארקויפט)
- (28) ש. איזבאַן: „אומלעגאַלע“ יידן שפּאַלטן ימען (אויספארקויפט)
- (29) יעקב פּאַס: הענעך (אויספארקויפט)
- (30) דײַר י. קערמיש: דער אויפשטאַנד אין וואַרשעווער געמאַ (אויספארקויפט)

- (31) שמחה פּאָליאַקוויטש: אַ מאָג אין טרעבלינקע
- (32) מרדכי שטריגלער: אין פּאַבריקן פון טויט
- (33) אברהם נחומי: אין שאָטן פון דורות
- (34) יחיאל לערער: מײן היים (פּאָעמע)
- (35) יוסף וואָלף: לײענענדיק פּרצן...
- (36) צפורה קאַנעצנעלסטאָן נאכומאָוו: יצחק קאַצענעלסאָן
- (37) י. הירשהויט: פינצטערע נעכט אין פּאַוויאַק
- (38) נחום סאָקאַלאָוו: פּערזענלעכקײטן
- (39) רחל ה. קאַרל: היים און הײמלאָזיקײט (לידער)
- (40) א. אלמי: מאַמענטן פון אַ לעבן
- (41) מנשה אונגער: פּשיסכע און קאַצק
- (42) מ. בורשטיין: איבער די חורבות פון פּלוינע
- (43) מ. קיפּויט: הונדערט פּאָלקס-לידער
- (44) ז. סעגאַלאָוויטש: מײנע זיבן יאָר אין תּל-אביב
- (45) ד״ר ח. שאַשקעס: אַ וועלט וואָס איז פּאַרביי...
- (46) שלמה וואַגאַ: הורבן טשענסטאָבאָוו
- (47) אברהם זאַק: יאָרן אין וואַנדער (לידער)
- (48) ש. איזבאַן: פּאַמיליע קאַרפּ (ראַמאַן) ערשטער באַנד
- (49) ש. איזבאַן: פּאַמיליע קאַרפּ (ראַמאַן) צווייטער באַנד
- (50) ד״ר א. מוקדוני: מײנע באַגעגענישן (זכרונות)
- (51) ר. שושנה-קאהאַן: אין פּײער און פּלאַמען (מאַג-בוך)
- (52) י. י. טרונק: די יידישע פּראָזע אין פּוילן
- (53) יאַנאַס טורקאַוו: אין קאַמפּ פּאַרן לעבן
- (54) יצחק פּערלמאַן: די מענטשן פון „עקוואָדוס 1947“ (ראַמאַן)
- (55) פּנחס ביזבערג: שבת-יומטובדיקע יידן
- (56) שלום אַש: פּעטערבורג (ראַמאַן)
- (57) שלום אַש: וואַרשע (ראַמאַן)
- (58) שלום אַש: מאָסקווע (ראַמאַן)
- (59) ד״ר פּיליפּ פּרידמאַן: אַשוויענטשים
- (60) ב. ראָזען: מלאַמאַצקע 13
- (61) דוד פּלינקער: אין שטורעם (ראַמאַן) ערשטער באַנד
- (62) דוד פּלינקער: אין שטורעם (ראַמאַן) צווייטער באַנד
- (63) יאנוש קאַרטשאַק: משהלעך, יאַסעלעך, ישראליקלעך
- (64) מרדכי שטריגלער: ווערק „צע“, באַנד איינס
- (65) מרדכי שטריגלער: ווערק „צע“, באַנד צוויי
- (66) חיים גראַדע: שײן פון פּאַרלאַשענע שטערן
- (67) רבקה קוואַטאַסאַווסקאַ: פון לאַגער אין לאַגער
- (68) יואל מאָסטבויס: מײנע שטורמישע יאָרן (זכרונות)
- (69) אליהו טראַצקי: גלות דײטשלאַנד
- (70) ד״ר יעקב שאַצקי: קולטור-געשיכטע פון דער השכלה

(אויספאַרקויפּט)

(אויספאַרקויפּט)

71) נחמן מייזיל: געווען אמאל א לעבן...
72) י.י. טרונק: סימכע חלאכטע פון נארקאווע

עם דרוקט זיך און דערשיינט בקרוב:

יהודה עלבערג: אונטער קופערנע הימלען
ד"ר א. מוקדוני: אין אויסלאנד
זיגמונט טורקאו: פראגמענטן פון מיין לעבן
בעלכאטאו (זאמלבוך)

עם גרייט זיך צום דרוק:

יהושע פערלע: יידן פון א גאנץ יאָר
ב. מיכאלעוויטש: זכרונות פון א יידישן סאָציאליסט
ז. י. אנכי: ר' אבא און אנדערע דערציילונגען
דניאל טשארני: ווילנע
יעקב לעשטשינסקי: ערב דעם חורבן
ד"ר יוסף טענענבוים: גאליציע — מיין אלטע היים
ש. בריאנסקי: זשעלעכאווער געשטאלטן
מרדכי שטריגלער: גורלות
רחל אויערבאך: פון רינגעלבלומס ארכיוו
יוסף רייך: זכרונות פון א פארטיזאן
ד"ר יעקב וויגאדסקי: זכרונות פון אקופאציע־יאָרן
ד"ר גרשון לעווין: דאָס בוך פון מיין לעבן
ז. סעגאלאוויטש: פופציק בריוו
ש. בערלינסקי: ירושה
קאדיע מאָלאָדאווסקי: אמאל איז געווען
הערשעלע: שבת אויפן טראַקט
אברהם לעוו: א ליד נאָך אייך

דאָס פּוילישע יידנטום

1. בלומשטיין שרייבט וועגן מנשה אונגערס, „פשיסכע און קאצק“ אין זיין אויספירלעכן ארטיקל א. נ. „א העלע וועלט, וואָס איז פאר-שוונדן“, צוויי אנד' („דאָס יידישע וואָרט“, סאנטיאגא דע טשילע, 8 מער אפריל, 1949):

נאָר גרויסע מאַסן פונעם אַמאָל אַזוי־בליענדיקן יידנטום אין פּוילן. אָן אַ גענויער שילדערונג פון יענער פאַרצווייגטער און בלוט־פּולער באַ-וועגונג וואָלט די דערמאָנטע ביכער־סעריע אויסגעזעען ווי אַ גרויסער און שיינער מאָנומענט מיט אַן אַפּע-נעם ציגל־האַל אין סאַמע פּראָנט. דאָס בוך „פּשיסכע און קאָצק“, פון מנשה אונגער, כאַטש עס האָט אַלס צענטראַלע פיגור נאָר איינעם פון די פיל צענדליקער רבנים, וואָס האָבן אָנגעפירט מיט דער באַוועגונג, נעמט אָבער אַרום אַ נאָר גרויסן שטח פון חסידים און ברענגט שיל-דערונגען פון יענע אַלע פּערסאָ-נאַזשן, מאַסן און מקומות, וואָס שטעלן פאַר מיט זיך די סאַמע קערנדיקסטע, און די אַממערסטן די-נאַמישע און באַוועגלעכע כּוחות אין דער דערמאָנטער באַוועגונג. די צענטראַלע פיגור פונעם ווערק איז דער קאָצקער רבי. אַן אָריגי-

עס איז גוט געווען, וואָס די רע-דאַקציע פון דער ביכער־סעריע, „דאָס פּוילישע יידנטום“, וואָס ווערט

מוננה אונגער

אַרויסגעגעבן דורכן צ. פ. פון פּויל-לישע יידן אין אַרגענטינע, האָט נישט אויסגעלאָזן די חסידישע באַ-וועגונג, וואָס האָט גייסטיק באַזעלט

**

דער מחבר פון „פשיסכע און קאצק“ און דער פארלאנג „דאָס פוילישע יידנטום“, וואָס האָט דאָס בוך אַרויסגעגעבן, האָבן אויפגעשטעלט אַ ווערטפולע מצבה אויפן ווייטן קבר פון אַן הויך־גייסטיקער פּערזענלעכקייט, וואָס דאָס פּוילישע יידנטום האָט אַרויסגעגעבן — אַ טראַגישער אמת־זוכער, וועמען די סביבה האָט נישט פאַרשטאַנען, אָבער וועמענס אידעען און אומרום עס האָבן אין די שפּעטערדיקע יאָרן געדינט ווי אַ קוואַל פון באַגייסטער־רונג פאַר גרויסע טיילן פונעם רע־ליגיעזן יידנטום אין פּוילן.

נעלע און ביו נאָר אינטערעסאַנטע געשטאַלט אינעם חסידיוזם, וואָס דער מחבר שילדערט מיט די בולטסטע שמריכן און פּסיכאָלאָגישער פאַרטי־פונג, אזוי אַז אויפן אַלגעמיינעם פּאָן פון חסידיוזם, טיילט זיך אויס די דאָזיקע אַריגינעלע רבנישע פּער־זענלעכקייט, מיט דער גאַנצער שיינ־קייט פון אַן אומרויאיקן גייסט, אַן אוניקום, וואָס פאַרקערפּערט אין זיך רעוואָלוציאָנערן אויפברויז קעגן אַנגענומענע יסודות און פאַרמען, און וואָס שטעלט זיך אין קאָנפּליקט אפילו מיט דער אייגענער סביבה, וואָס האָט אים, דעם אויסדערווייל־טן, אַרויסגעהויבן צו פירערשאפט.

נ. י. גאַמליב שרייבט וועגן דעם בוך „א וואַנדערונג איבער אַקופירטע נעביטן“ פון דער נישט־לאַנג פאַרשטאַרבנער טאַניא פּוקס („קע־נעדער אַדלער“, מאָנטרעאַל, 10טער דעצעמבער 1948):

וועגן דעם דאָזיקן גרוילידיקסטן פּע־ריאָד אין דער יידישער געשיכטע. און יעדעס נייע בוך וועגן דער־אַ צייט דעקט אויף אַלץ נייע ווינק־לען פון דייטשישער אכזריות און יידישער מאַרטירערשאפט. דעם מח־בר פון די דאָזיקע שורות איז שוין אויסגעקומען צו לייענען און דורכ־בלוטליק אַ סך צענדליקער ביכער, וואָס האָבן צו טון מיט דער לעצטער אומגעהייערער יידישער טראַגעדיע.

וועגן יידישן „הרימן חורבן“ זע־נען שוין דערשינען נאָר אַ גרויסע צאָל ביכער. אָבער וויפּל מען זאָל וועגן דאָזיקן שרעקלעכן חורבן נישט דערציילן, איז אַלץ ווייניק. דער פּארנעם פון די אומקום־יאָרן 1939־1945 איז אזא גרויסער, אַז דער „לי־טעראַרישער מאַטעריאַל“ וועגן אים וועט קיינמאָל, דאכט זיך, נישט ווערן אויסגעשעפּט. האַלטן טאַקע אין איין דערשיינען אַלץ נייע ביכער

און אָט האָב איך לעצטנס דורכגע-
ליענט־דורכגעווייטיקט א ניי בוך
פון דעם־אָ מין.

דאָס בוך געהערט צו דער פען
פון דער באקאנטער שרייבערין טאַ-
ניאַ פוקס. זי איז די פרוי פונעם
פאַרשטאַרבענעם זשורנאַליסט לאַ-
זאַר פוקס. יאָרנלאַנג האָט זי גע-
האַט געטוישט אין פּוילן, אין
לאַדזש, וווּ זי האָט מיטגעאַרבעט
אינעם „נייעם פּאַלקס־בלאַט“. מיטן
אויסברוך פון דער צווייטער וועלט־
מלחמה פאַרלאָזט זי לאַדזש, מאַכט
דורך פאַרשידענע שוידערלעכע גיל-
גולים, פייניקט זיך אָפּ קאַרגע דריי
יאָר אין געטאַט־שערנאַווין און,
בדרך נס, דערלעבט זי די באַפֿריי-
אונג.

אין דעם־אָ מלחמה־בוך דערציילט
טאַניאַ פוקס פון אירע שוידערלעכע
איבערלעבונגען אונטער די נאַצ־ים.
דעם ערשטן סעפטעמבער 1939
ברעכט אויס דער צווייטער וועלט־
קריג. לאַדזש ווערט באַלד באַמבאַר-
דירט. די לאַדזשער תושבים מיינען
צו ערשט, אז עס איז בלויז אַ פּראָ-
בע־אַלאַרם. באַלד אָבער צייגן זיי
זיך איבער, אז עס איז אַן אמתער
לופט־אַנגריף. און שוין אין די ער-
שטע מלחמה־שעהען איז טאַניאַ
פוקס אַן עדות פון אַ מלחמה־קרובן.
דאַן אָבער, אין די ערשטע מלחמה-
שעהען, האָט איינעמס טויט גע-

מאַכט נאָך אַ רושם. אַרומיקע מענ-
טשן האָבן דעם ערשטן לאַדזשער
מלחמה־קרובן שטאַרק באַדויערט:
אָט האָט געלעבט אַ מענטש און —
אָט איז ער שוין נישטאָ... זיי האָבן
אים אָבער אויך מקנא געווען: פאַר
אים איז די מלחמה שוין געענ-
דיקט...

דערווייל ווערן די באַמבאַרדירונג-
גען שטאַרקער. מענטשן זיצן שוין
אין שווי־קעלערן, אָבער אויך די קע-
לערן שיצן שוין נישט... און די
שטאַט נעמט זיך אויסליידיקן. ווער
עס קאָן, אַנטלויפט. אין איין נאַכט
פאַרלאָזן לאַדזש העכער 2 הונדערט
טויזנט מענטשן... די ריזיקע פלי-
טיג־מחנות ווערן אָבער, אויף די
פולגעפּאַקטע וועגן, באַמבאַרדירט
און באַשאַסן פון דייטשישע לופט־
מחבלים. די וועגן, די פעלדער ווערן
פאַרזייט מיט טויזנטער הרנגים.
פון גרויל און פאַרצווייפלונג קערן
זיך פיל אום צוריק. און אויך טאַ-
ניאַ פוקס, וואָס האָט פאַרלאָזן
לאַדזש, קערט זיך אום צוריק. —
קומט זי צוריק קיין לאַדזש און אַ
פאַר טעג שפעטער דערזעט זי דאָרט
דעם דייטשישן אָקופּאַנט.

די לאַדזשער יידן ווערן באַלד
באַרויבט, מערדעריש געשלאָגן, סאַ-
דיסטיש אומגעבראַכט. ערגער אָבער
פון דעם אַלעם איז דער טיוולאָגני-
שער חזק, מיט וועלכן די הימלע-

רישע קאניבאלן באציען זיך צו די יידן. מע כאפט זיי, די יידן, ווי הינט. מע נויט זיי צו קערן מיט די בערד די נאס... די שטאָט ווערט מיט יעדער רגע אלץ מער פארחיהט, פארווילדעוועט. טאָניא פוקס צי טערט פאר יעדן דייטש. זי האָט שוין חרטה אויף איר צוריקקער און זי באשליסט באַניס צו פארלאָזן די שטאָט.

זי אַנטלויפט באַניס, מיט איי- נער אירער אַ חברטע — צעשאַ הירשפעלד. ביידע זעען זיי היפש אויס, ווי אַרערינס. שיצט עס זיי פיל אין זייער סכנה-פולן וועג. און נאָך פארשידענע שרעקלעכע איבער- לעבונגען דערשלאָגן זיי זיך קיין פשעמישל. דאָ כאַפן זיי זיך אַרי- בער צו די רוסן, וואָס געפינען זיך אויף דער אַנדער זייט פונעם טייך סאָן.

ביי די סאָויעטן איז אַ ייד, ראַד- שית-כַּל, זיכער מיטן לעבן, שנית, אויב מע אַרבעט. האָט מען אויך וואָס צו עסן. פרוווט דאָ די שריי- בערין איינאַרדענען זיך. אין פשע- מישל, האַרט ביים דייטשישן דע- מאַלטיקן גרענעץ, וויל זי אָבער נישט בלייבן. אין פשעמישל פילט זיך דעם דייטשם טיילולאָנישער אָטעם... פשעמישל האָט שוין גע- האַט איבערגעלעבט אַ ברייט-פאַר- נעמיקן פּאָגראַם. זעקס הונדערט

יידן, פון דער שטאָטישער „פניו“, האָבן געמוזט אַליין פאַר זיך גראָבן קברים, וווּ זיי זענען פאַרשאַטן געוואָרן... איז טאָניא פוקס אָפגע- פאָרן קיין לעמבערג. דאָ האָט זי געפונען אַן אייגענע סביבה — פון לאַקאלע און אָנגעלאָפּענע שרייבער און קולטור-טוער. לעמבערגער יידן, און אויך די צענדליקער טויזנט פליטים, האָבן געפרוּווט איבער- אַריענטירן זיך, צופאַסן זיך צו דער נייער — דער סאָויעטישער — לאַגע. און געמיינט האָט מען שוין, אַז דאָ לעבט מען איבער די מלחמה. האָט זיך אָבער דער היטלער-מכול גענומען פאַרשפּרייטן אלץ ווייטער און ווייטער.

עס ברעכט אויס די דייטש-סאָד וויעטישע מלחמה. טאָניא פוקס גע- פינט זיך דאָן אין טשערנאָוויץ, וווּ היז זי איז געקומען אין יוני 1941. און דאָ, אין דייטשישן קלעם, בלייבט זי שוין.

טשערנאָוויץ האָט געהאַט אַביסל מזל. פון דער צווייטער וועלט- מלחמה האָט זי געלימט פיל ווייני- קער ווי אַנדערע יידישע ישובים. די מאַכט איז דאָ געווען אַ גע- מישטע: דייטשן און רומענער. די רומענער האָבן „אַביסל געשעמט זיך“ — נישט אויסגעראַטן אזוי גרינטלעך די יידן ווי די דייטשן אין טויזנטער אַנדערע יידישע ישר-

בים. זענען טאקע לעבן-געבליבן אין
משערנאָוויץ פיל מער יידן ווי ער-
געץ אַנדערשוו.

אַבער אויך משערנאָוויץ האָט
בלוטיק געצאָלט. באַלד מיטן די-
טשישן אַריינקום קומט פאַר אַ
מוראדיקער פאַגראַם. נאָכדעם ווערט
געשאַפן אַ געטאָ. אַרום פופציק
טויזנט יידן ווערן אָפגעשלאָסן אין
אַ שטייג פון עטלעכע גאַסן. נאָך
דעם הויבן זיך אָן „אויסוידלונגען“.
מער ווי אַ העלפט געטאָ-יידן ווערן
פאַרשיקט קיין טראַנסניסטריע.
טויזנטער פון זיי קומען אום —
פון קלעפּ, הונגער, קראַנקייט, צע-
שיסונגען און פאַרפייניגונגען. —
אין וועג. די אַנדערע ווערן פאַרטי-
ליגט אין זייערע נייע גלות-מקומות.
ערב יעדער „דעפּאָרטאַציע“ באַגיי-
ען פיל יידן זעלבסטמאָרד... אויך
די שרייבערין טראַכט פון דעם...
זי וויל אָבער נאָך לעבן. איבער-
הויפט, כדי קאָנען דערנאָך דער-
צילן דער וועלט פון די דייטשישע
און רומענישע מערדערייען און דער
ידישער מאַרטירערשאַפט... קעמפט
זי קעגן גרויזאַמען גורל און, ווי
עס איז, דרייט זי זיך אַרויס פון
אַלע „דעפּאָרטאַציעס“.

אין געטאָ-משערנאָוויץ שרייבט
טאַניאַ פּוקס אַ טאָג-בוך. בהדרגה

דיק פאַרצייכנט זי אַלע גורות און
דאָס גאָרע „לעבן“ פון די געטאָ-
יידן. אין טאָג-בוך רעדט זי זיך אויך
אַראָפּ פון האַרצן: אַ פּאָלק —
שרייבט זי — גייט צו גרונט און
קיינער קומט נישט צו הילף... לסוף,
פון די אימהדיקע ליידן, ווערט זי
ערנסט קראַנק און מע געמט זי
אַריין אין יידישן שפיטאַל.

דאָ זעט זי זיך אָן מיט נייע אומד-
גליקן. אין שפיטאַל ליגן פיל קראַנק-
קע יידן, אַנטלאָפּענע פון פּוילן, פון
נאַצישן גיהנום. די רומענישע רוצ-
חישע מאַכט האַלט זיי אין איין א-
בערשיקן צוריק קיין פּוילן, וווּ עס
וואַרטן אויף זיי שרעקלעכע לאַגערן
און גאַז-קאַמערן... באַגייען אייניקע
קראַנקע זעלבסטמאָרד. ווערן אַנדע-
רע משוגע פון די צרות.

און אזוי מאַכט דורך די שריי-
בערין קאַרנע דריי יאָר נאַצי-גיה-
נום אין משערנאָוויץ. ביז עס קומט
דער 29סטער מערץ פון יאָר 1944.
אין יענעם טאָג ווערט משערנאָוויץ
פאַרנומען פון די „רויטע“ און ביי
אַ צוואַנציק טויזנט יידן, צווישן
וועלכע עס געפינט זיך אויך די
פאַרפאַסערין פון בוך „אַ וואַנדע-
רונג איבער אָקופירטע געביטן“,
ווערן באַפרייט.

Este libro se terminó de imprimir
el día veinticuatro de Febrero de 1951
en los Tall. Gráficos de Zlotoporo Hnos.
G a s c ó n 1 2 3 1 — Buenos Aires

